

Virgil Šček

DNEVNIŠKI ZAPISI

1909–1933

Zbral

msgr. mag. Renato Podbersič

*Dnevniške zapiske uredila in spremno študijo napisala
dr. Matic Batič in dr. Renato Podbersič*

Goriška Mohorjeva družba

Študijski center za narodno spravo

2023

ŽIVLJENJSKA POT VIRGILA ŠČEKA

Izvor priimka in rodu

Virgil Šček je bil duhovnik, poleg tega pa še politik, narodnoobrambni delavec, poslanec, urednik in pisec, organizator in zbiralec narodnega blaga. Njegovo ime se neločljivo povezuje s primorskim prostorom, iz katerega je izhajal in kjer je aktivno deloval vse do smrti. Iz primorskega prostora izvira tudi priimek in rodbina Šček, čeprav bi lahko glede na to, da je beseda »šček« zelo pogosta končnica priimkov na Štajerskem, morda najprej pomislili, da gre za izvirno štajerski priimek in rodbino.

A priimek Šček ni nastal iz končnice kakšnega drugega priimka. Šček je namreč tudi prava beseda. Izvor priimka moramo iskati v stari besedi »ščekati«, ki se lahko naglasi na e-ju ali pa na a-ju. To razlago priimka najdemo tudi pri tistih jezikoslovcih, ki so doslej raziskovali izvor priimka Šček. V tem primeru so prvotnega nosilca priimka verjetno poimenovali po tem, da je pogosto javkal ali tarnal, morda pa je preveč klepetal, čvekal in se prepiral. Ščekáti ali ščékati najdemo v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, kjer kot primer navajajo stavek: »V daljavi so ščekale srake«. V narečni obliki pa gre tudi za pomen bevskati, kjer navaja stavek: »Pes je besno ščekal«. Zato smemo upravičeno domnevati, da je priimek Šček izvorno povezan z glagolom *ščékati*, to je cviliti, javkati, tarnati.

Priimek Šček izvorno ni kraški ali tržaški, kot bi mogoče kdo najprej pomislil zaradi najbolj znanega Ščeka, Virgila, ki je bil rojen v Rojanu pri Trstu. Vseh 62 Ščekov, ki jih danes najdemo v Sloveniji, ima izvor v pražupniji Vipava. Skoraj gotovo so vsi potomci Ščekovih z Gradišča pri Vipavi, ki jim sledimo do začetka 18. stoletja. Priimek Šček je torej verjetno že v 17. stoletju dobil človek, ki je bil zelo glasen. Mogoče je imel značilen ali zoprn glas in so mu rekli, da se dere kot sraka? Ali je imel lep, a prodoren glas in je pri petju vse preglasil? Natančno ne bomo nikoli izvedeli. Prvi znani človek s tem priimkom je bil neki Matija Šček. To je bil praprapraded Virgila Ščeka. Kako so ga v resnici imenovali, ne vemo. Mogoče Matija, ali pa Matevž, Matej, Matjaž... Duhovnik je takrat zapisal le latinsko različico imena. V zapisu iz druge polovice 18. stoletja je razločno napisano: SCHZHEK. Ker je bilo priimek v latinskem ali nemškem pravopisu težko napisati, najdemo skozi čas različne oblike zapisa: SZEK, SCHEK, SZHEK, ŠZEK.

Zaenkrat vemo le, da je Matija imel enega sina, ki je bil verjetno prvorojenec in dedič. Tudi njemu je bilo ime Matija. Njegov pravnuk, Vipavec Jožef Šček (1852–1934), po poklicu strojevodja, je bil sedmi od osmih otrok. Poročil se je z Vincencijo Kante z Velikega Dola pri Komnu. Družino sta si ustvarila v Trstu, tako kot mnogi drugi Slovenci v tistem času. Bil je zanimiv mož z velikim smislom za humor. Apostolski administrator in nekdanji župnik v Tomaju Albin Kjuder je zapisal, kako mu je nekoč z vso resnostjo pripovedoval: »Sinoči smo imeli pri nas veliko večerjo. Veliko povabljenih. Sem bil pri večerji jaz, moje žene mož, našega Gildota oče, brata naše Fride oče, Marice Ščekove oče, potem je bil penzionirani stari Šček in tudi mašinfirer Šček«. Jožefu in Vincenciji sta se rodila dva otroka z imenom Virgil. Četrtojenec Virgil je umrl že po nekaj mesecih (1887–1888), zato je petorojeni tudi dobil ime Virgil. Skupaj se je v družini rodilo osem otrok, od katerih so samo trije dočakali polnoletnost: Virgil, Marica in Breda. Je pa zato Marica Šček (1891–1992) živela več kot sto let. Breda Šček (1893–1968) je bila priznana glasbenica in skladateljica.

Rojstvo, družina, mladost in šolanje

Najpomembnejše podatke o svoji družini, otroštvu in mladosti je podal že sam Virgil v nekaterih avtobiografskih zapisih. V sestavku *Curriculum vitae na eni strani* o sebi pravi takole: »Rodil sem se v rojanski župniji v Trstu 1. 1. 1889 v ulici Belvedere, zdaj Via Udine.« (*Paberki* II, 144).

Virgilov oče Jožef je bil strojevodja pri avstrijski Južni železnici, mati Vincencija (Vinka), rojena Kante, pa gospodinja. Oba sta se v Trst preselila iz bližnje okolice; v mestu ob zalivu so živeli v železničarskem okraju v ulici Belvedere. Jožef Šček je veljal za zelo natančnega in strogega očeta, ki je bil globoko veren, a ne pobožnjakarski. Mati Vincencija je bila delovna, verna, narodno zavedna in ljubeča ženska. Virgil je večkrat povedal, da se ima očetu zahvaliti za natančnost in točnost, ki naj odlikujeta vsakega javnega delavca, mami pa, ker mu je dala dve trdni opori za hojo skozi življenje: krščansko ljubezen do bližnjega in veliko ljubezen do materinščine in slovenskega naroda.

Virgil je v Trstu obiskoval nemško osnovno šolo in nemško nižjo realko do leta 1905, ali kot je sam zapisal: »Ljudske šole: via Chiozza, via Fontana, 4. razrede. Nemški jezik. Slovenščina 1 ali 2 x na teden. Realka v Trstu. Nemško. 4 razrede. Slovenščine nič.« Zatem so se Ščekovi preselili v Gorico, kjer je Virgil obiskoval višjo realko, do mature leta 1909: »Gorica, Via Morelli 36 (ex Za mesnicami), v

1. nadstropje. 1906 oče kupil hišo (novo zidal), Via Brolo 5. Realka 4 do konca 7-e.« O svojem šolanju na realki pravi dalje: »Naš razred je bil prvič v zgodovini goriške realke, ko smo Slovenci dosegli kaj večje število dijakov« (od vseh 387 dijakov jih je bilo 202 Italijanov, 128 Slovencev in 57 Nemcev).« (PB II, 138). Od Ščeka tudi izvemo, kako je potekalo šolanje na realki: »Do 1. sv. vojne je bila realka nemška. Imeli smo po 2 uri tedensko slovenščine in italijanščine. Obvezna je bila poleg narodnega jezika tudi francoščina, neobvezna pa angleščina. Po vojni je bila šola italijanska. Zrelostni izpit.«

Po maturi leta 1909 je Virgil odšel na Trgovsko šolo v Gradcu, a se je kmalu vrnil v Gorico ter se oktobra 1910 vpisal v tamkajšnje bogoslovje, kjer je študiral do leta 1914. Ob rednem študiju se je ukvarjal z mnogimi drugimi zadevami. Dejansko je bogoslovec Šček leta 1912 opravil še slovensko maturo na novoustavljeni slovenski gimnaziji v Gorici. Kot je kasneje sam zapisal: »Leta 1912 naredil maturo na slovenski gimnaziji v Gorici: prva matura na državnih šolah v Avstriji v slovenskem jeziku; gimnazija bila slovenska šele od 4. razreda (čez 3 leta popolna). Ministrstvo imenovalo *ad hoc* komisijo (dr. Bezjak J. predsednik). Ker tiskovine slovenske še ni bilo, so mi spričevalo naredili na hrbtu realčne mature.«

Kaplan v Trstu

V duhovnika ga je tržaški škof Andrej Karlin posvetil 7. julija 1914 v tržaški stolnici sv. Justa, novo mašo je Šček daroval 9. julija v Marijini cerkvi na Blejskem otoku. Na vseh svojih duhovniških »postajah« je deloval z izvirnimi prijemi, s katerimi je osvojil srca ljudi, predstojnikom pa včasih niso bili všeč. Začel je kot kaplan pri Sv. Ivanu v Trstu od 1. avgusta 1914 do 1. julija 1917, istočasno pa tudi kaplan v mestni bolnišnici za umsko bolne. Želel je pomagati ljudem v času stisk med vojno, zato je organiziral dijake in jih navdušil za socialno delo. Sestavil je letak »Klic ubogih« in poslal dijake, da so od hiše do hiše zbirali sicer manjša denarna sredstva in tako nabrali nekaj denarja za pomoč potrebnim, hkrati pa zbrali tudi vrsto informacij o stanju v posameznih družinah. Od mestnega vojaškega poveljnika je Šček dosegel, da je kupil večjo količino moke in naročil v pekarni pod župniščem napeči kruh, ki so ga potem dijaki raznašali po hišah.

Julija 1917 je bil premeščen za kaplana pri Starem sv. Antonu v Trstu od konca avgusta 1918. V času hudih socialnih stisk med prvo svetovno vojno je veliko

svojega časa namenil pomoči potrebnim. Hkrati je začel večjo akcijo za ustanovitev podružnice Ciril-Methodove družbe v tem tržaškem predelu. Izdelal je prvi narodni kataster in se boril za slovensko petje v cerkvi pri Starem sv. Antonu.

Kaplan v Lokvi na Krasu

V zadnjih tednih habsburške oblasti se je v začetku septembra 1918 kot kaplan znašel v Lokvi pri Divači, kjer je deloval do začetka junija 1920. Vedel je za načrte *Londonskega memoranduma* iz leta 1915, ki je Primorsko dodeljeval Kraljevini Italiji, zato je pripravil vaščane v Lokvi, da so se organizirali in tako pričakali italijansko vojsko novembra 1918.

Proti koncu leta 1919 je Virgil Šček, skupaj s sobratoma Ignacijem Valentinčičem in Antonom Požarjem, dal pobudo, da se obnovi nekdanji Zbor svečnikov sv. Pavla, sicer ustanovljen že leta 1899. S tihim privoljenjem goriškega nadškofa Frančiška Borgie Sedeja so januarja 1920 pripravili občni zbor v Sežani. Zbor je bil glasnik vse slovanske duhovščine, tj. slovenske in hrvaške, v Italiji. Prirejali so občne zборе in delovali po odsekih. Med letoma 1920 do prepovedi leta 1928 so izdajali tudi svoje glasilo *Zbornik svečnikov sv. Pavla*, prav na pobuda Ščeka in tolminskega dekana Ivana Rejca. Mnogi duhovniki, ki so bili dejavni v Zboru, so bili somišljeniki Janeza Evangelista Kreka in drugih krščanskih socialcev na Slovenskem.

Primorski duhovniki, včlanjeni v omenjeni Zbor, so kmalu po ustanovitvi pripravili spomenico in jo poslali papežu Benediktu XV. *Memorandum jugoslovanskih duhovnikov na ozemljih, okupiranih s strani Italije*, sta zasnovala msgr. Ivan Rejec, dekan v Tolminu, in Josip Abram Trentar, župnik pri Sv. Luciji (današnji Most na Soči). Glavna zahteva memoranduma je bila ustanovitev enotne nadškofije s sedežem v Gorici, ki bi obsegala celotno slovansko etnično ozemlje v Italiji.

Na prvem občnem zboru je bil Šček izvoljen za tajnika *Zbora* in je tako postal eden glavnih organizatorjev verskega in narodno obrambnega dela med slovenskim življem v krajih, ki jih je jeseni 1918 zasedla Kraljevina Italija. Pisal je članke v vse tedanje goriške in tržaške časopise ter revije, predaval ter ustanavljal zadruge po Krasu in v Istri.

Poslanec v rimskem parlamentu

Šček je funkcijo tajnika opravljal do izvolitve v rimski parlament maja 1921. Zaradi prigovarjanja sobratov in po privolitvi tržaškega škofa Angela Bartolomasija je namreč sprejel kandidaturo v goriškem volilnem okrožju na listi *Jugoslovenske narodne stranke* za parlamentarne volitve 15. maja 1921 in bil izvoljen za dobo treh let. Ščekova kandidatura je vzbudila veliko zanimanja, saj je v Italiji vse od nasilnega zavzetja Rima s strani italijanskih sil leta 1870 načeloma še vedno veljala papeška prepoved katoliškega sodelovanja v političnem življenju. Ta prepoved ni veljala v novih pokrajinah, tako da je Šček za nastop na volitvah dobil dovoljenje tržaškega škofa Angela Bartolomasija. Tudi pod vplivom časopisnih polemik je bila prepoved kandidature za duhovnike nato razširjena še na nova italijanska ozemlja. Šček bi skladno s tem moral odstopiti. Kardinal Pietro Gasparri, vatikanski državni tajnik, ga je poklical v Rim in mu zagrozil s suspenzijo, če ne bo odstopil, toda hkrati je pokazal razumevanje in mu zaželel uspešno delo v parlamentu. Šček se ni odločil za odstop, tako da je bil (začasno) suspendiran. Kot zanimivost naj omenimo, da najdemo v Vatikanskih arhivih zanimivo označbo o Ščeku, ki jo je oktobra 1924 napisal Pietro Tacchi Venturi, eden od arhitektov lateranskega sporazuma: »*Don Virgilio Scek, piu' assai politicante che sacerdote*«. Za znanega jezuita in diplomata, ki je bil zveza med papežem in Mussolinijem, je bil Šček torej »*veliko bolj politikant kot duhovnik*«.

Že v svojem prvem nastopu v italijanskem parlamentu je Šček ostro obsodil nacionalistično nasilje nad slovenskim in hrvaškim prebivalstvom. Na koncu se je obrnil na svoje italijanske kolege – v isti klopi je sedel tudi Alcide de Gasperi, kasnejši predsednik italijanske vlade – z besedami: »Slovani, ki so postali italijanski državljani, hočejo in morajo biti most za popolno spravo med Jugoslavijo in Italijo, postati utegnejo tista duhovna gonilna sila, ki bo na tej zemlji oživila čut višje človeške solidarnosti.« Ta Ščekova želja se ni uresničila, kajti že poldrugo leto zatem je v Italiji zavladal fašizem, ki je brezobzirno teptal temeljne pravice Slovencev in Hrvatov v okviru italijanske države.

Šček je na zasedanja parlamenta vedno prihajal oblečen v črno obleko. Veljal je za zelo delovnega in zagnanega poslanca. V dveh letih in pol je lista *Jugoslovenske narodne stranke* vložila 92 poslanskih vprašanj, interpelacij in resolucij. Od teh je bilo kar 34 Ščekovih. Zavzemal se je za socialne in gopodarske probleme, kar je bilo v skladu s programom krščanskih socialcev. Hkrati je v poslanskih klopeh energično branil slovensko in hrvaško manjšino, nad katero so

se zgrinjali vedno bolj črni oblaki italijanskega šovinizma. Čeprav je bil izvoljen na slovenski listi in s slovenskimi volilnimi glasovi, ni odrekel pomoči nikomur, ne glede na politično prepričanje ali narodno pripadnost.

Pri italijanski vladi je zahteval zvišanje vojne odškodnine za celotno Goriško in uspelo mu je za nekaj sto milijonov. Konkretno je dosegel, da je Zadružna zveza v Gorici lahko dvignila v Ljubljani in v Italiji v lire zamenjala dva milijona neprepečatenih kron. Prav tako je po neskončnih pregovarjanjih uspel z zahtevo, da je Italija izplačala upnikom avstrijske poštne hranilnice celotne vsote brez razlike. Zahteval in dobil je 80.000 lir za popravilo ceste Col—Ajdovščina in s Predmeje do Lokavca, prav tako regulacijo hudournikov v Kanalski dolini. Dosegel je tudi vojno odškodnino in odprtje mladinskega zavoda Alojzijevišče v Gorici za slovenske dijake. Poleg tega je reševal še številne krajevne in osebne peticije in težave. Več sto vdov, sirot in državnih uslužbencev se mu je pisno zahvalilo.

Angažirano in vsestransko delovanje na Goriškem

Na italijanskih volitvah aprila 1924 Šček ni več kandidiral, nadomestil ga je goriški krščanski socialec dr. Engelbert Besednjak, prav tako izvoljen v rimski parlament. Z umikom iz politične arene se je tako začela nova doba Ščekovega javnega delovanja, ko so prišle do izraza predvsem njegove ogromne organizacijske sposobnosti in delovna etika. Predvsem pa se je polno angažiral v okviru dejavnosti, ki jih jse na Primorskem usmerjal *Zbor svečenikov sv. Pavla*. Po skoraj treh poslanskih letih v Rimu, od maja 1921 do konca leta 1923, je deloval najprej na Goriškem, zatem pa je bil župnijski upravitelj v Avberu na Krasu in nazadnje duhovni pomočnik v Lokvi pri Divači.

Po izteku poslanskega mandata je Šček nekaj let deloval v Gorici. Bil je tajnik Katoliškega tiskovnega društva (1923–1927), ki je vključevalo knjigarno, tiskarno in knjigoveznicu ter pobudnik ustanovitve *Goriške Mohorjeve družbe* in tajnik omenjene družbe (1923–1925). Sedež teh ustanov je bil na Placuti v Gorici. Skupaj s sodelavci je ustanovil vrsto novih časopisov: *Novi list*, *Staničev vestnik*, *Naš čolnič* in *Verbum dei*. Poskrbel je za izdajo številnih molitvenikov, zlasti otroških, s čimer je skrbel tudi za jezikovno in narodno vzgojo otrok v času načrtne italijanizacije na Primorskem. Za otroke je ustanovil revije *Jaselce*, *Bukovce strica Janeza* in *Pravljice*.

Skupaj z dr. Engelbertom Besednjakom in Jožetom Bitežnikom je Šček v okviru kmetских in delavskih zvez organiziral javna predavanja v mnogih slovenskih krajih po Primorskem. Šček je veljal za gonilno silo t. i. Sedejevih šol, imenovanih po goriškem nadškofu, s pomočjo katerih se je slovenski jezik obdržal v župnijskih šolah na Primorskem vse do kapitulacije Italije leta 1943.

Sredi leta 1926 se je v Katoliškem tiskovnem društvu razvnel spor med t. i. starostrujarji (Josip Ličan, Anton Gregorčič, Mirko Brumat, Andrej Pavlica) in novostrujarji (Virgil Šček, Jože Bitežnik, Rado Bednařik, Filip Terčelj, Anton Rutar, Anton Vuk), slednji so združevali predvsem mlajše duhovnike in laike. Dejansko je šlo za vprašanje, kdo bo prevzel vodilno vlogo v katoliškem taboru na Goriškem. Goriški nadškof Sedej je spor rešil tako, da je odstranil oba glavna protagonista. Prof. Ličan je moral zapustiti organizacije, kjer je deloval (KTD, GMD in Alojzijevišče), Šček pa je bil pod kaznijo suspenzije poslan iz Gorice. Zanj so sicer pri nadškofu Sedeju posredovale številne ugledne krščanskosocialne osebnosti na Primorskem, toda brez uspeha.

Umik v Avber na Krasu

Na začetku leta 1927 je torej moral Šček zapustiti Gorico in vrnil se je v matično tržaško škofijo. Tržaški škof Alojzij (Luigi) Fogar ga je v začetku februarja 1927 poslal v majhno kraško vas Avber, ki je tedaj štela 280 prebivalcev. Vendar ni postal župnik, ampak le župnijski upravitelj, ker tržaški prefekt ni dal privolitve. Tukaj je razvil vse svoje organizacijske sposobnosti, takoj se je lotil dela, posebej skrbno za mlade, ki jih je navduševal za slovenstvo. Že spomladi 1928 je poklical mladega umetnika Toneta Kralja, da je poslikal cerkev v svojem značilnem (ekspresionističnem) slogu, ki je pri nekaterih vzbujal navdušenje, pri drugih popolno zavračanje. Šček je sezidal Katoliški dom, kjer je imel verouk za otroke, njegova sestra Breda pa pevske vaje. Posebno dobro je organiziral dekleta, ki so se zbirala na predavanjih, duhovnih vajah, romanjih. Pri mašah je vpeljal ljudsko petje. Pridno je zapisoval vse, kar se je dogajalo, beležil zanimivosti iz starih časov in sodobnosti. Na ta način se mu je nabralo ogromno gradiva, ki ga je nato prepisal v 14 debelih zvezkov in jih imenoval *Paberki*.

Fašistične oblasti so Ščeka tudi v Avberu strogo nadzorovale in mu sledile. Leta 1932 so ga kaznovali z dvema letoma pripora (konfina), kar je pomenilo, da ni smel zapustiti območja avberske fare, ponoči pa sploh ni smel iz župnišča. Kot

razlog so oblastniki navedli Ščekovo delo z mladino, češ da jim vceplja ljubezen do »tuje« domovine, ne italijanske.

Ob vsem dušnopastirskem in drugem delu je Šček ostal tesno vpet v politično delovanje. Po razpustu slovenskih društev in drugih organizacij konec 20. let se je to sicer moralo umakniti iz oči javnosti. Najaktivnejši je bil katoliški tabor, ki se je organiziral v obliki Tajne krščanskosocialne organizacije, ki je temeljila predvsem na župnijski mreži. Šček je kljub konfinaciji v Avberu in režimskemu nadzoru vseskozi deloval v samem vrhu te skupine, o čemer priča ohranjena obširna korespondenca z drugimi vodilnimi predstavniki primorskih krščanskih socialcev.

Pribežališče pri Tonetu Požarju v Lokvi

Od aprila 1939 do maja 1941 je bil Šček na bolniškem dopustu v Trstu. Oblast mu ni dala miru, policija ga je stalno zalezovala. Poleti 1940 je letoval na Repentabru. Fašist Centurio Campana iz Sežane ga je posvaril, naj ne hodi po Krasu, naj izgine, sicer ve, kaj ga čaka. V Trstu ni smel nikamor brez dovoljenja, moral je prijaviti vsako pot iz mesta. Veliko noč 1941 je želel preživeti v Avberu, a so mu pot prepovedali. Stanovanje v Trstu je bilo vedno pod kontrolo krajevne policije. Tako je 23. maja 1941 odšel v Lokev, kjer je čakal na rešitev prošnje za upokojitev.

Kot »upokojenca brez pokojnine« ga je sprejel dr. Anton (Tone) Požar (1912–1996), župnijski upravitelj v Lokvi. Tam je ostal sedem let in kljub slabemu zdravju je redno pomagal pri dušnopastirskem delu, saj je bil duhovnik Požar tedaj zaradi študija slavistike pogosto v Padovi. V prostem času je Šček beležil dogajanje doma in po svetu. Zelo se je zanimal za preteklost Lokve in njenih družin. Vse je zapisoval v tri zvezke *Lokavskih starin*, ki so dragocen vir podatkov za preteklo dogajanje na Krasu. V prvem zvezku je 16. marca 1937 v uvodu takole zapisal: »To zbirko starin podarim Lokavski cerkvi, pri kateri sem služil zadnje leto med svetovno vojno.«

Med drugo svetovno vojno je Šček ostal tesno povezan z ljudmi, podpiral je delovanje Osvobodilne fronte in obsojal povezovanje ljubljanskih politikov z Italijani. Skupaj z dr. Požarjem sta pomagala zaprtim v ječah in poslanim v internacijo. Jeseni 1943 je Šček v Lokvi preprečil nemško maščevanje, ker so partizani ubili nemškega vojaka. Proti koncu vojne so Nemci oba duhovnika in

dva krajevna laika zaprli, češ da so nekaterim »Mongolom« v nemški službi pomagali pobegniti k partizanom. Duhovnika sta se spretno zagovarjala, zato so jih vse izpustili.

Po koncu druge svetovne vojne in boju za nove meje je Šček sestavil spomenico primorske duhovščine za priključitev celotne Primorske k tedanji Jugoslaviji, pač v smislu rekla »komunizem bo prešel, narod pa ostane«. Toda hkrati je opozarjal na napake in zločine, ki jih je povzročala revolucionarna stran, predvsem na nepotrebne umore po koncu vojne. Nekateri domačini so mu zaradi tega grozili, zato se je branil z govorom v cerkvi v Lokvi.

Spor s škofom Santinom, suspenzija in smrt

Zapletel se je v spor s tržaškim škofom Santinom in tržaškim generalnim vikarjem Carlom Mecchio, ki sta mu očitala objavljane proslovenskih in protiitalijanskih člankov v tržaškem *Primorskem dnevniku*. Med drugim sta ga obtožila, da je slovenskim in hrvaškim duhovnikom prepovedal udeležbo na sestanku škofijskih duhovnikov, ki ga je škof Santin sklical 2. julija 1946. Zato je škof Ščeka suspendiral *a divinis*, kar je pomenilo prepoved izvrševanja vseh oz. nekaterih pravic in nalog, ki so povezane z duhovniško službo. Šček se je sicer pritožil v Rim, tam pa so podprli škofa Santina in Ščeka celo postavili *ad statum laicalem*, torej so ga obsodili na izgubo duhovniškega stanu in mu odvzeli duhovniške pravice.

Kot smo videli, so Ščeka zaradi spora s tržaškim škofom Santinom zadele hude cerkvene kazni. Na bolniški postelji ga je 12. maja 1948 obiskal apostolski administrator jugoslovanskega dela tržaške in koprške škofije, kasnejši poreški škof Dragutin Nežić, ki je želel s svojim blagim nastopom premostiti prepad med Ščekom in vrhom Katoliške cerkve. Konec junija 1948 se je Virgil Šček odpravil v bolnišnico v Ljubljano. Operacijo je prestal, ni pa si več opomogel. Za hudo kaznen iz Vatikana ni izvedel. Njegovo srce se je v ljubljanski bolnišnici ustavilo 6. julija 1948. Pokopali so ga v Avberu, v grobu poleg očeta in matere pod lipo, ki jo je Virgil sam zasadil.

O VIRU

Življenje in delo Virgila Ščeka (1887–1948), duhovnika, kulturno-prosvetnega delavca, urednika in politika, je bilo pestro in vsestransko. Kot slovenski duhovnik je deloval na Primorskem v prelomnih časih pod italijansko upravo med obema svetovnima vojnama. Prepletanje dušnopastirskega, političnega, socialnega in kulturnega delovanja pri Virgilu Ščeku smemo zato obravnavati kot neločljivo celoto dela za slovenski narod, ki ga je z veliko ljubeznijo in doslednostjo vse življenje opravljal ta vsestranko nadarjeni primorski duhovnik.

Nekaj virov o življenju in delovanju Virgila Ščeka je bilo v preteklosti že objavljenih. Tako je leta 1997 v zbirki *Viri*, ki jo izdaja Arhiv Republike Slovenije, izšla *Korespondenca Virgila Ščeka 1918–1947*, pripravili so jo Marko Tavčar, dr. Egon Pelikan in dr. Nevenka Troha. Omenjena zbirka izdanih virov je pomembna za poznavanje vloge krščansko-socialnega gibanja na Primorskem v prvi polovici 20. stoletja. Ščekovo poslansko delo v Rimu so zaobjeli izdani viri (*Virgil Šček v parlamentu* = *Discorsi parlamentari dell'on. Virgil Šček*), ki jih je leta 1994 pripravil Marko Tavčar in jih izdal pri Krožku za družbena vprašanja Virgil Šček v Trstu. Opozoriti velja tudi na *Parlamentarne akte* (*Atti del parlamento italiano, Camera dei deputati, XXVI legislatura, Roma*), ki izhajajo na podlagi stenografskih zapisov, v njih pa so izpostavljene predvsem Ščekove interpelacije, s katerimi je italijansko javnost opozarjal na probleme slovenske in hrvaške manjšine v okviru italijanske države. Mag. Mirjana Kontestabile Rovis, arhivistka v Pokrajinskem arhivu Koper, je leta 1998 objavila vse članke iz časopisa *Goriška straža*, ki govorijo o Ščekovih posegih v rimskem parlamentu in jih objavila v publikaciji *Virgil Šček poslanec v rimskem parlamentu*.

Pomembne dokumente, zapise in podatke o Virgilu Ščeku poleg Škofijskega arhiva v Kopru in Pokrajinskega arhiva v Kopru najdemo tudi v nekaterih drugih arhivskih ustanovah v Trstu, Gorici, Ljubljani in Novi Gorici.

Ščekovi Paberki

Različni zapisi in dokumenti Virgila Ščeka so torej v precejšnji meri že bili objavljeni. Pred bralce zdaj stopa še zadnji del Ščekovih osebnih zapiskov, in sicer njegovi dnevniški zapisi, ki predstavljajo najobsežnejši primarni vir za poznavanje pestrega Ščekovega delovanja in njegovega odnosa do najrazličnejših aktualnih vprašanj in problemov. Za lažje razumevanje Ščekovih dnevniških zapisov je treba njihov nastanek in značilnosti nekoliko podrobneje pojasniti.

Virgil Šček dnevniških zapiskov ni pisal sistematično in nepretrgano. Pisal jih je občasno, po odlomkih, kakor ga je gnala osebna pobuda. Pisal je občasne dnevniške zapiske, ki jih je različno poimenoval. Kasneje je te zapise prepisal v 14 oštevilčenih zvezkov, ki jih je imenoval *Paberki*. Vse zvezke *Paberkov* danes hrani Škofijski arhiv v Kopru.¹ Njegov glavni namen je bil takšne zapiske rešiti pred izgubo, pozabo oz. uničenjem. Skorajda neverjetno je, da jih oblasti pri preganjanju in pogostih preiskavah niso našle. Žal pa je bilo ob Ščekovih selitvah in tudi kasneje marsikaj uničeno oz. izgubljeno. Tega se je zavedal tudi avtor, saj med drugim zapiše: »Konec. Drugo uničeno. Zgubljeno.« (PB II, 375)

Poglejmo, katere dnevniške zapise nam prinašajo Ščekovi *Paberki*: Žepni notes (PB 2, str. 348–356); Par tednov dnevnika maj–julij 1913 (PB II, str. 369–375); Počitnice 1913 (PB IV, str. 1–30); Iz notesa 1918 (PB III, 201–206); Iz notesa zelenega 1924 (PB III, 209); Notes: 1915 (PB III, 211–212); 1918 PB V, 235–237); 1920 (PB III, 225); 1922 (PB III, 227); Počitnice 1913 (PB IV, 1–27); Iz sivega notesa (PB IV, 32–34); Iz rdečega notesa (PB IV, 60–62); Iz usnjatega notesa (PB IV, 73–85); Iz notesov (PB V, 221–234); Dnevnik julij–december 1916 (PB VI, 57–85); Moja pisarna 11.1.–16.1.1922 (PB VI, 115–117); Potovanje v Rim (PB VII, 43); Iz modrega notesa iz leta 1915 (PB VII, 79–80); Iz notesa iz poslanskih časov (PB VII, 221); Svetoivanska kronika (PB VIII, 77–81); Na Sveti Gori 26. julija 1938 (PB VIII, 157–158); Iz stenografirane beležnice z naslovom: Obiskovanje bolnikov pri Sv. Ivanu (PB X, 156–193); Par dni dnevnika (PB X, 194–221); Dnevnik oktober 1913 (PB XI, 12–18); Dnevnik na platnicah (PB XI, 19–24); Vrdelski kaplan – Dnevnik (PB XI, 25–41); Moj dnevnik (PB XII, 29–38, 124); in nenaslovljeni dnevniški zapiski (PB XIV, 1–195). Izven teh naslovov se nahajajo tudi drugi razpršeni dnevniški zapiski. Vsi ti zapiski dajejo dovolj zaokroženo in nadvse zanimivo podobo Ščekovega življenja in delovanja.

Čeprav *Paberki* vsebujejo vse Ščekove zapise na enem mestu, pa njihova uporaba ni preprosta. V njih so namreč zbrani prepisi iz različnih notesov, dnevnikov, zvezkov, časopisov in nekaterih pisem, torej ne le dnevniški zapisi, temveč tematsko najrazličnejše gradivo. Zapisi v *Paberkih* so pisani tematsko nepovezano, snov je poleg tega tudi časovno prepletena. V drugem zvezku je tako npr. prepisan del dnevnika iz dijaških let v Gorici, že v prvem zvezku *Paberkov* pa lahko mdr. najdemo tudi nekaj krajših dnevniških zapisov njegovega potovanja v Rim decembra 1928, kjer sta z Engelbertom Besednjakom skušala posredovati pri Micheleju Bianchiju, tedaj podsekretarju na ministrstvu za notranje zadeve.

¹ Škofijski arhiv Koper (ŠAK), KA Ms 19–32 (14 zvezkov).

Kronološka neurejenost zapisov je značilna tudi za ostale zvezke *Paberkov*. Poleg tega je treba opozoriti na dejstvo, da se Ščekovi dnevniški zapisi med seboj tudi močno razlikujejo. V nekaterih časovnih obdobjih je pisal »klasičen« dnevnik, v katerem je precej natančno od dneva do dneva popisoval najpomembnejše dogodke. Spet drugi dnevniški zapisi so izrazito rudimentarni, saj vsebujejo le nekaj golih podatkov, npr. o krajih, kjer se je v določenem dnevu nahajal ali komu je ta dan pisal. Tak način pisanja je značilen predvsem za njegova poslanska leta, ko spričo izjemne aktivnosti na različnih področjih za pisanje večjega obsega verjetno preprosto ni imel časa. Končno nekateri dnevniški zapisi odstopajo po svojih tematskih značilnostih, saj ne vsebujejo primarno opisov dogodkov, temveč predvsem njegova razmišljanja o perečih družbenih ali cerkvenih vprašanjih.

Upoštevajoč različno povedno vrednost dnevniških zapisov pa ni dvoma, da predstavljajo izjemno dragocen vir za razumevanje Virgila Ščeka in njegovega delovanja. Poleg osebnih doživetij, občutkov in srečevanj najdemo v njih dragocene podatke iz različnih obdobjih njegovega življenja, začeniši z leti bogoslovja v Gorici ter kaplanovanja v Trstu med 1914 do 1919. Dragoceni so tudi zapisi iz Ščekovega poslanskega obdobja v Rimu (1921–1924), ki jih najdemo v skoraj vseh zvezkih *Paberkov*. Cerkvene oblasti so Ščeka leta 1927 imenovala za župnijskega upravitelja v Avberu na Krasu in iz tega obdobja so ohranjeni številni zapisi o njegovem duhovniškem delu in preganjanju s strani fašističnega režima. Sicer ga je prav Kras tako pritegnil, da je zagnano začel zbirati ljudske molitve, reke, pesmice in ljudske pripovedi. PB XIII je posvetil kroniki, ki jo je pisal od 8. oktobra 1939 do 7. marca 1940. Skozi celotne zapise se zrcali njegov ljubeč odnos do slovenskega jezika in njegovo neomajno zavzemanje za ustrezen položaj slovenščine po cerkvah.

Lokavske starine

Kljub dušnopastirskemu delu in aktivnemu družbenemu angažiranju je Šček hkrati med delovanjem v Lokvi ustvaril tudi *Lokavske starine*, ki so se vrsto let nahajale v župnišču v Lokvi, danes pa jih prav tako hrani Škofijski arhiv v Kopru.² Gre za tri obsežne rokopisne knjige, ki jih je večinoma napisal sam, delno pa so mu na pomoč priskočili tudi drugi, predvsem v času bolezni. Kot pravi Šček v uvodu v prvi knjigi, jih je začel pisati leta 1918, ko je prišel v Lokev. Pozneje je moral zapisovanje opustiti zaradi vrste drugih zadolžitev, ponovno pa je začel

² ŠAK, Župnija Lokev, KRO 1–3 (3 zvezki).

zapisovati leta 1941, ko se je vrnil v Lokev in živel pri dr. Tonetu Požarju vse do svoje smrti.

Lokavske starine I je Šček pisal v času influence od srede novembra 1936 do srede marca 1937, »dostikrat v času, ko sem imel noge v škafu z gorko vodo, da sem kri iz glave odvajal v noge.« Zapisi niso sistematični, predvsem zaradi pomanjkanja časa ter fašističnega kontrole in preganjanja. Marsikaj se je zaradi njegovega skrivanja dnevniških zapisov izgubilo. Šček je tudi zapisal namen tovrstnega beleženja dogodkov: »Rešiti sem hotel starine pozabe. Kadar hiša gori, gospodinja stlači v žakelj robo brez sistema. Pisal pa sem z ljubeznijo do naše slovenske domačije in v prijetnih spominih na lokavsko ljudstvo.« (Avber, 16. marca 1937, *Lokavske starine I*, str. 1).

Podobno kot *Paberki* so tudi *Lokavske starine* pisane tematsko nepovezano in časovno prepleteno. V njih so zbrane ljudske pesmi, reki, narečni izrazi in ljudska pripovedovanja, najdemo pa tudi prepise iz matičnih knjig in nekaj listin. Gradivo v prvih dveh zvezkih je zelo pomembno za starejšo zgodovino kraških vasi (Lokev, Lipica, Gročana), tretji zvezek *Lokavskih starin* pa je bolj podoben dnevniku, in obravnava predvsem dogodke med drugo svetovno vojno v Lokvi in okolici.

Pomen Ščekovih dnevniških zapisov

Zakaj je Virgil Šček pisal dnevniške zapiske? Na to vprašanje sam indirektno odgovarja dne 2. februarja 1945 v XIII. zvezku *Paberkov*, str. 47, pod naslovom »Zakaj sem pisal Paberke in Kroniko?«, kjer pravi: »Ker imam veselje do tega. Hotel pa sem tudi naslednikom narediti veselje, zato sem pisal. Pisal sem njim v pouk in zabavo. Kako sem jaz hvaležen tistim par duhovnikom, ki – četudi niso pisali kronik – so vsaj to ali ono vest, notico zabeležili v 17., 18. stoletju. Za vsako besedo sem jim hvaležen. In molil sem zanje. Vselej sem rad bral o domači zgodovini, o navadah itd. Žal, da nisem bil tako zdrav, da bi zdržema mogel pisati kroniko in zbirati gradivo za Paberke. Vrh tega so me pri tem ovirale diktatorske vlade. Spiske sem moral skrivati po kaščah in drvarnicah, po tujih hišah, da mi jih preiskovalci niso odnesli. Zato pa, sobrat, upoštevaj mojo naglico v pisanju in omalovaževanje slovnice in sintakse. Sila kola lomi!«

Iz Ščekovih dnevniških zapiskov nam zasije podoba človeka in duhovnika, ki je z dušo in telesom živel za Boga, človeka in narod. Ta Šček izlije ves svoj gnev do tistih, ki mu ne pustijo svobodno napisati njegovih misli v naslednjem stavku: »Proklete diktature, kjer ni svobode pisanja, niti zasebnega ne!« (PB XIV, str. 195). Hkrati pa izrazi bolečino, ker vsega ni zapisal bolj dosledno: »Žal da nisem bil zdrav, da bi zdržema mogel pisati kroniko in zbirati gradivo za paberke. Vred tega so me pri tem ovirale diktatorske vlade. Spiske sem moral skrivati po kaščah in drvarnicah, po tujih hišah, da mi jih preiskovalci niso odnesli.« (PB XIII, str. 47.)

Ščekovi dnevniški zapiski so kot vir zlasti pomembni za tiste zgodovinarje, teologe, raziskovalce in ljubitelje zgodovine, ki se še posebej zanimajo za obdobje zadnjih let habsburške oblasti na Primorskem, prve svetovne vojne, razpada Habsburške monarhije in življenja Slovencev pod Italijo. Rokopis je izredno bogat z imeni in pričevanji tudi deželnega in krajevnega značaja, ki posredno in neposredno razkrivajo dogajanje v tistih turbulentnih časih. Pisec je bil tudi izredno jezikovno podkovan, kar dokazuje uporaba jezikov v dnevniških zapiskih (slovenščina, nemščina, italijanščina, tržaško narečje) in prosto prehajanje med njimi. Virgil Šček je bil socialno izredno čuteč duhovnik, ki se je zavzamal za preprosto ljudstvo. Bil je velik narodnjak, vdan Cerkvi in ideji združevanja južnoslovanskih narodov, v obnašanju in govorjenju pa vedno neprizanesljiv do vsakogar, ki se po njegovem mnenju ni ravnal po božjih postavah ali je delal krivico bližnjemu. Pri tem se ni se ustrašil kritike posvetnih ali cerkvenih oblastnikov.

Za bralca, ki se poklicno ne ukvarja z raziskovanjem preteklosti, predstavlja branje tega enkratnega zgodovinskega vira priložnost spoznati dogajanje na Primorskem v letih pred začetkom prve svetovne vojne, med prvo svetovno vojno in do utrditve fašistične oblasti v Italiji v začetku tridesetih let. Hkrati so zapiski Virgila Ščeka zanimivo pričevanje uporabe slovenskega jezika na Primorskem v obravnavanem času.

Uredniška pojasnila

Značaj Ščekovih dnevniških zapisov je narekoval tudi pripravo znanstvene izdaje le-teh. Zaradi velike razpršenosti posameznih zapisov po različnih zvezkih *Paberkov* je bilo te potrebno najprej najti, prepisati in urediti po kronološkem

vrstnem redu. Vključili smo vse zapise, ki se navezujejo na določen datum in imajo torej dnevniški značaj. Levji delež tega dela je opravil msgr. Renato Podbersič.

Drugi odločilni dejavnik je predstavljala obsežnost Ščekovih zapisov. Pisal jih je od svojega 22. leta (1911) do svojega 59. leta (1948), v nekaterih letih zelo natančno in obsežno, v drugih bolj sporadično in lapidarno. Spričo velikega obsega vseh zapiskov sva se urednika odločila, da zapise objaviva v dveh zvezkih, pri čemer sva ločnico potegnila z letom 1933. Utrditev diktatorskega fašističnega režima na oblasti v Italiji, razmah italijanske raznarodovalne politike, prvi tržaški proces in smrt goriškega nadškofa Sedeja so namreč globoko zarezali v cerkveno in politično stvarnost v tedanji italijanski Julijski krajini in med slovensko manjšino v tedanji Kraljevini Italiji. Poleg tega predstavljajo zapisi do vključno leta 1933 tudi vsebinsko približno polovico Ščekovih tekstov. V prvem zvezku so torej objavljeni zapisi, ki segajo od njegovih mladostnih let v gorikem bogoslovju do konca leta 1933. Drugi del, ki pokriva obdobje od začetka leta 1934 do Ščekove smrti leta 1948, bo izdan v prihodnjih letih.

Ščekov rokopis je objavljen z minimalnimi pravopisnimi in uredniškimi posegi. V sam tekst vsebinsko nisva posegala, za lažje branje in bralčevo orientacijo pa sva si dovolila nekaj manjših oblikovanih sprememb ter nekatere zapise poenotila. To zadeva predvsem (pogoste) pasuse v različnih tujih jezikih (italijanščini, nemščini, latinščini), ki sva jih izpisala v kurzivi. Isto velja tudi za zapise naslovov knjig, revij in drugih publikacij. Zaradi lažjega branja sva v besedilo poleg tega dodala tudi manjkajoče vejice. Večino besed, ki so bile zapisane v skrajšani obliki, sva zaradi lažjega branja izpisala v celoti, razen nazivov. Vsi ti posegi služijo večji berljivosti besedila, ne da bi kakorkoli spreminjali vsebino teksta. V oglatih oklepajih ([...]) sva označila neberljive in prečrtane besede. Hkrati smo zaradi avtentičnosti vira pri vsakem dnevniškem zapisku povsod dodali ustrezno označbo, kje najdemo original v rokopisnih *Paberkih*. Zgolj v enem primeru smo posegli tudi v *Lokavske starine* in Ščekovo besedilo, ki tokrat stopa pred bralce, obogatili z zapisom »Medvladje v Lokvi 1918«, ki precej natančno opisuje dogodke ob koncu prve svetovne vojne v Lokvi.

Dnevniške zapiske sva opremila tudi z vsebinskimi opombami, ki jih izključno navajava »pod črto«. Vsebinske opombe vsebujejo biografska podatke oseb, ki jih navaja Šček, kratka pojasnila obravnavanih dogodkov, kjer je to potrebno za razumevanje besedila, ter razlage strokovnih izrazov ter arhaičnih ali narečnih

besed. Vsaka oseba, omenjena v Ščekovih dnevniških zapiskih, je z opombo označena zgolj prvič. Poleg tega v opombah pod črto navajava tudi prevode latinskih, nemških, italijanskih, furlanskih in hrvaških besed ter povedi. Uporabljena bibliografija in zgodovinski viri so objavljeni v dodatku.

Zahvala

Ščekovi dnevniški zapiski so končno zagledali luč sveta tudi v tiskani obliki. Da je do tega sploh prišlo, se urednika zahvaljujeva najprej msgr. mag. Renatu Podbersiču, župnijskemu upravitelju v Sovodnjah ob Soči, ki je dal pobudo za to, prepisal skoraj celotne, mestoma tudi težko berljive Ščekove zapiske, nas vseskozi vzpodbujal in vsestranko pomagal pri delu. Zahvaljujeva se tudi *Goriški Mohorjevi družbi*, ki je delo sprejela v svoj knjižni program in ga izdala v uveljavljeni zbirki *Naše korenine*. Še posebej pa se zahvaljujeva vsem tistim posameznikom in posameznicam, ki so s svojim znanjem pomagali pri urejanju zapiskov in pripravi opomb: mag. Luki Tulu, arhivistu v Škofijskem arhivu v Kopru; prof. Bogomirju Troštu, župniku v Jelšanah; Ivu Jevnikarju, časnikarju iz Trsta; dr. Mihi Šimacu, docentu cerkvene zgodovine na Teološki fakulteti v Ljubljani; prof. Bojani Batič, jezikoslovki iz Ajdovščine; dr. Marcu Plesnicarju, direktorju Državnega arhiva v Gorici (Archivio di Stato di Gorizia); Eriki Jazbar, časnikarki iz Gorice; rodoslovcu Tinu Mamiću iz Manžana pri Kopru; ddr. Igorju Grdini, zgodovinarju in slavistu; prof. Božidarju Premrlu, raziskovalcu kamnite dediščine na Primorskem; in Srečku Rožetu, zbiralcu iz Lokve.

Leto 1909

28. septembra 1909

PB XII, 124

Septembra 1909. Po članku v *Slovincu*³ je zbral Strel 6. in 7. razred realke⁴ v »Dijaški kuhinji«. To je bilo 28. septembra. Predsedoval je Vider, zapisnikar Schweiger. Strel stavi resolucijo, da vsi zbrani potrjujejo, da pisanje v »Slovincu« z dne 25. 9. ni resnično. Zbirali so podpise. Abel se ni hotel podpisati in se je odstranil. Dne 29. 9. je Strel izročil resolucijo prof. Seidl-u.⁵ Strel je na sestanku drzno rekel, da je pisec v *Slovincu* končal letos realčne študije.

(Mislili so name. Izšel je članek, ki ga je v svoji vihravosti spisal Vrtovec.⁶ Jaz ga nisem ne videl ne odobril ne priporočil. Vrtovec je naredil brez mene. Obžaloval sem vedno in čez mnogo let sem pisal Seidl-u, da jaz nisem pisal. Še danes, ko to prepisujem (14. 4. 1942), mi je žal, da je članek izšel.)

³ Verjetno je mišljen članek z naslovom »Ustanovitev pododbora Slovenske dijaške zveze za Primorsko«, v katerem je avtor, podpisan zgolj s kratico »S«, obračunal z liberalnim duhom v šolstvu in se zavzel za okrepljeno narodnoobrambno delo na zahodni meji. Prispevek je bil objavljen v ljubljanskem katoliškem časopisu *Slovenec* 25. september 1909, št. 219, str. 4.

⁴ Leta 1909 je Virgil Šček maturiral na višji realni gimnaziji v Gorici, omenjeni (Strel, Vider, Schweiger) so bili njegovi sošolci.

⁵ Ferdo Seidl (1856–1942), naravoslovec, geolog in učitelj, od leta 1887 profesor na realki v Gorici.

⁶ Verjetno je mišljen goriški bogoslovec Venceslav Marija Vrtovec (1894–1988) iz Velikih Žabelj, poznejši vojaški letalec, ki je po prvi svetovni vojni postal jezuit.

Leto 1910

Maja 1910

PB XII, 124–125

Maja 1910 so ljudje pričakovali konca sveta. Tolstoj⁷ se je izrazil: Misel o morebitnem trčenju naše zemlje s Halleyevim kometom⁸ mi je zelo prijetna. Materialno življenje bi z uničenjem naše zemlje doletela taka škoda kakor če pogine muha.

Stöckel⁹ razlaga, kaj je liberalizem:

*Der Liberalismus emanzipierte die Menschheit von Gott und Gottesoffenbarung und proklamierte die Autonomie des Menschen sowohl als auch der menschlichen Gesellschaft. Weder für das individuelle Tun und Lassen des Menschen noch für die Gebahrung im sozialen Leben ist ein höheres in der göttlichen Weltordnung begründetes Gesetz als normierend anzuerkennen; viel mehr ist alles auf den autonomen Willen des Menschen gestellt; dieser allein ist es, welcher im individuellen und sozialen Leben für alles maßgebend und normierend ist. Diese Autonomie bezeichnet der Liberalismus als Freiheit und in diesem Sinne proklamiert er die schrankenloseste Freiheit.*¹⁰

(Po svetovni vojni čutimo vsi, kam vodi ta liberalizem. V postu 1942 sem v nedeljo videl ljudi orati, vozijo v nedeljah seno, drva, gnoj na njive.)

Andrej Gabersček¹¹ je zvedel, da je ta ali oni dijak predaval na deželi v katoliškem društvu in da dobiva hrano v »Dijaški kuhinji«: »Krščanskih socialcev ne bomo trpeli notri.«

Kovač je rekel: »Kakor hitro bi se pojavilo, da bi hotela ena stranka imeti odločujočo besedo v kuhinji, bo sedanji odbor podal demisijo.«

Prof. Plohl¹² je rekel na cesti dijaku Lovrenčiču: »Jaz se bom za Vas kot za Markočiča potegoval, so pa nekateri gospodje, ki so proti temu, da bi se podpirali nasprotniki.«

⁷ Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910), ruski pisatelj, publicist in politik.

⁸ Halleyjev komet je komet, ki ga je moč videti s prostim očesom vsakih 75 ali 76 let, ko se nahaja v svojem prisončju. Imenuje se po angleškem astronomu in geofiziku Edmondu Halleyju (1656–1742) in je najbolj znan od vseh periodičnih kometov.

⁹ Verjetno Albert Stöckel (1823–1895), nemški katoliški duhovnik, teolog in filozof, oster nasprotnik liberalizma in socializma.

¹⁰ Nemško, prevod: Liberalizem je človeštvo emancipiral od Boga in božjega razodetja ter razglasil avtonomijo človeka in človeške družbe. Višjega zakona, ki temelji na božjem svetovnem redu, ne priznava kot normativnega niti za individualna dejanja in opustitve niti za ravnanje v družbenem življenju; vse temelji na avtonomni človeški volji; samo ta je normativna in merodajna za vse individualno in družbeno življenje. Liberalizem to avtonomijo označuje kot svobodo in v tem smislu razglša najbolj neomejeno svobodo.

¹¹ Andrej Gabršček (1864–1938), časnikar, politik, tiskar in založnik, večino življenja je deloval v Gorici.

¹² Verjetno je mišljen jezikoslovec in šolski svetnik France Plohl, profesor nemščine na goriški gimnaziji, poznan tudi kot vnet šahist.

Leto 1911

2. avgusta 1911

PB II, 317

V Sekovo¹³ dospel v sredo, 2. avgusta 1911 ob 10.30 in ostanem do 1. septembra.

13. avgusta 1911

PB II, 317

Bil z Brumnom,¹⁴ katehetom v Trstu, v St. Marein, blizu vasi Feistritz, Windischdorf (Bistrica, Slovenska vas). Seckau = Sekovo. Z nama dunajski bogoslovec Leopold Stracker. Frater Redlich Virgilus:¹⁵ sin rektorja dunajske univerze.¹⁶

23. avgusta 1911

PB II, 317

Dne 23. avgusta 1911 na Hochahu 1816 m: Butkovič,¹⁷ bogoslovec Horschitzka, Leopold Stracker in pa don Testa,¹⁸ dr. in teologija, zdaj tajnik pri papeževem poslaništvu pri vladi, sopodpisnik konkordata 1929.¹⁹

¹³ Seckau na avstrijskem Štajerskem, do 1782 sedež škofije. Opatija Seckau je bila ustanovljena kot avguštinski samostan v 12. stoletju, od leta 1883 tam delujejo benediktinci in je še danes benediktinska opatija.

¹⁴ Verjetno je mišljen Adrijan Brumen (1880–1949), tržaški duhovnik.

¹⁵ Benediktinec p. Virgil Redlich (1890–1970), priznani avstrijski zgodovinar in profesor.

¹⁶ Mišljen je zgodovinar dr. Oswald Redlich (1858–1944), rektor dunajske univerze v letih 1911 in 1912.

¹⁷ Peter Butkovič (1888–1953), psevdonom Domen, Ščekov sošolec, duhovnik, pisec in ugankar, dolgoletni župnik v rodni Sovodnjah ob Soči.

¹⁸ Gustavo Testa (1886–1969), dr. biblične teologije in diplomat, od leta 1920 je deloval v vatikanski diplomaciji. Kmalu je postal škof, leta 1959 pa tudi kardinal. O Testi je Šček zabeležil še naslednji slikovit opis: »Kot prvoletni bogoslovec sem šel počitnice prebiti v Sekovo na Gornjem Štajerskem. V samostan benediktincev. Z nami je bil tudi sošolec P. Damjan Butkovič. Tam sva našla gospoda, ki mi je dal vizitko z imenom: Don Gustavo Testa. Med počitnicami sem ga učil nemško. Poslali so ga nalašč v Sekovo, da se nemško uči. Povedal je, da bo šel v službo v neko kongregacijo. Bil je fanatičen Lah. V Italiji so že v konviktih zbirali za zatirane Italijane v Avstriji. Povedal je, da je Dalmacija laška dežela. Ko sem mu ugovorjal, da je v Dalmaciji 18.000 Lahov in 600.000 Hrvatov, je dejal, da je Avstrija Lahe ugonobila in naredila Hrvate. Zgrajal se je nad slovanskim bogoslužjem. Sikal zoper Mahniča. Mislil sem si: ta – kakor je povedal – postane važna oseba v Rimu in če bi on odločal o Slovanih, o našem bogoslužju, kako naj bo pravičen? Zanj nisem vedel, dokler se ni sklenil lateranski pakt 1929. Med 6 ali 8 podpisniki je bil [...] Testa.« (PB IV, 58).

¹⁹ Mišljeni so Lateranski sporazumi oz. dogovori, ki so jih podpisali 11. februarja 1929 predstavniki Kraljevine Italije in Svetega sedeža. Ime so dobili po Lateranu, večjem kompleksu vatikanskih zgradb na ozemlju Italijanske republike.

Leto 1912

avgusta 1912

PB VI, 86

Avgusta 1912 sem šel na dopust, t. j. počitnice na Lokve. Stanoval sem in se hranil v Winklerjevi gostilni. Baron dr. Andrej Winkler²⁰ in oče tega Winklerja sta bila iz iste hiše pri Winklerju v Trnovskem gozdu. Po štirikrat na dan sem hodil v cerkev na hribček²¹ in adoriral. Blaženi časi!

Star mož mi je tožil čez nove duhovne, ki so tako hudi zoper ples. Pa mi je v župnišču pokazal: »Ta je bil godec (v enem kotu veže), tu pa je g. župnik ta prvega zaplesal. In potem vsi, kar nas je bilo pred farovžem.« Stari gospodje da niso bili tako ostri kakor g. Cigoj.²²

²⁰ Andrej Winkler (1825–1916), pravnik in politik. V letih 1880–1892 je bil deželni predsednik Kranjske. Na tem mestu si je prizadeval za uvajanje slovenščine v uradno rabo in za večjo vključenost Slovencev v javnih službah, zlasti v šolstvu.

²¹ Cerkev sv. Antona Padovanskega stoji na hribčku nad vasjo Lokve.

²² Leopold Cigoj (1886–1934), takratni župnijski upravitelj na Lokvah in poznejši vzgojitelj v goriškem semenišču ter priljubljen voditelj Marijinih družb.

Leto 1913

Za leto 1913 je Šček zapisal: »Danes, 8. 3. 1934, sem brskal po zabojih in našel težko čitljivo knjižico iz semenišča. Nekaj se da razbrati. Prepišem: maj–junij 1913.« (PB II, 369)

15. majnika 1913

PB II, 369

Četrtek. V zadnje nas obišče štabni zdravnik, ki nam je predaval o ranocelništvu. Imeli smo tudi praktične vaje. Mar mislijo na vojsko? Danes nam je razložil o umetnem dihanju. Tov. Sedej²³ se mu zahvali. Popoldne so vsi tovariši za 30 stotink gledali v kine (prvič) »Bio« (lastnik Medved)²⁴ trpljenje Jezusa Kristusa. Prvi kine v Gorici. Jaz sem ostal v žemnarju,²⁵ ker sem še v obvezi po operaciji 13. t. m. majhne odomavke na vratu. Sestra Marica²⁶ z Voloskega, kjer je na pošti, mi je pisala. – Prvoletniki so se večkrat pritožili, prav tako sestre nune, zato sem kot prefekt končno rektorju naznanil tovariša Dalceggiota in Gregota,²⁷ da jemljeta (= kradeta) mleko. – Popoldne sem se z Likarjem Jožetom²⁸ dogovoril za počitnice, ki jih bom prebil na Otlici.

16. majnika 1913

PB II, 369

Petek. Danes smo kegljali. Tu pravijo »kaufer« (Furlani, Slovenci in Hrvatje, Lah iz Istre malo igrajo). Dobil sem 8 vinarjev. Igralci: Plot,²⁹ Šček, Munih³⁰ contra Trdan,³¹ Omersa,³² Inama.³³

17. majnika 1913

PB II, 369–370

Sobota. V bolnici usmiljenih bratov.³⁴ Tovarišu Pajntarju³⁵ sem ponudil časopis *Voditelj*,³⁶ ki je leta 1907 priobčil oceno odloka radi rabe glagolice. Pajntar mi je pozimi v *Akademiji* očitil, da sem krivično govoril o kongregacijah

²³ Verjetno je mišljen Ciril Sedej (1888–1968), nečak nadškofa Sedeja, Virgilov sošolec, dolgoletni župnik v Števerjanu v Brdih.

²⁴ Kinematograf Central Bio na Korzu v Gorici, lastnik L. Medved.

²⁵ Narečno/arhaično: semenišče (iz it. *seminario*).

²⁶ Virgilova sestra Marica (Marija) Šček, por. Kompara (1891–1992), poštna uradnica.

²⁷ Luigi Dalceggio in Ivan Grego, tržaška bogoslovca v Centralnem bogoslovnem semenišču v Gorici.

²⁸ Bogoslovec Jože Likar, doma z Otlice, študiral je leto za Ščekom.

²⁹ Bogoslovec Mihael Plot, doma iz kraja Ratje na Kranjskem, študiral je dve leti za Ščekom.

³⁰ Bogoslovec Ciril Munih, doma iz Sv. Lucije (Most na Soči), študiral je dve leti za Ščekom.

³¹ Bogoslovec Herman Trdan, doma iz Pazina v Istri, študiral je leto za Ščekom.

³² Bogoslovec Ivan Omersa, doma iz Tržiča na Kranjskem, študiral je dve leti za Ščekom.

³³ Bogoslovec Carol Inama, doma iz Tirolske, študiral je dve leti za Ščekom.

³⁴ Usmiljeni bratje so v ulici Alvarez v Gorci vodili mestno javno bolnišnico. V skupnosti so bivali trije patri in devet redovnih bratov, ki so delali v bolnišnici. Prihajali so iz Češke in Moravske. Med vojno so se izkazali, saj so do padca Gorice vodili bolnišnico, ki je bila izpostavljena italijanskim izstrelkom ter skrbeli za številne ranjence.

³⁵ Bogoslovec Štefan Pajntar (1888–1934), doma z Bukovega, Ščekov sošolec, poznejši duhovnik goriške nadškofije.

³⁶ *Voditelj v bogoslovnih vedah* je bila prva slovenska teološka revija, ki so jo v letih 1898–1916 izdajali profesorji Lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru, v njej pa so s svojimi prispevki sodelovali tudi pisci iz sosednjih škofij, ljubljanske, goriške, krške in sekovske.

(rimskih), rekoč, da so o nas krivo informirane in izdajajo pač odloke, ki odgovarjajo tem informacijam. – Pajntar *Voditelja* ni maral sprejeti. *Stat pro ratione voluntas!* Resnica oči bode!

(Opomba 1934: Kako bi takrat šele govoril, ko bi imel triletne skušnje kot poslanec v Rimu in vedel za vse, kako Sveta stolica z nami ravna od 1920. do danes!)

Popoldne smo se sestali: Res,³⁷ Jelovčan,³⁸ Gabrovšek,³⁹ Pajntar in jaz, da se dogovorimo za prevod molitvenika p. Soengen-a.⁴⁰ O počitnicah se prevod izvrši.

18. majnika 1913

PB II, 370

Nedelja. Po večernem učenju sem bral Bonomelli: *Un autunno in occidente*.⁴¹ Lepo piše. Izobražen škof. Pravičen tudi nasproti drugovercem. Ni fanatik. Svobodoljuben. Pravi kristjan. Vredno, da človek vse njegove spise prebere.

Z Luxom⁴² sva prebrala Medvedov letak, ki vabi v kine. Luxa je vse razumel. Učim ga že vse leto. Dobro mu gre. Lahko bi slovensko pridigal. In ko je vstopil, ni znal ene besede. In še bil v koprski gimnaziji!

20. maja 1913

PB II, 370–371

Rektorju Castellizu⁴³ je došlo v roke pismo, ki ga je prvoletnik Franolich⁴⁴ pisal učiteljiščnici drugega tečaja. Castelliz je veroučitelj na učiteljišču. V pismu piše tudi: »*È giusto soltanto per un unico scopo, per fargli vedere che se lui è furbo, neppure noi s'è minchioni. Superfluo sarebbe raccomandareLe che usi un po d' astuzia, perché nota principale del gentil sesso e appunto questa.*«⁴⁵ Rektor klical in mu povedal, da bo poročal poreškemu škofu.⁴⁶ Pravijo, da ga bodo izključili. Kaplan Miniussi⁴⁷ v Galežanu pozna fanta in je rekel, da ni nič hujšega v njem. Šlo je le za lahkomišljenost.

(Opomba 1934: Franolich je danes član Katoliške akcije v Trstu pri Sv. Ivanu: *uomini cattolici*⁴⁸).

21. majnika 1913

PB II, 371–372

³⁷ Mišljen je Alojzij Res (1893–1936), kulturni delavec in literarni zgodovinar, ki pa je leta 1912 po maturi vstopil v goriško bogoslovje. Kasneje je študiral slavistiko v Firencah in Ljubljani, po študiju pa predaval v Benetkah.

³⁸ Bogoslovec Pavel Jelovčan, doma iz kraja Javorje na Kranjskem, Ščekov sošolec.

³⁹ Bogoslovec Andrej Gabrovšek (1891–1955), doma iz Rovt, kasneje duhovnik in publicist, dolga leta je deloval v slovenskih vaseh okoli Trsta in vodil slovenske Marijine družbe.

⁴⁰ Mišljen je molitvenik, ki ga je napisal jezuit Ludwig Soengen, avtor številnih verskih knjig.

⁴¹ Knjiga je izšla leta 1897, njen avtor je msgr. Geremia Bonomelli (1831–1914), od 1871 do 1914 škof v Cremoni.

⁴² Bogoslovec Arthur Luxa iz tržaško-koprske škofije, študiral je leto za Ščekom.

⁴³ Francesco Castelliz (1862–1934), med letoma 1895 in 1908 je bil ravnatelj malega semenišča, od 1908 do 1923 pa ravnatelj goriškega bogoslovja. Pred prvo vojno je bil vdan državi in monarhiji, po vojni je spremenil stališče in postal navdušenec za nov italijanski režim. Leta 1925 se je celo zapletel v poskus odstavitve nadškofa Sedeja.

⁴⁴ Bogoslovec Peter Franolich, doma iz Istre, študiral je dve leti za Ščekom.

⁴⁵ Italijansko, prevod: Pravilno je samo za en namen: da mu pokažemo, da če je on zviti, tudi mi nismo strahopetci. Bilo bi odveč, da vam svetujemo malo zvitosti, kajti prav to je glavna pripomba s strani nežnejšega spola.

⁴⁶ Msgr. Trifun Pederzoli (1864–1941), doma iz Kotorja, tedanji poreško-puljski škof.

⁴⁷ Agapito Miniussi, kaplan v Galežanu v Istri.

⁴⁸ Italijansko, prevod: katoliški možje.

Sreda. Davi sem bil zadnjič v bolnici. Obliž so odtrgali. Ostane pa mi v večni spomin: brazgotina, majhna sicer. Ali jo bom imel tudi v raju? In če bom v peklu, tudi?

Dr. Delfabbro⁴⁹ je danes nagajal; Hrvatom, ki nemščine ne znajo, je nemško govoril. Variola⁵⁰ je bil že sit in je zamrmral: »*A was ...*«⁵¹ Delfabbro ga je za vrat zgrabil in tiral skozi vrata ... Nobel odgoja!

Danes sem učil Luko Turato-ta⁵² glagolati in mašo peti, saj bo v dveh mesecih že novi mašnik. Nekdaj so imeli v semenišču glagolsko stolicco za bogoslovce iz krške škofije. Avstrija ukinila, seveda sporazumno s sveto rimsko Cerkvijo. Fantje se mučijo in vobče nimajo uradne preparacije. Njega pa jaz učim. A privatno. Novo mašo pa bo že glagolal.

Velik prepir radi jutrajšnjih služb pri procesiji Sv. Rešnjega Telesa. Za ordinatorje (ki delajo red po ulicah) večina Lahov. Naj bo, toda nekateri ne znajo besedice slovenskega (Brandolise⁵³ – južni Tirolec, Poccecai⁵⁴). Prisilil sem prvega prefekta Falzarija,⁵⁵ da je 5 služb menjal. Naj bo, ker pozno. Mesto Brandoliseta bo Kocjan,⁵⁶ mesto Poccecaia bo Jelovčan. Capo prefekt se je izgovarjal: »*Ich habe nicht gewusst, das man bei den Ordinatoren auf die Sprachkenntnisse Rücksicht nehmen muss.*«⁵⁷

Popoldne večernice z mitro. Castelliz ponosen. Cerkveniku tov. Jugu⁵⁸ je rekel: »Ste postali res pridni. Vas občudujem.« *Vanitas vanitatum!*⁵⁹ Ali pa je Bog folk takega ustvaril, da mora vse to biti?

26. majnika 1913

PB II, 372–373

Ponedeljek. Spiritual⁶⁰ o procesiji Sv. Rešnjega Telesa: »Ne vem, iz kakega vzroka in kako, ker se ne brigam za te reči, so bile za procesijo službe spremenjene, zlasti ordinatorji. Kar je avtoriteta določila, se ne sme nikdar spremeniti, iz nobenega vzroka, tudi *propter linguam non, nunquam.*«⁶¹ Bogoslovci – Slovenci smo se v pest smejali, obenem mislili: jezuit si, kako lažeš. Lahi so ga informirali.

S Trdanom sva šla k spiritualu in mu povedala:

1. Vas informiramo o zadevi, četudi Vas ne zanima ...

⁴⁹ Hector Delfabro, tudi Ettore Delfabbro (1878–1937), duhovnik in profesor, leta 1910 je doktoriral iz teologije na dunajski univerzi. Dolgoletni profesor dogmatike v goriškem bogoslovju.

⁵⁰ Bogoslovec Ivan (Giovanni) Variola iz Dobrinja na Krku, študiral je leto za Ščekom..

⁵¹ Nemško, prevod: A kaj ...

⁵² Bogoslovec Luka Turato, doma iz Omišlja na Krku, študiral je leto pred Ščekom.

⁵³ Bogoslovec Luigi Brandolise, doma iz Terlana na Tirolskem, Ščekov sošolec.

⁵⁴ Bogoslovec Giovanni Poccecai, doma iz Umaga, Ščekov sošolec.

⁵⁵ Bogoslovec Giovanni Falzari, doma iz Ajella v Furlaniji, študiral je leto pred Ščekom.

⁵⁶ Bogoslovec Jože Kocijan, doma iz Bazovice, Ščekov sošolec.

⁵⁷ Nemško, prevod: Jaz nisem vedel, da je treba pri rediteljih upoštevati njihovo znanje jezika.

⁵⁸ Bogoslovec Jožef Jug, doma iz Gorice, Ščekov sošolec.

⁵⁹ Latinsko, prevod: Nečimrnost čez nečimrnost. [Prd 1,2]

⁶⁰ Duhovni voditelj v semenišču, zadolžen za duhovno življenje semeniščnikov.

⁶¹ Latinsko, prevod: Zaradi jezika ne, nikoli.

2. Ni res, da se je kdo puntal.
3. Žalitev za rektorja. Rektor je službe določil, on jih sme spremeniti.
4. Mi pripoznamo v podelitvi službe le avtoriteto capoprefekta, nad njim rektorja.

Spiritual: Jaz imam pravzaprav to pravico, drugi nič. Midva: Potem bomo drugič k Vam prišli. – Spiritual: »*Ich habe dieses Recht vor einigen Jahren abgetreten ...*«⁶² – Midva: slabo postavljene službe: morajo tudi nemško znati: kako bo red delal pri otrocih iz schulvereinske šole, pri nemških profesorjih? Ordinatorji so zaradi ljudi, ne ljudje zaradi ordinatorjev.

Spiritual star jezuit. Restrikcija: Jest ne vem neč. Pa je vse vedel.

Kmalu nato smo imeli v cerkvi križev pot. Pa se spiritual ironično znesel: Glejte, da greste za strežnikom vi, ki znate jezike, da bi ne ostal duhovnik sam s strežnikom.

Neumno rečeno. Zakaj? Ker pri križevem potu je cerkev sv. Karla polna kakor nikdar sicer, niti pri rektorjevem pontifikalu⁶³ se ne steče toliko ljudi. In vsa cerkev lepo moli.

Lah je Lah!

21. rožnika 1913

PB II, 373

Sv. Alojzij. God imajo: Res, Dalceggio, Mulič⁶⁴ in Brandolise. Sv. obhajilo sem zanje daroval, kakor eden za vse godovnike.

23. rožnika 1913

PB II, 373

Ponedeljek. Beneškemu Slovencu tov. Muliču je pisal prijatelj bogoslovec iz Vidma, da je generalni štab ukazal, da mora čedajski bataljon obstojati iz samih Slovencev, ki morajo imeti pouk v slovenščini.

24. rožnika 1913

PB II, 373

Torek. Jamnik⁶⁵ mi pove, da sem gostobeseden in zato vsiljiv. Borba z jezikom. Hvaležen sem Jamniku. Toda kako naturo popraviti? Za meniha iti, trapista ali pa si jezik skrajšati.

25. rožnika 1913

PB II, 373

Pred vsakim dejanjem se vprašati: Kaj bi sedaj Jezus storil.

⁶² Nemško, prevod: To pravico sem pred nekaj leti odstopil drugim.

⁶³ Mišljeno je pri rektorjevem slovesnem bogoslužnem opravilu.

⁶⁴ Bogoslovec Lojze Mulič, doma iz Špetra v Benečiji, študiral je leto za Ščekom.

⁶⁵ Bogoslovec Karel Jamnik (1891–1949), doma iz Dolenjske, študiral je dve leti za Ščekom. Vrsto let je služboval na Primorskem. Avgusta 1947 je bil imenovan za apostolskega administratorja celotne tedanje reške škofije (slovenskega in hrvaškega dela), kar je ostal do nenadne smrti.

POČITNICE 1913

2. julija 1913

PB II, 373

Vrtovec se je vrnil iz poljske Rusije.⁶⁶ Toliko povedal. – Potem sem se jezil, da sem nepotrpežljiv, gostobeseden. In sem jokal in molil.

15. julija 1913

PB IV, 1

Izpit iz moralke. Profesor dr. Ivan Tul,⁶⁷ Mačkovljan, iz Istre. Lep človek, intimen prijatelj dr. Jakoba Ukmarja⁶⁸ in dr. Josipa Ujčiča.⁶⁹ Sistematike ne pozna. V nekaj mesecih je dvakrat spremenil učno metodo. Goričani so se silovito jezili: Kaj glih vsak istrski kozel mora v semenišču poučevati? – Je pa obenem izredno pobožen gospod, se drži doma. Tih.

16. julija 1913

PB IV, 1

Začetek počitnic. Dva dni doma v Gorici, nato pa na Otlico.

20. julija 1913

PB II, 373–374

Na Otlici. S Trdanom. V petek še v Gorici, popoldne z vlakom v Ajdovščino. Obedoval pri župniku Rejcu⁷⁰ v Ajdovščini. Govorila sva o volitvah.⁷¹ »Brez Orlov⁷² in akademikov bi Breclj⁷³ ne presegel števila glasov Manfrede.«⁷⁴ Uspeh stare struje. Članek v njih glasilo *Gorica*: Vinogradniki proti dr. Breclju. Dr. Breclj je propagiral abstinenco. Pa je demagogija raznesla, da bo vinogradništvo uničil.

O obrestovanju je rekel: »Zdi se mi, da ima dr. Pavlica⁷⁵ prav. Cerkev se je oficijelno vedno izrekla proti obrestovanju. Kapitalistični sistem mora priti do

⁶⁶ Poljska je kot samostojna država leta 1795 izginila s svetovnega zemljevida, saj so si tedaj še zadnji del njenega ozemlja razdelile Avstrija, Prusija in Rusija. Prav slednja je zasedala največji del poljskega narodnega ozemlja. Kot samostojna država je bil Poljska ponovno vzpostavljena šele leta 1918.

⁶⁷ Ivan Tul (1877–1959), duhovnik, pisatelj in pesnik. Leta 1913 je doktoriral iz teologije na dunajski univerzi. Dolgoletni profesor v goriškem bogoslovju.

⁶⁸ Dr. Jakob Ukmar (1878–1971), duhovnik, filozof in politolog. Deloval je v Trstu. Leta 1947 je bil imenovan za apostolskega administratorja jugoslovanskega dela tržaško-koprske škofije, a tega mesta ni nikoli zasedel. V teku je postopek za njegovo beatifikacijo.

⁶⁹ Josip Ujčič (1880–1964), Hrvat iz Istre, duhovnik, pred prvo svetovno vojno je predaval moralke v goriškem bogoslovju. Novembra 1936 je bil imenovan za nadškofa v Beogradu, kjer je ostal do smrti.

⁷⁰ Ivan Rejec (1878–1958), prefekt v goriškem bogoslovju, med letoma 1911–1914 župnik v Ajdovščini, zatem dolgoletni župnik v Vipavskem Križu (tedaj še Svetem Križu).

⁷¹ V političnem smislu se je večina goriških duhovnikov pridružila t. i. novi struji znotraj katoliške stranke na Goriškem, ki jo je do tedaj obvladoval duhovnik in politik dr. Anton Gregorčič. Novostrujarji so obsojali sodelovanje Gregorčičevega kroga z goriškimi italijanskimi liberalci in doživeli uspeh na deželnih volitvah leta 1913.

⁷² Pripadniki telovadne organizacije Orel.

⁷³ Mišljen je dr. Anton Breclj (1875–1943), doma v Žapužah pri Ajdovščini, zdravnik in publicist, živel v Gorici, kjer se je politično udeleževal in bil tudi predsednik goriške Krščansko-socialne zveze.

⁷⁴ Mišljen je Anton Manfreda, posestnik v Idrskem pri Kobaridu, ki je na deželnozborskih volitvah leta 1913 kandidiral v splošni kuriji na strani Gregorčičevih pristašev znotraj goriške SLS.

⁷⁵ Andrej Pavlica (1866–1951), duhovnik in socialni delavec. Iz bibličnih ved je doktoriral na Dunaju. Opravljal je odgovorne cerkvene službe v Gorici

absurduma. Ne pojde tako naprej. Marx⁷⁶ ima prav. Zgled Amerike, kjer se v maloštevilnih rokah zbira ves kapital.«

Dve uri in pol na Otlico. *Parochus*⁷⁷ Mežnaršič:⁷⁸ *hilaris et levis et devotus*.⁷⁹

Tako sem zamudil Butkovičevo novo mašo, le radi gripe in zdravnika Pavia,⁸⁰ ki me je pogнал v hribe. – Danes so bile ožje volitve med katoličanom Brecljem in liberalcem Kovačem.⁸¹ Breclj dobil 99 glasov, Kovač 65 (prej pa Breclj 150, Kovač 35). Likar in Velikonja (bogoslovec, vseučiliščnik) sta agitirala na vse kriplje za Breclja. Pa tudi liberalni Ajdovci: tudi na Otlico so prišli.

Stanujem pri cerkveniku Jožefu Krapežu. Vsak večer molijo rožni venec, potem dodajo še 10–20 očenašev za razne potrebe. Tu je 11 let stanoval sedanji prof. dr. Bratina,⁸² ko jim je hiša pogorela, so ga kot otroka sem prinesli, kasneje je šel v šole. Tukaj so dijaki domačini: Jože Likar, bogoslovec, Likar 7. šolec, Krapež 8. šolec, Krapež 5. šolec.

25. julija 1913

PB IV, 1–2

Petek. Včeraj je bil tu žpk Novak⁸³ in mati: lep večer, srnjak na mizi.

Ivana Krapež, mežnarjeva, kjer sem na hrani in stanovanju, pravi: Pred 20 leti smo še nosile maline v Gorico in Trst. V Gorico po 13 soldov, v Trst po 20 soldov, smukvice po 40 soldov za kilo. Kava je bila glih 4 krat dražja. Likarjevi teti Beti (teti bogoslovca Likarja) in sosednji Meti so na Opčinah ukradli 2 koša malin hkrati. Peš z Otlice v Trst, peš nazaj. Strašna pot.

Profesor dr. Bratina je bil v hiši pastir do 12. leta. – Dnevne ni.

V vlaku iz Ajdovščine v Gorico. Železniški sprevodnik Beltram priporoča nakup *Svete vojske*,⁸⁴ ki stane izvod po 40 vinarjev; kdor vzame po 100 izvodov, plača po 20 vinarjev. Beltram agitira za treznost: »Priredite kako otroško veselico z majhno vstopnino. Kot dar dobijo vsi udeleženci po en izvod *Svete vojske*. Imejte kako predavanje.« Beltram pove tudi, da sta pri deželnozborskih volitvah na Krasu zmagala dr. Gustav Gregorin,⁸⁵ tržaški odvetnik, in Dominko⁸⁶ iz Gorice. V Gorah bodo ožje volitve med novo strujo in liberalci, starostrujarji niso prišli v poštev. Tako je dr. Gregorčič⁸⁷ propadel.

⁷⁶ Karl Marx (1818–1883), nemški filozof, politični teoretik, ekonomist in publicist, utemeljitelj marksizma.

⁷⁷ Latinsko, prevod: župnik.

⁷⁸ Mišljen je Edvard Mežnaršič (1869–1920), tedanji župnijski upravitelj na Otlici.

⁷⁹ Latinsko, prevod: Vesel in lahkoten in pobožen.

⁸⁰ Dr. Vittorio Itzhak Chai Pavia (1878–1940), judovskega rodu, diplomant dunajske univerze, ugleden internist in primarij v zasebni bolnišnici pri sv. Justu v Gorici.

⁸¹ Mišljen je Ignacij Kovač (1871–1953), javni delavec iz Ajdovščine, pred prvo svetovno vojno je deloval med liberalci na Goriškem.

⁸² Dr. Janko Bratina (1882–1920), doma z Otlice, profesor, pripovednik in literarni zgodovinar, deloval je v Gorici.

⁸³ Alojzij Novak (1881–1967), dolgoletni župnik in dekan v Črničah na Vipavskem.

⁸⁴ Verjetno je mišljena protialkoholna knjižica s tem imenom.

⁸⁵ Gustav Gregorin (1860–1942), pravnik, odvetnik in slovenski politik v Trstu in Gorici.

⁸⁶ Fran Dominko (1870–1921), pravnik, sodnik in slovenski politik v Gorici.

⁸⁷ Anton Gregorčič (1852–1925), duhovnik in politik, nadaljeval je študij na Dunaju, leta 1879 je doktoriral iz teologije. Vodilni slovenski katoliški politik na Goriškem do prve svetovne vojne, kulturni delavec, deželni (od 1885) in državnozborski (od 1891) poslanec, profesor v bogoslovju.

V goriški okolici pridejo vsi trije kandidati v ožjo volitev. Starostrujarji so povsod propadli.

Bogoslovec Luigi Dalceggio (ex učitelj), trebušasti šaljivec, ki je na počitnicah doma na Trentinskem, mi je pisal: *Fammi il favore e mandami da Trieste un barometro, che segni sicuro, che sia infallibile*.⁸⁸ Ko sem bil v Trstu, sem kupil osla na razglednici, ob zadnjici sem mu mesto repa vtaknil 10 cm dolg bombaž. Poslal in dodal: To je edini nezmotljivi barometer, bolj natančnega nisem mogel najti. Pribij karto izpred okna, rep navzven. Ako je rep suh, pomeni, da ni vlage, če pa je moker, pomeni, da je v deželi dež. – Tako dobro sem naredil dano nalogo, pa mi je v zahvalo pisal, da me bo o priliki pretepel. *Undank ist der Welt Lohn*.⁸⁹

26. julija 1913

PB II, 374

Sobota. Novak: *Nolite judicare!*⁹⁰ Iz tega, da župnik ne hodi adorirat, ne smemo soditi, da ni dober. Celo izvrsten pastir je. Zato so fraze: kdor ne adorira je slab, krivične. Odvisno od vzgoje, od mišljenja. Bog bo sodil moža v celoti: življenje!

Župnik Mežnaršič mi je pravil o Červ-u,⁹¹ profesorju pastoralke v Gorici. O profesorju Alpi-ju,⁹² za moralko: Vstopil je v učilnico in rekel: »*Nunc incipiamus*«,⁹³ si pljunil v roke ter jih mel ali brisal. Tako redno.

26. julija 1913

PB IV, 4

Na Sveti Gori ima jutri novo sveto mašo tretjeletnik Peter Butkovič, pisatelj. Z vozovi smo se odpeljali: Anka, Zorka, Ciril Češčut, Butkovičeva prijateljska družina, msgr. dr. Ličan,⁹⁴ pisatelj prof. dr. Lovrenčič,⁹⁵ Butkovičev sošolec, Butkovičeva mati⁹⁶ in jaz. Prenočili na Sveti Gori.

27. julija 1913

PB IV, 4–5

Nedelja. Peš sta prišla dr. Fogar Lojze⁹⁷ in prof. dr. Srebrnič,⁹⁸ prvi s trdim klobukom, melono, drugi pa s cilindrom. Vsak zase. Pa sta na oslu modrovala: dr. Srebrnič: vzel sem cylinder, ker sem menil, da ga vi gotovo vzamete; dr. Fogar: jaz pa sem melono vzel, ker sem bil gotov, da boste melono vzeli. – Duhovni oče

⁸⁸ Italijansko, prevod: Naredi mi uslugo in mi pošlji barometer iz Trsta, ki kaže gotovo, kar je nezmotljivo.

⁸⁹ Nemško, prevod: Nehvaležnost je plačilo sveta.

⁹⁰ Latinsko, prevod: Ne obsojajte!

⁹¹ Franc Červ (1851–1922), duhovnik in bogoslovni profesor v Gorici.

⁹² Msgr. Domenico Alpi (1845–1910), doma iz Forlija v Romagni, dolga leta je v Gorici deloval na različnih področjih, povezanih s Cerkvijo.

⁹³ Latinsko, prevod: Zdaj pa začnimo.

⁹⁴ Msgr. Josip Ličan (1874–1929), doktor teologije. Bil je tajnik goriških nadškofov Jordana in kardinala Missia ter do 1911 tudi nadškofa Sedeja, nato dolgoletni profesor v goriškem bogoslovju.

⁹⁵ Verjetno je mišljen dr. Joža Lavrenčič (1890–1952), pisatelj in profesor, ki je nekaj časa študiral v goriškem bogoslovju. Doktoriral je sicer šele leta 1915 na Dunaju.

⁹⁶ Karlina Belinger, por. Butkovič, doma iz Števerjana.

⁹⁷ Luigi Fogar (1882–1971), med 1923–1936 tržaško-koprski škof. Moral je odstopiti na pritisk fašističnih oblasti, do smrti je nato živel v Rimu.

⁹⁸ Josip Srebrnič (1876–1966), duhovnik, pred prvo svetovno vojno profesor v goriškem bogoslovju, septembra 1923 je postal škof na otoku Krku, tam je tudi umrl.

g. Češčut. Pri sveti maši je pridigal g. dekan Rojec Ivan⁹⁹ iz Mirna. Bil je črno oblečen, le površnik je imel siv, skoro bel. Rekel je: z vozom, prah je, črnina se vsa pomaže, stane dosti, ta plašč pa je praktičen.

Darovanje je zneslo: 236 kron; pasar g. Rebek je dal 30 kron. Kosilo je stalo 136 kron. Malo. Upravljal sem jaz.

Pri kosilu je bil tudi p. Širca,¹⁰⁰ gvardijan na Sveti Gori, ki mi je pravil, da mu je Ferencin rekel, da je Parčevičevih misalov v Rimu izšlo 300. Nato je Ferencin hitro javil: pokupite jih hitro, moram pa molčati. *Silentium*.¹⁰¹ – Avstrijska vlada je zabranila import. Nuntius, ki jih je rabil za Črno Goro. – Na Sveti Gori sem našel bibliografijo.

Dr. Fogarju je dopadlo, kako so šli za ofrom vsi, tudi prof. dr. Lovrenčič, ki je globoko ponižen sprejel sv. obhajilo iz roke mladega mašnika. Butkovičeva mati je ves čas jokala.

Pater Širca je iz Pliskovice, njegov brat je v Gorici pri nunah za upravitelja. Pater Širca ve natanko, kdaj se odpravil pouk glagolice v goriškem semenišču.

Na Sveti Gori velika svečanost. Veselje. Vreme vplivalo tudi ... Ostali smo še do ponedeljka: novi mašnik, Ciril Češčut, dr. Lovrenčič, jaz.

Na poti v Gorico smo srečali Rejo¹⁰² in družbo, ki je spremila Rejo za na novo mašo, z njimi Herman Trdan.

S Svete Gore sem pisal Živku Popoviću¹⁰³ v Beograd. Pater Marjan Širca je navdušen pristaš glagolice. *Hrvatski glagolski književnik Rafael Levaković*, napisao R. Strohal v II. božični prilogi *Hrvatske* 1911.

29. julija 1913

PB IV, 10

Deželni zbor za Trst 1913 je tako sestavljen: 61 Lahov, 12 Slovencev, 7 socialistov. Odbor pa je tako sestavljen: 15 Lahov, 2 Slovenca, 1 socialist.

Popoldne sem šel v kapucinsko cerkev v Gorici adorirat. Zvečer sem bil pri uredništvu *Novega časa*¹⁰⁴ in pri Trdanovih.

31. julija 1913

PB IV, 10

⁹⁹ Ivan Rojec (1866–1928), kot kaplan in župnik je deloval na Goriškem (Solkan, Bilje, Miren). Aktiven je bil na socialno-gospodarskem in političnem področju, kjer se je priključil delovanju mladostrujarjev znotraj goriške SLS. Leta 1913 je bil izvoljen v deželni zbor. Spomladi 1915 je postal tolminski dekan. Med vojno se je trudil za prizadeto civilno prebivalstvo. Po vojni je prejel več cerkvenih častnih nazivov in imenovanj.

¹⁰⁰ P. Marijan Širca OFM (1854–1932), redovnik in nabožni pisec.

¹⁰¹ Latinsko, prevod: Tišina.

¹⁰² Bogoslovec Karel Reja, doma iz Biljane, študiral je leto pred Ščekom.

¹⁰³ O njem Šček piše: »Živkota Popovića so poslali v Gorico študirat za politične svrhe. Bival je v zavodu v ulici sv. Ivana in me je poklical, da sem ga poučeval v kemiji in francoščini. Bil sem v 6. in 7., on pa v 4. šoli. Bil je hud jugoslovanski nacionalist, kakor jaz, ki sem bil edini, kajti ta čas so bili še vsi – sicer dobri Slovenci – a dobri Avstrijci. On je imel zvezo z nacionalističnimi krogi v Beogradu, ki so pripravljali vojsko z Avstrijo. Dne 15. 7. 1916. sem pri sv. Ivanu zažgal vso korespondenco. Ako bi vlada zanj znala, bi me bila prav gotovo za veleizdajstvo obesila.« (PB 6, 154).

¹⁰⁴ Slovenski časopis, ki je izhajal med letoma 1909 in 1915 v Gorici, glasilo t. i. novostrujarjev.

Davi sem od nas do semenišča spremil neko ženo. Mati mi je kasneje pripovedovala, da me ni bilo sram z njo ubogo po cesti. Dokument duha časa, ko »boljši« človek ni smel po poti z ubogim človekom.

POČITNICE OD 2. DO 3. KURZA¹⁰⁵

1. avgusta 1913

PB IV, 10

Sem šel k »copranici« Frančiški Lovšin, Postojna 182. Se gre do Narodnega hotela, na desno gori, potem do gore Sovič po klancu. Rekla je, da imam bolne želodčne živce.

V *Miru*¹⁰⁶ čitam, da x ni mogel dobiti voznega listka v Sinča vas, ker je po slovensko vprašal. Ko bi naše časopisje primerno nastopilo, bi se te krivice tudi odpravile. Včeraj sem se vozil v vagonu po Furlaniji. Vstopili so delavci in delavke. Rekli so: »*Ciala se biele compagnie.*«¹⁰⁷ Niso tako hudo zbadljivi kakor Tržačani.

1.–3. avgusta 1913

PB XI, 16

Počitnice od II. v III. kurz: 1.-3. avgusta sem bil v Ljubljani, 4. in 5. pri Žužkovi novi maši pri Sv. Gregorju, v Sodražici pri Lavrenčiču, v Ribnici.

2. avgusta 1913

PB IV, 11

Porcijunkola. Sem bil na Kostanjevici.¹⁰⁸ Kar me je zanimalo, to je bil pogovor s patrom Stanislavom Škrabcem,¹⁰⁹ znamenitim slavistom. Že dolgo me muči vprašanje: številka ali številjka, pravilno ali praviljno, glagolski ali glagoljski, socialno ali socijalno. Rekel sem: »Če izgovarjamo besedo 'glagol' na koncu z -l-, bi morali v pismu dodati -j-, če pišemo brez -j- bi po fonetični logiki morali izgovarjati 'glagou'«. P. Škrabec: »Imate prav! Po starem so se tega tudi držali, zato še danes ločimo izgovarjavo in pisavo in pomen naprimer pri besedi 'bol' in 'bolj'. Toda šola in javni tisk ne gleda na logiko ampak gre svojo pot.«

Vselej me je jezilo, ko sem moral pisati 'prijatelj' namesto 'prijatel', kakor terja logika in izgovarjava.

3. avgusta 1913

PB IV, 11–12

Volitve v italijanski skupini mest in trgov goriške dežele¹¹⁰ (1. avgusta) so dobili: laški liberalci 990 glasov, laški klerikalci 690, slovenski kandidati 340,

¹⁰⁵ Datumi se od 1. do 20. avgusta ne ujemajo. Do neskladja je verjetno prišlo zaradi stenografskih zapisov dnevnika in s tem križanja datumov.

¹⁰⁶ Časopis *Mir* iz Celovca je služil kot glasilo koroških Slovencev. Izhajal je med letoma 1882 in 1920.

¹⁰⁷ Furlansko, prevod: Glej, kako lepa družba.

¹⁰⁸ Mišljena je cerkev in frančiškanski samostan na Kostanjevici, ljudsko Kapeli, nad Gorico, kjer od leta 1811 delujejo frančiškani (OFM).

¹⁰⁹ P. Stanislav Škrabec OFM (1844–1918), redovnik, jezikoslovec in nabožni pisec, več kot štirideset let je deloval v samostanu na Kostanjevici.

¹¹⁰ Goriški deželni zbor je imel svojega glavarja, imenovala ga je vlada, in je vodil tudi deželni odbor. Deželni zbor je imel 22 poslancev, izvoljenih za šest let, od teh je bil en mandat virilističen, pripadal je goriškemu nadškofu. Ostalih 21 poslancev pa je bilo voljenih in sicer po kurijah (skupinah): veleposestvo, mesta in trgi, kmečka kurija ter splošna kurija. Zaradi sistema volitev Slovenci kljub večini v deželi nikoli niso imeli večine v deželnem zboru.

socialisti 50 glasov. Sedaj bo ožja volitev med Lah, pri čemer bodo odločali Slovenci.

Sv. Ignacij. Na Kostanjevici pri sv. obhajilu. Kako lepo je, da znajo frančiškani slovensko, italijansko, nemško in nekateri celo furlansko, tako, da morejo ustreči vsem narodnostim, kar tudi delajo v spovednici, pridigujejo po slovensko in italijansko. To je res katoliško. Ob 11.15 sem subdiakoniral pri maši na Travniku, na kosilu sem bil pri župniku Kokošarju,¹¹¹ neutrudnemu zbiratelju slovenskih cerkvenih in svetnih ljudskih pesmi in vrlem skladatelju.

Oče je bil pri Zlatem jelenu¹¹² na shodu, kjer so protestirali proti nemškemu postajenačelniku Wieserju.

4. avgusta 1913

PB IV, 12

Slovenec 2. avgusta priobčuje načrt Nemcev za ponemčenje kranjskih mest in trgov. Nemci zahtevajo nastavljanje nemškega uradništva, ustanovitev nemških šol po vseh mestih in trgih.

Pri meni je bil Engelbert Besednjak¹¹³ (Via Dogana 11) zaradi prireditve dijakov in bogoslovcev.

5. avgusta 1913

PB IV, 12–14

Včeraj popoldne z vlakom v Ajdovščino. Nad eno uro sva govorila o fonetiki našega jezika. – Potem sva prišla na pogovor na življenje duhovščine. Župnik Rejec trdi, da je današnji kler boljši kakor kdaj prej. Pod jožefinizmom je bilo zelo slabo. Dornberški župnik je vernike, ki so ob delavnikih hoteli k maši, nagovarjal: »Pojdite na delo, bom že jaz v cerkvi sam opravil.« Lazarist (ali jezuit?), menda Hajdrih, mu je povedal kako so skrivaj brali brevir duhovniki, ki so bili bolj pobožni. Zlasti ob sestankih. Sramovali so se pred kolegi. Zato so bolj pobožni šli v redove ali misijone, kakor Knoblehar,¹¹⁴ Baraga.¹¹⁵ – V ljubljanski bogoslovnici so četrtoletnikom nepričakovano naznanili: »Jutri boste ordinirani.« Še tisto popoldne so šli spovednike iskat. – Znani čebelar Holcapfel¹¹⁶ je povedal, da je dekan cel teden spovedoval človeka. Neki kmet je šel k spovedi in spovednik ga je vprašal: »Kdaj ste bili zadnjič pri spovedi?« Odgovor: »Ko sem se oženil.« Spovednik: »Ali ste dobil odvezo?« Odgovor: »O ja, saj sem hodil cel teden k spovedi.« – Rektor ljubljanskega bogoslovja, menda je takrat bil škof Vidmar,¹¹⁷ je želel, da bi imeli v bogoslovniški kapeli Najsvetejše, pa se je bal škofa vprašati, ker je vedel, da bi zaman prosil. En čas je čakal, pa je na svojo pest to naredil. Dosti kasneje je šel k škofu in ga prosil: »V semenišču bi radi imeli Najsvetejše,

¹¹¹ Janez Kokošar (1860–1923), med letoma 1902 in 1915 župnik pri sv. Ignaciju v Gorici, priznan glasbenik.

¹¹² Nekdanji slovenski hotel in restavracija v centru Gorice, nasproti nadškofijske palače.

¹¹³ Dr. Engelbert Besednjak (1894–1968), pravnik in politik, v času med obema vojnama eden vodilnih predstavnikov primorskih krščanskih socialcev.

¹¹⁴ Ignacij Knoblehar (1819–1858), misijonar in raziskovalec v Afriki.

¹¹⁵ Friderik Irenej Baraga (1797–1868), misijonar in škof v Združenih državah Amerike.

¹¹⁶ Verjetno je mišljen Ignac Holzapfel (1799–1969), duhovnik in pisatelj, objavljaj je v listu *Čbelica*.

¹¹⁷ Jernej Vidmar (1802–1883), od leta 1860 do 1872 ljubljanski knezoškof.

da bi včasih molili in adorirali ...« Škof nato: »To pa ne gre kar tako.« Nato mu je rektor povedal, da ga že imajo in da bi bilo zelo mučno to odpraviti. Pri tem je ostalo.

Potem mi je Rejec pripovedoval o aktualni zadevi: o ženski Theimer in o dr. Kreku,¹¹⁸ ki ga je kompromitirala.¹¹⁹ Zato se je on odtegnil in živi na Prtovču v gorah, kjer je en čas tudi prof. Dolenec. Theimerca je šla na Prtovč odpuščenja prosit. Od vseh pisem, ki jih je priobčil *Slovenski narod* so samo tri pristna, vsa druga so apokrifna. Pripravljena je bila, da mu napiše tozadevno potrdilo in izjavo za kabinetno pisarno, za pisarno Franca Ferdinanda¹²⁰ in ministra Stürgkh-a,¹²¹ toda on je vse to odklonil, potreboval je izjavo samo za ljubljanskega škofa. Ona je rekla, da ga do smrti ljubi in ker se on ni vdal, se je hotela maščevati. Je pač histerična ženska, patologični slučaj. Žalostno pa je, da se je goriška stara struja tega veselila, kar so nekateri duhovniki na konferenci očitno kazali npr. Grča. - Dr. Gregorčič je povedal komenskemu dekanu, ta rihemberškemu župniku in rihemberški Rejcu: Da je dr. Krek ubežal in da je dr. Lampe¹²² za njim poslal 500 (petsto) brzojavk, kar je seveda vse lažnivo.

Potem sva govorila z g. Rejcem o delavskem vprašanju. Pripovedoval mi je iz ajdovske predilnice tole: dogajalo se je, da je delavec ostal v predilnici cel teden, ne da bi videl luči, šele v soboto je ven prišel. Drugi primer: Če je gospodar enega ali drugega delavca odslovil med tednom, ni vzel drugega v delo, temveč je kakemu delavcu rekel: »Delaj ti tudi zanj.« Na koncu tedna mu je gospodar dal 2 ali 3 krone več, revež pa je moral cel teden za dva delati. Ni bilo nikakega protesta. (Moja opomba: »Prav je imel Ivan Cankar,¹²³ ko je rekel, da smo pod kožo še vedno pogani.«)

6. avgusta 1913

PB IV, 15

Torek. Sem spet na Otlici.

¹¹⁸ Dr. Janez Evangelist Krek (1865–1917), duhovnik, leta 1892 je na dunajski univerzi doktoriral iz teologije. Zavzemal se je za socialno pravičnost in družbeno enakost, utemeljitelj krščanskosocialnega gibanja na Slovenskem. Bil je tudi deželni in državni poslanec.

¹¹⁹ Kamila Theimer (roj. 1867) je bila dunajska publicistka, ki je leta 1910 ustanovila Poljedelsko državno žensko zvezo in si prizadevala za gospodinjstvo izobrazbo žensk po industrijskih krajih in na podeželju. Soproga kranjskega deželnega glavarja jo je seznanila z nekaterimi veljaki Slovenske ljudske stranke, ki so jo leta 1913 povabili na Kranjsko, kjer naj bi pomagala pri pripravi tečajev za kmečke gospodinjke. Ob njenem prihodu v Ljubljano se je prijateljstvo katoliških prvakov s Kamilo Theimer nenadoma končalo. Kamila Theimer se je odločila maščevati nekdanjim prijateljem z javnimi pismi, ki jih je maja 1913 začela objavljati v liberalnem časniku *Slovenski narod*. V njih je razkrila tudi nekatere zaupne detajle iz zakulisja SLS in intimne podrobnosti iz življenja deželnega glavarja dr. Ivana Šušteršiča, predsednika Kmetijske družbe za Kranjsko Frana Povšeta idr. Pisma sta objavljala tudi časnika *Dan* in *Zarja*, pismo, naslovljeno na ministrskega predsednika grofa Stürgkha, pa celo časopis avstrijske socialnodemokratske stranke *Arbeiter Zeitung*. Na vrhuncu družabno-političnega škandala je Kamila Theimer svoje najhujše obtožbe naperila zoper dr. Janeza Evangelista Kreka. Krek se je z gdč. Theimer povezal, ker je tudi sam želel uvesti gospodinjstvo tečaje na kranjskem podeželju. Družila naj bi na Dunaju poldrugo leto enkrat na teden. Že kmalu pa sta si začela prijateljsko zaupljivost razlagati vsak po svoje.

¹²⁰ Franc Ferdinand (1863–1914), sin Karla Ludvika (1833–1896), mlajšega brata cesarja Franca Jožefa, od 1889 do 1914 prestolonaslednik habsburške monarhije.

¹²¹ Karl von Stürgkh (1859–1916), avstrijski aristokrat in politik, od 1911 do 1916 predsednik avstrijske vlade.

¹²² Dr. Evgen Lampe (1874–1918), duhovnik, književnik in politik SLS.

¹²³ Ivan Cankar (1876–1918), slovenski književnik.

6.–8. avgust 1913

PB XI, 16

6. avgusta torek z Mrevljetom¹²⁴ in Aljančičem¹²⁵ pri župniku Brencetu, 7. avgusta v Loki, 8. avgusta v Kranju. Potem pri Zavadlavu pri sv. Ivanu. Nato v Istri.

7. avgusta 1913

PB IV, 15

Na Otlico so prišli Rejec, Novak in Butkovič. Lep večer. Zunaj sneži.

8. avgusta 1913

PB IV, 15–16

Petek. Danes smo imeli štiri maše: domači župnik in trije gostje. Ker sem vedel, da pojdemo vsi skupaj iz župnišča, sem se hotel nekoliko klerikalno obleči. Ker pa župnik ni imel odvišnega talarja, sem stopil v sobo naše dobre kuharice, vzel njeno črno krilo, ki je imelo po tedanji navadi 20 cm širok rdeč rob od spodaj. Na vrh sem del koret in duhovniki so gledali, kje sem talar dobil. Ko smo klečali pred oltarjem in malce adorirali – vernikov je bilo v cerkvi zelo dosti – sem namenoma krilo tako brcnil, da je bilo videti rdečo podlago. Za nami pa smo slišali ljudi govoriti: »Tisti z rdečim krilom je gvišno od škofije.« – Pri mašah so danes gospodje nunci kozle streljali. Peter Butkovič si pri oracijah sam odgovarja: »Amen« in torej ne potrebuje strežnika. Dekan Novak je po maši začel moliti po latinsko: »*Ave Maria, gratia plena,*«¹²⁶ nakar se je premislil in nadaljeval slovensko. Župnik Rejec pa, ki je imel črno mašo,¹²⁷ je nemoteno molil: »*Gloria in excelsis Deo.*«¹²⁸ Po maši so me v zakristiji vprašali, kje da sem talar dobil, pa sem jim odgovoril: »V sobi od kuharice.« Raket sem slekel in vsi so se zasmejali. Ob 8. uri smo šli na Goljake.¹²⁹ Spotoma sem stopil na kačo. Na vrhu sem opazil, da ima moj podplat veliko luknjo. Ker nismo imeli s sabo daljnogleda, sem si sezul tudi čevelj, in vsi smo gledali skozi luknjo, tudi g. Rejec, ki je sicer vedno resen. Ko smo izpraznili steklenico vina, smo steklenico poveznili na visok kolec, ter jo od daleč lučali.¹³⁰ Prvi je zadel Herman Trdan.

9. avgusta 1913

PB IV, 16

¹²⁴ Bogoslovec Anton Mrevlje, doma iz Svetega Križa na Vipavskem, študiral je leto pred Ščekom.

¹²⁵ Bogoslovec Vinko Aljančič, doma iz Kovorja pri Trziču, Ščekov sošolec.

¹²⁶ Latinsko, prevod: Zdrava Marija, milosti polna.

¹²⁷ Mišljena je maša zadušnica, t. i. rekviem. Pri teh mašah so duhovniki pred bogoslužno reformo po II. vatikanskem koncilu nosili črne mašne plašče, od tod izraz »črna maša«.

¹²⁸ Latinsko, prevod: Slava Bogu na višavah. Pri mašah zadušnicah se molitev Slave izpusti, zato Šček to izpostavlja.

¹²⁹ Hribi nad Vipavsko dolino, Mali Golak (1495 m) je najvišji vrh Trnovskega gozda.

¹³⁰ Narečno: Ciljali.

Gospoda Novaka spremljamo do kapelice. S Hermanom se ustaviva in z očmi slediva gospoda do Hublja.

11. avgusta 1913

PB IV, 16

Danes sta prišla na Goro g. pl. Posarelli¹³¹ in Pipan.¹³² Popoldne sva s Hermanom jahala zid med Primorsko in Kranjsko, kar ni vsakdanji dogodek in se celo goriškemu škofu malo kdaj posreči.

12. avgusta 1913

PB IV, 16

Torek. S Hermanom sva bila na Čavnu in Kuclju 1245 m. Ravnatelj Premru in Fegic na reviziji.

14. avgusta 1913

PB IV, 17

Četrtek. V Gorico s Trdanom in Likarjem. Dež lije. Slečem dežni plašč, ki bo služil meni in Trdanu skoro do Ajdovščine. V Gorici dijaški občni zbor.

15. avgusta 1913

PB IV, 17

Rektor me poklical za pontifikal.

16. avgusta 1913

PB IV, 17

Popoldne v Podturnu,¹³³ kjer praznujejo sv. Roka. Velika procesija in še večja večerja v župnišču, kjer servira župnikova¹³⁴ sestra Baubela, profesorica na učiteljišču.

20. avgusta 1913

PB IV, 17

Župnik Mežnaršič se odpravlja z Otlice, namesto njega pride g. Posarelli. Na Otlici plete koše Tone Likar. Bil je v pletarski šoli na Dunaju.

22. avgusta 1913

PB IV, 17–18

Petek. Ob 12.35 se odpeljem v Ljubljano, kjer bo katoliški shod. Maševali in pridigali bodo zagrebški nadškof dr. Bauer,¹³⁵ goriški nadškof dr. Sedej,¹³⁶ tržaški

¹³¹ Štefan de Posarelli (1881–1959), od leta 1913 župnik na Otlici.

¹³² Ni jasno, ali gre za duhovnika ali laika Pipana.

¹³³ Podturn – furlanski predel Gorice ob cerkvi sv. Roka.

¹³⁴ Carlo de Baubela (1852–1927), doktor teologije, kar 32 let župnik pri sv. Roku v Gorici.

¹³⁵ Antun Bauer (1856–1937), hrvaški teolog in filozof, od leta 1911 škof koadjutor v Zagrabu, od 1914 do 1937 zagrebški nadškof.

¹³⁶ Frančišek Borgia Sedej (1854–1931), zadnji slovenski goriški nadškof. Leta 1884 je na Dunaju doktoriral iz teologije. Leta 1906 je postal deseti goriški nadškof. Poleti 1915 se je umaknil iz Gorice, večino begunstva je preživel v samostanu v Stični. Po vojni se je vrnil v Gorico in kljub fašističnim pritiskom deloval v dobro vseh svojih vernikov.

škof dr. Karlin¹³⁷ in ljubljanski škof dr. Jeglič.¹³⁸ Na Jesenicah sem ob 2.41. Proti Ljubljani gre vlak ob 4.33. V Ljubljani sem že ob 6. uri, kjer se zglasim v Marijanišču,¹³⁹ kjer bom na stanovanju in hrani. Po Ljubljani z Bratužem,¹⁴⁰ Pavlinom.¹⁴¹ V Marijanišču prenočil z Omerso,¹⁴² Malalanom¹⁴³ in Berbučem.¹⁴⁴ V Unionu predavanja. Tovarš Rupnik:¹⁴⁵ Dijak kot katolik. Tovarš Žvokelj: Delo za ljudsko izobrazbo. Tovarš Zavadlav: Naše narodno obrambno delo. Povedal je med drugim, da je bilo že leta 1900 na zgornjem Štajerskem več kot 40.000 Slovencev. Tovarš Jež: do sedaj smo se premalo brigali za narodno obrambno vprašanje.)

Dr. Brejc¹⁴⁶ s Koroškega je imel narodno obrambni govor, v katerem je mestoma napadel cerkvena oblastva. Prof. dr. Srebrnič je v znak protesta zapustil dvorano.

Popoldne sem se razgovarjal o narodno obrambnem delu z msgr. Kalanom.¹⁴⁷ Njegova izjava je dragocena: »Dr. Šusteršič sploh ni naroden,¹⁴⁸ Krek je premalo. Pri vas pa ni naroden dr. Srebrnič. Ta gospod je zbežal med govorom dr. Brejca.« Zavadlal¹⁴⁹ je takole spisal »odloke« za naprej: Ujčič v Lovran, Žužek¹⁵⁰ v Predloko, Kocjan v Dolino, Kuret¹⁵¹ v Jelšane, Milanović¹⁵² v Buzet, Šček v Škedenj, Gabrovšek v Rojan, Marčec v Kastav. Bomo videli, koliko bo uganil.

26. avgusta 1913

PB IV, 18

¹³⁷ Andrej Karlin (1857–1933), od leta 1911 škof v Trstu, decembra 1919 se je moral umaknit iz mesta ob zalivu zaradi italijanskih nacionalističnih pritiskov.

¹³⁸ Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), od 1898 do 1930 ljubljanski škof.

¹³⁹ Vincencijeva družba je leta 1880 v predmestju Ljubljane, na Spodnjih Poljanah, tik ob dekliški sirotišnici baronice Lichtenturn, kupila posestvo sester Jager in sosednjo Vernikovo domačijo. Del gospodarskega poslopa so preuredili v dnevno zavetišče sirot, ki so hodili v javne ljudske šole. V zavetišču so zanje skrbele sestre usmiljenke sv. Vincencija Pavelskega. Marijanišče ali Collegium Marianum so odprli jeseni 1882 kot deško sirotišnico z veroukom, zasebni zavod za uboge in zapuščene dečke katoliške vere. Konvikt za marijaniške srednješolce, ki so prihajali s klasične gimnazije in učiteljišča, so odprli v šolskem letu 1910/11. Tedaj se je v konvikt vselilo sto srednješolcev. Pod vodstvom stolnega prošta in generalnega vikarja Andreja Kalana je Marijanišče postalo pomembno krščansko in kulturno žarišče v Ljubljani.

¹⁴⁰ Verjetno je mišljen goriški bogoslovec Jožef Bratuž (1896–1944), čeprav je končal bogoslovje, se ni dal posvetiti v duhovnika, deloval je kot profesor, kulturni delavec in vzgojitelj.

¹⁴¹ Verjetno je mišljen goriški bogoslovec Alojzij Pavlin (1892–1969), poznejši dekan v Kobaridu, ki je študiral tri leta za Ščekom.

¹⁴² Ivan Omersa (1892–1976), kaplan v Trstu, kateteh na mestnih šolah in voditelj mestne Marijine družbe.

¹⁴³ Franc Malalan (1891–1960), kaplan v Sežani, nato vojaški kurat na fronti, zatem dolgoletni župnik v Borštu.

¹⁴⁴ Alfonz Berbuč (1892–1957), od leta 1928 župnik v Šempetru pri Gorici.

¹⁴⁵ Ščekov prijatelj Pavel Rupnik, člank akademskega društva Zarja v Gradcu, padel je jeseni 1915 na fronti.

¹⁴⁶ Dr. Janko Brejc (1869–1934), pravnik in politik. Pred prvo svetovno vojno je bil eden najpomembnejših slovenskih politikov na Koroškem, po vojni je igral pomembno vlogo na prehodu iz avstro-ogrskega v jugoslovanski državni okvir.

¹⁴⁷ Msgr. Janez Kalan (1868–1945), duhovnik in urednik mesečnika *Bogoljub*.

¹⁴⁸ Dr. Ivan Šusteršič (1863–1925), slovenski politik stranke SLS in kranjski deželni glavar.

¹⁴⁹ Pavel Mihael Zavadlal (1887–1951), po rodu iz Pazina, deloval je kot kurat v koprski kaznilnici, po prvi svetovni vojni kaznilniški kurat v Mariboru.

¹⁵⁰ Franc Žužek (1889–1965), leta 1924 so ga fašisti izgnali iz Istre, vrsto let je deloval kot župnik in dekan v Glini na Hrvaškem.

¹⁵¹ Ščekov sošolec v goriškem bogoslovju Milan Kuret (1890–1964), duhovnik in pesnik, deloval je v Istri, na Hrvaškem in na Krasu.

¹⁵² Ščekov sošolec v goriškem bogoslovju Božo Milanović (1890–1980), istrski duhovnik in narodni buditelj.

Ministriral sem Đuru Viloviću¹⁵³ v zavodu Lichtenturn.¹⁵⁴ Staroslovenski misal je posodil g. Ivan Vrhovnik.¹⁵⁵ Sestre so bile ginjene in so to ginjenost tudi izrazile. Drugi dan je maševal v stolnici.

30. avgusta 1913

PB IV, 18–19

Sobota. Pri nas Đuro Vilović. Maševal je na Placuti pri sv. Vidu, staroslovenski seveda. Fotografirali smo se z Resom.

Peljal sem se do Št. Petra in nato v Jelšane, kjer sem prebil do nedelje zvečer. V ponedeljek sem Žužka spremil na Lisac, kjer je maševal. Odtod sva šla peš v Klano. Tukaj je za župnika g. Koruza,¹⁵⁶ stric našega vrlega člana »Dijaške zveze«. Oba sta se rodila v Gaberju na Vipavskem.

2. septembra 1913

PB IV, 19

Torek. Prvikrat v življenju sem slišal mašo v »Slavetu«,¹⁵⁷ kar je bilo zame pravo doživetje. V ponedeljek popoldne smo šli čakati škofa. Do večera smo ga zaman čakali. Drugi dan je bila birma. Tukaj sem spoznal g. Štefana Jenka¹⁵⁸ iz Podgraj, g. Antona Nėdveda,¹⁵⁹ g. Halata.¹⁶⁰ Pri kosilu je bil tudi g. Velharticky,¹⁶¹ dekan iz Jelšan, Ivan Dukič, Hušo, g. dekan Ryšlavi¹⁶² iz Kastva in Oskar Pahor, škofov kaplan – 180 birmancev. Popoldne je pridigal pater Ciril s Trsata. Zvečer sva z Žužkom šla do Rupe in naprej domov (v Klano).

3. septembra 1913

PB IV, 19–20

Sreda. Popoldne ob 2h sem se peljal iz Šapjan v Opatijo. Šel sem h kaplanu Lukšiću.¹⁶³

4. septembra 1913

PB IV, 20–21

Četrtek. V Lovranu pri kaplanu Emilu Wester-u,¹⁶⁴ pri katerem sem prvič videl svilen talar. Podarili so mu ga člani cesarske hiše, ki se tam kopljejo. Na kosilo me je peljal v restavracijo, kjer sem prvič s kleščami jedel morske rake. Šla sva čez Ičići v Iko in nazaj v Lovran. Nato sva šla v Kastav, kjer sem prenočil pri kaplanu Cizlu.¹⁶⁵ V stanovanje se gre kakor v podzemeljski hram.

¹⁵³ Đuro Vilović (1889–1958), dalmatinski duhovnik, pisec in politik.

¹⁵⁴ Stavba na Poljanski cesti v Ljubljani, prvotno last barona Lichtenturna, kjer je delovala dekliška sirotišnica in šola.

¹⁵⁵ Ivan Vrhovnik (1854–1935), duhovnik in zgodovinar, častni meščan Ljubljane.

¹⁵⁶ Ivan Koruza (1863–1942), med letoma 1896 in 1942 župnik v Klani nad Reko.

¹⁵⁷ Slavet ali sklavet – običaj, da so v nekaterih cerkvah po župnijah v Istri duhovniki smeli opravljati med sicer latinsko mašo nekatere molitve in brati evangelij v domačem jeziku.

¹⁵⁸ Štefan Jenko (1843–1918), 42 let vikar v Podgrajah, sicer stric stric kasnejšega koprskega škofa Janeza Jenka.

¹⁵⁹ Anton Nedved (1866–po 1930), češkega rodu, župnik v Starodu pri Ilirski Bistrici.

¹⁶⁰ Verjetno je mišljen Luka Halat (1886–1939), župnijski upravitelj v Brestu pri Buzetu.

¹⁶¹ Josip (Jožef) Velharticky (1866–1938), češkega rodu, med letoma 1893 in 1924 župnik v Jelšanah.

¹⁶² Mišljen je Franjo Ryšlavy (1862–po 1935), češkega rodu, župnik in dekan v Kastvu.

¹⁶³ Josip Lukšić (1884–po 1945), kaplan v Opatiji, zatem duhovni pomočnik v Voloskem.

¹⁶⁴ Emil Wester (1878–1946), kaplan v Lovranu, od leta 1921 dolgoletni župnik na Repentabru.

¹⁶⁵ Franjo Cisl oz. Cizl (1879–po 1940), duhovni pomočnik v Kastvu, zatem župnijski upravitelj v kraju Brušane pri Gospiču.

5. septembra 1913

PB IV, 21

Petek. Iz Kastva sem šel v Volosko, kjer na pošti službuje sestra Marica. Obedovala sva v »Liburnji«. Popoldne sem šel čez Opatijo na Trsat, kjer me je prijazno sprejel gvardijan p. Romuald Jereb.¹⁶⁶ Pokazal mi je slovenski misal. Gledal in občudoval sem ga, kakor svetinjo.

6. septembra 1913

PB IV, 21

Sobota. S Trsata sem se podal na Reko. Bil sem pred sinagogo, a bal sem se vstopiti, da bi ne dal javnega pohujšanja. Pa srečam kanonika, in ker nisem vedel ali je Lah¹⁶⁷ ali Slovan, sem ga nagovoril: »*Reverendissime, estne licitum ingredi templum hebraicum?*«¹⁶⁸ Kanonik: »*Hic Fluminis non dabis scandalum.*«¹⁶⁹ In sem šel notri. Pred dvema svečama sta vpila dva kantorja in za njima gruča gospodov v črnih oblekah.

7. septembra 1913

PB IV, 22

Nedelja. Shod Marijinih družb v Mirnu. Bil sem za reditelja procesije na Gradu. Po cerkveni slovesnosti je bila velika južina na Gradu. Predsedoval je dekan Ivan Rojec. Bilo je v dobi najbolj razvitega novostrujarstva.

8. – 12. septembra 1913

PB IV, 22

Duhovne vaje v velikem semenišču za duhovnike. Rektor je poklical Juga¹⁷⁰ in mene, da sva stregla pri oltarju in pri mizi. Spoznal sem g. svetnika Antona Nėdveda, velikega gojitelja glagolice in zelo pobožnega gospoda. Pred odhodom iz semenišča mi je dal bankovec 20 kron. Najrajši bi mu obe roki poljubil.

14. septembra 1913

PB IV, 22–23

Nedelja. Spremil sem msgr. dr. Zorna¹⁷¹ profesorja na realki v Postojno k šinterici.¹⁷² Govorila sva o našem narodu. Rekel je: »Še vedno smo sužnji na svoji zemlji. Vsa boljša uradniška mesta imajo Nemci ali Lahi. Pomislite, nemški

¹⁶⁶ P. Romuald Jereb OFM (1848–1918), dolga leta je deloval na Trsatu, kjer je bil tudi gvardijan.

¹⁶⁷ Beseda *Lah* je prvotno pomenila Italijan, kasneje pa je dobila zgolj slabšalni pomen za Italijana. Navajamo Ščekovo pojasnilo: »Do prve svetovne vojne 1914 noben Primorec ni rekel Italijan, ampak Lah. Nihče ni rekel italijanski, ampak laški jezik, nihče ni prašal: Ali znaš italijansko, ampak: Ali znaš laško? Kaj je povzročilo, da je beseda Lah, laško dala mesto besedi Italijan, italijansko? Tisk, časopis, zlasti Edinost. Ob prvi svetovni vojni je tisk vsak dan rabil besedo Italija, Italijan, italijanski.« (Paberki XIV, 286).

¹⁶⁸ Latinsko, prevod: Prečastiti, ali je dovoljeno vstopiti v judovsko svetišče (shodnico)?

¹⁶⁹ Latinsko, prevod: Tukaj na Reki ne boš dal pohujšanja.

¹⁷⁰ Mišljen je bogoslovec Jožef Jug (1887–1944), doma iz Gorice, Ščekov sošolec.

¹⁷¹ Dr. Hilarij Zorn (1847–1926), duhovnik, publicist in katehet na višji realki v Gorici.

¹⁷² Šinterica – v tem kontekstu je verjetno mišljena konjederčeva žena, morda lahko tudi mesarjeva žena.

*Schulverein*¹⁷³ in Šolski dom¹⁷⁴ sta istočasno vložila prošnjo za poddržavljanje obeh šol. Pa kaj se je zgodilo. Vlada je nemške šole poddržavila, slovenskih pa ne.«

17. septembra 1913

PB IV, 23–25

Sreda. Bil sem pri g. prof. dr. F. Žigonu.¹⁷⁵ Govorila sva o judovski sinagogi in mi je rekel, da grem notri oblečen klerikalno ali civilno. – Povedal mi je tudi tole: »Mi profesorji hodimo po starem običaju k prošnjim procesijam in molimo litanije vseh svetnikov po latinsko, ker je v mestu. Po deželi pa duhovniki molijo te litanije in naslednje molitve skupno z verniki, kajpada slovensko. Pa so po neumnosti si delali škrapulne in ordinarijat je vprašal v Rimu: 'Ali je duhovnik, ki je za prošnje procesije z verniki molil litanije vseh svetnikov v slovenskem jeziku, dolžan doma še enkrat moliti iste litanije v latinskem jeziku?' Rim je odgovoril: '*Utique.*'«¹⁷⁶ Dr. Žigon: »Neumni, da so sploh vprašali.« – Pri škofiji imeli pri seji vprašanje: »Ali se pri delitvi obhajila sme moliti *ecce Agnus Dei*¹⁷⁷ in *Domine non sum dignus*¹⁷⁸ v slovenskem jeziku?« Nadškof je zahteval latinščino, šele ko so drugi gospodje zagovarjali staro ukoreninjeno navado, je nadškof pustil.

»Pred 12 leti so me pri kardinalu¹⁷⁹ zatožili, da po končani maši opravi zadnje tri zdravamarije po slovensko. Kardinal me je povabil: 'Vi molite torej slovensko. Nehajte!' Na vse načine me je kardinal obdeloval, samo, da bi me uklonil. Videlo se je, da je tožiteljem obljubil, da mi prepove. Tedaj sem kardinala vprašal: 'Ali imam pravico pri privatni maši slovensko moliti da ali ne?' Kardinal: 'Da.' Jaz: 'Torej se bom te pravice posluževal.' In sem korajžno citiral pesnika: 'Trd bodi, mož jeklen ...'¹⁸⁰ Kardinal: 'Neizprosen?' Jaz: 'Da, v tem neizprosen, ker bi me ljudje sicer imeli za nekako narodno izdajico. Jaz pa izdajica nočem biti, niti za izdajico veljati!' Kardinal: 'Vam pa ukažem!' Jaz: 'To pa je drugo. Ubogam *ex oboedientia*.¹⁸¹ Toda, če me bo kdo vprašal, bom povedal, da ste mi Vi tako ukazali.' Kardinalu se je solza utrnila, začel je jokati, jaz tudi. Nato sem še rekel: 'V drugih ozirih dam za Vas eminenca, tudi kri, življenje, tukaj pa ne, ker gre za

¹⁷³ Schulverein ali uradno *Deutscher Schulverein* (Nemško šolsko društvo) je bila zasebna nemška šolska organizacija v Avstro-Ogrski, ustanovljena leta 1880 na Dunaju. Formalno naj bi zagotovila šolanje nemškim otrokom v njihovem jeziku, tam kjer tega javne šole niso omogočale, dejansko pa je s svojimi vrtci in osnovnimi šolami ponemčevala zlasti češke in slovenske otroke. V svoje šolske ustanove jih je vabila s ponujanjem raznih ugodnosti in s pritiski na starše, ki so bili ekonomsko odvisni od nemških podjetnikov. Schulverein je imel obsežno mrežo podružnic, za svoje zasebne šolske zavode pa je skušal čim prej doseči javno financiranje. Finančno je podpiral učitelje, ki so se izkazali pri poučevanju nemščine, pa tudi javne šole vendar pod pogojem, da je v novi šoli potekal v nemščini.

¹⁷⁴ Slovenska narodno-obrambna in prosvetna organizacija, ki je skrbela za dvig narodne zavesti med šolajočo mladino na robu nacionalnega ozemlja. Tako so z lastno nabirko zgradili tudi Šolski dom v Gorici leta 1898.

¹⁷⁵ Franc Leopold Žigon (1863–1936), doktor teologije, dolgoletni profesor filozofije in osnovne teologije v goriškem bogoslovju, tudi goriški stolni kanonik.

¹⁷⁶ Latinsko, prevod: Vsekakor.

¹⁷⁷ Latinsko, prevod: Glejte, Jagnje Božje.

¹⁷⁸ Latinsko, prevod: Gospod, nisem vreden.

¹⁷⁹ Mišljen je Jakob Missia (1838–1902), od 1897 do smrti goriški nadškof in ilirski metropolit. Leta 1899 ga je papež Leon XIII. imenoval za kardinala, s čimer je postal prvi kardinal slovenskega rodu.

¹⁸⁰ Citat iz pesmi Simona Gregorčiča (1844–1906), goriškega duhovnika in pesnika.

¹⁸¹ Latinsko, prevod: iz pokorščine.

narodno pravico. Sicer pa bom že naredil, da ne bo treba latinsko moliti, in niti praviti o Vas, kaj ste mi ukazali.' Poljubil sem mu prstan in odšel. Takoj nato sem šel odpovedat maševanje (dr. Žigon je vsak dan maševal v kapelici sv. Karla pri semenišču) in drugi dan začel maševati v Alojzijevišču,¹⁸² kjer sem prosto po slovensko molil.« Tako je končal g. profesor.

21. septembra 1913

PB IV, 25–26

Nedelja. Z Resom sva bila v Panovcu.¹⁸³ Govorila sva o narodnem in avstrijskem duhu. Čimbolj si avstrijski, tem manjši naroden. Cilj našega dela mora biti blaginja naroda a ne blaginja države. Če me država ovira v delu za blaginjo naroda, naj bes državo vzame. Kako se pišejo zgodovinske knjige, iz katerih se mi Slovenci učimo v šolah zgodovino? V samem nemškem duhu. O slovanski zgodovini se ne piše in se ne govori, če pa se piše ali govori, se naša zgodovina potvarja.

Te dni smo ugotovili, da koroški Slovenci sploh nimajo šol, da se na koroških sodiščih ne sme slovensko govoriti. Na Koroškem so Slovenca zaprli, ker je na postaji vprašal vozni listek v slovenskem jeziku.

22. septembra 1913

PB IV, 26

Ponedeljek. Začetek trgatve na Krasu. Vdova gospe Gašperčič z Verdele žalostno pripoveduje, da je njen sin Tone ubežal.

25. septembra 1913

PB IV, 26

Četrtek. Sem obiskal g. Švara¹⁸⁴ v Šempolaju. Najbolj divji socialistični časi. Pred vikarjevo hišo prirejajo barabe že poldrugo leto mačje koncerte. Včasih gospoda še celo po poti spremljajo. Občina se brani mu po predpisu dati plačilo. Ljudje so presiti in zato prevzetni.

1. oktobra 1913

PB IV, 26–27

Četrtek. Na Gorjanskem. Razmere kmetskih delavcev so se silno dvignile v korist delavca, kmet ima škodo. Delavcev ni dobiti, ker gredo v Trst po visokih zaslužkih. Mož moje sestrčne, Miha Tunčev,¹⁸⁵ ki je za župana, mi da te podatke: delavec kopač dobi: 1. zjutraj eden do dva kozarca žganja, nato belo kavo s kruhom; 2. ob 9. uri pršut ali zelje s klobaso, kruh in pol litra terana; 3. kosilo: juha, meso, ena ali dve prikuhi, kruh, pol litra terana; 4. ob 16. uri južino: okisan fižol, kruh, pol litra vina; 5. večerjo: dve rihti, kruh, pol litra vina. Vrh tega en goldinar do 1,20 gold. Kosec dobi sicer nekaj slabša jedila, toda plačilo je isto. Žanjica dobi isto hrano in 60 krajcarjev na dan. Kosec pokosi na dan 4 do 5 centov

¹⁸² Za slovenski del goriške nadškofije je bil leta 1891 ustanovljen dijaški zavod Alojzijevišče, imenovan po ustanovitelju in tedanjem goriškem nadškofu Alojziju Zornu (1883–1897).

¹⁸³ Gozdno območje vzhodno od Gorice.

¹⁸⁴ Franc Švara (1874–1939), od leta 1911 vikar v Šempolaju na Krasu.

¹⁸⁵ Miha Štolfa, domače Tunčev, župan v Gorjanskem.

a 3 krone, to se pravi od 12 do 15 kron. Orač dobi na dan 7 goldinarjev ob svojem (= skrbi za hrano in krmo sam), ali pa hrano in krmo in 4 goldinarje.

Popoldne sem obiskal g. Oblaka.¹⁸⁶ Tožil sem mu o semenišču, kjer ne dovolijo brati časopisov, celo Scheicherjev *Korrespondenzblatt*¹⁸⁷ je prepovedan. G. Oblak me je tako tolažil: »Cerkev se je vedno bala pred samostojnimi ljudmi in je nazadnjaška. Poglejte samo narodne zadeve. Šele zadnji katoliški shod se je pečal z narodnimi vprašanji. Pa kdaj? Ko so videli, da proti *Slovenskemu narodu*¹⁸⁸ in proti *Edinosti*¹⁸⁹ sicer nič ne dosežejo. In socialno vprašanje? Šele ko so videli, da so socialisti zavzeli vse pozicije, šele takrat se je Cerkev zbudila. Če se je kdaj prej kaj storilo, so to delali kakšni kaplani na svojo pest, avtoriteta pa ne. Glede demokracije in svobode je isto. Cerkev je bila tiranska in despotična kakor drugi, ko se je opirala na državo in na vlade. Gospoda ni imela srca za ljudstvo. Časi so se predrugačili. Ne vere vsiljevati, ampak prosto učiti.«

4. oktobra 1913

Veliki Dol. Pri g. vikarju,¹⁹⁰ pri učitelju Torošu¹⁹¹ in pri Zavadlavu.

5. oktobra 1913

PB XI, 12

Nedelja. Zjutraj sem bil še v Koprivi pri g. dr. Požarju,¹⁹² popoldne sem v vlaku dobil Joškota in Dorčeta Ravbarja. V Gorici sem šel nemudoma v lemenat. Nastavili so me, imenovali za prefekta v 1. kurzu, v jedilnici in spalnici. Prosil sem rektorja, rotil ga, naj me te časti reši, vse zamen. *Sic volo, sic jubeo!*¹⁹³ Amen. Novincev je 29. – Vseh Tržičanov v semenišču 26, Goričanov 33, Poreč 7, Krk 1.

¹⁸⁶ Karel Oblak (1876–1953), od leta 1906 kurat v Gorjanskem.

¹⁸⁷ Mišljen je *Korrespondenzblatt für den katholischen Klerus*, ki ga je od leta 1884 na Štajerskem izdajal Josef Scheicher, duhovnik in politik.

¹⁸⁸ *Slovenski narod* je bil prvi slovenski dnevnik, izhajal je od 1868 do 1943. V času pred prvo svetovno vojno je bil osrednji časopis slovenskih liberalcev.

¹⁸⁹ Politično glasilo tržaških Slovencev, izhajalo med letom 1876 do 1928.

¹⁹⁰ Vikariat Veliki Dol je tedaj upravljal vikar Leopold Stubelj (1862–1939).

¹⁹¹ Josip Toroš (1890–19??), v letih 1913 in 1914 učitelj v Velikem Dolu. Po prvi svetovni vojni premeščen v južno Italijo.

¹⁹² Anton Požar (1861–1933), duhovnik, publicist, doktor cerkvenega in civilnega prava. Leta 1903 je postal kaplan v Ricmanjih na Tržaškem. Tam je želel obnoviti bogoslužje v staroslovanskem jeziku. Povod za to je bil stari glagolski misal iz leta 1483, ki so ga njegovi predhodniki našli v arhivu v Ricmanjih in naj bi bil dokaz, da je bilo v preteklosti tudi tu glagolsko bogoslužje. Tržaški škof Nagl ga je leta 1903 razrešil službe in ga suspendiral »a divinis«. Leta 1912 je Požar sprejel službo upokojenega duhovnika v Koprivi.

¹⁹³ Latinsko, prevod: Tako hočem, tako naročam!

ČETRTI LETNIK BOGOSLOVJA

- 6. oktobra 1913** PB XI, 12
Zjutraj sv. maša. Potem ves dan dolgčas. Če bi ga smeli prodajati, bi obogateli.
- 7. oktobra 1913** PB XI, 12
Torek. Duhovne vaje.
- 8. oktobra 1913** PB XI, 12
Delo do popolne utrujenosti v muzeju in drugod, kamor me je rektor klical.
- 9. oktobra 1913** PB XI, 12
Prefekti v I. muzeju: Poccecai, Sedej, Šček. Anti¹⁹⁴ bomo eno spremembo dosegli. V II. muzeju: Dalceggio,¹⁹⁵ Malalan, Musizza.¹⁹⁶ V IV.: Butkovič, Milanović, Spessot.¹⁹⁷
Spiritual p. Zecchini,¹⁹⁸ vulgo Rajtguzen, nas je začel dolgočasiti z meditacijo. Seveda kakor vedno, nepripravljen. Še devetkrat bom ponjavo menjal. 5. oktobra smo »budilko navili« in bo tekla menda do 25. julija 1914.
Popoldne smo v Pevmi zobali.
*Orationes vespertine*¹⁹⁹ bom molil 26. oktobra – 1. novembra, in *matutine*²⁰⁰ 28. decembra - 3. januarja.
Rosarium od 26. oktobra – 1. novembra in od 7. – 13. decembra.
- 11. oktobra 1913** PB XI, 14
Popoldne sem peljal muzej v Kromberk. Kranjci so pili.
- 15. oktobra 1913** PB XI, 14
Torek. V Rožni dolini.
- 17. oktobra 1913** PB XI, 14
Četrtek. Pri maši Butkovičevi. Sošolec. Bom stregel vse leto.
Vseh vseučiliških dijakov v Avstriji je 36.324. Od teh Slovanov 18.450. Nemcev 15.484.

¹⁹⁴ Narečno: menda

¹⁹⁵ Bogoslovec Luigi Dalceggio, doma iz kraja Telve na Tirolskem, sicer bogoslovec tržaško-koprske škofije, Ščekov sošolec.

¹⁹⁶ Ščekov sošolec v bogoslovju, msgr. Carlo Musizza (1889–1976), tajnik škofa Karlina, dolgoletni duhovnik tržaške škofije.

¹⁹⁷ Bogoslovec Francesco Spessot, Furlan iz Farre, Ščekov sošolec.

¹⁹⁸ P. Antonino Zecchini (1864–1935), jezuit, vzgojitelj in dolgoletni profesor kanonskega prava v goriškem bogoslovju.

¹⁹⁹ Latinsko, prevod: večerne molitve.

²⁰⁰ Latinsko, prevod: jutranje molitve.

18. oktobra 1913

PB XI, 16

Tekme pri kegljanju. Prvi dobitnik je dobil Marcuzzi,²⁰¹ drugi dobitnik Šček, sledijo še štirje.

19. oktobra 1913

PB XI, 16

Sobota. Kdor izjavlja, da sta njegovi programni točki vera in narodnost, mora biti v življenju dosleden. Zato ne odgovarja izpovedi ali izjavi tisti, ki se boji kritizirati protislovenske ukrepe škofov, kakor npr. celovškega.

Ako hočemo biti samo katoliki, narodni pa samo takrat, kadar nam to predstojniki milostno dovolijo, potem zavržimo svoj jezik raje danes kakor jutri, tako se vsaj rešimo preprirov z drugorodci. Ako pa smo zares narodni, bodimo to naproti vsem in vsakomur: naj bo to čevljar ali škof; ne smemo prezirati nobenega poštenega sredstva v boju za sveto pravico. Ako bi se tako ravnali Slovenci, bi imela naša katoliška javnost več smisla za pozitivno narodno obrambno delo.

Narodni bodimo tudi brez ozira na liberalce. Žalibog vidim, da postaja naša katoliška javnost narodna zaradi liberalcev, ker se teh boji. Torej zavednost zaradi konkurence! Narodnost nam bodi načelo, ne sredstvo v dosego drugih namenov. Nikdar zaradi reklame za stranko!

Krivična ali kriva je izjava, ki se včasih sliši ali bere, da liberalec ne more biti naroden! Morda v teoriji ne, v praksi pa! Le preglej zapuščino Ciril Metodove družbe.²⁰²

21. oktobra 1913

PB XI, 17

Pri uršulinkah v Nunski ulici. Dr. Fajdutti!²⁰³

24. oktobra 1913

PB XI, 17-18

Nadškof dr. Sedej v lemenatu. Berejo se pravila. Nadškof pridiga. – Rektor nam posodi 20 kron za krogle. Z Zornom sva šla krogle kupovati: 13 krogel za 24 kron. – V semenišču smo odkrili nekaj cilindrov iz starih časov! – Čevlje sem dobil iz mirenske čevljarske zadruge. Ker pa je zadruga katoliška, bom odslej stal res na katoliški podlagi!

Zahvalili smo se rektorju, da je dal kroglišče popraviti. Za zahvalo določeno odposlanstvo: Šček, Sironić,²⁰⁴ Brach.²⁰⁵

²⁰¹ Bogoslovec Antonio Marcuzzi, doma iz kraja Pielungo v Italiji, študiral je dve leti za Ščekom.

²⁰² Družba svetega Cirila in Metoda, tudi Ciril-Methodova družba, je bila kot zasebna narodnoobrambna in šolska nadstrankarska organizacija ustanovljena leta 1885 v Ljubljani, ustanovili so jo ob tisočletnici Metodove smrti. Podpirala naj bi večje upoštevanje slovenščine kot učnega jezika v javnih šolah na Slovenskem in se bojevala zoper delo raznarodovalnih, predvsem nemških in italijanskih šolskih društev.

²⁰³ Dr. Luigi Fajdutti (1861–1931), duhovnik in goriški deželni glavar od leta 1913 do konca prve svetovne vojne. Po prvi svetovni vojni je deloval v vatikanski diplomaciji, nazadje v Litvi, kjer je v Kaunasu tudi pokopan.

²⁰⁴ Bogoslovec Vladimir Sironić, doma iz Istre, študiral je dve leti za Ščekom, kasneje je izstopil.

²⁰⁵ Bogoslovec Giovanni Brach, doma iz Ajella v Furlaniji, študiral je dve leti za Ščekom.

27. oktobra 1913

PB XI, 18

Včeraj sem začel redno čitati glagolski misal. Včasih so imeli uradno poučevanje v glagolici, zdaj se mora človek sam učiti. Kaj zame, ki se učim zasebno, toda kaj bodo sodili, ki bodo morali v glagolici maševati! Avstrija hoče glagolico zatreti!

Omersa je govoril o abstinenci in zmernosti v Akademiji sv. Karla: Vzroki, da pijejo, vpliv alkohola na delavca.

Malalan: na Opčinah imamo nad 20 gostiln. Nobena ne potoči manj kakor 300 hl vina na leto.

Škof Egger²⁰⁶ je 20 let delal za zmernost. Potem je eno leto delal za abstinenco. Več je v tem letu dosegel kakor prej v 20.!

16. novembra 1913

PB II, 310

Z vlakom sem se peljal v Trst. Pri škofu sem spal, drugi dan sem prejel minores (op. nižje redove). Prisotni poleg škofa in mene: Oskar Pahor, dvorni kaplan,²⁰⁷ sedaj župnik v Mirnu, msgr. Mecchia,²⁰⁸ msgr. Slavec,²⁰⁹ ki je bil zadnji slovenski pridigar pri Sv. Justu, Mario Arbanassich,²¹⁰ kaplan pri Starem sv. Antonu in tajnik na škofiji, ki se je med svetovno vojno oženil na Corso z neko fotografino in je zdaj učitelj. Kosil sem pri škofu, večerjal spet doma v Gorici. Ta dan sem postal član katoliške hierarhije: prvi škalin!²¹¹

17. novembra 1913

PB II, 310

Msgr. Giacomo Brumat,²¹² profesor pastoralke, mi je dal nalogo za pridigo: »*Sermo de passione Christi Domini in feria VI Parasceve*«.²¹³

18. novembra 1913

PB II, 310–311

Spiritual Zecchini nam je povedal: »En dekan mi je pokazal vikarja rekoč: ta vikar ni nikdar postal župnik, ker na dan 18. avgusta (god cesarjev) ni del na oltar

²⁰⁶ Franz Egger (1836–1918), duhovnik in od leta 1912 škof v Brixnu na Tirolskem.

²⁰⁷ Oskar Pahor (1886–1964), leta 1914 je postal tajnik tržaškega škofa Karlina, od leta 1924 župnik v Mirnu.

²⁰⁸ Tržaški kanonik msgr. Carlo Mecchia (1870–1957), nenaklonjen Slovencem.

²⁰⁹ Kanonik msgr. Ivan Slavec (1859–1940), pridigar in urednik, leta 1893 je v Trstu ustanovil krščansko-socialni polmesečnik *Primorski list*.

²¹⁰ Mario Arbanassich (1883–1942), tržaški duhovnik, kasneje je zapustil duhovniški stan. Šček na drugem mestu o njem pravi: »Spoznal sem ga, ko sem bil imenovan za kaplana pri starem sv. Antonu v Trstu. Tam je bil tudi on za kaplana. On je vršil laško službo božjo, jaz slovensko. Bil je morda 10 let starši. Znal je tudi slovensko. Bral pa je knjige v vseh evropskih jezikih. Neprestano je študiral. [...] Arbanassich je bil dober človek; bral je dan in noč, celo med britjem v brivnici. Bral pa je tako, da je zgubil vero.« (PB XII, 173).

²¹¹ Narečno: prva stopnica.

²¹² Msgr. Giacomo Brumat (1864–1946), doktor teologije, profesor dogmatike v goriškem bogoslovju in goriški častni kanonik.

²¹³ Latinsko, prevod: Govor o trpljenju Kristusa Gospoda na veliki petek.

novih sveč in so bile sveče prekratke. Žandar ga je naznanil, zato vikar ni mogel postati župnik.« *Factum!*²¹⁴

25. novembra 1913

PB II, 311

Sironić Vlado šel iz semenišča. Leta 1925 pa je pred mojo materjo jokal: »Zakaj jaz nisem ostal v semenišču? Kako sem jaz nesrečen!« Ima več otrok in ženo, ki nori.

Kot bogoslovci smo delali sprehode: čez Rojce v Štandrež; v Ločnik (čez Strašice, do mosta); v Pevmo; v Rožno dolino; v Solkan; ob Soči; v Kromberk; v Št. Peter; v Panovec.

17. decembra 1913

PB II, 311

Boj na keglje. Dobil med 20. drugo diplomu. Ta dan smo v semenišču dobili kopališče. Prej smo morali biti umazani. Eno stoletje!

18. decembra 1913

PB II, 311–312

Razgovor o reformi revije *Čas*.²¹⁵ Tri stopnje:

- a. *Čas* naj postane znanstveno glasilo. Za vsako številko urednik.
- b. *Čas* naj bo praktičen mesečnik: praktična vsebina, apologija.
- c. *Čas* naj bo načelen list po vzoru Mahničevega²¹⁶ *Rimskega katolika*.²¹⁷

Kaj? Če gre po prvi poti, bo v pol leta nehal izhajati: znanost je nekaj velikega, a še več je krščanstvo. Dokler smo Slovenci pod Avstrijo tako o pravi znanosti ne more biti govora. Nas je premalo. Knjižni trg je malenkosten. Duševnega kapitala nam ne manjka, pač pa denarnega kapitala, ki bi omogočil znanstveno delovanje. Kje imamo knjižnice? Kje univerzo? Kdor naroča znanstvene knjige? Knjigarnar založnik se že besede »znanost« ustraši! V sedanjih razmerah je bolj važno, da ljudstvu ohranimo krščansko kulturo. Edino v jugoslovanstvu bi mogli kaj pomeniti in znanstveno storiti: univerza, znanstvene knjižnice, itd., itd.

²¹⁴ Latinsko, prevod: Dejstvo!

²¹⁵ *Čas* – osrednja slovenska katoliška revija za znanstvena in kulturna vprašanja, ki jo je izdajala Leonova družba v Ljubljani. Izhajala je med letoma 1907 in 1942.

²¹⁶ Dr. Anton Mahnič (1850–1920), profesor v goriškem bogoslovju, izdajal je revijo *Rimski katolik*, od leta 1896 škof na otoku Krku.

²¹⁷ Katoliška revija za filozofska, kulturna, sociološka in politična vprašanja. Revijo, ki je izhajala v Gorici od leta 1888 do 1896, je urejal in izdajal prof. Anton Mahnič.

Leto 1914

3. januarja 1914

PB II, 312

Ranzi²¹⁸ je šel iz lemenata. Potrt sem. V srcu tuga, žalost, čeprav se šalim. Ranzi je bil ljubljenelec profesorjev. Če bi tovariši znali, kako mi je hudo!

Ali imam poklic? Samo 6 mesecev do ordinacije! Ako bi izstopil, bi – upam – postal dober laik, dušo bi si gotovo rešil, bolj gotovo kakor če ostanem tu in postanem duhovnik. Ali me goni Bog ven? Čemu pa 4 leta v lemenatu? Ali sem pozabil, da sem vstopil pred 4 leti z verskimi dvomi, tolikimi in takimi, da sem se jih rešil šele čez leta? Kako bi me drugače dvignil iz svobodomiselnosti, skepse, ki je dušo razjedala? Moje bivanje v žeminarju je bila velika milost Gospodova. Sedaj, ko sem vero našel in se moralno dvignil, me goni ven. Morda le klic momenta? Ali me Bog goni?

4. januarja 1914

PB II, 313

Milan Kuret v dvomih: da ali ne? In jaz? Še lani sem tako argumentiral: če sem tako rad šel v lemenat, ko se mi je po dovršeni realki nudil lep štipendij za visoke šole, ko sem lahko vstopil v službo pri železnici, pri pošti, torej sem ja imel poklic. Zdaj pa spet dvomi.

5. januarja 1914

PB II, 313

Rektor je uslišal mene, ko sem rekel: nočem biti več prefekt (nadzornik v učilnici in spalnici in jedilnici za I. kurz). Njemu je moja prošnja dobrodošla, ker je vedel, da sem v IV. letniku edini Jugoslovčan, a v I. tečaju vsi prvoletniki. Dne 5. 1. 1914 je rektor del Vinkota Aljančiča za prefekta. Prvoletniki žalostni: vsi do enega so vstopili ali pa postali jugoslovanski nacionalisti, ki ne maramo Avstrije, hočemo le Jugoslavijo.

6. januarja 1914

PB II, 313

Sem šel v 3. učilnico. Prej šarža, zdaj spet gmajna.

8. januarja 1914

PB II, 313–314

Dne 8. 1. 1914 mi Lojze Vrtovec,²¹⁹ jurist na Dunaju piše, naj po Rejčevem nasvetu študiram slavistiko, ker bo to mesto potrebno na škofovi gimnaziji.²²⁰ Isti dan mi piše Živko Popović, ministrov nečak, v Beogradu, naj pridem v Beograd, kjer me bo on z vsem oskrbel (ima velike mline v Beogradu) in naj Avstrijo takoj zapustim.

²¹⁸ Bogoslovec Quirino Ranzi, doma iz kraja Cloz na Tirolskem, Ščekov sošolec.

²¹⁹ Alojzij Vekoslav Vrtovec (1889–1934), doma iz Velikih Žabelj, gospodarstvenik, en semester je obiskoval bogoslovje v Gorici, nato pravo na Dunaju.

²²⁰ Mišljena je prva slovenska gimnazija, ki jo je dal ustanoviti ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič v Šentvidu pri Ljubljani.

11. januarja 1914

PB II, 314

V polni pari v študiju za maturo na gimnaziji.

14. januarja 1914

PB II, 314

Pisal dr. Korošcu,²²¹ kdaj pride predavat v našo bogoslovniško akademijo.

V meni še vedno boj: ali v Zagreb kot duhovnik slavistiko študirat ali v Beograd kot laik, kamor me goni jugoslovansko rodoljubje. Sneg na vrtu, splošno kepanje, mrzlo, v duši pa toplo od dvomov.

19. januarja 1914

PB II, 314

Lojze Vrtovec pri meni, na poti na Dunaj. On me nagovarja, naj slavistiko študiram.

20. januarja 1914

PB II, 314

Spiritual govori in namiguje na dr. Požarja, ki je delal v Ricmanjah, a živi v Kopriivi: »*Ille scelleratus homo*«,²²² »*infamis sacerdos*«. ²²³ Jaz pa sem dr. Požarja ljubil, ker je bil tako močan Slovan, ker je gojil staroslovenski jezik. V Koprivo v vas: to je bil dan sreče.

23. januarja 1914

PB II, 314

Msgr. rektor Francesco Castellitz me pokliče: »Čul sem od neke osebe, ki se interesira za naše razmere, da skušate bogoslovce pridobiti za glagolico. Nele, da jim razlagam, ampak da jih zanjo fanatiziram. Višješolci imajo vsak svoje mnenje, a prvošolci ne; prav teh ste se posebno lotili. Ne občujte več s prvošolci. Vi niste več prefekt, zato od danes naprej pustite prvošolce.« Strog pomen (opomin). Ni pomagalo. Ko so prvošolci vedeli, zakaj gre, so postali še bolj vneti.

24. januarja 1914

PB II, 315

Prvoletnik Jozo Kamušič²²⁴ gre iz lemenata. Naravnost v Srbijo.

30. januarja 1914

PB II, 315

²²¹ Dr. Anton Korošec (1872–1940), duhovnik in politik, dolgoletni voditelj Slovenske ljudske stranke.

²²² Latinsko, prevod: Ta prekleti (oskrunjeni) človek.

²²³ Latinsko, prevod: Sramotni duhovnik.

²²⁴ Jože Kamušič, doma iz Kožbane v Brdih, nekdanji bogoslovec v Gorici.

Dne 30. 1. 1914 je Dorče Ravbar²²⁵ izstopil. V počitnicah je v Komnu plesal, zvečer je deklet spoznal, zdaj je deklet »in eo ut«.²²⁶ Pa je šel. 25. 2. 1914 je mati znorela. Kasneje ozdravela.

31. januarja 1914

PB II, 315

Sobota. Franc Terseglav²²⁷ iz Ljubljane v akademiji: »Zašli smo. Demokratizem nam mora biti le sredstvo v dosego namena, nič več. Duhovnik naj se od ljudstva oddalji. Preveč familiarnosti. Naj se bolj briga za pastirstvo. Manj bojevitosti. Nasproti posameznikom v spovednici in zunaj isti. Individualna pastorizacija. Preveč vdani: vanitas, obrekovanje. »*Es bildet ein Talent sich in der Stille, sich ein charakter in den Storm der Welt.*«²²⁸

20.- 22. februarja 1914

PB II, 315–316

Na nemški gimnaziji sem delal maturo: petek, sobota in nedelja 20., 21. in 22. februarja. Predsednik dr. Bezjak Janko.²²⁹ Prva matura v slovenskem jeziku na javni gimnaziji v Avstriji. Niso imeli formularjev še tiskanih. Še danes ne vem, zakaj sem šel k tem uradnikom v Gorici, saj moje mature ne naznanijo kot novico, dasi je bila novost za vse Slovence v Avstriji! (Takrat je dosegla slovenska gimnazija šele 3. razred, čez 5 let bo šele prva realna matura.) Da sem delal slovensko maturo, je pomagal dr. Krek, izgovarjal sem se, da nemškega ne znam več!! Ovidius, Arion, Livius. Profesorji dr. Dolinšek,²³⁰ prof. Ipavec.²³¹ Slovenska knjiga za filozofijo je bila pravkar izšla (dr. Ozvald).²³² Dr. Dolinšek ni znal izrazov. Jaz seveda bolj.

22. februarja 1914

PB II, 316

Na gimnaziji sem maturiral 22. 2. 1914.

26. februarja 1914

PB II, 316

Post se začel. Nekateri fantje še nimajo 18 let, pa se morajo postiti. Pa toliko učenja!

5. marca 1914

PB II, 316

²²⁵ Omenjeni Dorče (verjetno Izidor) Ravbar se v letopisih goriških semenišnikov in bogoslovcev sploh ne pojavlja.

²²⁶ Latinsko, prevod: Na tem, da.

²²⁷ Franc Terseglav (1882–1950), časnikar, urednik, strok. pisec, esejist in prevajalec.

²²⁸ Nemško, prevod: Talent se razvija v tišini, značaj se razvija v viharju sveta.

²²⁹ Dr. Janko Bezjak (1862–1935), v Gradcu je doktoriral iz klasične filologije, pedagog, pisec šolskih učbenikov in publicist.

²³⁰ Edvard Dolinšek, slavist in profesor na gimnaziji v Gorici.

²³¹ Verjetno je mišljen prof. Andrej Ipavec (1880–1924), ki je v Gorici poučeval slovenščino in latinščino, leta 1913 pa je postal začasni ravnatelj prvi slovenske državne gimnazije v Gorici.

²³² Karel Ozvald (1873–1946), doktor filozofije in pedagog.

Laharnar Joško²³³ odšel. Pozdravil na tiho. Takisto Povšič Jože,²³⁴ prej Ravbar in Kamušič. Vsi Goričani. Iz tržaške škofije še nobeden.

Berem: 1913 na Nemškem 10.168 sežganih: 6.117 mož, 4.051 žensk. Pöznech, kjer krematorij, od 111 umrlih 75 sežgali.

14. marca 1914

PB II, 316

Dne 14. 3. 1914 mi izdali spričevalo o maturi na gimnaziji. Ko sem vstopil v refektorij, so mi začeli vsi ploskati, da sem naredil drugo maturo (realčno že imel).

7. aprila 1914

PB VI, 1

Torek. Konec pouka pred velikonočnimi prazniki. Krasne počitnice. Šel domov: iz bogoslovnice nad Placuto (Via Brolo). Za bližnje praznike voščim: Kamušiču v Mirnik, Laharnarju na Pečine, Pahorju, škof. kaplanu v Trst, Zavadlalu, kazniln. kuratu v Koper, Vrtovcu v Velike Žablje, Rejcu v Ajdovščino, Volariću²³⁵ v Zadar, Žužku v Jelšane, prof. Bezenšku²³⁶ v Sofijo, dr. Požarju v Koprivo, Francetu Jakliču²³⁷ v Ljubljano, sestri Marici na Volosko, Tonetu Slamiću²³⁸ v Rim, Nedvedu na Starod,²³⁹ Baniću Cirilu.²⁴⁰ Ti so moji ožji znanci, s katerimi si dopisujemo. Zadnji velikonočni teden prost!

8. aprila 1914

PB VI, 1–2

Šel sem k dr. Hil. Zornu v vas. Gospod profesor pravi: »Slovenec je v državi kvečjemu za hlapca. Navadno je tako. Deželni šolski svet, čigar član sem, je predložil za ravnatelja goriške gimnazije 3 osebe; ministrstvo je šlo preko vseh 3 in imenovalo drugo osebo.«

Deželni šolski svet je vložil junktim²⁴¹ za podržavljenje šol »Šolski dom« in »Schulverein«. Kaj pa je ministrstvo naredilo? Najprej je podržavilo le 1 razred *Schulvereina*, nato 2, potem 3, potem štiri. Slednjič je zginil napis »*Schulverein*« (na Senenem trgu) in zagledal je beli dan nadpis »*Deutsche Volks und Bürger schule*«. Šolski dom pa je ostal zasebna šola. Poslanec dr. Gregorčič je vse poti zaman naredil.

²³³ Joško Laharnar, doma s Pečin na Šentviški planoti, nekdanji bogoslovec v Gorici. Kot avstro-ogrski kadet je padel 18. 7. 1915 na fronti.

²³⁴ Jože Povšič, nekdanji bogoslovec v Gorici.

²³⁵ Bogoslovec Ivan Volarić, doma z Vrbnika na Krku, Ščekov sošolec.

²³⁶ Anton Bezenšek (1854–1915), slovenski stenograf, pedagog, urednik, založnik in slavist. Od leta 1879 je deloval v Sofiji. Velja za začetnika stenografije v Bolgariji.

²³⁷ Morda je mišljen Krekov učenec France Jaklič (1868–1937), učitelj, ljudski prosvetljitelj in urednik. Pogosto je objavljala tudi v tržaški *Edinosti*.

²³⁸ Dr. Anton Slamič (1891–1946), duhovnik, na papeški univerzi Gregorijani je leta 1914 doktoriral iz filozofije in kasneje še iz teologije v Innsbrucku. Po prvi svetovni vojni je do smrti deloval v Zagrebu.

²³⁹ Vas Starod pri Podgradu.

²⁴⁰ Verjetno je mišljen Ciril Banić (1890–1961), dalmatinski duhovnik, od leta 1951 do smrti apostolski administrator in zatem škof v Šibeniku.

²⁴¹ Pravni izraz, iz latinskega *iunctim*.

Nato sem vprašal: »Rejca so iz gimnazije vrgli. Kdo bo katehet? Ali bo res Grusovin²⁴² katehet?« (držali smo tega za revnega kateheta, zelo revnega). Dr. Zorn: »Vse mogoče. Vedite, da imam prakso. Ko je šlo za imenovanje Slovence na zavod, kjer mora znati tudi laško, so rekli: *Wo sind seine Zeugnisse?*²⁴³ Narobe za Laha ni bilo treba »Zeugnissov«, so rekli: *Er wird schon erlernen*,²⁴⁴ zgled: Fogar!« – Jaz: »Pa kako to, ali nima nadškof nobenega vpliva?«

Dr. Zorn: »Msgr. Borgia Sedej ima vpliv, kjerkoli ga hoče in kolikor ga hoče imeti. Toda on ni zadosti nacionalen. Ko je šlo za Laha Fogarja, so v dež. šolskem svetu rekli: *Auch der Erzbischof ist mit ihm zufrieden*.²⁴⁵ Ko je šlo za Slovence, so rekli: *Der Erzbischof hat sich nicht ausgesprochen*.«²⁴⁶

Dr. Zorn: »Vsa ravnateljska mesta so razpisana, samo na ubogi slovenski gimnaziji še ne. Ubogi dr. Bezjak: od ravnatelja 3 gimnazije (slov., nemške in laške gimnazije v Gorici) je postal provizorični vodja nižje latinske! To se more zgoditi samo Slovencu!«

Potem sva govorila o pridigah. Več apologije v pridigo. Danes to treba. Toda paziti: če se dvomi izrečejo, treba jih 10 krat ovreči, sicer ostane v srcu dvom bolj kakor ovržek.

Zornova *perpetua*:²⁴⁷ »Pomislite, zdravnik dr. Rojic²⁴⁸ je šel volit z Nemci in Lahi, ne s Slovenci!«

Poleg že poslanim voščilom pošljem še voščila: Đuro Vilović, Lokva Rogoznica – Ljubljana. Njemu, ki je v ljubljanski stolni cerkvi (levi oltar pri vhodu) maševal iz glagolskega misala (posodil v Ljubljani g. Ivan Vrhovnik), sem prvič stregel v staroslovenščini. – Sestri Fridi v Števerjan, Adolfini Simsič v Baderno, Francetu Abram²⁴⁹ v Hruševico, Tonetu Mateliču²⁵⁰ v Ročinj, Milanu Kuretu v Raštelj, Hermanu Trdanu, Hubertu Leilerju,²⁵¹ Andr. Gabrovšku v Rovte, Andreju Bernihu²⁵² v Gnidovico S. Leonardo degli Slavi, Udine, Petru Butkoviču v Sovodnje, Lojzetu Resu, via Ponte nuovo, Luigi Brandolise, Borgo, Trentino, Luxa Arturo.

Za veliki teden so mi določili službo v župni cerkvi sv. Ignacija: župnik skladatelj Kokošar, kaplan Piciulin.²⁵³ Feria IV: hora 4.; Feria V: 8h zjutraj, 4h popoldne; Feria VI: 8, 4; v soboto ob 7h zjutraj, popoldne vstajenje. Nedelja: 11.15 predpoldne, popoldne ob 3h slovenski, ob 4h laški blagoslov. Ponedeljek: isto.

²⁴² Giuseppe (Jožef) Grusovin (1887–1918), nadškofov tajnik, umrl je zaradi španske gripe.

²⁴³ Nemško, prevod: Kje so njegove poverilnice?

²⁴⁴ Nemško, prevod: Se bo že naučil.

²⁴⁵ Nemško, prevod: Tudi nadškof je z njim zadovoljen.

²⁴⁶ Nemško, prevod: Nadškof se ni oglasil.

²⁴⁷ Mišljeno je: ponavljanje

²⁴⁸ Mišljen je dr. Aleksij Rafael Rojic (1844–1927), goriški zdravnik, okulist, politik in deželnozborski poslanec.

²⁴⁹ Goriški bogoslovec France Abram (1893–1917), doma iz Vojščice na Krasu, študiral je tri leta za Ščekom.

²⁵⁰ Goriški bogoslovec Anton Matelič, doma iz Jevščke pri Livku, študiral je tri leta za Ščekom.

²⁵¹ Hubert Leiler (1894–1942), kaplan pri sv. Ivanu v Trstu, žrtev partizanskega nasilja med drugo svetovno vojno.

²⁵² Andrej Bernih, bogoslovec iz Gnidovice pri Gorenjem Tarbiju v Beneški Sloveniji.

²⁵³ Msgr. Carlo Piciulin (1876–1954), kaplan in pozneje dolgoletni župnik pri sv. Ignaciju v Gorici.

Nadalje: Kostanjevica: ob 6h vstajenje. Lani smo stregli: Trdan, Res, Šček, letos pa: Pavlin, Rebek,²⁵⁴ Šček. Komaj čakam tega vstajenja: po slovesnosti se zberemo v jedilnici, msgr. Faidutti, ki slovesnost vodi (pontifikal), pove kaj o politiki iz državnega zbora na Dunaju.

9. aprila 1914

PB VI, 3–4

Četrtek. »Narodni odbor« v Gorici (Slovenci za volitve) je prosil dr. Faiduttija, naj laški katoličani dajo za volitve glasove »Narodnemu odboru«, ker so pri zadnjih volitvah samo Slovenci pripomogli Faiduttiju do zmage. Pa ni maral. Pojdejo volit z laškimi liberalci, ker gre za narodno zadevo! – Čudno: En slovenski duhovnik je šel Lahe volit, menil je slediti msgr. Fajduttiju! Temu duhovniku je »vera nad narodnost«, pa Faiduttiju? – Veletržec (veletrgovec) Orzan²⁵⁵ je rekel uslužbencem: Kdor bo šel Slovence volit, ta naj gre iz moje službe! – Dr. Rojic, katoličan, je volil laško listo!

Lah je Lah, *bona* ali *mala fide*.²⁵⁶ Lah je Lah, naj bo liberalec ali klerikalec, liberalec je bolj odkrit, klerikalec bolj potuhnjen.

Slovenski bojkot. Slovenci so proglasili bojkot laškim trgovcem. Računa se, da v Gorici kupuje stalno 28.000 Slovencev, a le 14.000 Lahov; brez ozira na sejme in izredno nakupovanje. – En slovenski tovariš se je zgražal nad ravnanjem laških duhovnikov in klerikalcev pri volitvah, sam pa si je v ponedeljek kupil klobuk ne pri slovenskih klobučarjih Medvedu in Fonu, ampak pri laškem! Doslednost. Ta klobučar je rekel, da Slovenci nimamo pravice do šol; če pa pojdemo na županstvo, nas treba nalajati! Čemu tulimo, kakšni so laški katoličani, rajši se vprašajmo, kakšni smo mi.

10. aprila 1914

PB VI, 4

*Lega nazionale*²⁵⁷ in Družba sv. Cirila in Metoda imata iste namene, obe sta vojni društvi, obe enaki. Tako laški bogoslovci. Pa ni res: družbi se ne dasta po namenih vzporejati, *Lega* je narodno agresivna, Družba narodno obrambna. *Lega* ima naše otroke po šolah, Družba ima samo naše otroke, nikdar laških! Ena krade tuje, druga svoje brani.

11. aprila 1914

PB VI, 4–5

Kako naj ljubim državo, ki nas dvoji, cepi na narode, plemena, da nas lažje zatira! V državi smo hlapci. Prepovedali so branje *Klic z Gospe svete*.²⁵⁸ Ubogo

²⁵⁴ Goriški bogoslovec Alojzij Rebek (1890–1918), doma iz Trnovega ob Soči.

²⁵⁵ Veletrgovec Antonio Orzan iz Gorice.

²⁵⁶ Latinsko, prevod: dobronameren ali slabonameren.

²⁵⁷ *Lega Nazionale* – italijanska nacionalistična šolska organizacija v Avstro-Ogrski, ustanovljena leta 1890. Bila je naslednica društva *Pro patria*, ki je bilo 10. julija 1890 razpuščeno zaradi iredentizma. Statut organizacije je določal, da z denarno podporo, pridobivanjem učiteljev ter učil, s konferencami in tiski ustanavlja šole in vrtce. Organizacija ni bila narodnoobrambna, ampak je v narodnostno mešanih okoljih (Istra, Goriška, Trst) in ob etnični meji delovala ekspanzionistično.

²⁵⁸ Gre za knjigo *Klic od Gospe Svete. Ob petstoletnici zadnjega ustoličenja korokih vojvod*, ki jo je v samozaložbi izdal Adolf Ponikvar leta 1914.

naše ljudstvo! Kdaj bo tudi sonce za nas zasijalo? Ko je lani ob tem času Skader padel, v Avstriji tega dogodka nismo smeli proslaviti, v srcu pa smo ta dogodek pozdravljali! Aut Avstrijec aut Slovan.²⁵⁹ Dosledno do konca: Jugoslovan. - Slovensko katoliško avstrijstvo ali slovensko avstrijsko katolištvo je velika nevarnost za naše narodno vstajenje. Samo v lastni državi se narod lahko povzpne do viška kulture. V tuji državi, pa naj bo še tako katoliška, ostanemo le pastorki. Stare generacije ne bomo prerodili. Vrzimo se na delo med mladino. Naš pristni slovanski, popolnoma slovanski glas najde med starimi samo zastarela srca, avstrijska, tembolj pa odmeva v mladih srcih. Mladina vstaja. Jugoslovanska je. Novi listi rastejo kakor cvetke po prvih sončnih žarkih: *Jugoslavija, Narodno jedinstvo, Nova riječ, Glas juga*. Le žal, da nismo katoličani v prvi vrsti.

Tretje berilo za koroške šole (za Nemce in Slovence), ki ga je spisal Frisch, ima pesem: »Deutscher Rat«. V drugi kitici: »*Du bist ein deutsches Kind, so denke dran.*«²⁶⁰ 5. kitica: »*Kind, Deutsche kämpfen tapfer allezeit; du, deutsches Kind, sei tapfer, wahr in treu.*«²⁶¹

12. aprila 1914

PB VI, 5

Vstajenje na Kostanjevici. Zadnjič kot bogoslovec. Zadnjič z msgr. Faiduttijem. Imel je silo. Z Resom sva šla k Simsičevim v vas v Baguerjevo palačo,²⁶² potem sem bil pri kapucinih ceremonist, potem subdiakon na Travniku. Tekanje. Malo primerno za sveti dan! Popoldne *more solito*²⁶³ na Travniku: pri slovenski službi božji polna cerkev, pri laški niti klopi ne! Popoldne pri nas Simsičevi: Olga, Adolfina, sestra. Trije kovači, postopači!

13. aprila 1914

PB VI, 5

Ponedeljek. Ob 11h na Travniku, ob 3h in ob 4h. S Trdanom sprehod na Livadi in ob Soči. Berem in razlagam pravila »Slovenske dijaške zveze«, to je počitniško društvo slovenskih katoliških visokošolcev.

14. aprila 1914

PB VI, 5–6

Torek. Občinske volitve.²⁶⁴ Msgr. Faidutti ni besede držal. Laška lista: 4 popolni laški liberalci, 4 brezverci mazzinijanci,²⁶⁵ 1 nemški los von Rom-ovec.²⁶⁶

²⁵⁹ Latinsko, prevod: Ali Avstrijec ali Slovan.

²⁶⁰ Nemško, prevod: Ti si nemški otrok, torej misli na to.

²⁶¹ Nemško, prevod: Otrok, Nemci se vedno bojujejo pogumno; ti, nemški otrok, bodi pogumen, iskren in zvest.

²⁶² Palača grofa Silveria de Baguerja (1838–1927), španskega plemiča in nekdanjega diplomata, ki se je konec 19. stoletja zaradi bolezni na pljučih naselil v Gorici, tudi lastnik gradu Dobrovo v Brdih.

²⁶³ Latinsko, prevod: sam.

²⁶⁴ V začetku aprila 1914 so v Gorici potekale občinske volitve, po sistemu treh volilnih razredov (kurij). Na volitvah so zmagali liberalni italijanski nacionalci, ki so se proti Slovincem povezali z goriškimi Nemci. Zaradi zapletenega sistema volitev so Italijani prejeli kar 22 občinskih mandatov, dva so prejeli Nemci, nobenega pa Slovenci.

²⁶⁵ Pristaši Giuseppeja Mazzinija (1805–1872), italijanskega politika in revolucionarja.

²⁶⁶ *Los von Rom* – nemško nacionalistično in protikatoliško gibanje, agitiralo je za izstop Nemcev iz Katoliške cerkve in sprejem protestantizma.

To listo je Faidutti volil. – V Cervignanu so ustanovili podružnico nemškega *Schulvereina*. Vpliv železnice!

Narodna mlačnost. Slovenski listi v Ljubljani so glede na volitve v Gorici priobčili le statistiko. Kakor da bi bile volitve v kitajski provinci. Kakor da ni šlo za to, da dobi Gorica lice, kakor ji po naravnem pravu pritiče in kakor kliče že njeno ime. Pri tem ni treba niti enega Laha poslovaniti!

15. aprila 1914

PB VI, 6

Sreda. Izredni občni zbor Slovenske dijaške zveze, podružnica Gorica. Udeležba: 18, med temi 5 bogoslovcev. Odobril se je sklep odbora glede tov. Godniča, da se v zvezo ne sprejme. Delo za počitnice.

Popoldne sestanek v Slovenski krščanski socialni zvezi. Splošno mnenje: vseučilišče spada v Trst, ne v Ljubljano, le urednik Kremžar²⁶⁷ govori v prilog Ljubljane. Sestanek se strinja o potrebi skupnega narodnega sveta.

16. aprila 1914

PB VI, 6

Četrtek. Si kupim civilni ovratnik za potovanje v Benečijo.

17. aprila 1914

PB VI, 6–9

Petek. Videm – Remanzacco. V Čedad peš. Faedis – Attimis – Nimis (Neme) – Chalminis – Tarcent.²⁶⁸

Prelepo vreme. Iz Gorice z vlakom ob 5.40. V Krminu, mejna postaja, četrť ure čakanja. Železničarski blagajnik mi ponudil mešanico tujega denarja (laški in francoski), pa sem vrnil. Na postaji me pozdravi avstrijski policaj v civilni obleki: »Kam greste, po kaj, kdaj se vrnete.« Ton sumljiv (slovensko vse). Voznina iz Krmina v Videm 1 lira in 15 stotink. Odšli smo ob 6.45, prav na mejo smo bili ob 6.51, torej vozi iz krminske postaje do meje natanko 6 minut. Postaja prva: S. Giovanni di Manzano. Pletarstvo razvito. Celi tovari stolic. Nato čez vode: Judrio, Natison, Buttrio (Idrija, Nadiža). V Vidmu ob 7.45. V stolnici. Piazza Vittorio Emanuele. Via Mercato vecchio prodajalca: Mocenigo – Cancigh. V župni cerkvi glasno govorjenje, kričanje. Dve zakristiji. V eni učijo dečke in deklice skupaj (pri nas v mestu nikoli) katekizma: za prvo sv. obhajilo: 600 otrok v fari od 8.000 duš. Imajo tudi kino, sicer bi otroci ne vzdržali, tako pravi reverendo. V laiško šolo hodijo od 9 – 18. Ricreatorio »del santo Redentore«. Nadškof Rossi.²⁶⁹

Napis: »*Le donne ai sacramenti a capo velato*«. ²⁷⁰ Da bi imel 50 fl. ²⁷¹ dohodkov, bi ne šel civilus. Začuden reverendissimo. *Collegio arcivescovile*.

²⁶⁷ France Kremžar (1883–1954), slovenski časnikar, urednik in politik. Leta 1906 pa je na povabilo Antona Gregorčiča sprejel uredništvo listov *Gorica* in *Primorski list*, leta 1909 pa je postal urednik *Novega časa*, ki so ga začeli izdajati mladi krščanski socialci.

²⁶⁸ Kraji v Furlaniji, severozahodno od Čedada, tedaj del Kraljevine Italije.

²⁶⁹ Antonio Anastasio Rossi (1887–1948), videmski nadškof med 1910–1927.

²⁷⁰ Italijansko, prevod: Ženske naj k zakramentom pristopajo s pokrito glavo.

²⁷¹ Fl.: oznaka za goldinarje.

Convitto.²⁷² Ohlapno oblečeni carabinieri. Infanterija ne koraka, ampak teče, pa so neokretni, to ni vojaštvo, kakor ga vidimo v Gorici ali Trstu. To so mandolatarji. Ta vtis so dobili tudi drugi iz Gorice.

Soha sv. Alojzija: čudno. Ima superpelicij kakor korarji v stolnici. Tudi odlikovali so ga: ima kolajne in medalje krog vratu!

»Madonna della salute«:²⁷³ Hudič v oklepu. Do 800 zahvalnih podob. Nikdo med sv. obredi ne sme v žagredu ostati.

Javni vrt brez klopi! – V ulici via Ranscedo Marcuzzi sem se slikal pri fotografu Luigi Pignat.²⁷⁴ Plačal slike in poštnino, da mi pošlje slike v Gorico.

Trgovci: Sossich, tovarna Lescovich.

V cerkvici: pred oltarji lučke na olje, koliko sveč pred oltarjem. Ženske prihajajo in sveče prižigajo. Pred vsakim oltarjem denarna škrabica.

V Remanzacco ob 11.30. Čujem: »*Ciala cal le Prussian*«²⁷⁵ – ker imel nahrbtnik! Krasna rodovitna ravan: trta, koruza, mlekarna. – Potok Malina. – Vas Siasco. – Vas Ronchis. »*Ca favellin anca per sloveni, san san tros*.«²⁷⁶

Pred Faedis napis »*Zona infetta da afta*«.²⁷⁷ 10 minut pred 14. uro na koncu Faedis (lepa cerkev). Sedaj gre v klanec.

Racchiuso: napis iz 13. veka.

Attimis ob 15. uri: na preseku ob vrhu ob 16. uri.

Neme (Nimis) ob 16.30. Pred cerkvijo. Čez Ter – vodo.

Med Attimis in Nimis (Neme, med Nemami) sem čul slovensko govoriti: stari ljudje, ko so me videli, so utihnili. Ne smem spraševati, treba previdnosti, smo blizu meje. Človeku se srce krči. Tu je slovenska govorica na smrtni postelji. Kako so mojo govorico že skrčili.

Torlan. Ura 17.20. Začnem strmo pot na Vizont,²⁷⁸ kjer službuje pregnani duhovnik slov. rodoljub Skur.²⁷⁹ Komaj sem hodil 20 minut, nekdo za mano zažvižga. Se ozrem: spoznam *carabiniera*.²⁸⁰ Namigne, naj se vrnem. Se vrnem. »*Chi è, cosa fa, mi mostri lo zaino*.«²⁸¹ Pregleda vse, vse. Ukaže čakati. Njegov tovariš gre na mesto, kjer sem se bil na žvižg ustavil, pregleda grme. Se vrne. *Dove ha le fotografie?*²⁸² Gledam začudeno. Povedal mi je, da me opazujejo že iz Vidma. Da sem imel ob mostih fotografski aparat. Pa sem imel debelo knjigo opisa pokrajine in v njej zemljevide. Če sem hotel dobro se razgledati, sem knjigo naslonil na zide, mostove, da sem karto udobno razgrnil. Pa so menili, da

²⁷² Italijansko, prevod: Nadškofijski zavod. Dom za gojence.

²⁷³ Italijansko, prevod: Mati Božja od Zdravja.

²⁷⁴ Luigi Pignat (1862–1915), fotograf, svoj atelje je v Vidmu odprl leta 1892.

²⁷⁵ Furlansko, prevod: Glej tam tistega Prusa (Nemca).

²⁷⁶ Furlansko, prevod: Tukaj govorijo tudi po slovensko, veliko jih je.

²⁷⁷ Italijansko, prevod: Področje je okuženo s slinavko in parkljevko.

²⁷⁸ Kraj Chialminis pri Nemah v Furlaniji, slovensko Vižont.

²⁷⁹ Jožef Skur (1880–1934), beneškoslovenski duhovnik in družbeni delavec, v Beneški Sloveniji (Grmek, Dreka) je ustanovil zadrugo in in hranilnico po Krekovem zgledu. Krajevne oblasti so ga obtoževale »avstrijskega iredentizma«. Jeseni 1914 je odšel delovat med Slovence v ZDA.

²⁸⁰ Italijansko, prevod: orožnika.

²⁸¹ Italijansko, prevod: Kdo ste, kaj delate, pokažite mi nahrbtnik.

²⁸² Italijansko, prevod: Kje imate fotografije?

fotografiram. Pa sta me preiskala vsega: žepe, rute, kapo, dežnik, še enkrat nahrbtnik. Sem moral z njima v Torlan, potem v Neme. Vse gledalo »*Cialait, cialait*«. ²⁸³ Pogledal je železničarsko legitimacijo, ki mi je dala (sin železničarja) pravico petino voznine. Videl sliko, gledal natisnjena pravila: nemško in madžarsko. Poklical žensko, ki je orožnikom kuhala, ter ji rekel, naj prebere, saj ta bila dva meseca v Vidmu. Pa ni znala. Raztolmačil sem mu vse. Dve uri sem sedel. Nato pride vnovič noter: »*Zona militarizzata. Deve fare subito ritorno*«. ²⁸⁴ Če hočem potovati, treba dovoljenja poveljstva v Vidmu. »*È meglio che se ne ritorni a casa*«. ²⁸⁵ Brigadir me spremil do 19.30 do tik Tarčenta. ²⁸⁶ V hotelu Marconi sem dobil kuhano vino.

18. aprila 1914

PB VI, 10–11

Po Tarčentu. Zelo lep razgled na bližnje gore. Na semnju je polno Slovencev. Ob 11. uri z vlakom proti Huminu, ki šteje 10.000 oseb in Venconu ²⁸⁷ ob 11.37 (12). Zelo lepa cerkev gotskega sloga. V krčmi »Al leone« čitam v *Corriere della sera* 17. 4. 1914: *Assemblea generale della »Dante Alighieri«*. ²⁸⁸ v Milanu so leta 1913 nabrali 48.000 lir za leto 1914 znaša »*sottoscrizione nazionale*« 120.000 lir. V mestu je 6.000 članov, od teh polovica dijakov.

Stolnico iz 14. stol. je posvetil patriarh Bertrand ²⁸⁹ v spremstvu 9 škofov. Znamenitost: mumije. Vencon ima 4.000 prebivalcev.

Davi sem srečal voznika od mesta Tarčenta na postajo. Bil je nevoljen na konja in zavpil: »*Dio sclaf*«. ²⁹⁰

Voznina 3. razred Pontebba – Vencon 1,90 lir, Vencon - Videm 2,00 lire.

Ob 17. uri iz Vencona proti Reziji. Na postaji sem čakal eno uro in pol in prebiral S. Rutarjevo ²⁹¹ knjigo *Beneška Slovenija*. V Reziutto (to je železniška postaja za v Rezijo) sem dospel ob 17.30 zvečer. Žulj na nogi mi ni dal, da bi mogel v prvo rezijansko vas. Pa sem se z Rezijani pogovarjal. Povedali so, da imajo 5 duhovnov, samo eden govori po njihovo v cerkvi, vsi drugi po laško. Spal sem v »Albergo al popolo«.

19. aprila 1914

PB VI, 11–16

Nedelja. Sinoči sem bil v cerkvi pri spovedi. Po latinsko. V gostilni je imenik volivcev trgovcev za videmski okraj. Evo nekaj krajevnih imen: Martignacco, Pagnacco, Tavognacco, Moimacco, Premariacco, Remanzacco, Grimacco, Segnacco, Cassacco.

²⁸³ Furlansko, prevod: Glejte, glejte.

²⁸⁴ Italijansko, prevod: To je vojaško območje. Takoj se morate vrniti.

²⁸⁵ Italijansko, prevod: Bolje bi bilo, če se vrnete domov.

²⁸⁶ Kraj Tarcento severno od Vidma, slovensko Čenta.

²⁸⁷ Kraj Venzone v Furlaniji, slovensko Pušja vas.

²⁸⁸ Italijansko, prevod: Občni zbor (društva) *Dante Alighieri*.

²⁸⁹ Oglejski patriarh blaženi Bertrand od sv. Genezija, patriarh med letoma 1334 do 1350.

²⁹⁰ Italijansko, narečno: Psovka za Boga.

²⁹¹ Simon Rutar (1851–1903), goriški zgodovinar in profesor.

Trgovci »*nel comune di Prepotto*«²⁹² so naslednji: Codromaz, Floreancig, Macorig, Marinigh, Marini, Mosolo, Napoli, Rieppi, Velliscigh, Verili. - V zapisku trgovcev v Sv. Petru ob Nadiži je 27 trgovcev in obrtnikov, od teh je čisto slovenskih imen 14. Če je Sv. Peter Beneških Slovencev, kako je mogoče, da je toliko laških trgovcev in obrtnikov? So pač priseljenci.

Confer: v Istri v pazinski občini so laška imena Novacco, Scopliacco in Tupliacco za hrvatska Novaki, Skopljak, Tupljak.

Sv. maša ob 10. uri. Poje vse ljudstvo brez orgel. Duplirje prinesejo starci za evangelij in povzdigovanje. V cerkvi so moški spredaj, ženske zadaj. - Miloščino so dvakrat pobirali med sv. mašo. – Po povzdigovanju pojejo pesem »*Pange lingua*«.²⁹³ Župnik me je zagledal pred cerkvijo, me nagovoril in me povabil na skromno kosilo. V spominu mi ostane revna juha: voda, nekaj zelenjave in precej popra. – V vasi imajo električno razsvetljavo: v cerkvi, gostilni, župnišču in tudi po kmetijah. To je delo naprednega duhovnika. Električna naprava ga je stala 200 lir, dinamo sam 800 lir. Vpeljal je tudi »*asilo infantile, teatro, cinema*«.²⁹⁴ Župnija šteje 900 duš; 400 jih je zunaj, od teh 300 moških. Doma jih je torej 500.

Veliko noč opravi 90 % ljudi. Katekizem uči vsak dan. Polovica jih prihaja. K vesperam²⁹⁵ pride več ljudi kakor k maši. Župnik je rekel: »Pridejo lahko tudi tisti, ki so zjutraj kuhali.« – Pri maši sem naštel v cerkvi 30 moških, pred cerkvijo je ostalo 20 moških, ki so se med mašo zunaj pogovarjali.

Ob 12.15 iz Reziutte²⁹⁶ v Pontebbo. Voznina stane: Krmin – Videm 1,15 lir; Videm – Reziutta 2,70 lir; Reziutta – Pontebba 1,20 lir.

Tod ločijo Rezijanke od drugih žensk po črnih robcih na glavi, ki jih nosijo Rezijanke.

V Pontebbo sem prišel ob 13.20. Bil sem pri večernicah. Veliko ljudi. Klopi ne samo v ladji cerkve, ampak tudi ob stenah. Moški so nekateri psalme peli, seveda v popačenih oblikah, saj razumejo tako, kakor jaz culukafrske pesmi; eni moški so dremali, drugi so med seboj šepetali. Tobačna škatla je romala iz roke v roko, z velikanskimi pisanimi robci so se vsekovali, duhovniki v prezbiteriju so psalme peli in po cerkvi gledali, strežniki (nad 10) so še bolj vpili in se med seboj ščipali, orglar je to babilonsko petje spremljal, v odmorih je pa preludiral polke. Zelo malo knjig sem videl pri vernikih.

Med Pontebbo, ki je na italijanskih tleh, in Pontaflem, ki je nemška občina na avstrijskih tleh, je most. Tukaj lira, tam krona, tukaj laški financarji, tam avstrijski, tukaj na ulici šum in vpitje, tam mir in red. Koroški Slovenci ne pravijo nikdar Pontafel temveč Tabla. Grem na Tablo, sem bil na Tabli, sem s Table doma.

²⁹² Občina Prapотно v Beneški Sloveniji.

²⁹³ *Pangue lingua gloriosi corporis mysterium* (slov. Jezik moj, skrivnost opevaj)– znana katoliška evharistična hvalnica sv. Tomaža Akvinskega.

²⁹⁴ Italijansko, prevod: vrtec, gledališče, kino.

²⁹⁵ Večernicam.

²⁹⁶ Reziutta, slov. Na bili, kraj ob vhodu v dolino Rezije.

Je nedelja popoldne. Stopim v kavarno Lamprecht, zunaj brije veter, ki zadržava dež. V kavarni pa kurijo peč. Prostori so dobro zasedeni. Okrog neke mize imajo nemške gospe v klobukih svoj »Caffekränzchen«,²⁹⁷ moški okrog drugih miz tarokirajo ali pa se dogovarjajo. Tiho, mirno, ne predavajo, ne vpijejo ampak se mirno pogovarjajo. – Naročim mlečno kavo s kruhom ter vzamem z obešalnika, na katerem visijo različni nemški časniki, celovški list *Freie Stimmen*²⁹⁸ od nedelje 19. aprila 1914. Uvodni članek »*Die Herzogsfeier am Fürstenstein*«, spisal Georg Graber. V njem pravi: »*Aus der Tatsache, dass von 876 bis 1414 der Brauch öfters vollzogen wurde, geht das eine deutlich hervor, dass zwischen beiden Völkern eine durchhaus friedliches Verhältnis obwaltete.*«²⁹⁹ Drugi članek: »Südmark – Ortsgruppe ... hat 19. Jahresversammlung.«³⁰⁰

Načrt: nočoj, v nedeljo ob 18.40 do Jesenic ob 21h. Prenočim pri Tavčarju. Drugo jutro vzamem karto do Gorice. Ob 9.35 iz Jesenic. Do Bleda. Vozovnico pečatiti. Enkrat čez jezero. Potem bom v Gorici ob 16.44. Doma se preoblečem, ob 19h bom spet v lemenatu.

V beneški Sloveniji je precej Kodermacev. Eden je pokopan na Tabli na grobišču, ki je okrog cerkve. Sploh sem našel toliko na nagrobnih spomenikih, kolikor na trgovinah precej slovenskih priimkov. Par sto metrov od pontafelske postaje je železniška zapornica z nemškim in slovenskim besedilom. Postaje v Kanalski dolini so: Leopoldskirchen. Pod nemškim napisom je tudi slovenski: Lipalja ves. Slovenščini so dali mesto šele lani ali letos. Druga postaja je Bad Lussnitz (Lužnice, Lužice bolje, ker Kanalčani pravijo Užce). Malborghet. Nato dvojezično: Uggowitz – Ukve, potem Saifnitz Luschari in Žabnice – Sv. Višarje. Stadt Tarvis in Tarvis.

V vlaku. Na postaji vstopi žena, debela, sodil sem jo za kuharico. Rečem, da bi jo preveniral: »Dober večer,« ona pa odgovori: »Gutnànt.«³⁰¹ Spekel sem se. Ni Slovenka, temveč Nemka. Govoriva po nemško. Na drugi postaji vstopi mati s 5 ali 6 letnim dekletcem. In se pozdravita: »O Gretl, bigets? Schon long net gsehen!«³⁰² Stara popraša deklico: »Bigets?«³⁰³ Mati pa otroka po slovensko pouči kako naj odgovori. Hitro vzamem iz nahrbtnika nekaj ameriških lešnikov, jih ponudim deklici in spregovorim slovenski. Zdaj je znalo vse slovensko, tudi tista debela gospa v klobuku.

Jesenice. Prenočim pri Tavčarju. Prav dobro. Pozno v noč prepevajo pijanci: Kar imamo,

²⁹⁷ Nemško, prevod: kavni venček.

²⁹⁸ Celovški nemškonacionalni časopis, ki je izhajal med letoma 1881 in 1938.

²⁹⁹ Nemško, prevod: Iz dejstva, da se je običaj pogosto izvajal od leta 876 do 1414, je razvidno, da je bil odnos med narodoma ves čas miren.

³⁰⁰ Nemško, prevod: Krajevna izpostava Südmarke ime 19. letno zborovanje.

³⁰¹ Nemško, narečno za »Guten Abend« (prev.: Dober večer).

³⁰² Nemško narečno: O, Gretl, wie gehts? Schon lange nicht gesehen. (prev.: O, Gretl, kako gre? Že dolgo se nisva videli).

³⁰³ Nemško, narečno: Wie gehts? (prev.: Kako gre?)

vse prodamo
in za sladko
vince damo.
Kar zaslužimo
vse zažehamo. itd.

Vprašanje je, ali so s tem programom zadovoljne tudi žene in otroci doma.

20. aprila 1914

PB VI, 16

Ponedeljek. Iz Jesenic ob 9.35. Na Bledu ob 10. uri. Župnika, ki sem ga iskal zaradi nove maše, nisem našel doma. Od 11. do 12. ure sem veslal, zato sem pri kosilu imel dober tek. Jajčja jed, črn kruh, kos torte in veliko pivo. Vse skupaj 57 soldov. Delal bom na tem, da priredimo majniški izlet na Bled. Restavracija »Sodja« takoj na desno pod postajo. Ob 14.45 z Bleda proti Gorici, kamor sem dospel ob 16.44. Na vseh postajah so vstopali tovariši.

21. aprila 1914

PB VI, 16–17

Beneški bogoslovci so mi pokazali videmski dnevnik *Patria del Friuli*. V dopisu so se orožniki pohvalili, kako so karabinerji ujeli sumljivega mladeniča ob meji, kako so ga prej zasledovali, kako so ga preiskali, končno ugotovili, da je bil osumljeni mladenič goriški dijak, ki je napravil daljši izlet. Sledil je slavospev »*alla benemerita arma dei Carabinieri*«. ³⁰⁴ Kupil sem »Grammatica slovena«. Manuali Hoepli. Spisal dottor Bruno Guyon, ³⁰⁵ *professore nel R. Ginnasio Parini – Milano*.

22. aprila 1914

PB VI, 17–18

Sreda. Treba začeti delo za ustanovitev tednika ali vsaj mesečnika za beneške Slovence. List naj bi izhajal v Vidmu. Pisal sem že prej g. Ivanu Vrhovniku v Ljubljano za denarna sredstva; gospod odgovori, da z vsem srcem odobrava novo misel, toda C. M. družba žal ne more prispevati.

Za svojo štiridnevno potovanje: hrana, voznina, prenočevanje, slikanje v Vidmu, ter nakup knjige status videmske nadškofije sem izdal 27 kron.

V sredo pred veliko nočjo je iz semenišča izstopil prvoletnik Tone Matelič. Njegov izstop mi je uganka. Tolažil sem Berniha, beneškega Slovenca, ki sili ven, pa vzroka sam ne pozna.

Vino v Vidmu po krčmah se prodaja po 50 stotink liter. Postelja je stala po navadi 1.50 lir, le na Jesenicah pri Tavčarju 1.20 kron. Snaga v laških hotelih se ne da primerjati s snago v jeseniški krčmi.

24. aprila 1914

PB VI, 18

³⁰⁴ Italijansko, prevod: Zaslužnem rodu orožnikov (karabinjerjev).

³⁰⁵ Bruno (Gujon) Guyon (1868–1943), jezikoslovec, profesor in raziskovalec toponomastike, doma iz Beneške Slovenije, poučeval je na različnih italijanskih gimnazijah in univerzah.

Petek. Bogoslovci IV. letnika smo si ogledali razstavo cerkvenih oblačil. Darila sta dobila Podbršček³⁰⁶ in Musizza.

25. aprila 1914

PB VI, 18

Sobota. Obhod sv. Marka: Placuta – kapucini – stolnica. Zvečer teta Marija pri meni. Obšla me je slabost.

27. aprila 1914

PB VI, 18–20

Ponedeljek. Spovednik našega rektorja msgr. Castelliza je laški pater kapucin. Ko je šlo za vprašanje tržaškega škofa (po odhodu msgr. Nagla,³⁰⁷ ki je šel na Dunaj za kardinala) in je bil med kandidati tudi msgr. Castelliz, ki pa se je branil, je nadškof Borgia rekel Castellizu: »Vprašajte spovednika.« – »Sem ga že našel.« – »Kaj Vam je rekel?« – »*Accetti, altrimenti verra uno slavo!*«³⁰⁸ – to je pravil sam msgr. Castelliz pri mizi pri kosilu, kjer je bil poleg drugih tudi prefekt Ivan Rejec.

Dr. Požar, duhovnik v Koprivu, ki je bil sošolec msgr. rektorja, s katerim sta si bila vse prej kakor prijatelja, je večkrat povedal: »Ko je bila kandidatura Castellizeva v resnem stadiju je objavila *Edinost* (ali *Slovenski narod*, ne vem več gotovo.) notico: 'Če bo Castelliz imenovan za tržaškega škofa, izide na dan posvečenja brošura, ki bo njega močno kompromitirala in spravila Sv. stolico v slabo luč.'« (vložek 15. 3. 1934)

30. aprila 1914

PB VI, 20

Četrtek. Izpiti so že določeni: 4. majnika katehetika in vzgojeslovje; 5. junija za veliki blagoslov; 15. junija, za jurisdikcijo. *De poenitentia*.³⁰⁹ *De sexto*,³¹⁰ 23. junija pastirstvo; 30. junija cerkveno pravo.

Srečal sem Ivana Rejca iz Ajdovščine in mu potožil dvom: »V semenišču visi Kozlerjev³¹¹ zemljevid 'Slovenska zemlja'. Prepričan sem, da bo v nekaj letih obenj, ker ga radovedneži samo kvarijo, zato bi zemljevid najraje vzel in ga rešil v kak slovanski muzej. Na drugi strani pa se bojim vesti.« Rejec me je tolažil: »Le vzemite ga! Saj ga ne nameravate ukrasti, ampak rešiti.«

Rektor me je poslal k zdravniku dr. Pavia. Predpisal mi je pile (tablete) in naj večerjam en mesec zdrob na mleku.

1. majnika 1914

PB VI, 20–21

³⁰⁶ Bogoslovec Štefan Podbršček, doma iz Deskel, Ščekov sošolec.

³⁰⁷ Franz Xaver Nagl (1855–1913), med letoma 1902–1910 tržaško-koprski škof, nato so smrti dunajski nadškof.

³⁰⁸ Italijansko, prevod: Sprejmi, sicer pride Slovan!

³⁰⁹ Latinsko, prevod: O pokori.

³¹⁰ Latinsko, prevod: O šesti [božji zapovedi].

³¹¹ *Zemljovid slovenske dežele in pokrajin*, ki ga je leta 1852 izdelal Peter Kozler (1824–1879), slovenski pravnik, gospodarstvenik in kartograf.

Petek. Prvi petek v mesecu. Adoriral sem od 7.30 do 8h. Danes je god Jakoba Mejaka,³¹² ki ga vsi radi imamo. Še dvakrat menjamo ponjave potem bomo kaplani.

3. majnika 1914

PB VI, 21

Nedelja. Izleta na Sv. Goro se radi bolezní nisem udeležil. »Vsi so prihajali, njega ni bilo.« Danes sem pisal sestri Marici, ali misli z mano ali ne.

5. majnika 1914

PB VI, 21–22

Torek. Dolgo časa smo v družini cincali, kje bom imel novo mašo. Stanujem sicer na Placuti, toda Placuta ni moja domačija, zato sem želel imeti novo mašo na materinem domu, kjer bi me bratranec Andrej Kante³¹³ srčno rad sprejel. Koliko krat je v ta namen pisal in mater ustno nagovarjal. Zastonj je dajal na razpolago vso klet, kuretino in vse drugo, kar premore dobra kmetska hiša. Na Velikem Dolu počivajo naši dedje, brat Evgen,³¹⁴ sestra Milka, tam sem prebil dosti počitnic. Toda nove maše na Velikem Dolu, kamor ne bi povabil krstnega botra Ivana Ravbarja,³¹⁵ si mati, moje sestre, jaz in žlahta na Velikem Dolu nismo mogli predstavljati. Ker pa je oče trdno odločil: »Če pridejo oni (Ravbarjevi), pojdem tisti dan v Gradec.« Tako sem se odločil za Bled, za cerkev na otoku, sama družina brez sorodnikov. Zato sem pisal kuratu Mihaelu Zavadlavu v Koper po informacije, ker je on pred 5. ali 6. leti imel tudi novo mašo na Bledu. – Mati³¹⁶ je bila pri meni in je načrt popolnoma odobrila.

6. majnika 1914

PB VI, 22

Četrtek. Danes je šel četrti letnik na Bled. Iz Gorice ob 5h do Dobrave, odtod peš poldrugo uro skozi romantični Vintgar na Bled. Prelep izlet, ki ga noben udeležnik ne pozabi, zlasti ne tovariš Brandolise in jaz, ki sva razbila veslo za 5 kron in je njegov klobuk padel v vodo.

12. majnika 1914

PB VI, 22

Torek. Učim se maševati. Abram, prvoletnik mi že v tretje streže. Mati pri meni: »Maša bo na otoku. Tiha. Z blagoslovom. Naročimo kvartet blejskih pevcev.«

13. majnika 1914

PB VI, 22-23

Danes smo za poskušnjo pridigali pred nadškofom, msgr. Castellizem in msgr. Brumatom. Kadar se je enemu izmed teh gospodov zdelo, je z glavo pokimal in »pridigar« je šel v klop. Jaz sem znal na pamet samo nekaj stavkov in sem jih

³¹² Bogoslovec Jakob Mejak, doma iz Ormoža, Ščekov sošolec.

³¹³ Andrej Kante (1867–1946), kmet v Velikem Dolu.

³¹⁴ Evgen Šček (1881–1901), Virgilov brat.

³¹⁵ Ivan Ravbar, po rodu iz Tomaja, učitelj v Pliskovici in Škrbini. Šček je o njem zapisal: »Zlata duša, ta moj boter Ivan.« (PB II, 286).

³¹⁶ Vincencija Kante, por. Šček (1850–1938), doma iz Velikega dola pri Komnu, Virgilova mati.

izrekel. Nisem čakal nikakega migljaja in šel v klop. Sošolci so se muzali, noben od gospodov, ki so sedeli vsak v drugi klopi, ni vedel, kdo mi je namignil.

Sestra Marica mi piše, da ostane pri pošti. Torej bom moral imeti kuharico. O duhovniški kuharici gre tak glas: Ko se s sosedo krega zaradi kokoši, pravi prvo leto: »Te cibe³¹⁷ so gospodove.« Drugo leto pravi: »Te cibe so naše.« Tretje leto pa vpije: »Te cibe so moje,« in z metlo odžene sosedo.

18. majnika 1914

PB VI, 23

Ponedeljek. Danes sem naredil izpit pri spiritualu iz obreda sv. maše.

20. majnika 1914

PB VI, 23–24

Sreda. Lojze Res ima v akademiji predavanje »Duhovnik in umetnost«. Po vsebini prav dobro, za nas zelo potrebno predavanje, po obliki pa naravnost sijajno. Pri razgovoru je Andrej Gabrovšek temeljito okrtačil razvado, da smo pri mizi tako pogostoma govorili o drekologiji. Rekel je: »Če pride k nam kak ljubljanski bogoslovec, se bo reklo: »*Erat inter suis*³¹⁸ (ne *inter suos*).«

22. majnika 1914

PB VI, 24

Davi smo začeli z devetdnevno pobožnostjo v čast Sv. Duhu. Ko sem se zatopil v lepo melodijo *Veni Creator*,³¹⁹ in sem pomislil, da jo bomo peli tudi pri posvetitvi, so se mi oči zasolzile. *Sacerdos in aeternum*.³²⁰

27. majnika 1914

PB VI, 24

Nocoj smo imeli v akademiji Marijin večer. Petje, govor, recitacije. Govoril je Muni, Res pa je recitiral Sardenkove poezije.³²¹

31. majnika 1914

PB VI, 24–25

Binkoštna nedelja. S Poccecajem in Širajem³²² sem bil v Ogleju. Prvič v starodavni baziliki. Tu sem se zatopil v prve krščanske čase. Površina mozaikov meri 800 m². Župnik je msgr. dr. G. B. Meizlik,³²³ apostolski protonotar. Prijazen in preprost mož. Pri pontifikalu je imel krasen talar in dolgo vlečko, da bi lahko vso baziliko pometel. On je bil pred 19. leti glavni prefekt v semenišču. O vsakem bogoslovcu je moral poročati. Msgr. Gabrijelčič³²⁴ ga je vprašal: »*Und dieser trinkt?*«³²⁵ On pa mu je odgovoril: »*Ja, er trinkt, aber mit Verstand.*«³²⁶ In msgr.:

³¹⁷ Narečno: kokoši.

³¹⁸ Latinsko, prevod: Bil je med svojimi.

³¹⁹ Latinsko, prevod: Pridi Stvarnik, mišljena je znana hvalnica *Veni Creator Spiritus* (*Pridi, Sveti Duh*).

³²⁰ Latinsko, prevod: Duhovnik za vedno.

³²¹ Alojzij Merhar, s pesniškim imenom Silvin Sardenko (1876–1942), duhovnik in pesnik. V svojo poezijo je vključeval vero in cerkveno življenje.

³²² Bogoslovec France Širaj, doma iz Gradišča pri Cerknici, študiral je tri leta za Ščekom.

³²³ Msgr. Giovanni Meizlik (1870–1946), dolgoletni župnik v Ogleju.

³²⁴ Verjetno je mišljen prelat Josip Gabrijelčič (1840–1909), iz teologije je doktoriral na Dunaju, dolgoletni vodja bogoslovnega semenišča v Gorici.

³²⁵ Nemško, prevod: In ta pije?

³²⁶ Nemško, prevod: Da, pije, vendar z razumom.

»Also er trinkt mit Verstand,«³²⁷ in si vse te besede zapiše. – Ko smo se z vlakom vračali, so vstopili delavci v Gradiški.³²⁸ Eni so rekli (ko so nas zagledali): »Gavaremo compagna,«³²⁹ drugi pa: »E che scalogna.«³³⁰

Prvi teden v juniju sem asistiral pri birni v nadškofjski kapelici. Z mano sta bila Munih in Res.

11. rožnika 1914

PB VI, 25

Telovo. Bil sam v Ogleju. Iz Gorice do Tržiča, kjer sem prestopil v vlak Tržič – Červinjan. Tukaj spet prestopil v vlak Červinjan – Oglej.

V muzeju. Izstrižek iz bukev viseč na steni. Pravi: *Es ist der Patriarch von Aquileia her darüber ... Aquileia, Aglar, nach unserem Gezüng Agalay genannt.*³³¹
- Na zvonik vodi 156 stopnic. Visok pa je 72 m.

13. rožnika 1914

PB VI, 26

Sv. Anton Padovanski. Čitam rimski dekret z dne 18. decembra 1906 in njega oceno v mesečniku *Voditelj*, letnik 1907, str. 223. Škofje naj pošljejo seznanek (seznam) župnij s privilegijem glagolice, vendar samo tiste župnije, koder se glagola 1. od leta 1868 naprej (torej 38 let) in 2. nepretrgoma. – Ta odlok je izborno preračunan, da bodo še zadnje ostanke glagolice uničili.

Nocoj smo vriskali: še samo dve uri je šole.

15. rožnika 1914

PB VI, 26–27

Ponedeljek. Zadnji dan šole. Zjutraj smo imeli eno uro msgr. Brumata, popoldne par minut spirituala. Po devetnajstih letih sem končal drgniti šolske klopi. Popoldne smo četrtoletniki šli v Kromberk, Ajševico in do Bajte. Boter Pogačnik mi je poslal fotografijo plus ekvivalent 50 kron. Popoldne po sprehodu pri meni teta Marija, Ančka, Ida. Žalostno povedo, da je Dorče minuli petek postal oče. Pred štirimi meseci je bil še v semenišču. – Danes sem prejel po pošti s Tirolskega molek, čigar jagode so debele kakor lešniki. Spiritual ni bil zadovoljen s prejšnjim molkom, češ, da so jagode pretanke; pa sem na Tirolsko pisal, naj mi pošljejo največji rožni venec. Ko sem ga spiritualu pokazal, ali je dober, je rekel: »Dobro ga je,« in se zasmel. Spiritual je bil pater Zecchini. Rekli so, da je učen mož. Imel je velik rdeč nos, se vsekoval s strašno velikim, pisanim robcem. Ko se je vseknil, je vsaki krat motril vsebino robca. Tako je bil navajen: vsaki dan je imel pridigo ob 5.30. Potegnil je robec iz žepa, se krepko useknil, in dočim je robec ogledoval, včasih zelo dolgo in dopadljivo, je govoril: »*In primo praeludio repraesentemus nobis Jesum Christum ...*«³³² Enkrat je rekel: »*Exemplum dedi*

³²⁷ Nemško, prevod: Torej pije razumno.

³²⁸ Mišljeno je Gradišče ob Soči (it. Gradisca d'Isonzo).

³²⁹ Italijansko, narečno: Imeli bomo družbo.

³³⁰ Italijansko, narečno: Kakšna smola.

³³¹ Nemško, arhaično, prevod: To je oglejski patriarh ... Aquileia, Aglar, po naše Agalay.

³³² Latinsko, prevod: V prvem preludiju (predigri) si bomo predstavljali Jezusa Kristusa.

vobis.«³³³ Pater Zecchini je nosil do vojske črn visok cilinder. Butkovič mu je dal pridevek »rajtguzen« (Rajtguzn).

28. rožnika 1914

PB VI, 27–28

Včeraj mi je poslal bogoslovec Tone Slamič (ta je šel v Rim študirat, ker aspirira na boljše mesto na Sionu) autentizirane ostanke sv. Ivana Berchmansa³³⁴ ter papeževo sliko z dovoljenjem, da berem indicirane³³⁵ knjige. To mi je došlo nepričakovano in je zbudilo pri temu ali onemu malce nevoščljivosti. Popoldne je dospelo poročilo, da so ubili cesarjeviča Franca Ferdinanda in njegovo soprogo. Ubil ga je srbski emisar Gavrilo Princip.³³⁶ »Jugoslovani« smo menili: »Zdaj bo kaj,« Avstrijci pa so bili silno potrti, nekateri strupeno strupeni. Štefan Pajntar je grozil: »Še enkrat naj slišim govoriti o jugoslovanstvu, takoj ga bom denunciral.«

Zvečer je msgr. rektor Castelliz sklical bogoslovce v kapelo in govoril »o strašnem umoru, ki mora vsakega domoljuba zgroziti«. Govoril je v nemškem jeziku in se pri tem skoraj zjokal.

1. julija 1914

PB VI, 28–31

Sreda. Imeli smo duhovne vaje od srede do sobote zjutraj: 1. Butkovič Peter, ki je bil že mašnik in glavni prefekt, je vodil recitiranje časoslova. Za goriško škofijo ordinandi: 2. Sedej Ciril, 3. Pajntar Štefan, 4. Podbršček, 5. Aljančič Vinko, 6. Spessot Franc. Ordinandi za tržaško škofijo: 7. Grego Gianni, 8. Poccecai Giovanni, 9. Musizza Carolus, 10. Kocijan Josip, 11. Kuret Milan, 12. Mejak Jaka, 13. Milanović Božo, 14. Šček Virgilius. Tretjeredniki ordinandi: 15. Luxa Artur, Trst, 16. Glavan Guidom,³³⁷ Trst, 17. Variola Ivan, Krk, 18. Jelovčan Pavle, Gorica.

V soboto opoldne smo končali vaje v goriški bogoslovnici, nato smo imeli zadnje kosilo v jedilnici. Nato sem jemal zadnje slovo od zavoda, v katerem sem prebil, od tovarišev goriške in krške škofije. Kakor vselej, me je tudi to slovo do mozga pretreslo. V prvem kurzu sem se solzil gotovo nad četrto ure.

Šel sem tudi po slovo domov (šlo je za resnično slovo, saj pojdem v Trst, kjer prejmemo redove in se vrnemo k staršem kot duhovnik). Doma sem našel očeta, mater in sestro Bredo, sestra Marica je bila v poštni službi na Voloskem. Lojze Res je naročil pri sosedu kočijažu Grusovinu voz, s katerim sva se peljala na kolodvor, kjer sem dobil Milanovića, Kocijana, Kureta in Mejaka, drugi so odšli s prejšnjim vlakom. V Trstu so nas ob 7. uri čakali na kolodvoru tovariši Grego, Luxa, Glavan, Poccecai, vsi torej razen Musizze. Ob 7.30 smo bili v Škednju v

³³³ Latinsko, prevod: Zgled sem vam dal.

³³⁴ Ivan Berchmans (1599–1621), belgijski svetnik in jezuit.

³³⁵ Šlo je za prepovedane knjige, ki so se znašle na t. i. indeksu oz. seznamu prepovedanih knjig (*Index librorum prohibitorum*) zaradi neskladnosti z verskimi ali moralnimi resnicami. Sveti oficij je indeks pripravljala in posodabljal od 1559 do 1948.

³³⁶ Atentat na habsburškega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, ki ga je 28. junija 1914 v Sarajevu izvršil študent Gavrilo Princip. Prestolonaslednik in njegova žena Sofija Chotek sta poškodbam podlegla. Dogodek je predstavljal povod za začetek prve svetovne vojne.

³³⁷ Bogoslovec Guido Glavan, doma iz Trsta, študiral je leto za Ščekom.

škofovi vili kjer nas je pričakoval sam škof. Začele so se takoj duhovne vaje. Pri mizi smo čitali knjigo *Zum Priesterideal*,³³⁸ spisal Ehrenborg in pisma apostola Pavla. Brali smo, kakor vedno, Lah! z laškim naglasom, Slovani s slovanskim. – Duhovne vaje je vodil g. Jakob Ukmar, profesor na latinski šoli v Trstu, prej kaplan v Rojanu in pri Starem sv. Antonu. Nobenega jezuita nisem slišal ne prej ne slej tako mojstrsko govoriti. Vstajali ob 4.30, spat smo hodili ob 22. uri. Spali smo malo, ker nas je motilo veliko ropotanje v bližnjih plavžih. Kakšen kontrast z grobno tišino v Gorici. Zjutraj smo šli ob 5.30 k Sv. Justu. Tešči. Hoja 45 m. Prvi dan sem se bal, da ne bom mogel zdržati, a je vendar šlo. Ordinirani smo bili po vrsti: Grego, Kocijan, Kuret, Mejak, Milanović, Musizza, Poccecai, Šček, in tretjeletnika Glavan in Luxa. Dne 5. julija smo prejeli subdiakoniat, dne 6. julija diakonat in 7. julija, na praznik sv. Cirila in Metoda prezbiterat. Grego in Luxa, ki še nista imela kanonične starosti, bosta v mašnike posvečena šele septembra meseca. – Lepi so bili dnevi velikih blagoslovov, čeprav je bilo »delo« naporno, vročina silna, spali zelo malo. Pri prezbiteratu sem bil do solz ganjen kakor vsi drugi. *Tu es sacerdos in aeternum*.³³⁹ – Milanović je imel poslovilni govor, škof msgr. dr. Andrej Karlin nam je ginjen podaril svojo fotografijo. Na kolodvor smo šli Kocijan, Kuret, Mejak in jaz. Pa smo vlak zamudili (državni kolodvor). Kocijan je šel peš domov na Bazovico (2 uri), mi trije pa smo jo udarili na južni kolodvor. Ob 8.38 sem bil spet v Gorici, kjer sem materi, ki je pokleknila, podelil prvi mašniški blagoslov.

8. julija 1914

PB VI, 31–32

Sreda. Šel sem k raznim prijateljem in znancem v vas, nato sem odrinil ob 5.58 z vlakom na Bled, kamor sem došel ob 8.16. Z mano je bil Joško Žigon,³⁴⁰ ki je bil dovršil 4. latinsko in je stanoval med letom pri mojih starših. Doma je iz Komna »Pri soldatovih«. Večerjala sva v hotelu Sodja.

9. julija 1914

PB VI, 32–33

Četrtek. Vstal sem ob 6. uri. Molil ves brevir za ta dan. Prelepo sonce je sijalo na zeleno jezero. Zdelo se mi je, da sem v raju. Z Joškotom sva prepevala:

Otok bleški, kinč nebeški
kranjske zemlje ti!
Venc iz raja te obdaja,
vse se veseli.
Vali igrajo, rib'ce imajo
zadovoljni ples,
ladja giblje se in ziblje
nas h kraljic' z nebes.

³³⁸ Nemško, prevod: O zglednem duhovniku.

³³⁹ Latinsko, prevod: Duhovnik si za vedno.

³⁴⁰ Joško Žigon (1900–1981), kot dijak je obiskoval slovensko državno gimnazijo v Gorici, računovodja in kulturni delavec.

Ob 9.30 je vlak pripeljal starše in obe sestri. Čoln je bil pripravljen, vesla so se zgibala, lahek vetrič vetrič je vel s severa, zvonovi so potrkavali, tudi »čudodelni« zvonček na otoku je zabingljajal, materi so se udrle solze. Natančno ob 10. uri sem pristopil, oblečen v plašč gotskega sloga. Predstavil se mi je duhovnik »dr. Zore«, ³⁴¹ ter mi asistiral. Ob 10.40 je bila slovesnost končana. Med sv. mašo so prejeli sv. obhajilo mati, oče, obe sestri ter Joško, ki mi je stregel. Blagoslov sem dal z Najsvetejšim. Blejski kvartet je pel slovenske mašne pesmi.

Moja novomašna podobica je imela tole besedilo:

Za svoje roditelje in sorodnike,
dobrotnike in prijatelje
daruje Bogu svojo prvo daritev
Virgilij Šček

Na blejskem otoku, 9. julija 1914

Kto mozet služiti dostojno
siju žrtvu, razve ašto ti
Bože vsemogi prinoseštago
ne stвориši dostojna?

Okinčani čoln nas je spet pripeljal do hotela Sodja, kjer nas je čakalo kosilo. Pridružila sta se župnik Janez Oblak ³⁴² z Bleda in dr. Zore.

Popoldne ob 16.30 smo se s štirimi konji peljali do blejske cerkve od koder smo odbrzeli na Brezje, največjo slovensko božjo pot. Prenočili smo v gostilni pri Finžgarju. Zvečer sem šel k patru Mediču v vas.

Drugo jutro sem opravil sveto daritev pri Materi božji. Mati in sestri sta šli na obisk v Ljubljano, od koder so se vrnile ob 23.h ponoči v Gorico. Oče, ³⁴³ Joško in jaz pa smo bili že opoldne doma v Gorici.

11. julija 1914

PB VI, 33

Svojo tretjo sv. mašo sem opravil v Alojzijevišču, t.j. v soboto 11. julija.

12. julija 1914

PB VI, 33–37

V nedeljo, 12. julija je grof Silverio De Baguer poslal (po predhodnem dogovoru) kočijo s parom. Odpeljal sem se na Blanchis v Furlaniji, kjer sem maševal ob 11. uri. Tu je bila moja prva, skoro celodnevna konverzacija v francoskem jeziku. Grof Baguer je večkrat graščak, lastnik palače na Goriščeku v Gorici (piazza Caterini), grad na Dobrovem je tudi njegov, vila na Blančicu je

³⁴¹ Verjetno je mišljen dr. Janez Evangelist Zore (1875–1944), duhovnik in cerkveni zgodovinar, profesro cerkvene zgodovine in cerkvenega prava v ljubljanskem bogoslovju, zaradi bolezni se je leta 1936 upokojil.

³⁴² Janez Oblak (1863–1933), dolgoletni župnik na Bledu.

³⁴³ Josip (Jožef) Šček (1852–1934), rojen na Gradišču pri Vipavi, Virgilov oče, kovač in železniški strojevodja.

tudi njegova. Je tudi zelo petičen. Grof je bil poslanik španske kraljevine pri raznih evropskih dvorih, tudi pri Vatikanu. Pred kosilom je prišel v družbo baron Teuffenbach,³⁴⁴ v družbi se je govorilo francosko, ko pa je prišla grofica,³⁴⁵ je z njo govoril mož samo špansko.

Pet minut pred kosilom (ob 13. uri) so trije zvončki obvestili goste, naj se pripravijo (toaleta), ker smo bili v tistem času vsak v svoji sobi. Po petih minutah je vnovič pozvonilo, nakar je bilo treba takoj v jedilnico v pritličje. Upravitelj Collarich je odkazal vsakemu prostor. Nazadnje je prišla grofica, kateri smo se vsi poklonili. Stali smo za stolicami. Grof se je po latinsko pokrižal in na tiho zmolil, kar smo vsi storili. Par sekund. Nato smo jedli. Kosilo je trajalo 40 minut, čeravno so krožnike vsaj petkrat menjali. Da smo mogli tako hitro končati, opozarjam: juha je bila že na krožnikih, ne pretopla ne prehladna. Pri mesnih ni bilo nobenih kosti, torej ni bilo potrebno nobeno rezanje ali obiranje. Mesišče je bilo že semleto in v razna jedila nadeto. Grof je opomnil, da so v Parizu cenili diplomatsko kosilo, če je trajalo največ 40 minut, če pa je trajalo 30 ali 35 minut, so dali vso hvalo. Če je trajalo kosilo eno uro ali čez, so ga grajali. Pri kosilu sta bili tudi domači hčerki: starejša je bila že v svojem poznem življenjskem poletju, precej molčeča, mlajša pa, ki je tudi že davno prekoračila svojo pomlad, je bila nekoliko zgovornejša. Grof piše svoje spomine že štirideset let. Zahteval je mojo sliko ter me popisal na dveh straneh svojega dnevnika, kakor mi je sam pokazal, ko sem ga druge krate obiskal. Podaril mi je knjigo *Comte de Baguer: Faute de mieux*, Gorica 1903, 114 strani broječe pesmi. V knjigo je napisal: *Au Révérend Mr Virgile Šček souvenir de l'auteur. Blanchis 19 Juillet 1914.*³⁴⁶

Grof Baguer je star konservativec z globoko katoliško tradicijo. – Povedal je, da se v Gorici še vzdržuje aristokratska družba, ki prireja vsako leto še po par skupnih večerov. Enkrat so povabili tudi nadškofa, ne zaradi rodovine, ker ni aristokratskega pokolenja, temveč zaradi stanu. – Grof mi je povedal eno za smeh. Lansko leto so prosili nadškofa, naj pošlje med počitnicami, ko se grofova družina nahaja na Blanchisu, kakega mašnika. Našli so upokojenca Quaglia,³⁴⁷ ki je sicer maševal na Travniku. Bil je sin kmečkih staršev in se ni znal družabno vesti. Pri kosilu so prinesli kakor po navadi pred vsakega gosta posodico z vodo. Don Quaglia, ki ni vedel, zakaj je voda, prime posodico in naglo izpije cel četrta litra vode. Tudi vilic in noža ni znal po tedanjih predpisih rabiti. Grof mi je povedal: »V francoskih cerkvah sedijo mošje na levi strani, ženske na desni. Dva dečka spremljata gospo, ki nabira miloščino.«

Gospodični sta Elvira in Mercedes,³⁴⁸ direktor je Colobig, slugi je ime Martin.

³⁴⁴ Verjetno je mišljen grof Albin von Teuffenbach zu Tiefenbach und Masswegg (1835–1920), izviral je iz štajerske plemiške družine, avstrijski general, podpornik proučevanja preteklosti in umetnosti. Po upokojitvi se je naselil v Gorici.

³⁴⁵ Grofica Cecilija Catterini, por. de Baguer (1849–1919), rojena v Gorici.

³⁴⁶ Posvetilni zapis v francoščini.

³⁴⁷ Luigi Quaglia (1855–1929), doma iz Čedad, kot vikar je deloval v furlanskih vaseh.

³⁴⁸ Elvira (roj. 1874) in Mercedes (roj. 1975), hčerki grofa Silverija in grofice Cecilije de Baguer.

13. julija 1914

PB VI, 37

V ponedeljek, 13. julija nisem maševal, ker sem zgodaj spremil sestro Marico na južni kolodvor.

14. julija 1914

PB VI, 37

V torek, 14. sem imel svojo peto mašo pri sv. Vidu³⁴⁹ na Placuti; popoldne je župnik Ziach,³⁵⁰ povedal očetu, da pojdem na Vrdelo,³⁵¹ Milan Kuret, ki je tedaj stanoval nad Placuto, pa v Dolino.

15. julija 1914

PB VI, 37

V sredo 15. julija dobim dekret, po katerem moram biti že 1. avgusta pri Sv. Ivanu. To me je zadelo nepričakovano kakor strela z jasnega, ker sem imel že pripravljen načrt in vse potrebno za daljše potovanje po Dalmaciji, kjer me pričakuje Đuro Vilović in prijatelji. Pa kaj bi se puntal, ko sem komaj pred dobrim tednom obljubil *reverentiam ac oboedientiam*.³⁵²

18. julija 1914

PB VI, 37

V soboto, 18. julija, kovčke spravljam. Mati se še ni odločila: ali ostane v Gorici, ali pojde z mano ali k sestri na Volosko. Oče je obljubil po 60 kron na mesec.

22. julija 1914

PB VI, 37–38

Sreda. Potovanje na Kras k sorodnikom. Popoldne se odpeljal v Nabrežino. Peš na Gorjansko. Pri učitelju Macarolu,³⁵³ rojaku iz Križa tomajskega, tam sem našel obe učiteljici in kurata Oblaka, starega veseljaka. Ko sem mu povedal, da pojdem v Sv. Ivan, je rekel: »Torej v mesto, navadno so dajali navadne kaplane v Istro, pa saj je končno vseeno: tukaj drek, tam drek.« Brž sem mu odgovoril: »Gre pa zato, kateri je večji in kateri bolj smrdi. Torej ni vseeno.« Tako smo prišli zopet v drekologijo, zaradi katere nas je pred tremi tedni Gabrovšek upravičeno oštel. Pri sestrični, pri Tunčevih, smo imeli večerjo. Prenočil sem pri Tunčevih.

23. julija 1914

PB VI, 38–39

Četrtek. Sv. maša na Gorjanskem, navzoča vsa gorjanska žlahta; eni so se od veselja jokali, drugi so pobožno molili, tretji so pa novega mašnika ogledovali in občudovali, da »zna mašavat ku de bi 20 let mašaval.« Opoldne je bilo kosilo pri g. kuratu, velika fresaža. *Plenitudo ventris*.³⁵⁴ Bil je zraven tudi realec Kos, Miha Tunčev. Nismo še dobro končali, že so pri Tunčevih pripravljali južno. Potem nas

³⁴⁹ Pravilno: cerkev sv. Vida in Modesta na Placuti v Gorici.

³⁵⁰ Giuseppe (Jožef) Ziach (1882–1957), župnijski upravitelj v Miljah od leta 1912, leta 1928 je postal tržaški kanonik, priimek si je sprejemil v *Ziani*.

³⁵¹ Vrdela – tržaški mestni predel, pri sv. Ivanu.

³⁵² Latinsko, prevod: Spoštovanje in pokorščino.

³⁵³ Anton Macarol (1872–1920), med letoma in 1906 in 1915 učitelj na Gorjanskem.

³⁵⁴ Latinsko, prevod: Polnost trebuha.

je Miha s konjem peljal preko Sv. Marjete na Volčji Grad, kjer sem prenočil pri teti Mariji. Maševal sem na Volčjem Gradu. V cerkev je pritekla vsa soseska, ki me je poznala, ker sem tam prebil vsaj sedem počitnic po dva meseca; prišli so tudi fantje, s katerimi sem svoje dni krave pasel in smo se med sabo lučali. Po sv. maši sem si ogledal ploščo iz rimskih časov ki pravi, da tam počiva »domina Vulfia«. To naj bi bil dokaz, da so Volčji Grad ustanovili Rimljani in da so sploh oni bivali po vseh kraških seliščih. Seveda spada ta trditev med bajke. Kajti rimsko gospostvo je segalo skoro po vsej Evropi in če bi po vseh seliščih Evrope bivali Rimljani, bi morale rimske matrone živeti vsaj po 150 let, kakor zajklje roditi po osemkrat na leto in vsakikrat po dvanajst mladičev ... Legionarji so šli po svetu. Tukaj se je ustavil, se zagledal v kako lepo Kraševko, jo vzel za ženo, in ko je umrla ji je postavil spomenik. Po kosilu (pri Mohorjevih) sem šel v Komen, pozdravil g. dekana Ignacija Valentinčiča,³⁵⁵ kaplana Pahorja³⁵⁶ ter Ravberjeve. Nato sem šel na Veliki Dol, kjer sem prenočil pri Tomaževih, na rojstnem domu moje matere.

25. julija 1914

PB VI, 40–41

Sobota. Sv. mašo sem imel v cerkvi Sv. Jakoba, ki je bila napolnjena do zadnjega kotička. Pred cerkvijo, pri kateri živi še vedno starodavna ogromna trta, razdelil sem vsem vernikom podobice. Pridevek hiše je »Pri Tomažu«, starem očetu moje matere, ki se je rodil še v 18. stol. in je okrog 1820 napisal dve debeli knjigi zbranih ljudskih pesmi, ki jih je slišal med narodom. Po maši sem si ogledal vzorni vinograd v Žúpanici, t.j. ime, ki priča, da so materini pradedje bili župani in kot taki uživali tisto njivo. Glej Grudnovo³⁵⁷ brošuro *Slovenski župani v srednjem veku*. – Popoldne sem šel v vas k Zavadlavovim. Njihov sin Miha končuje pravne študije in je odličen član katoliškega akademskega društva »Dan« v Pragi in tudi počitniške naše Slovenske dijaške zveze. Njegov bratranec pa je kaznilniški kurat v Kopru, sin deželnega šolskega nadzornika v Dalmaciji. Nato sem več časa molil na grobišču, kjer počiva moj pred 13 leti umrli brat abiturient Evgen, sestra Milka ter moji dedje in pradedje.

Nato sem šel v Pliskovico in odtod v Koprivo.

26. julija 1914

PB VI, 41

Nedelja. Na povabilo dr. Antona Požarja sem danes imel prvo peto mašo in prvo pridigo. Praznujejo sv. Elijo. Dr. Požar je bil za diakona, bogoslovec Abram, član jugoslovanskega omizja v velikem semenišču, pa za poddiakona. Po sv. maši je bilo obnašanje Najsvetejšega okrog cerkve. Pri kosilu je bil tudi učitelj Šonc.³⁵⁸ Po juhi vstopi pismonoša, pozdravi, ponudi list g. Šoncu rekoč: »Gospod učitelj,

³⁵⁵ Ignacij Valentinčič (1867–1946), goriški stolni kanonik in od 1922 dekan mestne dekanije, pred tem dekan v Komnu.

³⁵⁶ Franc Pahor (1887–1936), kaplan in katehet v Komnu.

³⁵⁷ Avtor je Josip Valentin Gruden (1869–1922), duhovnik in slovenski zgodovinar.

³⁵⁸ Alojzij Šonc (1872–1957), med letoma 1911 in 1925 učitelj v Koprivi na Krasu.

klicani ste pod orožje.« Skoro da se ni sesedel; prebledel je, žlico odložil in ni je več rabil.

27. julija 1914

PB VI, 41–43

Ponedeljek. Še vedno pri dr. Požarju, ki mi na dolgo opisuje ricmanjsko zadevo, poveljuje staroslovenski jezik in glagolico. Moža sem občudoval, skoroda oboževal, kakor sem ga vedno, odkar sem ga spoznal in še prej o njem slišal. – Popoldne ob dveh me je spremil na kolodvor v Dutovlje, kjer sem bil priča ganljivih prizorov. Voja, strahota. Matere so se oklepale odhajajočih sinov, žene so objemale svoje može, otročiči so v joku poljubljali očete.

Slovenec 27. julija: »S ponosom trkamo na junaška avstrijska prsa pred celim svetom... Iz Belgrada nam pošiljajo bande, revolverje in morilce. Plemenito kri naše cesarske hiše prelivajo! Naprej ne gre več. Tako življenje je neznosno, ker ni življenje, ampak počasno umiranje (moja pripomba: In življenje Slovencev v Avstriji, ali je bilo življenje, ali nas niso potisnili s Tirolske do Koroškega?).«
Pesmica v Slovencu:

»Edinost Avstriji je vez,

edinost Avstriji je jez.

Edini gremo zanjo v boj,

o Avstrija, ti dan si moj.«

»Živela Avstrija, doli s Srbijo! Vse hrepeni za tem, kaznovati cinično hudodelsko Srbijo, to banditsko državo, ki je garja na telesu Evrope, sramota za kulturo današnjega veka.«

»Srbija, država, ki živi samo od umora, sleparije in verolomstva ... Nikdar ni kranjski vojak pokazal hrbta sovražniku in ga ne bo. Kranjska je in ostane ponos Avstrije, neprecenljiv biser v habsburški kroni.«

»Slovensko ljudstvo se je dvignilo za svojega cesarja in ljubljeno Avstrijo.«

V isti dobi so pisali nemški listi pa drugače. Pisatelj Hans Heinz Ewers³⁵⁹ v knjigi *Die Resessenew*, str. 156: »Mi moramo imeti Adrijo! Avstrija je oslarija, opičarstvo, ki blamira vsako pošteno karto. Nam pripadajo njene nemške dežele, in ker si ne moremo pustiti zapreti vrat pred nosom, moramo imeti tudi slovanske drobtine, ki nam zapirajo Sredozemsko morje, Kranjsko in Istro. Jaz vem, da dobimo s tem uši v svoj kožuh, toda boljši kožuh z ušmi, kakor zmrzniti brez kožuha.«

Nemški listi so tako pisali: »Kdo je umoril nadvojvodo Ferdinanda? Jugoslovani.«

30. julija 1914³⁶⁰

PB VI, 43–44

³⁵⁹ Hanns Heinz Ewers (1871–1943), nemški igralec, filozof, pesnik in romanopisec, znan predvsem po svojih grozljivkah.

³⁶⁰ Obstajata dva vpisa za isti datum. Mogoče je prvi vpis zjutraj, drugi pa zvečer.

Četrtek. Cesarjev manifest je bil izdan 28. julija. Angleški minister Edward Grey³⁶¹ je rekel poslanikom: »Ta spor bi znal nehati z eno največjih katastrof, kar jih je doživel evropski kontinent. Nihče ne more reči, kakšen bo konec tega spora; njegove neposredne in posredne posledice se ne dajo preračunati.« ... Avstrija odgovori: »Mir ni mogoč, ker je avstrijsko vojno napoved cesar že podpisal.«

Četrtek. *Slovenec* prinaša navdušene govore dr. Lampeta in dr. Tavčarja³⁶² ob manifestacijah za vojno v Ljubljani. Govorila sta tudi nemško. Ali bodo govorili na Dunaju govorniki tudi po češko?

Kardinal Piffl³⁶³ je izdal pastirsko pismo, s katerim odreja molitvene ure pred Najsvetejšim. Po vsaki maši naj se molijo trije očenaši in tri češčenemarije za cesarja, armado in domovino.

31. julija 1914

PB VI, 44–45

Petek. Včeraj je bil oče na posestvu pokojnega Fr. Makuca.

Sinoči je bil Lojze Res zadnjič pri meni. Šla sva čez Stražice³⁶⁴ na sprehod. Davi sem bil zadnjič po goriškem mestu.

³⁶¹ Sir Edward Grey (1862–1933), britanski liberalni državnik, od 1905 do 1916 britanski zunanji minister.

³⁶² Dr. Ivan Tavčar (1851–1923), odvetnik, pisatelj in liberalni politik.

³⁶³ Friedrich Gustav Piffl (1864–1932), dunajski nadškof od leta 1913 in kardinal od leta 1914.

³⁶⁴ Stražice, tudi Stražce, Straccis – predel Gorice, ob Soči.

1. avgusta 1914

PB X, 167

Imenovali so me za kaplana pri Sv. Ivanu v Trstu. Takrat sem hotel biti kaplan (od kapele) ali pa duhovni pomočnik, še boljše pomožni duhovnik.

Šola, ki je bila vsa slovenska (za hrbtom cerkve), je imela nad 15 učiteljev. Poučeval sem nauk: sredo: 4., 3., 5. razred; petek: 4., 5., 3. razred.

Svetoivanska župnija sega od katinarske dol, sv. Vincenc. Proti mestu meji z Novim sv. Antonom: via Acquedotto in od števil. 77 so hiše naše (76 ne več). Via Kandler: 2, 4 so naše, 1, 3 pa od Novega sv. Antona; via Giulia je naša. .

V času od 1. 8. 1914–22. 11. 1915 sem opravil staršem mojih šolarjev do 150 obiskov, velikonočnih obiskov do 30, bolnikom okrog 86 obiskov, 20 bolnikov sem obiskal v bolnici, obiskov s kruhom sv. Vincenca sem naredil 98. Skupno 384 obiskov. Družabnih pastirskih obiskov nad 50. Skupno nad 430 obiskov. V tem času sem imel 81 pridig, 10 krščanskih nauk in 62 predavanj v Marijinem domu – skupno 153 govorov.

3. avgusta 1914³⁶⁵

PB XI, 25–28

Ponedeljek. Prišel v našo hišo bogoslovec Andrej Gabrovšek v vas, da me obišče in da odide z južno železnico v Trst. »Počakaj«, mu rečem, »do pete ure, da greva skupaj po državni železnici do Vrdele, kamor me je škof nastavil.« Vzel sem slovo od staršev in od sestre, spravil v kočijo svojo robo. Pozdravil Gorico, iz katere sem se ob 17.05 peljal na Vrdelo. Spremljal me je Gabrovšek.

Po postajah mrgolelo vpoklicanih vojakov in tudi dosti letoviščarjev, ki so se zaradi vojne vračali. Ob 19. uri sem bil na Vrdeli. Gabrovšek je prenočil pri kaplanu Josipu Glažarju,³⁶⁶ jaz pri gospe Justi Gašperčič.

4. avgusta 1914

PB VI, 45

Torek. Nastopil sem svojo službo ob 6. uri s sv. mašo. Prej sem bil že dvakrat na Vrdeli: 15. in 31. julija. Stanovanje in hrano imam pri gospodični Justi Gašperčič. Nekaj dni kaplanuje še Glažar, potem pa jaz.

6. avgusta 1914

PB XI, 27

Domoljub od 6. 8. 1914 piše o navdušenju ljudstva za vojno: »Misli spremljajo slovenske junake v boj in večer za večerom se od hiše do hiše glasi molitev, goreče do neba, da bi se vrnil kot zmagovalci ... Vse moli ... Po lepih licih ne tečejo več solze, pač pa so ti dnevi začrtali v ta lica izrazite junaške črte.« Morda so Kranjci taki avstrijski patrioti, pri nas ljudje zares jokajo.

³⁶⁵ Zelo podoben dnevniški zapis za 3. avgust 1914 najdemo tudi v PB VI, 45.

³⁶⁶ Josip (Jožef) Glažar (1889–1961), kaplan po tržaških župnijah, zatem dolgoletni župnik v Sežani.

10. avgusta 1914

PB XI, 25-26

Bil sem v cerkvi sv. Antona novega, kjer sem na pismen poziv škofa dr. Karlina pomagal spovedovati. Duhovnikov nas je bilo 20. Že ob 5. uri zjutraj. Do 7.30 smo spovedali 2.000 vojakov.

O svojih tovariših 4. letnika le malo zvem. Okrog 10. avgusta je peš prišel v vas Kocjan, s katerim sva šla k Branovim, kjer pozna učiteljico Lojzko. Povedal je, da je Božo Milanović v Pičnu, Kuret bo v Dolini, on sam (Kocjan) pa pojde v Lovran, Musizza je škofov kaplan. Grego še vedno ni bil posvečen, ker je premlad. Potem sva obnavljala spomine. Kako lepo je bilo v Škednju v dnevih posvečenja! 6. in 7. julija sem med funkcijo jokal. Svečanostni trenutki so me pretresli. Ganljivo tudi, ker smo 7. julija brali mašo sv. Cirila in Metoda!

Krasni trenutki, da pristopam k oltarju, mlad mašnik, dekliški zbor pa poje prelepe slovenske pesmi. V cerkvi prebijem dnevno 2 uri zjutraj (spovedovanje, molitev, maša), zvečer pa še eno uro. Čez dan sem 5 do 6 ur v uradu.

Na Vrdeli sem zadovoljen, a če bi smel izbirati, bi šel rajši na deželo. Pravzaprav najprej na Dunaj ali v Zagreb za par semestrov, da bi slavistiko študiral, potem na deželo. Nekaj semestrov slavistike bi mi dalo podlago za študij doma.

22. avgusta 1914

PB XI, 25–27

Spovedali smo 4.000 vojakov, ki so nato šli v boj.

Vse stoka zaradi vojne. Kar je ostalo doma, je vse brezposelno, zlasti zidarji. Kdo pa bo v tem času zidal? Vse lece³⁶⁷ odmevajo od vojne. Da je božja kazen, ki da bo ljudi poboljšala. Kdaj pa je vojna ljudi poboljšala? Podivjala jih je.

Lakota naredi človeka ponižnega, vojna surovega. Obiskali so me Arturo Luxa, Grego, Štolfa Miha, moj oče parkrat, Gabrovšek, brat Franc ki je vpoklican, Kocjan.

Naročil sem se na *Riječke novine*, ne na *Slovenca*. Zakaj ne? 1. Berem ga lahko v uradu pri župniku Sili.³⁶⁸ 2. Je premalo slovenski.

V župnem uradu je slovenščina doma. Pač pa župnik piše magistratu laški, tudi na ordinariat. Je mevžasto boječ. – Čudil sem se, da je ordinariat objavil le laške plakate, da bo zadušnica za ponesrečence parnika »Gautsch«.³⁶⁹ *Edinost* ga je primerno okrcnila. Samo magistrat bi tudi tako nastopil, druga oblastva bi dvojezičnost upoštevala.

Plakat, ki naznanja zadušnico za papeža Pija X.³⁷⁰ po mestu, je samo laški. Trikrat nam ga je ordinariat poslal. Niti naš župnik se ga ne upa obesiti v cerkvi. Kaj bi ljudstvo reklo? Papež je umrl ob 2.30 ponoči. Na vse zgodaj je prišel na vrt (pri gospodični Justi Gašperčič) povedat cerkovnik Jože: »Gospod kaplan,

³⁶⁷ Narečno: prižnice.

³⁶⁸ Msgr. Franc Sila (1862–1936), od leta 1902 župnik pri sv. Ivanu v Trstu.

³⁶⁹ SS Baron Gautsch je bil avstro-ogrski potniški parnik, ki je potonil blizu Brionov, 13. avgusta 1914 potem, ko je ladja na poti iz Kotorja v Trst naletela na polje morskih min, ki jih je postavila avstro-ogrsko mornarica. V potopu je umrlo 127 ljudi.

³⁷⁰ Papež Pij X., rojen kot Giuseppe Sarto (1835–1914), papež med 1903 in 1914.

svetega očeta smo izgubili.« *Edinost* je prekosila *Piccolo*,³⁷¹ ki je kasneje objavil smrt. Pij X. je bil svet mož in je 11 let papeževal. Bil je »*ignis ardens*«,³⁷² za njim pride »*religio depopulata*«. ³⁷³

27. avgusta 1914

PB XI, 27–28

Četrtek. Maševal sem ob 5.45. Potem smo imeli župnik Franc Sila, Josip Brilli,³⁷⁴ bolniški kurat in jaz vije in mašo za umrlega papeža Pija X. – Danes sem zvedel, da je kurat Pavle Zavadlal, ki so ga bili zaprli, spet na svobodi in da je že maševal pri sv. Antonu.

Popoldne sta me obiskala draga mati in ljubi oče. Kosilo sem naročil pri Katri. Mama se je postarala. Prestrašila se je pisma, da sem bolan. Trdno sklenem, da bom več zanj molil. Za očeta tudi. Nisem ju mogel spremiti do postaje, ker me je čakal pogreb.

30. avgusta 1914

PB XI, 28

Nova maša pri sv. Vincencu. Mašuje prijatelj Arturo Luxa. Asistirala sva Guido Glavan in jaz. Pridigal je msgr. Ugo Mioni:³⁷⁵ *I doveri del sacerdote*.³⁷⁶ Take mestne maše se ne dajo primerjati s sijajem nove maše na deželi.

Popoldne sem predaval v Marijini družbi: Kako se vrši volitev papeža. Udeležba nad 100 deklet.

31. avgusta 1914

PB XI, 28

Ob 5.30 telefonira v pisarno msgr. Slavec iz škofije: »*Habemus Pontificem*:³⁷⁷ Benedictus XV.« Župnik Sila žari od sreče! Pričakoval je, da bo papež kardinal Merry del Val (po naše Marička iz Doline).³⁷⁸

7. septembra 1914

PB XII, 54

Mladi kaplan, poln idealov – Kot kooperator na Vrdeli sem leta 1914 pisal v beležnici: *Lumina et Proposita. Šček Virgilius, cooperator Guardiellae 1914*.

A meo ingressu Guardiellam usque ad hodiernam diem fere cotidie perfecti meditationem, nunquam eam omisi pura negligentia. Sed a hac die volo cotidianam instituere meditationem, et nunquam eam omittere. Dies sine meditatione est dies cui aliquid deest.

³⁷¹ Vodilni italijanski tržaški dnevnik, pogosto sovražen do Slovencev.

³⁷² Latinsko, prevod: Goreči ogenj. Oznaka je vzeta iz znane Prerokbe o papežih iz 16. stoletja, v kateri so posamezni papeži opisani s kratko latinsko frazo. Oznake se začenjajo s papežem Celestinom II. in končujejo z njegovim 112. naslednikom, ki je prav sedanjí papež Frančišek.

³⁷³ Latinsko, prevod: Opuščeno versko življenje. Oznaka za papeža Benedikta XV. je prav tako vzeta iz pravkar omenjene Prerokbe o papežih.

³⁷⁴ Josip (Giuseppe) Brilli (1864–1945), bolniški kurat v Trstu.

³⁷⁵ Msgr. Ugo Mioni (1870–1835), italijanski duhovnik, pisatelj in podpornik misijonov.

³⁷⁶ Italijansko, prevod: Dolžnosti duhovnika.

³⁷⁷ Latinsko, prevod: Imamo papeža!

³⁷⁸ Rafael Merry del Val (1865–1930), španski kardinal in državni tajnik papeža Pija X. Veljal je za predstavnika konservativnega pola kardinalskega zbora, medtem ko je kardinal Giacomo della Chiesa (1854 – 1922), ki je bil leta 1914 izvoljen za papeža Bendikta XV., sodil med »liberalce.«

Quotidie faciam examen constientiae antequam cubitum petam.

*Ad singulas horas breviarum faciam applicationes, pro patre et matre, sororibus, cognatis, amicis, pro hodie agonizantibus, pro animabus in purgatorio degentibus, ad conversionem infidelium, pro bono successu in mea praedicatione, pro conversione peccatorum in confessionali etc. Ante egressum et ingressum (ecclesia) semper per momentum adorare et nunquam hanc devotionem omittere. Quoad peccata: vitabo venialia et minima, ne cadam in mortalia.*³⁷⁹ (Op: glej tudi 24. 9. 1914)

20. septembra 1914

PB XI, 30

Zvečer sem spovedoval 5. in 6. razred dečke. Vzoren red, učitelji nadzorovali. Otroci, ki hodijo v laško šolo, so veliko bolj nemarni in nagajivi. Razlika? Učitelji!

21. septembra 1914

PB XI, 30

Danes smo pokopali 13-letnega Vladimirja Vrčona. Mati je hotela znoreti. Pred letom, ko so odkrili kosti sv. Justa in ostanke nosili po ulicah v procesiji (Sv. Just, Sv. Jakob, Corso ...), je mati v brezveri rekla, da bodo pusta nosili po Corsu. Zdaj je njen fantič utonil v morju in zaradi policijske odredbe, po kateri mrliča niso smeli prepeljati po naravnih ulicah, so mrliča peljali po istih ulicah. Ljudje so govorili o očitni božji kazni.

24. septembra 1914

PB XII, 54

*Ad promovendam vitam spiritualem frequentissime legam aliquid e vitis sanctorum. Subsidia fervoris erunt: 1. Quotidiana meditatio, quam hucusque aliqua dies omissi. Nunquam omittenda. 2. Surgere hora statuto. Surgo. 3. Recollectio: a. diurna, b. hebdomadaria, c. menstrua, d. annualis.*³⁸⁰ (Op: glej tudi 7. 9. 1914)

26. oktobra 1914

PB XII, 55

Gaudete et exultate! – Gaudere possum si sum in statu gratiae quem semper conservare studebo. Gaudere debeo propter praesentiam Dei. Deum praesentem

³⁷⁹ Latinsko, prevod: Prebliski in predlogi. Šček Virgilij, kooperator na Vrdeli 1914.

Od svojega prihoda na Vrdelo sem vse do današnjega dne skoraj vsak dan opravil meditacijo (premišljevanje), nikoli je nisem opustil iz čiste nemarnosti. Toda od tega dne hočem začeti vsakodnevno meditacijo in je nikoli ne opustiti. Dan brez meditacije je dan, ki mu nekaj manjka.

Vsak dan bom opravil spraševanje vesti pred spanjem [preden se podam v posteljo].

Vsaki posamezni uri brevija bom dodal prošnje za očeta in mater, sestre, sorodnike, prijatelje, za tiste, ki so danes v smrtnem boju, za vse duše, ki se še mudijo v vicah, za spreobrnjenje nevernih, za dober uspeh pri svojem oznanjevanju, za spreobrnjenje grešnikov v spovednici itd. Pred izhodom (iz cerkve) in pred vhodom (vanjo) za trenutek počastiti in nikoli te pobožnosti opustiti.

Glede grehov: izogibal se bom odpustljivih, tudi najmanjših, da ne bi padel v smrtne.

³⁸⁰ Latinsko, prevod: Da bi dvignil svoje duhovno življenje, bom zelo pogosto bral kaj iz življenja svetnikov. Opre gorečnosti bodo: 1. Vsakdanja meditacija (premišljevanje), ki sem jo doslej kakšen dan opustil. Nikoli je ne smem opustiti. 2. Vstati ob določeni uri. Vstajam. 3. Rekollekcija (zbranost): a. dnevna, b. tedenska, c. mesečna, d. letna.

*faciam: a. dicere frequenter actus fidei, spei et charitatis. b. cogitare frequenter de Deo. c. tabernaculum visitare ad mentem patris spiritualis. d. uniam zelum meum zelo filii Dei. e. dolores unire doloribus Jesu.*³⁸¹

19. novembra 1914

PB XI, 30

V Marijinem domu via Risorta³⁸² se je vršila slovenska konferenca Sodalitatis za slovenske duhovnike mesta in okolice. Sobratje so vsi trdni Slovenci, obenem pa tudi trdni Avstrijci.

26. novembra 1914

PB XI, 30

S Pavletom Zavadlalom sva se s parnikom ob 10.30 peljala v Koper, kjer so v zakristiji stolnice imeli pastoralno konferenco. Govorili so po laško, po domače. Kosilo sva dobila pri msgr. Kavaliću – Cavallichu³⁸³ kanoniku, ki je istrski Slovenec. Kosila sta tudi župnik Košir³⁸⁴ in Slamič.³⁸⁵ Od tam sva jo peš udarila do Lazareta in v Dekane, odondod z železnico v Trst. Lazaret je povsem slovenska župnija.

5. decembra 1914

PB XI, 31

Sobota. Obiskal sem slovenski otroški vrtec pri sv. Ivanu. Vpisanih je 107 otrok. Poučuje gospodična Stana Grmekova, hči učiteljice.

V nedeljo sem imel v cerkvi govor, v kakšne šole mora hoditi slovenski otrok. V take, kjer se poučuje v jeziku, kakor ga doma govore. Po pridigi so 3 otroke dali zbrisati iz laškega vrtca in so jih prepisali v slovenski. Tudi jaz sem bil gojenec vrtca v Rojanu, zato sem tembolj nastopil v prid slovenskega vrtca.

Popoldne sem obiskal družino g. učitelja Germeka.³⁸⁶ On ne hodi v cerkev, ker »ne čuti potrebe«. Veruje v Boga, ne ve pa, ali bo na smrtni postelji dal duhovnika klicati, zdaj ne ve še. Ne veruje, da je bil Peter v Rimu, tudi ne v božjo ustanovo spovedi. Dal sem mu Bonomellijevo apologijo.

17. decembra 1914

PB XI, 31–32

L'Unione, glasilo tržaških duhovnikov piše: »*Ricevendo l'Unione romana per la religione e la patria, il S. Padre ha dichiarato che l'amore alla religione ed*

³⁸¹ Latinsko, prevod: Veselite in radujte se! [Mt 5,12] – Veselim se lahko, če sem v stanju milosti, za kar si bom vedno prizadeval. Veseliti se moram zaradi Božje navzočnosti. Boga bom napravil navzočega: a. pogosto izrekati dejanje vere, upanja in ljubezni; b. pogosto premišljevali o Bogu; c. obiskovati tabernakelj po nasvetu duhovnega očeta; d. združeval bom svojo vnemo z vnemo Božjega Sina; e. bridkosti pridruževati Jezusovim bridkostim.

³⁸² Leta 1899 je bila v Trstu ustanovljena družba Marije Milostljive, ki je povezovala dekleta in žene ter jim v »Marijinem domu« sredi mesta dajala varno zavetje in pomoč, ko so iz Brkinov, Istre in Vipavske zaradi boljših možnosti prišle v mesto.

³⁸³ Msgr. Giovanni Kavalich (1854–1919), od leta 1908 stolni kanonik. Šček o njem pravi: »Govorili smo samo slovensko, živel je v eni ozki koprski ulici. Bil je po rodu Istran.« (PB XI, 67).

³⁸⁴ Jožef Košir (1868–1951), doma iz Borovnice pri Vrhniki, župnik v Lazaretu.

³⁸⁵ Anton Slamič (1873–1938), župnik v Dekanih.

³⁸⁶ Anton Germek (1868–1937), dolgoletni učitelj pri sv. Ivanu v Trstu, starosta pri Sokolu. Leta 1925 je bil prisilno upokojen.

alla patria sono inseparabili. Non doversi mai disgiungere lo spirito dell'amore di patria dall'amore alla religione.»³⁸⁷

18. decembra 1914

PB XI, 32

Petek. Danes sem pogoltnil eno muho v najsvetejši Krvi.

19. decembra 1914

PB XI, 32

Danes sem bil izredno vesel: spovedal sem moža, ki ni bil 20 let pri spovedi (Ob jubilejnih prilikah radi kaj naredimo!). Prav zares skesan grešnik. Nasplošno sem letos spovedal precej moških, ki so zanemarili spoved 5, 10 let. Te vrste veselja se ne da opisati.

21. decembra 1914

PB XI, 32–33

V spovednici 2 novi: Neka ženska: »Dve leti nisem bila pri spovedi. Molim malo, k maši ne hodim, ne držim posta in petka, vzdržujem se otrok.« – »Kdo je kriv?« – »Malo mož, malo jaz. Ne morem obljubiti, da se bom poboljšala, ker vem, da se bom tudi zanaprej otrok branila, kajti dva otroka imam zadosti.« – Jaz: »Ako ne obljubite, da boste čisto živeli, vam ne dam odveze.« – Ona: »Zakaj zahtevate obljubo samo glede otrok, ne pa glede drugih grehov: da bom molila, da bom šla vsako nedeljo k maši?«

(Opomba: Ali je dovolj, da se skesa, ali mora tudi obljubiti? Ako je potrebna obljuba, potem naj obljubi za vse velike zapovedi, zoper katere se je pregrešil. Ali pa nič.?)

29. decembra 1914

PB XI, 33

V bolnišnici. 76 let stari Nordio. Jaz: »*Buon giorno, come va?*«³⁸⁸ Nordio: »*Ah, mal.*«³⁸⁹ Jaz: »*La senti, per nadal se ga tanti confessa, i ga ricevudo i sacramenti, la vol far anche lei?*«³⁹⁰ Nordio: »*No voio, va in malora prete ti e tu Dio. Mi vojo crepar, vojo crepar senza de ti. Putana Madonna, mi no credo niente.*«³⁹¹

Pred nekaj dnevi se je vršil »ofer« za božič na Katinari. Ker so pred dnevi monštranco tatovi odnesli, je župnik s prižnice rekel: »Vse, kar boste dali, naj bo letos za monštranco. In res je ofer dosti dal, veliko več kakor po navadi. Župnik se je zahvalil in tudi rekel: »Se vidi pa, da imate rajši monštranco kot mene.«

31. decembra 1914

PB XI, 33

³⁸⁷ Italijansko, prevod: Sveti oče je ob prejemu rimske zveze za vero in domovino izjavil, da sta ljubezen do vere in domovine neločljivi. Nikoli ni dopustno ločevati duha ljubezni do domovine od duha ljubezni do vere.

³⁸⁸ Italijansko, prevod: Dober dan, kako je?

³⁸⁹ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Ah, slabo.

³⁹⁰ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Poslušajte, za božič se jih je toliko spovedalo in prejelo zakramente, ali ne bi tudi Vi?

³⁹¹ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Nočem, pojdi k vragu ti duhovnik in tvoj Bog. Jaz želim crkniti, želim crkniti brez tebe. Putana Marija, jaz nič ne verujem.

Zvečer poštena zabava v »Narodnem domu« pri sv. Ivanu. Lepo igro tridejanko so dali.

Leto 1915

2. januarja 1915

PB XI, 34

*Novi čas*³⁹² v Gorici piše: Vojska je delo ljudi. In ker Bog prostosti ne krati, zato pusti, da si ljudje oziroma narodi in države v svojem božji volji nasprotujočem pohlepu vojske delajo in stvarjajo s tem sebi samim neizuznega trpljenja.

Tako piše katoliški list sedaj. Ob začetku vojne vse drugače, ko so mislili, da bo Avstrija zmagala! Obsojal sem zvonjenje ob zmagi klerikalne stranke pri volitvah v Dornberku. Še bolj obsojam zvonjenje, ko je Beograd padel (škofov ukaz). Rekli so, da je božja volja ... In ko so Srbi spet v Beograd vkorakali, čigava volja je bila tedaj? Vsaka vojna je zlo. Greh jo naredi. Sploh so bile vse vojne le roparski pohodi. »Privatnega« roparja, ki pri sosedu vzame konja, obsodijo na ječo. Ropar pa, ki si nadene naslov cesarja ali kralja ali drug imeniten naslov, ta se proslavlja in mu spomenike gradijo.

5. januarja 1915

PB XI, 34–35

Poslal sem naročnino za tednik *Mir* v Celovcu. Pripisal sem: » ... Dokler ostane list zares naroden, ki se bojuje za enakopravnost Slovencev brez ozira na zgoraj ali zdolaj, brez ozira na katero koli oblastvo, dotlej ostanem njegov naročnik.«

Hrvatski listi pišejo: Naši hrvatski vojaki so imeli prvi čast streljati na srbsko armado.

Med vojno so avstrijski škofje sestavili molitev v čast Srcu Jezusovemu. V njej stoji tudi to: ... Usmili se naših očetov, soprogov, sinov in bratov, ki so v vojni. Daj jim poguma, daj jim moči, da premagajo sovražnika ...

Tako morajo moliti vsi vojaki tudi onkraj jarkov. Pa naj bi se človek v vsakem primeru škofom podvrgel.

14. januarja 1915

PB XI, 35–36

Danes mi je neka žena rekla: »Slabo. Možje se bodo v vojni navadili klati in ubijati. Tudi doma bodo ubijali.«

10. februarja 1915

PB XI, 36

Ob 6.30 sv. maša, medtem so iz umobolnice telefonirali. Šel sem previdet 4 osebe. Prišel domov ob 7.50. Spil kavo, se umil, v šolo od 8–11. Prišel Kresevič oče radi grde knjige, ki sem jo sinčku včeraj vzel (Rubinstein, »Beračeve skrivnosti«, Dunaj. Od Narodne Dol. org. v Trstu v biblioteki). Potem sem moral čakati na telefonski odgovor od frančiškanov radi spovedovanja. Potem sem naglo kosil. Ob 12.15 šel k dr. Perničiču³⁹³ zdravniku za razkužilo. Potem spet v umobolnico ob 13. uri previdel eno osebo. (Opustil sem šolo od 12.–13. ure, kakor dolžnost.). Nato obiskal bolnega sobrata Brikija, mesto katerega sem šel v

³⁹² Slovenski krščansko-socialni list, ki je izhajal med letoma 1909 in 1915 v Gorici.

³⁹³ Karel Perničič, zdravnik v Trstu, tudi zdravnik slovenskih ljudskih šol Ciril-Metodove družbe v mestu.

bolnico. Potem pogreb k Sv. Ani. Spotoma pohitel v zakristijo Sv. Antona novega obveščat, da naslednji dan ne morem h konferenci, kjer bi moral predavati. Potem domov. Ko sem se bližal Sv. Ivanu, so prišli javit, da je krst. Potem sem šel domov, se preobul, v cerkvi spovedoval med blagoslovom, nato v Marijin dom, domov šel ob 19.15. Brevir.

11. februarja 1915

PB XI, 37

Četrtek. Z župnikom sva danes pokopala 94. letnega Subana.

Delo: Ob 6. uri sem že obhajal. Potem naglo v bolnišnico z Najsvetejšim, potem domov. Britje. Ob 9. uri v cerkev, ob 9.30 pogreb. Ob 10. uri sv. maša: kavo sem spil v žagredu. K Sv. Ani. Ob 13. uri doma. Se preobul. Kosilo. Mama prišla z Bredo. Navzlic temu ob 14.30 hitro v bolnico. Mrlič. Ob 15.30 došlo 10 dijakov radi pouka nemščine. Ob 16. uri doma. Potem šel z materjo v mesto; domov. Brevir. Truden!

15. februarja 1915

PB VII, 79

*Abjectio plebis.*³⁹⁴ Kaj smo duhovniki drugega, če pomislimo na Trst? Smo v vojnem času, beda stiska večino ljudstva, vendar nas zaničujejo! Kamor pridem izven fare, zaničevanje.

Bil sem na Vrdelci, v slovenskem otroškem vrtcu. Imel sem predavati o vzgoji otrok z ozirom na zapoved »Ne kradi«. V veži nas je bilo polno, tudi dva mladeniča sta se pogovarjala tik mene. Eden je rekel: »*Spuzza de morti!*«³⁹⁵ – Drugod sem slišal: »*Scalogna!*«³⁹⁶ Drugod: »*Cossa te vien qua far!*«³⁹⁷

Ob prvih vpoklicih v vojno, ko so se fantje iz mesta zbirali ter »romali« po krčmah pri Sv. Ivanu, sem se moral gručam umikati, če nisem hotel poslušati izzivanja. Celo danes, osem mesecev po začetku vojne, so me na poti pitali z »*Ora pro nobis!*«³⁹⁸ Otroci, komaj šolarčki, imajo po ustih »*Ara un prete!*«³⁹⁹ – *Abjectio plebis.*⁴⁰⁰ Nas štejejo in devljejo v »*terzo grado sotto la merda!*«⁴⁰¹ Prava ironija: *dignitas altissima, anđeli se nama klanjajo!*⁴⁰²

Poboljšanje? Pravijo zlasti sobratje, da bo vojna ljudi poboljšala. Kaj še! Ljudje bodo podivjali kakor v vsaki vojni, zlasti če dolgo traja. Naša cerkev: malo, malo več ljudi kakor prej. Tisti, ki so doma ostali, in teh je ogromna večina, so se malo ali nič spremenili. Oni na frontah bodo pa podivjali. Res je, da je molitve več, a molijo le tisti, ki so tudi prej molili. Mnogo žen in mater prihaja več v cerkev samo iz sebičnega vzroka, da bi se mož ali sin vrnil.

³⁹⁴ Latinsko, prevod: Prezir ljudstva. [Ps 22,7]

³⁹⁵ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Zaudarja po mrtvih!

³⁹⁶ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Prinaša nesrečo!

³⁹⁷ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Po kaj si prišel sem?

³⁹⁸ Latinsko, prevod: Moli za nas!

³⁹⁹ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Glej ga glej, duhovnika!

⁴⁰⁰ Latinsko, prevod: Prezir ljudstva. [Ps 22,7]

⁴⁰¹ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Dajejo v drek (v nič)!

⁴⁰² Latinsko in hrvaško, prevod: Največja čast, angeli se nam priklanjajo.

Vojaki so resda šli k zakramentom, a le »herdenmäsig«!⁴⁰³ V cerkev so morali. Resda se v mestu hvalijo s procesijami, toda udeleženci so samo stari verniki, ki so že prej v procesije hodili. Pravzaprav ne udeleženci, temveč udeleženke.

Vojna, tako trdijo, je pridiga, toda le *vox clamantis in deserto*!⁴⁰⁴ Čedalje bo vojna trajala, tembolj bodo ljudje podivjali.

4. marca 1915

PB XI, 38

V bolnici. Zanin 74 leten: 40 let ni bil ne pri maši ne pri obhajilu. Ne zna ne očenaša ne druge molitve. Samo križ zna narediti. »*Ma go un bon cor. Qua son gonfio. Go prega col cor.*«⁴⁰⁵ Je iz Italije. V Portogruaru je dovršil 8 latinskih razredov. Doma je bil premožen, s starši je hodil v cerkev. Ko se je preselil v Trst, ni šel več v cerkev. Je vdovec.

5. marca 1915

PB XI, 38–39

Danes obiskal družini šolarjev Vrčon in Gombač, ker ne hodita redno k sv. maši ob nedeljah. Vrčonka se je opravičevala, da deček nima obleke. Jaz pa njej: »Obleko že ima, a vaša vera ni prava. Zakaj pa druge, ki gredo k maši, zmerjate z besedo: »Hodite Sili rit lizat.« Baba se je ustrašila, kako da vse znam. Jaz pa: »In ko so ostanke sv. Justa, ki so jih odkrili, nosili po mestu, ste rekla: »Danes bojo po mestu pusta nosili.« Nato sem šel.

Pripis: Kasneje je sinček utonil v morju in je umrl. Radi neke naključne policijske naredbe so otroka vozili po ulicah, koder so prej bili »pusta nosili«.

6. marca 1915

PB XI, 39

*Pater cum filia 18 annorum convivunt ab anno.*⁴⁰⁶ Oče da jo sili. *Sine absoluteione, quam filia petit.*⁴⁰⁷

8. marca 1915

PB XI, 39

*Schulbericht: 12 jähriges Mädchen mit ihrem 6 jährigen Bruder Beischlaf.*⁴⁰⁸
Zjutraj in zvečer sem spovedoval sedem ur.

21. marca 1915

PB XI, 39

Nedelja. Spovedoval sem 4 ure. Med drugim te slučaje: 15 letna deklica gotovo 5 let živi z neporočenim. – Eden ni bil 16 let pri spovedi, drugi 18 let. »Sem odnašal.«

6. aprila 1915

PB XI, 39

⁴⁰³ Nemško, prevod: čredno.

⁴⁰⁴ Latinsko, prevod: Glas vpijočega v puščavi! [Mt 3,3]

⁴⁰⁵ Italijansko, tržaško narečje, prevod: Imam pa dobro srce. Tu sem zabuhel. Molil sem s srcem.

⁴⁰⁶ Latinsko, prevod: Oče z 18-letno hčerjo, skupaj živita od lani (kakšno leto).

⁴⁰⁷ Latinsko, prevod: Brez odveze, za katero je prosila hčerka.

⁴⁰⁸ Nemško, prevod: Šolsko poročilo: 12-letna deklica spi s svojim 6-letnim bratom.

Velikonočni torek sem peljal mlade dijake v Sežano: Planinšek, Jerončič, Suban, Žgur, Bernetič, Žgur, Fakin, Valentič, Hočevan, Mihec, Kralj, Švab (3 bratje), Lenardon, Smrdelj, Schmidt, Zajec, Dolhar, Marc, Haas. Bili smo na vagi v Sežani, z župnikom Schifferjem⁴⁰⁹ na Sedovniku 575 m ter čez Orlek in Trebče na Vrdelo. Kaj bo iz fantkov v času in večnosti?

11. aprila 1915

PB XI, 39-40

Nedelja popoldne. Ob 16.20 z vlakom proti Gorici. Mesto silno zapuščeno, malo ljudi več. Doma sem našel še vse (oče, mati, Breda⁴¹⁰), le Marice ne, ki je na otoku Krku za poštarico. Mati in oče sta zadovoljna, vesela, nič več denarnih stisk, tembolj pa občuti mama, da ni doma Marice in mene. Želi, da bi se vsa družina združila v Trstu.

12. aprila 1915

PB XI, 40

Ponedeljek. Opravi sem sv. mašo v slovenskem Alojzijevišču. Bogoslovna je spremenjena v lazaret: 300 ranjencev stoka notri.⁴¹¹ To je moj prvi obisk Gorice izza nove maše.

Vračal sem se z vlakom v torek ob 5.40.

18. aprila 1915

PB XI, 40

Birma v Dolini. Zimotovo podjetje, ki ima klonico pri Sv. Ivanu, mi je dalo na razpolago kočijo s parom. V Dolini je bil za dekana stari Zupan,⁴¹² naslednik znamenitega Jana,⁴¹³ Tarokvaterja v Bregu. Ko je moj sošolec Milan Kuret nastopil službo kaplana, ga je učil, kako mora dobesedno na leci nastopati: »V imenu Očeta in Sina in Sv. Duha. Amen. Pobožno molimo zdaj Oče naš in prosimo Sv. Duha za razsvetljenje: Oče naš ... Zdaj pa vstanite, naredite pobožno sveti križ in poslušajte sveti evangelij sv. Marka, ki se bere na ..., x poglavje od ... do ... vrstice. V imenu Očeta ...«

Birmoval je škof msgr. Karlin. Dolina seveda vsa v slovenskih zastavah.

Milan Kuret mi je pravil, da je bil nekega dne pri Sv. Socerbu.⁴¹⁴ Neki fant mu je pripovedoval, kako je bilo v starih časih pod grofi in kako so ljudje trpeli. Milan ga končno vpraša: »In če bi bilo danes tako, kaj bi naredili?« »Ja, trpeli bi in molčali.« Ta odgovor je pač pristno slovenski.

⁴⁰⁹ Ivan Schiffer (1864–1929), doma iz Borovnice, od leta 1912 župnik v Sežani. Po prvi svetovni vojni se je moral umakniti v Kranj, ker ni prejel italijanskega državljanstva.

⁴¹⁰ Virgilova sestra Breda (Frederika) Šček Orel (1893–1968), skladateljica, pevka, pianistka, zborovodkinja, pedagoginja.

⁴¹¹ Ob izbruhu prve svetovne vojne, v začetku avgusta 1914, je prostore centralnega bogoslovnega semenišča v Gorici zasedel Rdeči križ in jih spremenil v vojaško bolnišnico. Tako so se pedagoške aktivnosti preselile v preurejeno vilo Boeckman blizu novega malega semenišča.

⁴¹² Jožef Zupan (1845–1922), doma iz Dobrave na Gorenjskem, dolgoletni župnik v Dolini pri Trstu.

⁴¹³ Jurij Gregor Jan (1821–1900), od leta 1864 do smrti je bil župnik v Dolini pri Trstu, od leta 1869 tudi dekan.

⁴¹⁴ Sveti Socerb je bil svetnik, ki je nekaj časa živel kot puščavnik v jami na kraju, ki se danes po njem imenuje Socerb, na kraškem robu nad Trstom.

V Dolini so, po govoricah, še 1840 nesli spovednice po veliki noči na kaščo, v shrambo, da je bilo v cerkvi več prostora.

22. aprila 1915

PB XI, 41

Sreda. Strnič⁴¹⁵ Jože Kante, ki dela v Nabrežini, je prišel k meni v vas. Pravi, da so vsi nabrežinski Talijani za Italijo. Niti streljali ne bi zoper Italijane. Za padec Belgrada⁴¹⁶ so hoteli po Trstu demonstrirati in vpiti: »*Abasso i Serbi, abasso i ščavi.*«⁴¹⁷ Policija da je obhode zato zabranila.

Dostikrat čujem Taljane: »*Tutti i ščavi bisogna mazzar, cominciar con quei de do anni.*«⁴¹⁸ En podoficir je povedal, kako delajo avstrijski oficirji v Srbiji. Oficirji so ukazali vojakom, naj vsa dekleta razdevičijo, potem ubijejo. Bolnišnice so izpraznili. Starci, betežni, vsi na cesto, tam so jih postrelili.

PRVI KAPLANSKI DOPUST

PB II, 348–361

31. julija 1915

PB II, 348

Dne 31. 7. 1915 sem končal v uradu vse delo: cerkveni računi končani za 1911, 1912, 1913, 1914. Indeksi knjige baptizatorum, copulatorum, defunctorum⁴¹⁹ za nazaj, mesečna statistika tudi. Župnik Sila Franjo vesel: »Pa pojdite na dopust od jutri, 1. avgusta do konca avgusta!« Poskočil sem. On tudi vesel, ker še ni imel kaplana – nekoč on sam drugim povedal –, ki bi mu bil toliko pomagal. Preštel sem mojo blagajno: 270 kron, 32,84 kron od ubogih. Julij incerta: krstnine 2,40 kron; nič porodov: vojna!!!

2. avgusta 1915

PB II, 348–349

Ponedeljek. Odpotoval sem iz Trsta. Vtis: vse militarizirano: pred blagajno na postaji, na peronu, v vlaku revidirajo polhodnice. Vojaščina. Niti miš bi ne mogla mimo neopaženo.

Na vlaku sem govoril z učiteljem Šemetom⁴²⁰ na Ciril Metodovi šoli v Trstu. Modrovala sva: nobena v teoriji naučenih metod ni v praksi edino uporabljiva. Treba upoštevati individualnost docenta in učitelja in posebnosti posameznih predmetov. Presoditi vse to ter vplesti porabo metod, to je umetnosti, v tem tiči sposobnost docenta.

⁴¹⁵ Narečno: bratranec.

⁴¹⁶ Avstro-ogrske enote so 1. decembra 1914 vkorakale v Beograd, ki ga je srbska vojska pred tem zapustila. Toda že 15. decembra 1914 so Srbi ponovno vkorakali v mesto.

⁴¹⁷ Italijansko, narečno, prevod: Dol s Srbi, dol s Slovani.

⁴¹⁸ Italijansko, narečno, prevod: Pobiti je treba vse ščave, začeniši s tistimi, ki imajo dve leti.

⁴¹⁹ Latinsko, prevod: Krstne, poročne, mrliške knjige.

⁴²⁰ Anton Šeme (1879–po 1940), med letoma 1908 in 1919 učitelj na Cirilmetodijski šoli pri sv. Jakobu v Trstu, po prvi svetovni vojni je učil v Ljubljani.

Prestopil sem v Hrpeljah, prestopil v Divači in Št. Petru. V Divači napis na hiši: *Parva domus magna pax.*⁴²¹ Reka.

3. avgusta 1915

PB II, 349–350

V torek 3. 8. 1915. došel na Malinsko ob 3h popoldne. Parnik z Reke na otok Krk je odplul ob 12.30. Voznina 1. razreda 1,20 krone. Obedoval v parniku. Viharno izredno. Vse je kolcalo, jaz nič. Sopotniki so prej obedovali. Oni so riž ven metali, jaz v sebe. Rižot.

Na pomolu me čakata mama, Frida,⁴²² ki je nisem pričakoval, prej rajnega brata, saj sem komaj nekaj dni prej zvedel, da sta oče, mati in Frida na Štajerskem, kamor so morali zaradi vojne furije na Goriške zbežati. Obisk je bil namenjen sestri Marici, poštarici na Malinskem. Mama me je objela. En dan pred izbruhom laške vojne so zbežali iz Gorice. En mesec je jokala, češ nikoli več se ne vidimo: Virgil v Trstu, Marica na Krku, mi gremo na Kranjsko. Vzkliknila je: »Zdaj pa rada umrjem.« Marica zdrava, mama tudi, Frida pa še najbolj: kot riba.

Nastanili smo se pri družini A. Vasilić, zelo pošteni in snažni. Vasilić je posestnik, krčmar in ovčji mesar. V petek sva šla peš v Dobrinj, čez Sv. Vid in Rasopasno. »Siromak sam, a pošten,« tako je rekel. To povedo tudi oči in obnašanje. On je bil aretiran kot srbofil in sicer na zatožbo orožnika, ki niti hrvaščine ne pozna. Neki večer so – ob času balkanske vojne – govorili v družbi. Vasilić je želel Srbom zmago, ker so nam bliži po besedi in veri. To so vohuni čuli.

Ljudstvo na otoku je kmečko in ribiško. Vsi odeti v črno nošo, češ, da žalujejo za Frankopani.⁴²³ Široke hlače.

V cerkvi vse staroslovensko. Besede, ki so slovenske: ura (ne sat), hoditi, pozabiti (ne zaboraviti), hodte (idite), maša (ne misa), prosim (ne molim), grdo, tako se mi dopade, rojen, včera (ne jučer), ne zamerim (oprostite), kletev (druge grdine).

Vasilić: Tu smo vodili veliko borbo za narod. Prve volitve. Jaz in oče sva bila nasprotnika: oče Taljanaš, a jaz Hrvat. Ako bi duhovnikov ne bilo, še danes bi vsi narodno spali.

Kapetan Brechler v Nerezinama: Jovovich, frامason, Taljan, ki ni nikdar (od 1.) sv. obhajila prejel, ki je neverno živel, v vedni borbi z duhovniki, ki niti cerkvenega pogreba ni imel, je v prvem letu pontifikata Pija X. papeža čestital in za god voščil, da bi načrte prikrival. Dobil je od papeža odgovor, ki ga je dal frامason po maši prečitati, v tem papež pošilja blagoslov dobremu županu. Škandal pri ljudstvu, ki je frامasona poznalo za ateista.

Ena misel: Duhovnik, ki pride na Kastavščino, naj bi brez vedenja ljudstva in oblastev, začel glagolati. Na tiho. Brez trobentanja. Tako bi izpodrinil slavet in spet dal veljavo častitljivi glagolici.

⁴²¹ Latinski pregovor, prevod: Majhna hiša, velik mir.

⁴²² Mišljena je Breda (Friderika) Šček, Virgilova sestra.

⁴²³ Frankopani – hrvaška plemiška rodbina z otoka Krka.

6. avgusta 1915

PB II, 351

Petek. Šel v Dobrinj. Tam obedoval pri župniku popu Ivo Trinajstiću.⁴²⁴ Navdušen narodnjak, zanima se za nas, naročen je na *Slovenca* iz Ljubljane. Našel Variolo mašnika. Maševal sem v Dobrinju. Kaplan Gršković.⁴²⁵ Popoldne sem se vrnil, do Rasnopasna me spremil pater iz Košljuna.⁴²⁶ Ljudje pozdravljajo: Faljen Isus i Marija!

8. avgusta 1915

PB II, 351

Nedelja. Maša ob 8. uri v župni cerkvi. Maševal sem, sestra Frida je orglala, Marica pela, oče meh gonil, mati šla k sv. obhajilu. Verniki so zijali.

Popoldne smo bili vsa družina pri očetih tretjerednikih⁴²⁷ v Portu (Porat).

9. avgusta 1915

PB II, 351–352

Ponedeljek. Popoldne ob 15. uri šel v Krk, potem pol ure še do sv. Nikolaja, odtod z barko (na njej koza) v Punat. Noge so mi otekle, hude bolečine. Prenočil sem pri Luki Turato, ki je bil eno leto pred mano v goriškem žemnarju.

Naslednjega dne sem maševal v Puntu, kjer sem čakal parnik za Košljun. Košljun: krasna lega, pogozden otočič sredi morja, obdanega od hribov. Prava zelenica!

11. avgusta 1915

PB II, 352

Sreda. Strašen večer. Poslal po kovčega, ki ga je imel prinesiti iz Malinske na Krk cameriere, pa mi prinese samostanski »mali« kovčeg poln štruc starega kruha. Ponoči nisem nič spal, vihar silen. Do parnika nisem mogel. Odšel ob 5.30. V Krku sem dal po poštarju Gracichu brzojaviti Marici (čas do 7.10, ko dospe parnik v Malinsko, kjer bi Marica terjala od cameriera kovčeg), a zaman, kakor bi Marica ne bila več tam. Šel maševat, nato v kavarno, potem k tretjerednikom.

Pri tretjerednikih govoril z generalom, ki je iz Rima pobegnil. Govoril je o hudem nacionalizmu Lahov, zlasti omenjal salezijance.

Resen vtis gvardijan in 11 klerikov: blede vsi, suhi ko trske, ko jetični blede. Le general zdrav videti. Obleka natrgana, deloma zamazana, čevlji neočedeni, vse v prahu, v spalnici metle na vidnem mestu. Staroslovenski blagoslov pred in po jedi.

⁴²⁴ Ivan Trinajstić (1869–1951), dolgoletni župnik v Dobrinju na Krku.

⁴²⁵ Josip Jerko Gršković (1889–po 1950), kaplan v Dobrinju, filolog, kasneje profesor na gimnaziji v Šibeniku. O njem je Šček zapisal: »Z duhovnikom Grškovićem na Krku sva enodušno želela zmago Srbiji. Ugovor srbstva na drži.« (PB II, 356).

⁴²⁶ Na otočku Košljun na Krku stoji frančiškanski samostan iz 15. stoletja.

⁴²⁷ Sv. Frančišek Asiški je ustanovil po navdihnjenju Svetega Duha tri redove: prvi red (minoriti, frančiškani, kapucini), drugi red (klarise) in tretji red (za vse kristjane v svetu). Zato se je današnji Frančiškov svetni red dolga stoletja imenoval »Tretji red sv. Frančiška«, njegovi pripadniki pa »tretjeredniki«.

Hočem brevir brati, a ga ni. Dvojno gorje, ves zmešan. Obljubil sem Materi božji, da bom njej v čast zmolil rožni venec in daroval sv. mašo, če dobim kovčeg, ker bi z njim zgubil svoje premoženje nad 300 kron.

Iz jedilnice tretjerednikov grem v stolnico, nič, na pošto, nič. Se vrnem v samostan: v zahod, nič, v obednico, nič; v veži, nič. Nekaj me goni, da se vnovič priporočim Materi božji za pomoč. Stopim v cerkev v zadnjo klop. Molim. Hipoma zagledam v sredini cerkve, nad lavabo mizico knjigo: bil je brevir! Zahvala Mariji. Z njeno pomočjo na sled kovčega. Stopim ven, kar dospe brzojavka, da Marica oddala kovčeg ženi iz Punta, da ga tamkaj na pošti izroči, a poštar odgovoril, da ni ničesar prejel.

Iz biskupske pisarne pozdrav obeh Grškovičev župniku Sili.

Otočani zelo olikani. Vedno forma: velečasni. Izvolite sesti, izvolite piti, izvolite. Tudi najbolj revni kmetje.

Pri jelu: Blagoslovite: Bog.

*Da prospeat:*⁴²⁸ Bogu hvala!

12. avgusta 1915

PB II, 353

Četrtek. Zvečer dospeta oče in Frida (radi kovčega) ob 21. uri s čolnom preko Krka. Prenočila sta v Košljunu, drugi dan smo vsi obedovali v Punatu za 4,30 kron ter si ogledali lepo posestvo »Kanajt« krškega škofa. V kleti nad 15 vrst vina. Oče vzel dve steklenici »Posijo« po 2 kroni, jaz dve mali stejkenici »Pečeno« po 1,60 krone. Ljudje imajo lep zgled, kako bi uspevali in imeli Ameriko, pa vse pohaja, moški v Ameriko.

Čuje se streljanje s fronte:

Zvonovi molčite,
topovi govorite!

15. avgusta 1915

PB II, 354

Nedelja. Praznik Matere božje. V samostanu se odločim, da se vrnem v Malinsko k družini, da preživim še en teden s starši, ki itak z njimi ne bom več dolgo živel, ako ne pridejo k meni, če bom v Trstu nameščen.

S patrom sva govorila o razliki laškega in slovenskega naroda, zlasti pridigarja.

Pater je bil v Pompeju,⁴²⁹ iskal stranišče, in našel, šel v stran, pa priskoči Lah: »*Multa, pagare, pagare!*«⁴³⁰

Slovenec je na prižnici miren, Lah klepeta, skače, maha z rokama, z glavo, hodi z enega konca na drugi.

Slovenski verniki so v cerkvi tihi, mirni, Lahi govorijo, gestikulirajo, prerivajo stole.

⁴²⁸ Latinsko, prevod: Naj uspeva!

⁴²⁹ Mišljeno je mesto Pompei v Kampaniji, južno od Neaplja, kjer se nahaja tudi znano marijansko božjepotno svetišče (*Beata Vergine Maria del Santo Rosario di Pompei*).

⁴³⁰ Italijansko, prevod: Kazen, plačati, plačati!

16. avgusta 1915

PB II, 354-355

Ponedeljek. Ob 14. uri je pop odšel s Košljuna z jadrnico s patrom gvardijanom. Prenočil sem pri oo. tretjerednikih. Bil v biskupski pisarni radi knjig. Vancl. Polo: »Imamo še vedno pripravljeno za tisk: staroslovenski misal in časoslov v latinici; dovoljenje je dal pokojni papež Leon, a Pij oštro prepovedal. Pater mi pove, da so morali zadnji glagolski misal tiskati pod firmo za Črno Goro, ker avstrijska vlada ni dovolila natiska glagolskega misala. Še sedaj stoji stavek v tiskarni. Pij je umrl, a buknil rat, vse spava, potem hočemo naprej. Znaki kažejo, da je papa »Benedikt skloniji Slovenima«, ⁴³¹ pravi g. kancelar. O latinici in glagolici on: »Bolje latinica, bolj praktična. Zakaj naj bi radi črk, ki so le forma, trpela vsebina? Revno čitanje, težko čitanje, duhovniki študij glagolice zanemarjajo. Gospod škof Mahnič zna dobro glagolati. Tudi pontificiral je glagolski na vizitacijah.«

General tretjerednikov p. Dujmović ⁴³² govoril o laški duhovščini. Župnik dobi 1500 – 2500 Lit, če potrebuje kaplana, ga mora sam vzdrževati. Kardinali imajo običajno 4000 – 5000 Lit, to je mizerno. Mnogi so doma bogati, sicer bi ne mogli vzdrževati potrebnega ceremoniela: v kočiji dve slugi. Stalno hišo imajo le nekateri, drugi vzamejo v najem staro hišo. Stranski dohodki so v kongregacijah.

Naši škofje so bogati. Đakovski ⁴³³ ima 500.000 – 750.000 kron letnih dohodkov, zagrebški še več, olomuški do 7 milijonov kron letno. Tudi hrvatski župniki so včasih preplačani: 10.000 – 20.000 kron, kaplani so pa reveži.

Oče Ignacije Radić ⁴³⁴ toži, da je na *Svećeničko zajednico* aboniranih 1500 duhovnikov, a vse polno jih ne plačuje. Treba tožb! Tako smo tožili pomožnega škofa Car ... on pred sodišče. Plačal mesto par, celih 36 kron. Naročil se ni več. Od jeze. Revež škof, ki večinoma sam piše.

23. avgusta 1915

PB II, 355

Pri sošolcu Iv. Volariću v Omišlju. Pravi: »*Bog nigdje se ne javlja, sve se razvija prema naravnim zakonima. Inače radim sve prema propisima Crkve.*« ⁴³⁵

26. avgusta 1915

PB II, 355

Odpotoval iz Malinske. Mati žalostna v slutnji, da se tako zlepa skupaj ne bomo našli. Izkaznico sem dal županu v Dubašnici, orožnikom v Dubašnici, na Reki *Etappenkomando*. ⁴³⁶ Na Reki: v delu pri Sušaku absolutno prevladuje hrvatski živelj. Hotel Bristol blizu kolodvora izvrsten.

⁴³¹ Hrvaško, prevod: Da je papež Benedikt bolj naklonjen Slovanom.

⁴³² P. Stanko (Ivan) Dujmović (1866–1940), redovnik frančiškanov tretjerednikov na Krku, leta 1903 je doktoriral iz teologije v Rimu, med letoma 1904 do 1920 generalni predstojnik reda.

⁴³³ Mišljen je škof v Đakovu v Slavoniji. V času Ščekovega pisanja je škofijo vodil Ivan Baptista Krapac (1843–1916).

⁴³⁴ P. Ignacije Radić (1876–1965), provincial frančiškanov tretjerednikov, katoliški publicist.

⁴³⁵ Hrvaško, prevod: Bog se ne pojavi nikjer, vse se razvija po naravnih zakonitostih. Sicer pa delam vse po cerkvenih predpisih.

⁴³⁶ Nemško, prevod: Etapno poveljstvo.

28. avgusta 1915

PB II, 356

Prenočil v Št. Petru. V gostilni našel sobrata Jamnika, kaplan pri sv. Jakobu v Trstu, ki je prišel v Št. Peter brata obiskat. Zvečer sem bil že spet na Vrdeli.

Na potovanje vzel 270 kron, potrosil 167.84 kron – 27 dni = 6.22 kron na dan.

6. septembra 1915

PB II, 358

V Trstu pri Sv. Ivanu me je obiskal Lojze Vrtovec. Na Višavi.⁴³⁷ V kavarni v Trstu. Po Trstu tema kakor v rogu. Radi laških letal, da bi v Trst bomb ne metali.

16. septembra 1915

PB III, 211

Konferenca sodalitete presv. Srca v Marijinem domu v Trstu. Msgr. Kjuder⁴³⁸ iz Barkovelj poroča, da bila deputacija pet duhovnikov na škofiji in izrazila pomisleke zoper to, da je škofija porabila konviktovski denar za vojno posojilo. Škof jih je zelo nemilostno sprejel in ostro rekel: »Konviktovski denar sem dal na mojo osebno odgovornost.«

Potem je predaval slovenski župnik kontoveljski⁴³⁹ o »Kruhu in vojni«. Kako smo kruh zaničevali, otroci so ga bili presiti, imeli smo ga, kadar hoteli. Danes pa kruha ni, dobivamo ga le po malih porcijah. Boga smo pozabili. Telesni kruh. Božji kruh. Ko so Tržačani 18. avgusta ob cesarjevem godu prvič spet zagledali bel kruh, so vpili: »*Pan bianco, pan bianco!*«⁴⁴⁰ – Moje vino sem dal po 84, pa ni vredno, da bi noge v njem opral in vseeno ga je zmanjkalo. Vera v božjo previdnost. – Govoril je o postu: Cerkev predpisuje mil post, država pa nalaga zdaj krut, neusmiljen post.

Luxa pri meni. V Kopru. Prvič prepozno došel v kor. Predstojnik ga nahrulil. V Kopru duhovniki lenarijo: 30 duhovnikov, 20 javnih maš, zato ljudje malo k pridigi, ker je dosti maš brez pridige.

Ena kapela dve leti nepometena, tam bere mašo don Stolfa.⁴⁴¹ Ko škofa čakali, so pomeli.

17. septembra 1915

PB III, 211

Res Lojze pri meni, ki biva pri sestri v Dolini. Kako potreben pomenek do dolgem času. Kosila sva v Volpichu.⁴⁴² Ga spremil po mestu, tudi v pravoslavno cerkev. Ga spremil v Lonjer. Pod Lovcem v borih me je prosil za spoved. Na trati je pokleknil. Spovedal sem ga in mu dal absolucijo.⁴⁴³ Do Ricmanj sem ga spremil. Človek potrebuje razvedrila.

[...] septembra 1915

PB II, 359

⁴³⁷ Verjetno je mišljeno kulturno društvo *Višava*, ki je od leta 1905 delovalo pri Ferlugih (Konkonel).

⁴³⁸ Msgr. Anton Kjuder (1851–1929), župnik v Barkovljah.

⁴³⁹ Anton Košir, župnik na Kontovelu pri Trstu.

⁴⁴⁰ Italijansko, narečno: Bel kruh, bel kruh!

⁴⁴¹ Emilio Stolfa (1875–1949), katehet na državnem učiteljskišču v Kopru.

⁴⁴² Stara tržaška kavarna, ki je postala Hotel Volpich sredi mesta, leta 1896 ga je odprl Francesco Volpich.

⁴⁴³ Arhaično: odvezo.

Pri meni dr. Slamič Anton. Spremil do Lovca. Povedal, kako v Rimu hudi na škofa Prohasko,⁴⁴⁴ čigar ena knjiga je na indeksu. A svet mož. V Rimu: sramota za zavod Germanicum,⁴⁴⁵ kjer je Prohaska študiral. Laška mentaliteta!

28. septembra 1915

PB XII, 31

Za poplate za čevlje sem plačal 3.80 goldinarjev ali 7.60 kron.

31. septembra 1915

PB II, 360

Luxa pri meni. Premeščen v Jelšane. Povedal: Oprtalski župnik Walker⁴⁴⁶ je dal okrožnico duhovnikom v okraju za nabiranje v cerkvah za podmorski čoln. Klan mu je poslal 75 vinarjev. Walker naznanil na škofijo, na nadškofijo, na namestništvo.

Škof hotel Walkerja suspendirati, pa se bal vlade. Kdo večja šema: škof, ki se vlade boji ali župnik, ki apelira na svetno oblast?

11. oktobra 1915

PB II, 361

Pri meni Žužek. O Scheiderju, ki mi je pomagal lajšati dvom, ki me muči že delj časa. *Das Fastengebot ist Kirchengesetz und kann abgeschafft werden, weil sonst viele verdammt werden ohne Notwendigkeit, und es können die Menschen ohne dies leben, um beobachten die 10 Gebote Gottes. Das Brevier ist eine Pein.*⁴⁴⁷

12. oktobra 1915

PB II, 361

Dne 12. torek oče pri meni: večerjal. Odpotoval je v sredo, 13. oktobra. Dal mi je železniško legitimacijo in kupil petroleja. Prenočil je pri meni, jaz pri Hvalovih.

18. oktobra 1915

PB XII, 29–30

Pri škofu msgr. Karlinu, da se mu zahvalim, da je namesto mene maševal v času mojega oddiha. Prosil sem ga, naj bi negiral uvedbo obvezne nedeljske sv. maše za ljudske šole za ves Trst. Naslovil me je na dr. Mecchio. Rekel sem: »Bom pismeno storil, bo anti bolj izdatno. *Carta canta*.⁴⁴⁸« Nato me *eppus*⁴⁴⁹ praša, kako živim, kako je z dohodki. Ko mu povem, da sem seštel vse dohodke preteklega meseca, *certa in incerta et occulta*,⁴⁵⁰ in da sem prejel nekaj nad 80 goldinarjev, je zastrmel: »Tako malo?« Nato sem mu rekel: »Moji dohodki znašajo mesečno (1914–1915) 84 goldinarjev, samo za hrano pa plačujem mesečno 60 goldinarjev, ostane mi 24 goldinarjev: za stanovanje, obleko, obutev, zdravnika, za kako

⁴⁴⁴ Ottokar Prohaszka (1858–1927), madžarski teolog, pisec in škof v mestu Székesfehérvár.

⁴⁴⁵ Nemški papeški zavod Germanik v Rimu.

⁴⁴⁶ Emilio Walker (1870–1917), doma iz Trsta, dolgoletni župnik v Oprtalju, kasneje kanonik tržaškega stolnega kapitlja.

⁴⁴⁷ Nemško, prevod: Postna zapoved je cerkvena zapoved in jo je mogoče odpraviti, ker bi bili drugače številni brez potrebe pogubljeni, ljudje lahko izpolnjujejo 10 božjih zapovedi brez nje. Brevir je pokora.

⁴⁴⁸ Italijansko, prevod: Papir poje.

⁴⁴⁹ Okrajšava za *eppiscopus*, škof.

⁴⁵⁰ Latinsko, prevod: Zanesljive, nezanesljive, prikrite.

knjigo.« Nato me je tolažil, da smo zato na svetu, da trpimo, *nostra conversatio in coelis est*.⁴⁵¹ Ni pa opomnil, da ima on 15 krat toliko dohodkov ko jaz.

V tem pogledu moram v duhovniškem stanu ugotoviti tele nerednosti:

1. Dohodki bi morali znašati eksistenčni minimum. Duhovnik bi ne smel delati dolgov, da plačuje stanovanje in za to, kar je za življenje potrebno.

2. Neenakost. Jaz sem poldrugo leto kaplan, imam mesečno 84 goldinarjev (draginja, vojni čas!), neki moj prijatelj, ki je postal letos kaplan, pa dobiva poprečno 125 goldinarjev! Izključeno je, da je to božja volja. To je neurejenost po krivdi cerkvenih oblastnikov. Mar ne bi vpeljali skupno centralno škofijsko blagajno, ki bi dajala duhovnikom, kar jim manjka. Dohodke livelirati! Večji dohodki gredo le starosti, bolehnosti, za težavnejše delo. Kje je bratstvo. *Quam bonum habitare fratres in unum*.⁴⁵² Ali je to gola fraza?

Škof mi je rekel, da bo skušal dobiti pri vladi zame enkratno podporo 100 kron. Odklonil sem, ker ne želim milosti, delam, zato smem pričakovati tudi plačilo.

Če bi dobil milostnino, bi moral biti c.kr. vladi hvaležen, škofu pa pete lizati, t.j. postati hinavec.

Ko mi je ob koncu rekel, da bo že boljše, sem dodal, da sem prišel le zato, da se mu zahvalim, da me je nadomestoval pri sv. maši in da bi skušal vpeljati obvezno sv. mašo za šolarje.

Med pogovorom mi je tudi tole rekel: »Veste kaj, konkurirajte kmalu in dobili boste kakšno župnijo v Trstu, ker ste iz 'boljše družine' in imate lepše 'Umgangsformen'⁴⁵³.« To me je v dušo ujezilo, a rekel nisem nič. Le protekcija! Za vse duhovnike treba skrbeti, da bodo mogli živeti, ne le za one iz »boljših družin« etc., etc.

Kar srce se mi krči, če čujem bogatina ali imovitega človeka revežu pridigati zaslužnost uboščine! Če priporoča, kdor je padel zoper šesto, sveto čistost, lahko pridiga, ker se sam kesa, sam občuti svojo slabost in uvideva blaženost čistega človeka, tudi pijanec lahko priporoča sinu abstinenco, čeravno se sam pijančevanja ne more rešiti, toda nikar naj ne priporoča skromnosti, kdor ima palačo, veliko plačo, kdor dobro je, kdor veliko je itd. Je naravnost ostudno!

21. oktobra 1915

PB III, 212

Sodaliteta. Prišli so: Zink,⁴⁵⁴ Guštin, Kjuder,⁴⁵⁵ Košir, Ukmar, Čok,⁴⁵⁶ Slamič, Šček, Knavs,⁴⁵⁷ Omersa.

Zink poroča o vojni in morali. Mislilo se je, upalo, da bo vojna ljudi poboljšala, pa ni res.

⁴⁵¹ Latinsko, prevod: Naša domovina je v nebesih. (Flp 3,20)

⁴⁵² Latinsko, prevod: Kako dobro je, če bratje prebivajo skupaj. (Ps 133,1)

⁴⁵³ Nemško, prevod: manire.

⁴⁵⁴ Andrej Zink (1870–1950), dolgoletni župnik in dekan na Opčinah.

⁴⁵⁵ Albin Kjuder (1893–1967), kaplan v Barkovljah, nečak Antona Kjudra, tamkajšnjega dolgoletnega župnika. Leta 1924 je Albin postal župnik in dekan v Tomaju ter tu ostal do smrti. Leta 1961 je bil imenovan za apostolskega administratorja slovenskega dela tržaško-koprške škofije in slovenskega dela reške škofije.

⁴⁵⁶ Anton Čok (1878–1927), kaplan v Trstu in narodni buditelj, katehet na ljudskih šolah.

⁴⁵⁷ Jožef Knavs (1862–1944), upokojeni duhovnik, ki je deloval v kaplaniji Draga pri Kozini.

Novembra 1915 je izšla vojaška naredba »Prostitutions ...«: ne, da naj se vojaki žensk varujejo, ampak kako naj se žensk poslužujejo. Potem govori o pohujšanju po zaledju: koliko žensk pade ...

*Wahrheit ist ein starker Trank,
wer ihn braut, hat selben Dank.*⁴⁵⁸

Težko govoriti oficirjem resnico. Včasih nevarno. *Der Mann widerlegt, die Frau widerspricht.*⁴⁵⁹

22. oktobra 1915

PB XII, 31–32

Bil sem pri 36 letnem delavcu »štukaterju«, ki leži. Mnogo let ni bil v cerkvi, ni prejel zakramentov. Ni maral zame: »Kaj me hodite dražiti. Boste šel precej proč ali ne? Porco D.«⁴⁶⁰ S pestjo je bil in s kozarcem zamahnil proti meni. »Primem revolver, če ne greste proč.« Ko je ugledal, da mati pripravlja sveči, je zarohnel, naj grem ven, da noče nič od mene. Ko sem odhajal in pozdravil »zbogom«, je odvrnil: »Le hod'te hitro!« Ko mu je mati prišepnila, da se vrnem jutri, je rekel: »Boljše, da ne pride.«

Kaj storiti, ako umre? Župnik ga bo dal vseeno zakopati cerkveno. To pa je pohujšanje. Ljudstvo meni, da duhovnik gre z vsakim mrličem, prav kakor »zimolo« (= podjetje). Samo da se plača, duhovnik že pride. – Kako, da ne spoštujemo svetosti cerkve, dostojanstvenosti duhovnikov, ki vendar ni pajac ali trgovec ali pogrebni podjetnik! »*Sacris canonibus institutum est, ut, quibus non communicerimus vivis, ne communicemus defunctis.*« *Defunctus est talis extra Ecclesiam,*⁴⁶¹ saj pravi Aichner, pag. 744, da pogreba nimajo »*haeretici qui errores suos palam profitentur, licet fors materiales tantum sint.*« *Deneganda sepultum eccl.:*⁴⁶²

»*Qui imminentis sibi mortis conscii extrema ecclesiae sacramenta ipsis oblata praefactae ac coram testibus respuerunt.*«⁴⁶³

»*Li de quibus publice constat, quod semel in anno praedictae obligationi non satisfecerint et absque contritionis signo obierint seu usque ad finem in impenitentia certo perseveraverint.*«⁴⁶⁴

»*Quod speciatim eos attinet, qui extrema sacramenta respuunt, iidem tunc sacramentum arcentur a sepultura ecclesiastica, si pertinaciter i.e. imminentis*

⁴⁵⁸ Nemško, prevod: Resnica je močan napoj, kdor ga vari, je sam poplačan.

⁴⁵⁹ Nemško, prevod: Moški ovrže, ženska nasprotuje.

⁴⁶⁰ Italijanska kletvica.

⁴⁶¹ Latinsko, prevod: »S svetimi kanonskimi predpisi je določeno, da če s kakšnimi nismo v občestvu, ko so živi, nismo v občestvu, ko so pokojni.« Takšen pokojnik je zunaj Cerkve.

⁴⁶² Latinsko, prevod: Heretiki, ki javno izpovedujejo svoje zmote, pa čeprav bi bile (te) morda le materialne. Do cerkvenega pogreba niso upravičeni tisti:

⁴⁶³ Latinsko, prevod: Ki so se zavedali, da jim grozi smrt, pa so ponujene jim poslednje zakramente Cerkve vnaprej in pred pričami zavrnili.

⁴⁶⁴ Latinsko, prevod: Tisti, o katerih je javno znano, da niso zadostili dolžnosti, predpisani enkrat na leto, in so umrli brez znamenja kesanja, oz. so vse do konca gotovo vztrajali v nespokorjenosti.

sibi mortis conscii, perfectae, animo infideli aut inpoenitenti et cum contemptu, ac praeterea publice seu coram testibus sacramenta respuant.»⁴⁶⁵

To je nauk Cerkve. Toda zdi se, žalibog, da je nemarnost v tem oziru mnogo zakrivila, dostikrat celo štolnina ...

23. oktobra 1915

PB XII, 32

Zvedel sem, da je bil pokojnik hud socialist, ki je mater prav zaradi vere večkrat insultiral. Pietistične ženske so govorile: »Saj je bil forte⁴⁶⁶ fajn človek, samo za cerkev ni maral. Je bil dober za hišo, šparoven je bil, glejte celo kamro je on prebelil in štukiral ...«

25. oktobra 1915

PB XII, 32

Kam smo kristjani zabredli. Avstrija drži z mohamedansko Turčijo proti Rusiji. Če Turčija zmaga, bo iz Carigrada izginil križ, če Rusija zmaga, bo v Carigradu križ močan. In vendar moramo moliti za zmago turškega orožja.

Moliti bi se smelo ne za vojno, ne za mir, ampak za to, da Bog svoj namen popolnoma doseže. V tedniku *Union* berem, da je neki luteranski vojak kupil spominsko medaljico v Einsiedelnu in jo obesil v zakopih z napisom:

*»Maria, in deine Schützende Hände
befehlen wir diese Unterstände
Willst auch uns Lutherischen hilfreich sein
im Krieg gibt's ja keine Parteien.«*⁴⁶⁷

26. oktobra 1915

PB XII, 33

Naša župnija šteje 15.000 duš, od teh gravitira v našo cerkev 10.000, drugi v mesto. Oseb, ki se stalno mesečno obhajajo je 100 do 200. Velikonočnih ali vazmenih obhajancev je bilo morda en tisoč, nekaj jih je šlo v mesto.

Danes so me poklicali k neki 70 letni starki, a so jo pred nosom v bolnišnico odpeljali. Že 9 let ni bila pri sv. obhajilu. Ljudje so premalo poučeni. Pastirstvo je nazadnjaško. Premalo majhnih cerkva, premalo času primerne brige za duše! Pastirujemo kakor pred 100 leti v Brkinih! V »Kosarni«⁴⁶⁸ hodi le ena hiša k maši: Pahorjevi. Nihče drug: Macarol, sodni uradnik, ne hodi, žena malokrat (oba sta iz Križa pri Tomaju), otroci ne, razen enega dekleta. Martelančevi so začeli hoditi, ko sem jih jel obiskovati in otroke v cerkev vabiti.

27. oktobra 1915

PB XII, 33

⁴⁶⁵ Latinsko, prevod: Kar še posebno zadeva tiste, ki zavračajo poslednje zakramente; naj se tedaj tem istim ne dovoli cerkvenega pogreba, če trdovratno tj. v zavesti, da jim grozi smrt, vnaprej, zaradi nevere ali nespokorjeni in s prezirom, poleg tega pa tudi javno ali pred pričami zavračajo zakramente.

⁴⁶⁶ Narečno: močno.

⁴⁶⁷ Nemško, prevod: Marija, v tvoje zaščitniške roke izročamo te zaklone, bodi tudi nam luteranom v pomoč, v vojni ni razlik.

⁴⁶⁸ Narečno, mišljen je predel okrog vojašnice pri sv. Ivanu v Trstu.

Sreda. Moje jeze v župnem uradu. Po sv. maši sem šel že ob 7.30 v župnijski urad, nad katerim je g. župnik Sila dal obesiti natisnjen napis v okvirjeno tablico: »*Ufficio Parrocchiale – Župnijski urad – Pfarramt*«. Bil sem v uradu kakor kakšen magistratni uradnik, spisal sem celo vrsto aktov za vojaško oblastvo. Nato sem se preoblekel in šel kot dušni pastir k bolnemu Živcu. – Škof toži: Pomanjkanje duhovščine. – Tu pri Sv. Ivanu sva dva, toda ne delava kot odposlanca Kristusova. G. župnik porabi največ časa kot matični uradnik; 6 do 10 ur dnevno je v pisarni. Čakajo duše duhovnika tolažnika, učitelja. Ljudje ne hodijo v cerkev, k nam, torej bi jih morali mi iskati na domu. Ljudje nočejo k nam, ne utegnejo ali so nemarni.

Komu na čast vršim to poduradniško delo? To delo pritiče fantu ali puncu, ki je končala 4. razred gimnazije, ne pa nam, ki imamo visokošolske študije, bogoslovje. Apostoli so odložili celo dobrodelnost na ramena diakonov, da so mogli neovirano oznanjati Kristusa.

Danes sem se v pisarni posebno ujezil. Tržaški magistrat je za policijo iskal smrtni list nekega G. Zupancic + 1909. Odgovoril sem: »*Non figura nei registri dei morti di questa parrocchia.*«⁴⁶⁹ V mrliški knjigi je zapisano: Justus Suppancich. Tako je vpisal kaplan v mrliško knjigo iz smrtnonaznanilnega obvestila vrdelske norišnice. – Prav sem ravnal! Oblastva bi morala prepovedati svojevolsko falzificiranje imen s strani uradov, predvsem šolskih uprav in tržaškega magistrata samega.

Jaz sem kooperator *pro salute animarum*.⁴⁷⁰

Zvečer pri Karmeli Železnikovi.⁴⁷¹ Dne 30. se poroči v Postojni.

2. novembra 1915

PB XII, 34–36

Dan sv. Justa in vernih duš. Zjutraj sem bil navsezgodaj pri bolni in zapuščeni ženi v Ogradi.⁴⁷² Obolus.⁴⁷³ Jokala od veselja.

Potem sem šel h Karlu Živcu. Prišel sem malce prepozno ali prezgodaj. Po prestanem trpljenju ponoči je zdaj zaspal. Zato sem odšel. Vrnil sem se. Grozno trpi: naduha, žeja, leži na istem mestu že tri leta, 3 mesece po vrhu. Ne more se ganiti, niti za las, rane ima od ležanja, jama je v postelji, ne morejo ponjav menjati, trpljenje je strašno. Opisal sem mu Kristusovo trpljenje. Ugajalo mu je, ko sem mu tolmačil mesto »Žejen sem« (Karlu daje mati mleka.), »Še danes boš z menoj v raju«. Bral sem mu »Žalostna je mati stala«. Samo vera more človeka tolažiti.

Potem sem šel k družini Glessich. Lahi. Samo obiskal sem ga. Včeraj mi je rekla blaga učiteljica Bruna: »Je strupen, morate biti previdni.« Neka gospa da ga je učila, naj nikar v Boga ne verjame. Njegovi želijo, da bi zakramente prejel,

⁴⁶⁹ Italijansko, prevod: Ni naveden v mrliških knjigah te župnije.

⁴⁷⁰ Latinsko, prevod: za odrešenje duš.

⁴⁷¹ Karmela Železnik, por. Zidarič, leta 1915 se je poročila z Josom Zidaričem (1888–1970), finančnim uradnikom iz Trsta, živeli so pri sv. Ivanu.

⁴⁷² Ograda, ledinsko ime z območja župnije pri sv. Ivanu.

⁴⁷³ Obolus – novčič. Manjša vsota denarja. V antiki grški novček, šestina drahme.

bojijo se mu reči, ker je bolnik gotov, da bo ozdravel. Povedali so mi, da me je bil vesel, da sem se mu prikupil. To je začetek. Drugič naprej.

Popoldne sem obiskal bolnega čevljarja »Kaluža«. So ubogi. Žena in dve hčerke se bojita omeniti, da bi duhovnika klicali. Poslal sem dve kroni z naznanilom, da jih obiščem. Tako sem dobil vstop v to raztrgano bajto: dva prostora: spodaj in zgoraj. Stopnice razbite, streha pušča. Rekli sta: »Na posteljo ne pada dež.« Postelja prava razvalina. Na nji je oče umrl, je bolnik rekel. V tej postelji sem se rodil, tu sem se poročil, tu bom umrl. – Dež gre in po sobi kaplja. Hodil je k maši *qualche volta, per le Madonne*.⁴⁷⁴ Nato sem govoril o tem in onem. Zdaj sem tuhtal, kako bi začel. Pravi začetek je bila pravzaprav pridiga z dvema kronama. – Videl sem po stenah par nabožnih podob. *Ma qua se quasi devoti, se no devoti, ma almeno bona zente*.⁴⁷⁵ On: »*Mi rispetto la Madonna, mi prego la Madonna e vado in chiesa per la Madonna*.«⁴⁷⁶ Jaz: »*Ma come xe possibile che la xe andà in cieza? Lei la ga de far, sempre de lavorar, da domenica la devi lavorar nella bottega dal paron!*«⁴⁷⁷ On: »*Cossa, mi so pregar*.«⁴⁷⁸ Tedaj pove, kaj zna moliti. »*Mi prego, ma mi no son santačo come qua la Peppina che sta dirimpetto che le va ogni giorno in cieza e co la torna, la fa ogni giorno baruffa coi fioi. La va anche ogni giorno alla benedizione e co la vien fora, la parla solo mal dei altri*.«⁴⁷⁹ Jaz: »*Allora no la va alla benedizion ma alla maledizion*.«⁴⁸⁰ On vesel: »*Cussi, cussi la xe. Questa me piazzi*.«⁴⁸¹ Jaz: »*Anche mi no me piazzi le babe che le va in cieza a bazàr i altari e dopo le fa fora ogni mal. A quelle babe si ghe dixi: Magna santi, caga diavoli. Mi piàze che lei la xe onesto. Se se va in cieza, bisogna andar fora meio. Ma mi scommetto che lei no la xe sta 30 anni a confesion?*«⁴⁸² »*Cossa, mi? Sar un diexe anni, si diexe anni, quando che me ga sposà*.«⁴⁸³ Jaz: »*No xe miga sai, conosco gente che no iera 45 anni; ma dopo che i ga fatto una buona confession i xe assai contenti. Anche lei la devi esser una volta contento. Dopo tanto tempo. Se la farà la confession, forse che per la salute no ghe gioverà niente, forse anche si, ma xe sicuro che se sta mejo de animo. Ben*

⁴⁷⁴ Italijansko, prevod: Včasih, za Marijine praznike.

⁴⁷⁵ Italijansko, narečno, prevod: Tu pa ste skoraj pobožni, če ne pobožni, vsaj dobri ljudje.

⁴⁷⁶ Spoštujem Marijo, molim k Mariji in grem v cerkev za njene praznike

⁴⁷⁷ Italijansko, narečno, prevod: Kako pa ste lahko šli v cerkev? Vi ste zaposleni, morate vedno delati, ob nedeljah morate delati v gospodarjevi trgovini!

⁴⁷⁸ Italijansko, narečno, prevod: Ja, kaj, moliti znam.

⁴⁷⁹ Italijansko, narečno, prevod: Jaz molim, a nisem takšen svetnik kot Pepina, ki stanuje tu nasproti in gre vsak dan v cerkev, ko pa pride iz nje, se vsak dan krega z otroki. Vsak dan gre tudi k blagoslovu, in ko stopi iz cerkve, samo obrekuje druge.

⁴⁸⁰ Italijansko, narečno, prevod: Ne gre torej k blagoslovu, temveč k prekletstvu.

⁴⁸¹ Italijansko, narečno, prevod: Tako, da, tako. Ta pripomba mi je všeč.

⁴⁸² Italijansko, narečno, prevod: Tudi meni niso všeč tiste ženske, ki v cerkvi poljubljajo oltarje, zunaj pa delajo vsakršno grdobijo. Takli ženski se reče: Žre svetnike in serje hudiče. Všeč mi je, ker ste pošteni. Če gre človek v cerkev, mora priti iz nje boljši. A stavil bi, da 30 let niste bili pri spovedi.

⁴⁸³ Italijansko, narečno, prevod: Kaj, jaz? Kakih deset let bo, da, deset let, od poroke.

*quando faremo? Ben, quando che la vol? La vol domani?»⁴⁸⁴ »Ben, domani.«⁴⁸⁵
»Ben, vegnero domani. La dirà tutti quel che la ga fato de mal, come ogni uomo,
se la ga molà assai bestemmie e altro. Go piazèr che la xe così de coraggio.
Addio sior Calusa.«⁴⁸⁶*

Stari Scarlavai je umrl brez zakramentov. Ko sem prišel k njemu, je bil že ob zavest. Nad 20 let že ni bil pri zakramentih. Do zadnjih trenutkov zavesti ni maral duhovnika. Ko ni mogel več govoriti in so ga prašali, ali želi duhovnika, je s prstom odkimal, da ga noče. In župnik ga je vendarle pokopal.

9. novembra 1915

PB XII, 36

Imeli smo šolsko konferenco. Voditelj naše šole g. Ivan Danev⁴⁸⁷ je sporočil, da se mora odslej vsa šolska mladina vsako nedeljo udeleževati svete maše. Po ukazu oblastev. Z župnikom se je dogovoril, da bo šolska maša ob 8. uri. Gospod Baretto Maks bo spremljal šolarsko petje z orglami.

Prav zveselilo me je, da je moj predlog pri škofiji tako hitro rodil poln uspeh. Nihče ni vedel, da sem jaz to sprožil, niti župnik. Saj je tako prav.

16. novembra 1915

PB XII, 37

Pet ur že sneži po Sv. Ivanu. Še v temi sem šel v »Ogrado« k družini Pegan. Učenec Silvij se je skril pod posteljo. Mati joče. 3 postelje v sobi, zamazane, bokal pri strani, razlito po sobi. Spodaj kuhajo »kavo«. 3 krone imajo dnevno. Tolažil, kar sem mogel. Nazaj grede sneg, burja, blato. Tudi sem mater učil, naj dečka bolje vzgajajo. Ona: »Je trmast po očetu. Jaz ga prosim, jočem, vse zastonj. Je edinec, kaj česte. Včeraj sem ga udarila s polentarjem po glavi.« – Mati je dečka klicala: »Silvio, pridi dol, glej kako se gospod kaplan zate trudi.« – Fantek pa ne uboga.

Attilio Glessiche – Martinelli je umrl ob 17. letih. Mati ni bila 18 let pri spovedi. Obiskal sem družino, da jo pripravim, da bo na dan osmine prejela zakramente. In so vsi storili. Gospa Marija ni bila 8 let pri spovedi, 18 letna Marija pa 4 leta ne več. Po dolgih letih se je Kristus vrnil.

17. novembra 1915

PB XII, 37

23 letnica poroke učitelja Antona Germek z ženo Tončko.⁴⁸⁸ Udeležil sem se kave. Veliko omizje. Tako sem utrdil zveze s to odlično družino, ki ima pri Sv. Ivanu velikanski vpliv. Razen očeta hodijo vsi k maši in zakramentom. On bere *Slovenski narod*.

⁴⁸⁴ Italijansko, narečno, prevod: Saj ni veliko. Poznam ljudi, ki niso bili pri spovedi 45 let. Ko pa so opravili dobro spoved, so bili zadovoljni. Tudi Vi morate biti enkrat zadovoljni. Če se boste spovedali, morda to ne bo nič koristilo za Vaše zdravje, morda pa, gotovo pa se človek boljše duhovno počuti. Prav, kdaj to naredimo? No, kdaj bi radi? Želite jutri?

⁴⁸⁵ Italijansko, narečno, prevod: Prav, jutri.

⁴⁸⁶ Italijansko, narečno, prevod: Dobro, prišel bom jutri. Povedali boste vse, kar ste slabega storili, kot vsak človek, če ste zelo preklinjali, in drugo. Veseli me, da ste tako pogumni. Na svidenje, gospod Calusa.

⁴⁸⁷ Ivan Daneu (1870–1932), od 1906 do 1923 je poučeval na šoli pri sv. Ivanu v Trstu.

⁴⁸⁸ Antonija Nadlišček, por. Germek, vzgojiteljica in kulturna delavka iz Trsta.

18. novembra 1915

PB XII, 37

Pri Pečarju na Vrdelci. 23 let je poročen, 10 let ni bil pri spovedi. Po dolgem prigovarjanju se je spovedal, tudi gospodična.

Minulo nedeljo sem videl, da je dal neki mož, ki je kot boter čakal na krst, nekemu fantku 20 vinarjev, da je šel obrisat prah s kipa Srca Jezusovega. Naša nemarnost!

19. novembra 1915

PB XII, 38

Danes obiskal duhovnika v norišnici, don Josip Brilli. Povedal je med drugim po hrvatsko: Pri nas v Dalmaciji je navada, da o božiču obišče duhovnik kmete, ki daleč bivajo in jih spove. Pokleknejo, se obtožijo in dobijo odvezo.

Pri Fakinovih. Super miseria! Imajo mesečne pokojnine 82 kron ter 2 kroni dnevne podpore: devet otrok, največji je v tretji realki! Kako naj živijo! Družba, ki tako dopušča, pač ni krščanska. Spodbujal sem jih k molitvi. Vsak dan molijo za očeta, za mater. Prosijo božjo Previdnost. Zvečer molijo skupno.

Popoldne pri Justini Turkovi. Ta mati ni bila več let pri spovedi. Obeta, da pojde v nekaj dneh. Njena hči je bila lani za poroko, julija. Letos seveda za vazem ni bila. Njena prijateljica Kjuder, ki ima 35 let in dva zakonska otroka, ni bila 15 let pri spovedi. To sem danes zvedel. Počasi. Upam, da bom z božjo pomočjo tudi to družino obrnil. Bog hoti! Povedala je, da je pravil neki bogoslovec, ki pa ni postal mašnik, da se duhovniki, ko spovedujejo, med sabo menijo o grehih, o katerih so čuli pri spovedi... Na mizi sem videl lutrovsko slovensko sveto pismo, novi zakon. To da je mož pred vojno kupil. Previdnost je velela, da sem molčal.

20. novembra 1915

PB XII, 38⁴⁸⁹

Prišla je gospa Živec povedati, da je sin 26 letni Karlo umrl. *Deo gratias.*⁴⁹⁰ Poučil sem jo, kaj je sv. maša, kaj so zakramenti in sem jo povabil, naj odslej hodi družina k maši. Obljubila je, vsaj zase in otroke.

22. novembra 1915

PB X, 168

- 1) Pri družini Benevoli; naročim v hišo katoliški dnevnik *Slovenec*.
- 2) Tobakarnarjevo bolno vnukinjo Vilmo.
- 3) Pri Fakinovih. Molili smo zvečer skupaj »Oče naš«. Rudi obljubi, da bo hodil vsak mesec k obhajilu. Očetu, ki je v vojni, smo pisali skupno z otroci. Vsak otrok je nekaj pripisal. To pismo bo za očeta prava mana.
- 4) Pri Živčevih: od pokojnega Karla sin (17 letni) hodi k maši. Mater sem navdušil za sv. obhajilo.

⁴⁸⁹ Za zapise od 18. oktobra do vključno 20. novembra 1915 Šček piše: »Prepisal sem stenografski zapisnik, komaj še čitljiv. 4. 4. 1941« (PB XII, 38).

⁴⁹⁰ Latinsko, prevod: Bogu hvala.

23. novembra 1915

PB X, 168

5) Pri »Mariji Pomagaj«: Angela hodi k sv. maši, sestra Meri pogosto k obhajilu.

6) Pri padriškem »Grgiču« – čevljarju. Antikatoličan, svobodomislec. *Sicut ethnicus et publicanus*.⁴⁹¹

24. novembra 1915

PB X, 168

7) Popoldne pri družini Glessich – Martinelli-jevih, kjer je pred par tedni umrl sin Attilio, ki sem ga pripravil, da se je z Bogom spravil. Pripravil sem vse 4 v družini, da so po 8, 4, 12, 20 letih vsi šli k obhajilu in da gredo k laški maši ob 9.

8) Pri vdovi Jursinovič. Mož je padel pred dvema tednoma na bojišču. Ima dva otroka.

25. novembra 1915

PB X, 169

Res Lojze pri meni.

27. novembra 1915

PB X, 169

9) Otrokom cerkovnika Jožeta biškote. Doma smo brali.

28. novembra 1915

PB X, 169

Prvič biniral, 2 pridigi, nauk, zvečer na Vrdelici predavanje v dvorani slovenskega otroškega vrtca. Natlačeno.

10) Po predavanju obiskal družino Rojc, ona 77 let, tolažil.

29. novembra 1915

PB X, 169

11) Oče pri meni.

12) Zvečer pri Černigojevih – za postajo – spoved.

30. novembra 1915

PB X, 169

13) Pri Černigojevih obhajilo, sveto olje, papežev blagoslov.

14) Pri Rojc – spovedal, obhajal staro.

3. decembra 1915

PB X, 169

15) Pri konvertitinji Mariji Dolejš – Hrovatin, ki prej ni bla pri maši 10 let.

16) Pri Vrčonovih: mati že 19 let ni bla pri zakramentih.

4. decembra 1915

PB X, 169

17) Pri Kjudrovih [nečitljivo] Angele ni blo doma.

5. decembra 1915

PB X, 169

Pri Tomažiči-h: spovedal mamu. Pljučnica.

⁴⁹¹ Latinsko, prevod: Kakor pogan in cestninar. (Mt 18,17)

6. decembra 1915 PB X, 169
Pri Tomažičih: obhajilo, sv. olje.

9. decembra 1915 PB X, 169
Zjutraj pri Tomažičih, popoldne pri 13 letnemu Francu Šaharju štev. 1683: spoved.

11. decembra 1915 PB X, 169
Po zornicah pri Fr. Šaharju: sv. obhajilo v hišo. Božično veselje, štalico dal.

13. decembra 1915 PB X, 169
Tolažilen obisk pri Tomažič – bolnici, kandidatinji za smrt.

14. decembra 1915 PB X, 169–170
Šel k bolnemu delavcu Pečarju, ki me je ponižno dal klicati, se v solzah spovedal in obhajal, dočim me je pred 3 tedni, ko sem ga – *motu proprio*⁴⁹² obiskal – zavrnil, ni maral vedeti o spovedi. Že 10 let ni bil. Takrat sem ga opozoril na milost. Doma so molili, moji otroci tudi. Šlo dobro. Hvala Bogu!

15. decembra 1915 PB X, 170–171
Po zornicah nesel svetost Pečarju. Del v sveto olje.

Pri 52 letnemu zidarju Jožefu Valiču, ki je že 22 let bolan, največ v postelji, da bi ga z Bogom spravil. 18 let že ni bil pri zakramentih o veliki noči. Pri maši le parkrat, slučajno. Upam, da bo ratalo.

Pri Gorjancevih: se informirala o verskem življenju. Spodbujal mater k verski odgoji otrok.

Pri novonaseljenemu tomajskemu učitelju Černetu⁴⁹³ na obisku, pastirskem seveda. Mož kristjan. Oddal sem mu spored službe božje v naši cerkvi. Mu je ugajalo.

Ob 1 popoldne sem obiskal pod voz padlega pripravničarja Lenardona ter mu prinesel jabolk.

Izvrstno sem oštel branjevko na Brandežiji⁴⁹⁴ ter jo spodbudil za prejem zakramentov.

Obiskal Sancinko 77 letno. Je že več mesecev bolna v sobi. Dogovorila sva se za prejem zakramentov po novem letu. Obenem spodaj hišo temeljito opozoril na dolžnosti tete do 3 otrok.

16. decembra 1915 PB X, 171

⁴⁹² Latinsko, prevod: Na lastno pobudo.

⁴⁹³ Fran Černe (1849–po 1925), učitelj v Tomaju, zatem se je umaknil v Jugoslavijo.

⁴⁹⁴ Tržaški predel, pri sv. Ivanu.

Nesel svetotajstvo⁴⁹⁵ bolni poročenki Vovk v dvorec pivovarne Dreher.

17. decembra 1915

PB X, 171

Nesel svetotajstvo bolni ženi Placer. Pri Zajčevih (fant v 3. gimnazijo) na obisku. Mati verna kristjana. Družina zelo tiha. Otroci kaj dobri.

Pri Dolharjevih, on mizar pri Dreherju. Kristjanska družina! Lojze, fejest deček!

18. decembra 1915

PB X, 171

Nesel svetost k že 3 leta bolni materi Pahor na Vrdelico.

21. decembra 1915

PB X, 171

Spodbudil sem mater učiteljice Birse⁴⁹⁶ za prejem sv. zakramentov. Ni storila le 1,1/2 leto.

Isto, in za poboljšanje odgoje sina pri Pestel-ki; že 2 leti ni bla pri zakramentih. Obljubili za jutri pri zornicah.

Potolažil ubožico Dequal-ovo: 3 sinovi v vojski, ona pol-slepa, 16 letni sin doma pa bebec. Vsega skupaj 55 forintov na mesec: za se 37 forintov penzije, za otroke 18, skupaj 55 forintov. Stanarina znaša 9 forintov. 3 osebe treba rediti.

22. decembra 1915

PB X, 171

Pri Kjudrovih na Novi cesti (Turko, Angela Kjuder). O spovedi.

23. decembra 1915

PB X, 172

Pri Peršič-evih nad postajo. Žena že 11 let ni prejela zakramentov. Mož je brezverec in pijanec.

Pri Živcu. Stara mati Križman 70 letna, že 5 let brez spovedi, moli pa vedno, ves dan, 13 let v Ameriki. Hči Živec hodi k maši in božji mizi, pa jo je sram doma. V mesto. Stara obljubi za novo leto.

Marija Grgič ima hčerko Zmagico, ki se pripravlja za učiteljico vrtnarico. Mati že 3 leta ni bla. Obljubi do novega leta. Nagovarjam jo, naj pregovori za zakramente tudi 31 letno čotasto hčer, vsaj doma.

Pri železničarjih Furlanih iz Scodavacche. Mati in poročena hči sta bili za vazem, doma molijo zvečer. Mož ni bil dve leti. Veseli, da smo furlansko govorili!

Pri Gomizeljki (štev. 1724). Pišem možu v Rusijo; ima tri sinove od 7 do 12 let. Hodi k maši.

Pri njeni sosedu Škerbic. Mož je v Bovcu in je poslal očnice. Hodi k maši.

Pri Budi; mati fejest. Obe sta iz Komna; mož je zdaj v Srbiji. So kmetje, imajo zemljo v najem. Kristjani.

24. decembra 1915

PB X, 173

⁴⁹⁵ Arhaično: sv. Rešnje Telo.

⁴⁹⁶ Josipina Birska (1890–po 1950), učiteljica v Trebčah pri Trstu, leta 1925 se je poročila in sprejela priimek Mislej, odselila se je v Jugoslavijo in učila na Štajerskem.

Pri gospe učitelja Antona Grmeka. Njej sem izročil knjigo *Dio creatore*.⁴⁹⁷ Hodi k maši. Mož ne. Silno narodno zavedna družina. Ona ga zvečer prekriža.

Pri učitelju Kosovelu.⁴⁹⁸ Izročil Bonomellijevo knjigo *La Chiesa*.

Pri Gradišarjevih. On gospodarski ravnatelj pivovarne Dreher. Ona je bila za kuharico na Dolenjskem. On hlapec. Sta se vzela, došla v Trst. On govori 3 jezike. Ima neomejeno zaupanje. Visoko se povzpел! Hodita k maši. Sine prole.

25. decembra 1915

PB X, 173

Imel mašo – z dovoljenjem gospoda župnika – v stari svetoivanski cerkvi. Povabil vernike ustno in pismeno. Došlo polno vernikov. Nad 20 dijakov – pripravničarjev sem obhajal. Peli so šolarji na suho samo božične pesmi, ki sem jih bil prej naučil. »Kaj se vam zdi« 7 kitic. »Glej zvezdice božje«. Pridigal. Maševal na stari misal, ki ga je bil daroval kanonik Bajardi⁴⁹⁹ cerkvi pred 300 leti. Nad Sv. Ivanom je hiša »Bajardovec«. V vrata sem vrezal moj priimek v glagolici.

27. decembra 1915

PB X, 173-174

Pri Mariji Dolejš, kamor smo dali pozvati 57 letno spolno bolno mater. Grozna zgodovina: sodoma, aborti, porodi, zapeljevanje. Upam, da pojde. Medtem bodo otroci molili.

Pri družini Vram (Šušmelj), kjer je 6 otrok. Mati redno k maši, bila pri vseh zornicah, otroci vsak teden k sv. obhajilu.

28. decembra 1915

PB X, 174

Pri 15 letni Milki Dovgan, ki je že 6 mesecev bolna. Spovedal sem jo, ne da se je zavedla, potem absolucijo.

Pri Uršičevih. Mati zelo dobra. Dobro vzgaja.

Pri Dovganovih (ex Hrovatin): zgledno krščanska hiša. Družinska molitev.

30. decembra 1915

PB X, 174

Milki Dovgan popotnico.

Pri stari Sancinki na novi cesti. Spovedal sem jo.

Obiskal vdovo Bekar, govoril spričo otrok o dobri vzgoji. Sin 5. šolec v realki hodi v Marijino družbo.

31. decembra 1915

PB X, 174–175

Obhajal in mazilil Sancinko na novi cesti.

Bil pri starem Paolu na Vrdelici 114. Spovedal in mazilil. Vesel, da je furlansko govoril. 67 let. Cela kolonija iz Furlanije radi vojne.

⁴⁹⁷ Italijansko, prevod: Bog Stvarnik.

⁴⁹⁸ Verjetno mišljen učitelj Rafael Kosovel (1881–1962), med letoma 1906 in 1916 učitelj pri sv. Ivanu v Trstu.

⁴⁹⁹ Baiardi – stara tržaška rodbina, ki izvira iz 14. stoletja. Verjetno je mišljen Giovanni Giacomo Baiardi, ki je deloval v 17. stoletju in je pokopan v stolnici sv. Justa.

Skočil radi ev. cerkvenega pogreba k družini Raunicher. Umrl je 32 let star, ni prejel zakramentov. Ni maral. V hiši so zelo vljudni. Oče je ateist, mati brez vere, 37 let ni prejela zakramentov, hčere tudi 15 – 20 let ne. Po šoli ne več. Jaz sem se protivil pri župniku, da bi šel k pogrebu. Izročil sem mu pogrebni listek, naj gre on...

Pri stari Božički. Sifilis. Noče možu odpustiti. Poldrugo uro pregovarjanja zaman.

Potem pri njeni hčerki, da bi jo pripravil za zakramente. Zaman. Nobena.

Leto 1916

2. januarja 1916

PB X, 175

Pri čevljarju Batu. Nagovoril, da pojde k maši. Obljubil. Resno.

3. januarja 1916

PB X, 175–176

Popotnico 67 letnemu Clapisu na Vrdelo 114.

Pri Romanu Šušmelju jaslice. Navdušil družino za 1. petek. Molijo v družini.

Obiskal Tomažičevo bolnico. Govorili o vojski in veri.

Pri Živcih: voščil novo leto ter opozoril očeta na verske dolžnosti.

Pri Gradišarjevih: se zahvalil za zaboj piva. V nedeljo sem ga videl v cerkvi iz molitvenika brati: edini mož v vsej cerkvi.

Popotnico ženi Čok tik starega farovža.

9. januarja 1916

PB X, 176

Obiskal sem včeraj obhajano Čokovko. To je brezverska družina. Zasramujejo vero vsi moški.

Pri Bonómovki. Nagovoril 16 letno Pepko, ki je Brika,⁵⁰⁰ za pogosto obhajilo. Obljubi za to nedeljo.

Spotoma srečal Marijo Božič, h kateri sem bil namenjen; bla je vidno ginjena. Za mater se boji, da bi neprevidena umrla.

Bil pri Krpanki: ona, Tonin, 3 dekleta: pridiga o Bogu. Vsi so spoved obečali. Ena ni bla 2 leti, ena 5 let, starejša od šole ne več (stara 23 let).

Bil pri Ninetu Lokarju. Ima zelo dobro mater, gre 2 x na leto k obhajilu. Oče ni bil od poroke nikdar. On »ne dela greha«. Sicer pa »vsak dan moli Boga in prosi, da bi ne umrl brez svetih zakramentov«.

11. januarja 1916

PB X, 176–177

Pri Justu Lenardonu, ki se že 44 let ni spovedal. Oče bil Furlan, se priselil sem. Baba pa je neumna.

Pri materi Angelčka Lenardona. Govoril o maši.

Pri materi deklice Angele Lenardon.

Pri gospodu Ribiču, upokojenemu, beguncu iz Gorice. Dal sem mu spored službe božje v cerkvi Sv. Ivana. Tri četrt ure na obisku. Vsi 4 dobri katoličani.

Pri očetu Marcele Višnjevec; pol ure govoril o sv. obhajilu. Ni bil že 10 let, od poroke. Obečal ta mesec.

Pri Lozej-evih. O obhajilu.

V Mezgànovcu pri Gombačevih, pri 15 letni deklici. Ona hodi k maši, mamica pa ni bla že dosti let niti enkrat v cerkvi. Mamice nisem maral dražiti. E lepo govoril. Prijazna. Naj še obiščem bolno hčerko.

⁵⁰⁰ Iz Goriških brd.

Mimogrede sem se ustavil pri 19 letni Toni, ki že 5 let ni bla pri obhajilu. Tudi pri maši ne. Samo par besed, da jo vabim v cerkev.

12. januarja 1916

PB X, 177–178

Pri Mihcu Sorč v Fedrigovcu⁵⁰¹ šte. 490. Mati je še kristjanka. Mož je hodil vsako leto k obhajilu in vsako nedeljo k maši. Zadnja tri leta nič več: mora biti vsako jutro že ob 4,30 v hlevu v tovarni. – Fant je usmiljen.

Pri Lojzku Rošer-ju v Fedrigovcu 491. Fant je v prav izvrstnih rokah: teta kakor hišna gospodinja s hčerjo.

Pri Konstantinu Dovganu v Fedrigovcu št. 492. Mati kristjana. Ima dosti otrok, bolna, ni bla že 3 leta pri zakramentih, stara mati že 2,1/2 leta, ne more poklekniti.

Pri Spetiču v Fedrigovcu. Dobri.

Pri Vukmaniču. Večkrat k njim.

Pri Šibeniku. Pepi prav dober.

13. januarja 1916

PB X, 178

Se priselili v Sv. Ivan mati in sestra Frida.

Popoldne v Odinàlovi hiši. Spovedal 61 letnega Giovanni Predonzàn-a. Že 31 let ni bil pri spovedi. Zvečer so me pozvali za popotnico. Dospel sem prepozno. Sv. olje!

Obiskal sem Logarjevo sestrico Milko Dovgan. 15, ½ let; molitve za umirajoče.

Pri Barovini. Viktorja spovedal.

Pri Barovini: obhajal. Prvič ni maral. 16 let brez zakramentov. Pri vdovi Dequal. Tolažba.

Pri Božičevih: stara in mlada.

Pokora je potrebna, je koristna za dušno ozdravljenje.

Pri Peganovih zaradi otroka. Potem sem v družini katehiziral.

Ponoči sem ob eni uri hitel k Nazariju Valentiču, Via Gioulia 83. Došel prepozno. Srce +.

26. januarja 1916

PB X, 179

Hitel ponoči in megli obolelega Pepita Skubina v Ogrado.

Baronica Vittorio: 16 letnik, na smrtni postelji.

Spovedal Ferlugo Francko.

Spovedal Benčina Toneta.

Obiskal družino Primo.

⁵⁰¹ Fedrigovec je tržaški mestni predel med današnjo ulico San Cilino oziroma parkom nekdanje tržaške psihiatrične bolnišnice in drevoredom Sanzio, ki pelje k Sv. Ivanu.

5. februarja 1916

PB X, 179

Obiskal 60 letnega Jakliča na Vrdelci in ga previdel.-

6. februarja 1916

PB X, 179

Ivan Jelán, 64 letnik na Vrdelici.

Obiskal bolnico Sancinko.

Obiskal učiteljico slovenskega otroškega vrtca na Vrdelici.

11. februarja 1916

PB X, 179

Na Frdeniču⁵⁰² previdel Pepo Čehovinko, 68 letno.

15. februarja 1916

PB X, 179

Poklicali so me k 73 letnemu Rovanu v Breg.⁵⁰³ »Bona sera, lo sa, mi no la go chiamà per la confession, perchè no vojo, la mi fassi el piazzar de firmar sta carta.«⁵⁰⁴ (testament).

Pa sem ž njim govoril. »Jero sempre cristian, prima quando stavo a San Giacomo, andavo a messa, di botto ogni domenica. No fazzo de mal a nessun.«⁵⁰⁵ Končno se je spovedal.

16. februarja 1916

PB X, 179

Rovana sem obhajal. Sveto olje? Tega se je branil. Ker je bil toliko let pri tramvaju. Ko so kolesa namazali, »le rode sbrissava, ma mi no vojo ancora sbrissar.«⁵⁰⁶

⁵⁰² Ledinsko ime za manjši tržaški predel med sv. Ivanom in Podlonjerjem.

⁵⁰³ Ledinsko ime na območju pri sv. Ivanu v Trstu.

⁵⁰⁴ Italijansko, narečno, prevod: Dober večer! Veste, nisem vas poklical za spoved, ker je ne maram. Naredite mi to uslugo, da podpišete ta papir.

⁵⁰⁵ Italijansko, narečno, prevod: Vedno sem bil kristjan. Prej, ko sem živel pri sv. Jakobu, sem hodil k maši skoraj vsako nedeljo. Nikomur ne delam nič slabega.

⁵⁰⁶ Italijansko, narečno, prevod: (Takrat se je) kolesom drsalo, jaz pa nočem še zdrsniti (proč).

Popoldne sem sklical pri likarici pri cerkvi ženske. Prišle so in sem pridigal (ker v cerkev ne gredo) eno dobro uro. Zelo zadovoljne. »Pridte še.« Pojdem, potem pa jih v cerkev povabim.

Pri Zmaku, pri očetu šolarja Zmaka.

28. februarja 1916

PB X, 180

Pri Tomažiču, ki ima 65 let, »ki se je pred toliko leti zavzel žene s 4 otroki, od katere je mož utekel.« »Bog me mora polonat.« »Štiri majhne otroke sem ravnal.« Zdaj je revež slep.

Pri Ferlugovih, nad Sancinko. Bolna mati.

6. marca 1916

PB X, 180

Na openski cesti (Cologna 1822) pri Matiji Kalcu, ima 25 let: spoved.

7. marca 1916

PB X, 180

Obhajilo Kalcu. Najbolj oddaljena hiša v župniji.

Obiskal sem družino Roncelj.

Pri Debevcu v Kolonji.

Pri Albinu Kapunu.

10. marca 1916

PB X, 180

Pri 48 letnem Jakobu Žerjalu, kovaču na Barrieri,⁵⁰⁷ biva v Fedrigovcu 22. Od poroke se ni več spovedal, ni grešnik, le vere nima. Proti veri je bil že iz mladega. Počasi sem ga v sobi pripravljaj na spoved. Ko pa je žena čula, da ga pripravljaj, je stopila v sobo: »Ne bo nič, bašta, nečem konfužjona.« – »Zakaj ne bo, če mož hoče?« Ona: »Pej jst nečem in ne pustim.«

⁵⁰⁷ Barjera – stara mitnica – it. *Piazza Barriera Vecchia*, trg v Trstu.

11. marca 1916

PB X, 181

Spet k Jakobu Žerjalu. Tako sva se s sosedo zmenila, ki ga je perica v Notre dame, kjer so molili za spreobrnjenje Žerjalovo. Perica me je dala poklicati. Rekla je, da me Žerjal želi videti. Pa mi reče: »Ne bo nič s tisto rečjo. Zbogom.« Jaz: »Nočete poslušati besedo Božjo, boste pa čuli besedo Satanovo.« Sem šel domov. V cerkvi sem otrokom dal moliti, jaz sem v cerkvi spovedoval, bila je sobota. Med spovedovanjem pride perica: »Gospod kaplan, Jakob se želi spovedati in obhajati.« Ko sem vstopil, je bil žareč od veselja. Spovedal sem ga in dal v sveto olje.

12. marca 1916

PB X, 181–182

V nedeljo na vse zgodaj sem ga obhajal – potem mi je žena sporočila, da je mož rekel, da če ozdravi, pojde še pred veliko nočjo še enkrat k zakramentom, tako je vesel in zadovoljen. Tudi nekatere sosede da so sklenile, da letos pojdejo k spovedi.

Meni je stara Carbonaia rekla: »*Fin ora gavevo paura, ma ghe prometto che vegnerò.*«⁵⁰⁸ Prej sem imel za zbrane babe 20 minut pridige v Fedrigovcu.

Pri Sancinki: vazem.

Pri Justi Černigoj: naj hodi k maši.

Pri Božo Korentu: naj hodi k maši.

Pri Vidmarju: naj hodi k maši.

Pri gospe Grmekovi: naj moli za moža.

Pri Vidmarju: dogovorila sva se za pripravo k prvemu obhajilu njegove 17 letne hčerke.

Pri Božičevki: pri stari in mladi radi vazma. Obe obečali čimprej, ena celo 1.e petke.

Pri 67 letnemu umirajočemu Kramer-ju na Brandežiji.

15. marca 1916

PB X, 182

Radi velikonočnega obhajila sem obiskal (obenem pastoralni obisk) družine: Dovgan, Sorč, Černigoj, Cesar, Kovačič.

⁵⁰⁸ Italijansko, narečno, prevod: Prej sem se bala, a zdaj vam obljubljam, da bom prišla.

19. marca 1916

PB X, 182

Jožef Valič, 18 let brez zakramentov. Bolan. Molila sva. Se spovedal.

20. marca 1916

PB X, 182

Istega obhajal, na Frdeniču.

17. aprila 1916

PB XI, 41

17. 4. 1916. sem spovedoval gojence višje laške realke. Redno sem prašal, ali so prišli le radi ukaza ali bi bili tudi sicer prišli. Večina po ukazu. Glavni grehi: šesta, kletvina, nepokorščina staršem, nedelja brez maše, nič ne molijo.

Dajal sem odvezo *sub conditione*,⁵⁰⁹ saj ni bil skoro nihče pripravljen, kaj šele skesan.

Neka žena, 75 letna, ni bila 45 let pri spovedi. Starešina ni bil 40 let, stari cerkovnik 10 let. Neki mož 45 let ne več. Sploh je bila pri spovedi nad polovica oseb, ki niso bile nad leto že pri spovedi.

Popolnoma so se v letu 1916. obrnili: Andlovic, ki 30 let ni hodil v cerkev, Marija Dolejš, stari Trobec, uradnik Martelanc z družino, družina Glessich, gospodična Maria, Lina.

To so zadnji ostanki mojih zapiskov iz kaplanske dobe.

20. aprila 1916

PB X, 187⁵¹⁰

Gigi Mihalič, ki me je še pred par meseci opljuval, ko sem ga obiskal, me je poklical, da bi se spravil. Vsa okolica bla tam ginjena. Eni so jokali. Krasen dan v dušnem pastirstvu: 20. 4. 1916. Malo kdaj tako pobožen sprejem svetega obhajila. Vse hiše okoli niso pričakovale spreobrnjenja. Narobe, vsi so trdili: nikoli!

⁵⁰⁹ Latinsko, prevod: pod pogojem.

⁵¹⁰ Ob koncu teh prepisov je Šček zapisal: »Opomba 27. 1. 1938. Ko sem danes, torej po 21 letih to prepisoval, se ne čudim, da sem se toliko boleznim nalezal. To je blo duševno in fizično naporno delo. V kolikih krajih sem moral se tako rekoč potiti, v kolikih so se mi smejali, zavrnili. Največ pa utrudi govorjenje. Na drugi strani pa moram ugotoviti, kar je tudi župnik Sila ugotavljal, da se je jela prazna cerkev polniti, število obhajil se silovito množiti, maše vse nabite.« (PB X, 193).

1. julija 1916

PB VI, 57

Dohodki:

incerta:⁵¹¹ 14. kron

šola: 20 kron

kongrua:⁵¹² 35.27 kron

magistrat: 22.92 kron

stipendia missae:⁵¹³ 66 kron

Skupaj: 158.19 kron

9. julija 1916

PB VI, 58

Nedelja. Popoldne šel peš čez Ricmanje v Dolino. Ustavil se pri Križmanu⁵¹⁴ v Boljuncu, ki je prejel pokojnino »*im höchsten Ausmaße*«⁵¹⁵ 1900 kron. Ima v cerkvi nove klopi. Milan Kuret je dobil odlok za Koštabono. Bila sva v Prebenegu. Milan, ki je v praktičnem življenju zelo neroden, je vendar globok mislec. Ne bo se pa spreobrnil.

12. julija 1916

PB VI, 58

Zdravnik Perničič ugotovi, da imam fariugo=laringitis. En mesec se moram delu odpovedati, kvečjemu smem maševati, potem pa bom moral en mesec mirovati še zavoljo srca. Kaj naj storim? Kako bo župnik sam vse opravljal. Ali naj grem kam za dva meseca na zrak, h kakemu sobratu, kjer bi imel hrano? Ali naj me škof imenuje v Ricmanje ali na Tinjan? Dvakrat so bili že Ricmanjci pri meni, v deputaciji je bil tudi star mož v narodni noši.

V Ricmanje me vleče srce zavoljo junaške borbe, ki so jo Ricmanjci vodili za staroslovenščino, in to proti Dunaju in proti Rimu.⁵¹⁶ Tudi so duhovno-pastirsko

⁵¹¹ Darovi duhovniku, nestalni dohodek.

⁵¹² Duhovniškia »plača« oziroma kongrua, to je dogovorjeni mesečni prejemek, ki so ga duhovniki dobili za svoje delo po pastoralnih enotah.

⁵¹³ Latinsko, prevod: mašni darovi.

⁵¹⁴ Anton Križman (1880–1916), župnik v Boljuncu.

⁵¹⁵ Nemško, prevod: V največji meri.

⁵¹⁶ Ricmanje so bile nekdanj slovenska vas na Tržaškem, med Bazovico in Dolino. Leta 1871 so v ricmanjskem cerkvenem arhivu našli tiskan misal v glagolici iz 15. stoletja, kar so kaplan Požar in nekateri verniki imeli za dokaz, da je bila glagolica, s tem pa tudi stara cerkvena slovanščina, dovoljena tudi v Ricmanjah. Leta 1899 so

zapuščeni. Vsaka odločitev je težka: smo sredi vojske, vsak hip se utegnemo preseliti, kam s starši, kam z družino?

13. julija 1916

PB VI, 58

Prvi dan moje »upokojitve«. Premišljujem versko-moralno stanje tržaške in okoliške mladine. Toliko vpijejo nad to mladino na prižnicah, v časopisih. Pa niti roditelji, niti vzgojitelji, niti oblastva ne morejo nanjo kamna vreči. Vsi si činitelji morajo priznati: Mladina je taka, kakršno smo sami vzgojili, kakršno smo jo v svoji nemarnosti samo sebi prepustili in kakor smo ji z zgledom prednjačili.

Lepe številke. Napoleonove vojske, ki so trajale 20 let, so stale 75 milijard. Vojna 1870/71 je stala 12 milijard. Vse vojne od Napoleonovih časov do svetovne so stale 180 do 200 milijard. Svetovna vojna stane samo v četverem sporazumu (Francija, Anglija, Italija in Rusija) 100 milijard na leto, če računamo 20 frankov na vojaka, z municijo vred.

Javno mnenje je bog, ki vse ukazuje, o vsem odločuje. Vse se ga boji: ministri, parlamenti, stranke, bankirji, industrialci, škofje, papeži. In kaj je javno mnenje? Tisk, to je dnevniki in tedniki. Glej primer, kako je šla Italija v Libijo,⁵¹⁷ in drugi primer, kako je šla lani v vojsko. Dva, trije ali štirje tako zvani interventisti so pri kaki kavarniški mizi naredili sklep, da je treba vojsko napovedati, in vojska se napove. Dve stvari sta pa potrebni: vzrok, utemeljitev in lastništvo tiska, pravzaprav je drugi bolj važen kakor prvi, kajti tisk »vzroke« in »utemeljitev« - ustvari.

Istra l. 1910 je štela 223.000 Slovanov in 147.000 Italijanov. Prvo zasedanje deželnega zbora l. 1861 je štelo 28 laških poslancev in 2 slovanska poslanca. Za enakopravnost sta prva nastopila virilista škofa Vitežić⁵¹⁸ in Dobrila.⁵¹⁹ Šele kasno potem so Lahi imeli 25 poslancev, Slovani pa 19.

poleg tega uporabljali tudi slovenski jezik, za kar je izvedel tržaški škof Šterk in to prepovedal. Ricmanjci so navezali stike s škofom grškokatoliške Cerkve, ki je imel sedež v Križevcih pri Zagrebu, od koder je pokrival celotno Habsburško monarhijo. Želeli so prestopiti iz rimskega (latinskega) v grškokatoliško obredje. Rimska kurija je to zavrnila, saj bi prestop lahko ustvaril nevaren precedens za poljubno prehajanje med različnimi vejami Katoliške cerkve. Kaplana Požarja so januarja 1903 odstranili iz župnije, nove kaplane pa so Ricmanjci zavračali, tako da je bila cerkev skoraj deset let zaprta. Afera se je poglobila šele leta 1910, ko so Ricmanje dobile svojega župnika in tudi dovoljenje za uporabo slovenskega jezika.

⁵¹⁷ Italija je v vojni z Osmanskim imperijem, ki je trajala od septembra 1911 do oktobra 1912 prevzela nadzor nad Libijo v Severni Afriki.

⁵¹⁸ Ivan Josip Vitežić (1806–1877), od leta 1854 do smrti škof na otoku Krku.

⁵¹⁹ Juraj Dobrila (1812–1882), od leta 1857 poreško-puljski škof in od leta 1875 tržaško-koprski škof.

Rusija. Po zadnjih statistikah narašča prebivalstvo Rusije za 4 milijone oseb. Ako se to naraščanje nadaljuje, bodo ruski narodi številčno tekom stoletja prekosili vse evropske države skupaj.

15. julija 1916

PB VI, 60

Pišem karte Jamniku, Leilerju in gospodu Schiffrerju zaradi bolezenskih počitnic. Danes je bil konec šolskega leta. V minuli noči smo začutili potresne sunke. Bili so kratki, a krepki, tako, da je vse ostajalo. Ker mislim na odhod, pregledujem korespondenco, zlasti od kar so oblastva aretirala in zaprla precej Slovencev, ker so jih obdolžili jugoslovanskega mišljenja. Pisma prebiram in ... tržem. Raztrgal sem tri pisma, ki mi jih je bil poslal Živko Popović, sorodnik bivšega srbskega ministra, iz Belgrada, ki je bil moj vrli prijatelj, ko je v Gorici študiral, kjer sva neutrudno sejala jugoslovansko idejo.

Pred seboj vidim zadnje pismo prijatelja Joškota Laharnarja, Pečinca, člana jugoslovanskega omizja v goriški bogoslovnici. Po prvem letniku je izstopil in šel na bojišče, odkoder mi je pisal: Virgil, upam, da ti bom v kratkem od drugod pisal (mislil je prekoračiti mejo in stopiti v srbsko armado). Ubogi Joško mi ni več pisal, krogla ga je zadela pri prvem spopadu. Bil je fin značaj, navdušen Slovan.

17. julija 1916

PB VI, 61–62

Spravljam in urejujem zaboje, v katerih vlada isti genialni nered, kakor je še 15. januarja, ko so se starši les priselili z zaboji vred. Zvečer so Železnikovi priredili sprejemni večer (nasproti sveto Ivanskemu narodnemu domu).

V tem letu sem naročil in plačal naslednje časopise: *Dom in svet*, *Čas*, dnevnik *Slovenec* (Ljubljana), *Mir* (Celovec), *Dan*, *Cvetje*, *Zajednica*, *Korrespondenzblatt* (Dunaj), mesečnik *Hochland*, *Waffen der Wahrheit* in *Sonntagsblatt*. Oba zadnja lista je vojska ustavila. Potem hrvatske *Novine*, *Vzajemnost*.

Hermanu Trdanu moram sporočiti, da hranim jaz nekaj važnih slovanskih knjig iz osrednjega semenišča. Hvala Bogu, da sem to storil, kajti kdo ve, kdo bo po tisti važni biblioteki segel in kaj bo s knjigami storil. Kadarkoli se spomnim imena Herman Trdan, mi pride v spomin tura na Čaven, na katerega sva v svoji veliki trmi splezala od tal do vrha naravnost; ne da bi šla na levo ali desno dva metra, brez ozira na grmovje, peščevje in skalovje, na enomesečno bivanje na Otlici, kjer sva hodila v vas k tovarišu Jožetu Likarju, ki je spal v sobi tako, da je imel noge

na Primorskem, glavo na Kranjskem in je jedel na Kranjskem, na st...⁵²⁰ hodil na Primorsko; spomnim se nove maše Žužkove pri Sv. Gregorju, kjer sem prevzel vodstvo ceremonije v cerkvi in vodstvo strežbe v salonu, v katerem sem moral skrbeti za hrano in pijačo za 140 ljudi. Na razpolago smo imeli deset hektolitrov vina. Žejni smo bili, saj je vina ostalo nekaj manj kakor sto litrov. Žretje je trajalo dva dni. Pričelo se je opoldne in trajalo do večera. Natančno opolnoči je prišla na mizo druga juha. Rajni Mrevlje iz Sv. Križa pri Ajdovščini, ki je zagledal juho, se je nasmejal in vzkliknil: »Šček, ali bomo začeli skraja?«

20. julija 1916

PB VI, 62–63

Šel sem na ordinariat, da bi zaradi bolezni škofa prosil za dopust. Pa ga ni bilo več v Trstu. Bil je na Iki. – Pri tej priliki sem zvedel, da dobiva ordinariatska pisarna od vlade 8000 kron pavšalne plače. Od te vsote dajejo tajniku 80 kron na mesec, kaplan (tedaj Oskar Pahor) 60 kron na mesec. Primorski namestnik da je rekel: »*Wir werden Istrien kroatisieren. Zwei Ital. Mittelschülen habe ich bereits aufgehoben.*«⁵²¹ Fries-Skene⁵²² je velik german, pravkar je poklical dva visoka uradnika v Trst. – Položaj dnevnika *Slovenca*. Ne sme priobčevati nobenih neugodnih vesti (suša, potres) iz tuzemstva. Uredništvu so visoke osebe namignile, naj nikoli ne pišejo zoper msgr. Faidutti-ja, ker ta ima dostop do cesarja in bi mogel listu zelo škoditi. – Doktor Brejc bo moral s Koroške, ker je tam onemogočen. Germanizacija siloma napreduje. Grafenauer⁵²³ je že toliko časa zaprt. Vse germanstvo bo vpilo: glejte slovanske izdajalce.

21. julija 1916

PB VI, 63

Dalmatinci se posebno odlikujejo v borbi proti Italijanom. Nagonsko čutijo, če zmaga Italija, postanejo sužnji Lahov, katere sovražijo. Dalmatincem gre za življenje in smrt njih domovine ob morju. Rodile so jih gore, morje jih je živilo, trpljenje krepilo. Iz teh virov spravlja Dalmatinec sedaj na dan svojo strašno moč.

V berlinski mestni hiši je napis: Mir prinaša bogastvo, bogastvo povzroča objestnost, objestnost prinaša vojno, vojna povzroča uboštvo, uboštvo prinaša ponižnost, ponižnost prinaša mir.

24. julija 1916

PB VI, 63–64

Kaj bo z nami Slovenci? Preteklost nam je znana, sedanjost je črna, bodočnost je negotova.

⁵²⁰ Verjetno mišljeno stranišče.

⁵²¹ Nemško, prevod: Istro bomo pohrvatili. Dve italijanski srednji šoli sem že ukinil.

⁵²² Baron Alfred Fries-Skene (1870–1947), pravnik, med letoma 1915 in 1918 cesarsko-kraljevi namestnik v Trstu.

⁵²³ Franc Grafenauer (1860–1935), izdelovalec orgel in slovenski državni in deželnozborski poslanec. Februarja 1916 je bil obtožen veleizdaje in do junija 1917 zaprt.

Novi mašnik Simonič,⁵²⁴ določen za Tomaj, mi je na vprašanje sporočil, da samovoljno noče menjati s Sv. Ivanom. Če pa dobi odlok pojde k Sv. Ivanu rad.

28. julija 1916

PB VI, 64–65

Slovenec 26.7. piše: »V tej vojni smo Slovenci popolnoma pozabili nase in mislimo samo na državo.«

Slovenci smo sploh prej patrioti, pravzaprav patro-idijoti, potem šele katoličani in nazadnje Slovenci. Nemci živijo v *Reichu*,⁵²⁵ katoličani med protestanti; nobeden Nemec si ne želi združenja s katoliško Avstrijo, kjer protestantov ni. Noben katoliški Francoz si ne želi iz framasonske Francije v katoliško Avstrijo ali Belgijo. Samo Slovenec se boji bivati v jugoslovanski državi, v kateri bi bili tudi pravoslavni.

Isti *Slovenec* poroča, da je ljudska stranka sklenila mir z liberalci, in piše: »Mir smo hoteli doma, da bomo zunaj na fronti močnejši.« Patroidioti!! Zavaljo države so sklenili z liberalci mir, ne bi ga pa sklenili, ako bi šlo za blaginjo naroda.

Te dni je umrl Ivan Sattler v bolnici pri Sv. Ivanu. Kaj sem se trudil, da bi ga obrnil. Ni maral ne duhovnika ne Boga. Do konca je ponavljal: »*Desideria ancora viver, per farghe dispeti a Dio.*«⁵²⁶ Druge želje ni imel. 71 let star. Tik pred smrtjo je vzdiknil: »*Voleria viver ancora per ofender quel porco de Cristo.*«⁵²⁷ Lasje so se mu žejili. Hudič v njem.

1. avgusta 1916

PB VI, 57

šola: 20

stip. missae: 70

magistrat: 22.92

kongrua: 35.27

pogrebi: 21.60

krstnine: 3.30

vpeljevanje: 1.95

Skupaj: 175.04 kron

6. avgusta 1916

PB VI, 65

Novi mašnik Ivan Omerza pride v župnijo sv. Jakoba. Julij Rutar⁵²⁸ gre začasno v pokoj.

⁵²⁴ Bogoslovec Adolf Simonič (1891–ok. 1965), doma iz Kranjske Gore, novo mašo je imel leta 1916. Župnijski upravitelj v Brezovici v dekaniji Hrušica in zatem dolgoletni vikar v Podgrajah.

⁵²⁵ Mišljeno je tedanje Nemško cesarstvo, po nemško *Deutsches Reich*.

⁵²⁶ Italijansko, narečno: Želim še živeti, da bi tako nagajal Bogu.

⁵²⁷ Italijansko, narečno: Želel bi še živeti, da bi lahko žalil tistega prasca od Kristusa.

⁵²⁸ Julij Rutar (1884–1917), župnik pri sv. Jakobu.

7. avgusta 1916

PB VI, 65

Bil sem v Škednju pri kaplanu Glavanu. Navadil se je prav dobro slovensko, dušnopastirsko deluje izborno.

8. avgusta 1916

PB VI, 66–68

Bil sem pri odhodnici gospodične Karmele Železnikove. Med večerjo, ki je trajala pozno v noč, je gospodinja poklicala par gostov enega za drugim v sosedno sobo. Nato so se gostje vrnili. Bili so očitno poparjeni. Malo kasneje je tudi mene poklicala in mi na hodniku zašepetala: »Gospod kaplan, prišla je brzjavka, da je Gorica padla.« Vrnil sem se v družbo in vodil šaljivo igro, kakor bi se nič ne zgodilo.

15 mesecev obleganja. Jeseni l. 1915, ko so bili moji starši na Štajerskem, sem hotel obiskati našo hišo v Gorici, via del Brolo. Ko sem stopil na dvorišče, sem zagledal tuje otroke pred hišo. Igrali so se z našimi srebrnimi žličkami, moje šolske knjige iz realke so ležale po tleh raztrgane in razvaljane. Pes, privezan ob dolgi verigi, ki je v trenutku mojega vstopa na dvorišče silovito lajal, me je takoj spoznal (ni me videl 13 do 15 mesecev), mahal z repom in se dobrikal. Pride žena iz hiše in me vpraša: »Kaj bi radi, gospod?« – »Sem sin gospodarja te hiše, starši so zbežali, in sem prišel pogledat, kako je s hišo.« Hiša je bila močno obstreljena, po stanovanju vse raznešeno, tuji obrazi v hiši, kjer sem prebil moja najlepša mladinska leta. Solza mi je izstopila iz oči, nisem mogel prenesti in sem stopil v Alojzijevišče, ki je bilo tudi prazno. Srečal sem Lojzeta Resa, ki me nagovori: Ravno prav, da si v Gorici, pridi nocoj v Alojzijevišče. Bo gotovo italijanska ofenziva, kakor več večerov zaporedoma. Zvečer sva šla v drugo nadstropje, se skrila za okna, ki gledajo proti Podgori. O mraku so Italijani že začeli z napadanjem Kalvarije nad Podgoro. Slišali smo glasove pok, pok, pik, pik... v raznih tonih in odtenkih, v razni jakosti. Posamezne kroglice so padale na streho gospodarskega poslopja na vrtu. Zasvetile so lučke, Kalvarija je mrgolela od lučic. Pa sem Resa vprašal: »Pa kaj se Goričani prav nič ne bojite? Saj so lahko v četrte ure tukaj.« Res: »Kdo pa se jih boji? To njihovo napadanje je vsakdanja navada, da se nihče več ne zmeni.«

Na Slovane v Trstu je napravil padec Gorice deljene vtise: v prvem hipu so bili žalostni radi italijanske zmage, saj so se vsake italijanske izgube pristrčno veselili (Lahi naš sovražnik).⁵²⁹ Potem so to zmago primerno ocenili: Kaj pa je to za ena zmaga? Avstrija ima tri četrte armade proti Rusiji, proti Srbiji, Avstrija je že

⁵²⁹ Šlo je za 6. soško bitko, ki je trajala od 6. do 17. avgusta 1916. Glavna cilja italijanske vojske sta bila Gorica in Doberdobska planota. Zaradi premoči Italijanov branilec ni preostalo drugega kot napadalcem prepustiti porušeno Gorico in se umakniti na pomožno obrambno črto na levem bregu Soče. Italijani so poleg tega zasedli tudi Doberdobsko planoto. 6. soška bitka tako predstavlja največji uspeh italijanske vojske na Soški fronti.

utrujena, Italija pa je še sveža in ima vso armado samo na tej fronti. 15 mesecev so oblegali ta hribček, zato bi se ne smeli s tako zmago hvaliti.

Tisti pa, ki smo bili neomajni pristaši slovanskega mišljenja, smo padec Gorice pozdravili, in sicer iz naslednjega razloga: ako v vojski zmagata Nemčija in Avstrija, potem je vstajenje slovanskih držav pokopano za vselej ali pa vsaj odloženo za stoletja. Ako zmaga štiri-zveza, torej tudi Italija, bomo čakali vstanovitev slovanskih držav: Češke, Poljske, Jugoslavije, čeprav nam bo krvavelo srce, da bomo morali Primorci biti pod Italijo.

Ne pozabimo namreč načrta Nemcev, da je treba vso Avstrijo germanizirati. Poslanec dr. Krek je poslal poslancu dr.-ju Otokarju Rybařu⁵³⁰ prepis načrta, kako namerava vlada Trst germanizirati. Dr. Rybař je načrt meni izročil. Nekaj so že izvedli. V Trstu je polovica bank v nemških rokah. S 60 največjimi tvrtkami tržaške trgovine in industrije so stopili Nemci v dogovore za nakup teh tverdk. Pri Sv. Vidu so ustanovili velikansko kolonijo nemških železničarjev, otvorili vrtec in prihodnje leto ustanovijo nemško šolo. V Trstu imajo gimnazijo, realko, drugo leto ustanovijo višjo pomorsko akademijo. Ladjedelnico hočejo silno povečati in v ta namen priklicati 4.000 novih delavcev iz raiha z družinami vred. – Sestanek vodstva vseh nemških strank je zahteval gospodarsko-politično združenje Avstrije z Nemčijo, v Avstriji pa posebej vpeljavo nemškega državnega jezika.

9. avgusta 1916

PB VI, 65

Bil sem v Ricmanjih. Srenjski župan Peter Žafran in starešina Kuret sta povedala: »Pred 40. leti je poslal tedanji duhovnik gospod Sancin⁵³¹ (zdaj je v Predloki) naš glagolski misal na ordinariat. Komaj gospod doktor Požar je pred 16 leti dognal, kje je misal in mi smo vložili tožbo. Tako smo misal spet dobili.«

10. avgusta 1916

PB VI, 65–66

V prostorih Marijinega doma, Via Risorta, se vrši sestanek zajednice presv. Srca Jezusovega za slovenske duhovnike iz mesta in okolice. Razpravljali smo o dušnem pastirstvu slovenskega ljudstva in napravili dva sklepa: 1. Čim bo mogoče, ustanovimo bratovščino sv. Cirila in Metoda po naših župnijah. 2. Predsedniku se poveri naloga, da sondira teren, ali bi mogli dobiti v Trst slovenske kapucine. Samostan nam bi zelo zelo koristil. Pri kosilu so sobratje, ki oskrbujejo vojne ranjence, povedali te dogodbe:

a) Močno ranjen Kranjec leži v bolnici in pravi sosedu: »Al smo jih!«

⁵³⁰ Otokar Rybař (1865–1927), slovenski pravnik, diplomat in politik češkega rodu, do prve svetovne vojne je deloval v Trstu.

⁵³¹ Jožef Sancin (1842–1927), župnik v Predloki od leta 1886, ohranjeno je njegovo rokopisno gradivo za zgodovino Predloke.

- b) Bataljon Kranjcev je prišel z vlakom do Gorice. Čim so izstopili, so na peronu popraševali: »Kje pa mate Laha (izg. uaha)?«
- c) Hrvat iz Istre so prestrelili virilia⁵³² pa je vzkliknil: »Smo htjeli Boga kojnat, sada pak nas je on kojnal.«⁵³³

18. avgusta 1916

PB VI, 68

V noči od 17. na 18. je umrl sobrat Anton Križman v Boljuncu; zgleden duhovnik, da malo takih.

19. avgusta 1916

PB VI, 68

V tem času nam je razlagal prof. dr. Ukmar na sestanku zajednice o kaldejskem jeziku.

20. avgusta 1916

PB VI, 68

Popoldne pri kaplanu Jožefu Glažarju. Govorila sva samo o pastirovanju v Trstu.

21. avgusta 1916

PB VI, 68

Pater Otto, kapucin, je bil pri meni v vasi, nato pa tovariš Omerza in Žužek, ki je na poti na Dunaj. Žužek je dejal, da bi ne bil v mestu za nobeno ceno. Tam pri sv. Jakobu ga je srečala ženska in ko ga je zagledala, je vzkliknila: »*Che sacco de carbon*«, ⁵³⁴ Žužek pa je pljunil: »Fej baba!«

Žužek je o glagolici dejal, da je to naš postulat in da nam ga bo tudi Rim dal. Jaz pa sem bil mnenja: »Nikdar pod Avstrijo. Rim nam glagolice ne mara dati, in tudi če bi jo hotel dati, bi Dunaj tega ne dovolil. Pravico do glagolice si moramo sami izvojevati, in sicer proti Dunaju in proti Rimu. To je pa more zgoditi samo, če imamo lastno državo. Drugače nikdar.«

Tirolska je še vedno v avstrijskih rokah, vendar je kraljeva oblast ukazala na državne stroške zgraditi spomenik Battisti-ju, ⁵³⁵ in sicer stoji v dekretu, da se spomenik postavi v Tridentu.

28. avgusta 1916

PB VI, 69

⁵³² Verjetno mišljen: moški spolni ud.

⁵³³ Hrvaško, prevod: Hoteli smo prevarati Boga, zdaj pa je on prevaral nas.

⁵³⁴ Italijansko, narečno, prevod: Kakšna vreča premoga.

⁵³⁵ Cesare Battisti (1875–1916), doma iz Tridenta (Trento), časnikar, politik in italijanski iredentist. Med prvo svetovno vojno je prebegnil v Italijo in se pridružil italijanski vojski. Julija 1916 so ga zajele avstro-ogrske enote, obesili so ga kot izdajalca.

Ob petih maševal pri Sv. Ivanu. Ob 6.40 z vlakom proti Št. Petru. Ob 10.30 sem bil v Šapjanah, kjer me je čakal kaplan Artur Luxa, ob 11.30 sva prišla v Jelšane. Župnik, dekan Velharticky, Čeh po rodovini, je z Luxo zelo zadovoljen. Zna tudi prav dobro slovensko. Župnik se je čudil, kako sem ga mogel v tako kratkem času tako dobro slovensko naučiti.

29. avgusta 1916

PB VI, 70–71

Maševal, potem z dekanom v Podgrad. S kolesljem. Kosila sva pri Magdiču,⁵³⁶ ki je kaplanijo predajal. Fr. Magdič je naredil napis na vratih kaplanskega urada: »Podžupni urad sv. Jakoba«. Magdič je asket: pri kosilu smo imeli mi juho, dvojno meso itd., Magdič pa postno prežganko in kos kruha – *mirabilis Deus in sanctis suis*.⁵³⁷ V Podgradu sem obiskal v zemljemerskem uradu sošolca iz realke, sedaj geometra Rafaela Nadali-ja. Oče je bil Benečan, kuhar v Gorici, ni znal slovenske besedice, sin Rafael pa si je v Podgradu popolnoma prisvojil slovenski jezik. Popoldne sem šel peš v Hrušico: 40 minut. Brkinska vas, slamnate strehe. Od daleč že vidim Gabrovška, kaže hrbet, zaprašena suknja, star slamnik, zadaj je bil župnik Kraševac:⁵³⁸ črne hlače, sive sandale, bel slamnik, čik v ustih. Gabrovšek vzklikne: »Prej bi bil dunajskega ministra pričakoval«, Kraševac pa: »Živijo! smo te želeli in hoteli v Podgrad!« Predstavili so mi gospoda Zebochini-ja, očeta sobr. Oskarja,⁵³⁹ kaplana v Brezovici. Rekel je: »*Oskar xe asai contento a Bresoviza, il suo paroco Kraševac xe un angelo però a Oskar ghe manca el mare; basta ch' el pol, el scampa su una vizina zimeta per cucar el bel mar.*«⁵⁴⁰ Prenočil sem pri dekanu Hušu,⁵⁴¹ ki mi je razkazal vodovod in veliko mlekarno, delo pokojnega dekana Rogača.⁵⁴²

30. avgusta 1916

PB VI, 71

Do kosila pri Hušotu, ki je zelo podjeten mož: vodi mlekarno in posojilnico; v hiši ima telefon; kot podgrajski kaplan je zgradil zelo solidno cerkev sv. Cirila in Metoda. Popoldne z vozom do Jelšan: 13 kron.

31. avgusta 1916

PB VI, 71

V Jelšanah. Kaplan Luxa mi je povedal, da so mu oblasti poslale iz Reke vprašalne pole z nemškimi napisi, odgovoril pa je po slovensko, »*perchè la lingua ufficiale non pol eser altra che quella del popolo.*«⁵⁴³

⁵³⁶ Franc Magdič (1877–1968), župnijski pomočnik v Tomaju, kasneje se je vrnil v domačo Prlekijo.

⁵³⁷ Latinsko, prevod: Čudovit je Bog v svojih svetih. (Ps 68,36, po Vulgati Ps 67,36)

⁵³⁸ Alojz Kraševac (1882–1944), kaplan v Predloki, nato župnik v Brezovici, narodni in gospodarski delavec.

⁵³⁹ Oscar Zebochin (1893–1977), tržaški duhovnik, pozneje tudi stolni kanonik.

⁵⁴⁰ Italijansko, narečno, prevod: Oskar je zelo zadovoljen v Brezovici. Njegov župnik Kraševac je pravi angel, vendar Oskar pogrša morje. Ko le utegne, zbeži na bližnjo vzpetino, da gleda lepo morje.

⁵⁴¹ Mihael Hušo (1882–1941), med letoma 1908 in 1915 kurat v Podgradu, župnik in dekan v Jelšanah (1924–1935), zatem stolni kanonik na Reki. Torej je Šček to zapisoval oz. prepisoval v času, ko je bil Mihael Hušo dekan.

⁵⁴² Anton Rogač (1840–1905), dolgoletni župnik in dekan v Podgradu, gospodarstvenik in kulturni delavec.

⁵⁴³ Italijansko, prevod: ker je uradni jezik lahko samo jezik ljudstva.

1. septembra 1916

PB VI, 71–72

Sem dovršil rokopis *Žalovanje in tolažba* ter ga poslal Katoliški bukvarni v pregled in izdaje. Berem časopise: Poslanec Gautier⁵⁴⁴ v Parizu je povedal, da je imela Francija leta 1872 porodov 960.000

leta 1901 porodov 850.000

leta 1905 porodov 807.000.

Leta 1908 je bilo rojenih več ko umrlih.

V Nemčiji 860.000

v Italiji 580.000

v Avstriji 530.000

v Angliji 400.000

v Franciji 37.000.

Isti poslanec je rekel: »Če pojde tako naprej, ne bo v doglednem času Francija imela ne vojakov ne davkoplačevalcev.

Velharticky je rad ponavljal stavek: »*Cum feminis ne sedeas, sed eas ne pereas per eas.*«⁵⁴⁵ Ker je izgovarjal s češkim naglasom, je bil pomen nerazumljiv.

Iz časopisov: leta 1898 je bil Čeh Tomaz Škrdle⁵⁴⁶ v Gorici: vsi napisi so bili laški; samo dva slovenska in dva nemška.

Tržaška statistika:

leta 1700: prebivalcev 4.000

leta 1800: prebivalcev 40.000

leta 1850: prebivalcev 70.000

leta 1892: prebivalcev 155.000

leta 1914: prebivalcev 250.000.

Jelšanski sosedje: prvi sosed je v Trnovem 1.45 ure daleč. Trnovo je v drugem dekanatu, v drugi deželi in v drugi škofiji. Klana 2.30 ure, Starod 2.15 ure, Podgrad 3.30 ure.

Danes sem našel v listnici vizitko ali posetnico sobr. Lojzeta Filipiča⁵⁴⁷ iz bogoslovskih časov. Na vizitki je napis: Vekoslav Filipič, bogoslovec, Gorica. Zgoraj pa stoji geslo: Človeško življenje je kakor otročja srajca: kratko in usrano.

4. septembra 1916

PB VI, 72–73

Andrej Gabrovšek je prišel s kolesom k meni v vas in ostal ves dan. Govorila sva o politiki, o pastirovanju, o mlekarni, zlasti pa o potrebi našega lista v Trstu.

5. septembra 1916

PB VI, 73

⁵⁴⁴ Ni jasno za katerega poslanca gre. Leta 1916 ni bilo poslanca s tem priimkom v francoskem parlamentu, jih je pa bilo več v preteklih sklicih.

⁵⁴⁵ Latinsko, prevod: Z ženskami ne posedaj, ampak pojdi, da se zaradi njih ne pogubiš.

⁵⁴⁶ Tomaš Škrdle (1852–1913), češki duhovnik, katehet in organizator krščanskih socialcev na Češkem.

⁵⁴⁷ Verjetno je mišljen duhovnik Alojz Filipič (1888–1963), dolgoletni župnik v Batujah.

Gospa Hrabarica mi je posodila koleselj in konja, poklical sem Luxo, in hajdi v Trnovo h gospodu dekanu, ki je dr. Jože Kržišnik.⁵⁴⁸ Bil je po rodu Štajerc. Tam so ga Nemci preganjali. Odkrit mož, ni klečeplazen, je samostojen, širokega obzorja, asket, prvovrsten spovednik. Prisilil naju je, da sva ga midva mladeniča tikala, njega častitljivega možakarja. Za večerjo smo imeli postno juho, par krompirjev v oblici in belo vino. Pri njem sem zvedel vest, ki se da skleniti v te besede: dr. Krek je zaupno povedal škofu Mahniču, da eksistira londonski pakt,⁵⁴⁹ po katerem bomo Primorci pripadli Italiji. Naša javnost tega ne sme vedeti, mi pa bodimo na to pripravljeni. – Pri njem sem videl spovednico, kakršne nisem prej: sedalo se da poljubno dvigniti, tako da lahko sediš ali stojiš, v spovednici imaš na razpolago električno razsvetlavo, visoko nad glavo imaš polico z asketičnimi in moralnimi knjigami, na vrhu še zračnik.

6. septembra 1916

PB VI, 73–75

Gospod dekan mi pripoveduje o jelšanskih duhovnikih: V bližnjih Podgrajah živi duhovnik Štefan Jenko, ki je tam že 45 let. V mladosti je bil on tukaj za kaplana; imel je sestro pri sebi. V tistih časih sta bila v Jelšanah vedno dva kaplana, eden je imel konja, da je jahal v vasi, ki jih je bilo 13. Fara je velika: iz enega konca do drugega je šest ur. Drugi kaplan je imel z Jenkovo sestro ljubavno razmerje, ne da bi gospod Jenko tega znal. Sestra je porodila otroka. Tako je nanoslo, da je sam oče (kaplan) otroka krstil. Ta otrok je postal učiteljica in kot učiteljica je tudi ona imela nezakonskega otroka, deklico, in ko je odrasla, se je vračala v Jelšane, razsajala pod kaplanijo in zahtevala denar. Škandal v vsej občini.

Imel sem kaplana Peterlina.⁵⁵⁰ Pijan je bil in je šel na prižnico, vse se mu je smejalo. On pa: »Kaj se smejete, pa pejte vi gor!« Ker so se mu še smejali, je šel s prižnice proti zakristiji; pred zakristijo se je skesal in se vrnil na prižnico. Pijano je govoril: kako ptičke pojo, in kako rožice cveto – pa ni mogel naprej. Vsa cerkev v smeh, Peterlin pa na glas: »Pa pridite vi gor, bomo videli, kdo zna boljše!«

V majniku sem imel jaz šmarnice, ker je bil Peterlin preveč pijan. Užaljeni kaplan, namesto da bi spovedoval, je vzel klobuk in šel v Harije. Tam je bil duhovnik Škerjanc⁵⁵¹ in ga ni pustil preč. Čez tri ure se je Peterlin vrnil v spremstvu nekega moža iz Harij. Seveda maševati ni mogel, zato sem jaz rožni venec molil. Nekoč je imel popoldne blagoslov. Izpostavi Najsvetejše, pokadi in začne latinsko peti – *Kyrie eleison* – namesto – Gospod usmili se. Jaz sem bil v

⁵⁴⁸ Jože Kržišnik (1865–1926), duhovnik in pesnik, dolgoletni župnik v Trnovem (Ilirska Bistrica).

⁵⁴⁹ Londonski memorandum (ital. *Patto di Londra*) je bil tajni sporazum med Italijo na eni strani in silami antante na drugi strani, ki so ga 26. aprila 1915 v Londonu podpisali predstavniki Italije, Velike Britanije, Francije in Rusije. S tem sporazumom se je Italija zavezala napovedati vojno centralnim silam v roku enega meseca, v zameno pa bi Italija v primeru zmage pridobila nova ozemlja.

⁵⁵⁰ Alojzij Peterlin (1872–1943), duhovnik, učitelj in književnik. Kaplan v Podgrajah pred prvo svetovno vojno, pozneje je izstopil iz duhovniškega stanu ter v Ljubljani diplomiral iz filozorije in književnosti. Učil je na raznih šolah, pred smrtjo pa se je vrnil v duhovniški stan.

⁵⁵¹ Verjetno je mišljen Janez Škerjanec (1845–1917), kurat v Harijah, pozneje župnik v Vremah.

klopi in sem mu rekel: »No, čuj, moli iz molitvenika!« Peterlin se jezno ozre: »Kaj mislite, da sem pijan?!«

11. septembra 1916

PB VI, 75–76

Ponedeljek. Z Luxo sva šla iz Jelšan v Podgraje: skoro dve uri po stezah. Tukaj je za duhovnika Štefan Jenko. V veliki samoti: v Bistrico dve uri, v Jelšane dve uri; na ono stran je že hrvaška dežela; do prvega duhovnika ima deset ur. Ko je lani nek hrvaški klerik umrl, je do njega hodil štiri ure. Gospod Jenko je že 46 let v Podgrajah. Na svojem domu je bil samo trikrat, v 46 letih je bil v Trstu trikrat. Sedaj ni bil v Trstu že 12 let.

Gospod Jenko je zelo bogoljuben gospod. Ima umazan farovž in še bolj umazano deklo. Cerkev ima 22 johov zemlje in 19 johov gozda. Mašuje ob nedeljah (s pridigo) 2.30 do 3 ure. Po cele mesece ne vidi sobrata. Gre le redko iz duhovnije, le za odvezo. Nekoč ni bil šest mesecev pri spovedi. Brije se najbrž zelo malo in nosi vedno škornje. Spoveduje počasi. Kot mlad kaplan je nekoč spovedoval od 6. ure zjutraj do 1. ure popoldne dvaindvajset oseb, drugikrat pa od 7. do 11. ure devet oseb. Študiral je v Kranju. Njegov oče je plačeval zanj za hrano in stanovanje po štiri goldinarje na mesec.

14. septembra 1916

PB VI, 76

Četrtek. S konjem gospe Hrabarice sva se z Luxo peljala v Starado (Starod). Krasen razgled. Majhno stanovanje: samo dve sobi. Gospod Nėdved (je Čeh) je tudi učitelj. Vsaka hiša, in teh je 60 do 80, mu da dva metra drvi. Gospod Nėdved je velik pristaš glagolice, študira stare glagolske napise, pisma in matice. Tole pove: »V Šterni so imeli kelih, ki je bil pravo čudo. Neumen duhovnik ga je prodal za 70 goldinarjev (za en goldinar si kupil 10 litrov vina). Kupec ga je prodal Rodtschildu⁵⁵² za 20.000 goldinarjev in ta ga je zopet prodal za 25.000 goldinarjev. Kako uničujemo naše dragotine.«

18. septembra 1916

PB VI, 76

Ponedeljek. Luxa se odpravi po biro na Brdo, jaz pa odrinem ob 7.15 z vlakom iz Šapjan; domov sem dospel ob 12.15.

19. septembra 1916

PB VI, 77

Dne 19. junija 1916. je goriška slovenska duhovščina predložila c. kr. Namestništvu v Trstu zelo tehtno utemeljeno spomenico, naj bi se končno otvorile državne slovenske ljudske šole v Gorici, in naj bi se pri napisih na javnih poslopjih v mestu upoštevalo dejstvo, da je v Gorici polovica prebivalstva slovenske narodnosti. Tudi županstva goriške dežele so vložila podobno spomenico 23. julija 1916.

⁵⁵² Pripadnik judovske rodbine Rothschild, izvorno iz Frankfurta na Majni, nekakšen sinonim za bogastvo.

Dne 9. avgusta 1916 je Gorica padla v laške roke. Popisniki obeh spomenic so 6. septembra istega leta prejeli od namestništva odgovor, da se bo obema zahtevama ugodilo, čim bo mogoče.

Nedjelja – to je naslov časopisa za ruske ujetnike v Avstriji. Izhaja na Dunaju. Izvod stane 20 vinarjev.

24. septembra 1916

PB VI, 80

Nedelja. Oče silno bolan. Bratranec Jožef pri nas. Jaz okoli. V mestu srečal dr.-ja Muniha.

25. septembra 1916

PB VI, 80

Ponedeljek. Iz Boljunca je prišel Res k meni v vas. Še vedno je neodločen.

27. septembra 1916

PB VI, 81

Pričetek šole. – Slovenska knjižnica v Marijinem domu v Trstu je odprta ob nedeljah in praznikih 4.30 do 7. ure. Ima precej zanimivih knjig, kakor: *Zgodnja Danica* 1848, 1852, 1862; *Planinski vestnik* 1904 do 1914.

Lichnowsky⁵⁵³ piše: »Če bi zadeli na kakem osamljenem otoku na ljudstvo, pri katerem bi iz oken pri hišah štrlelo samo orožje in bi srečavali povsod oborožene ponočne straže, bi si popotnik pač ne mogel drugega misliti, kakor da so na otoku sami razbojniki. – In ali je lice Evrope kaj drugačno? Iz tega vidimo, kako malo vpliva ima vera na človeka, ali vsaj, kako malo vera prešinja in vodi človeštvo.«

V Jugoslovanu treba med drugim razčistiti prašanja:

- Integralci – nacionalci
- Ljudska stranka ima ali nima nacionalnega programa? Nima ga.
- Staroslovensko bogoslužje – naš postulat za vse slov. ozemlje.
- Stranke naj le obstajajo – noro bi bilo jih sedaj hoteti ubiti – bode nad strankami »Narodni svet«, ta bo tudi boje oplemenitil. V ta namen treba mladino v nacionalnem duhu vzgojiti (v mejah evangelija).

⁵⁵³ Morda je mišljen Karl Lichnowsky (1756–1814), dunajski plemič in podpornik umetnosti.

Prej ali slej, anti kmalu, se bo »delal mir«. Kakšen program imamo Slovenci? – Kje bomo tedaj? Gorje tistemu, ki se v kotu skriva, kadar se kruh deli. Ko se bodo pravice delile, bi morali mi sodelovati. Ali pa bodo za nas Nemci delali? Morda nas oni »namestovali«? *Vae absentibus*.⁵⁵⁴ Tržaške branjevke pravijo »*Chi ziga, ga sempre ragon*«.«⁵⁵⁵

28. septembra 1916

PB VI, 82

Katolicizem je povsod samo še v defenzivi. Povsod gre navzdol, na vseh poljih. Tragično: katolicizem, ki bi moral reševati vse nastopajoče probleme, ker ima v sebi za to vse potrebne premise, prepušča reševanje strujam, ki z delno rešitvijo tega in onega problema zadajajo Cerkvi rano za rano. Katolicizem bi moral rešiti nacionalni problem v svetu, najprej seveda v Cerkvi sami:

- 1) Ureditev jezikovnih pravic vernikov v narodno mešanih krajih.
- 2) Upravo Cerkve bi morali pokatoličaniti, pokristjaniti. Cerkev je rimska, treba pa, da bi bila katoliška.

Reševanje nacionalnega problema bo Cerkev prepustila drugim. In je vendar neverjetno, kako Cerkev zastaja: duhovnik, ki bi spil eno kapljico vode po polnoči, duhovnik, ki nima take in take obleke, ve natanko, koliko je prestopil in kakšna kazen ga zadene. Sme pa duhovnik zatirati vernike druge narodnosti, druge jezike prezirati, sramotiti, ljudi potujčevati, torej grešiti zoper kraljevi nauk Jezusov (Ljubezen. Ne storite drugim, česar ne želite, da bi vam oni storili.) in imeti zavest, da je neomadeževan.

Socialni problem sili v reševanje. Rešujejo ga socialisti ... in s kakšno škodo za Cerkev ...

V znanstvu⁵⁵⁶ je nekaj bolje. Tudi tukaj je sicer res, da je včasih katolicizem nasprotnik vede, ne v kolikor ima dogme, ampak v kolikor so hierarhi, voditelji, škofi, prelati, omejeni. Po lemenatih vzgajajo bogoslovce v svetem spoštovanju do vsega obstoječega ...

29. septembra 1916

PB VI, 83–84

Izvolili so novega generala dominikancev: patra Theißlinga,⁵⁵⁷ ki je neki izredno učen. Kdo ve, ali bo držal neomajno vse, kar imajo dominikanci v tradiciji.

⁵⁵⁴ Latinsko, prevod: Gorje odsotnim.

⁵⁵⁵ Italijansko, narečno, prevod: Kdor kriči, ima vedno prav.

⁵⁵⁶ Verjetno mišljeno: znanosti.

⁵⁵⁷ Mišljen je Ludwig Theißling (1856–1925), nizozemski teolog, med letoma 1916 do 1925 vrhovni mojster (*maestro generale*) reda dominikancev.

Kako bo s »prepričanjem«? Ko je znano, da imajo v tem in onem prašanju vsi dominikanci eno »prepričanje«, franjevci pa v istem prašanju drugo »prepričanje«. Od prvega generala oz. definitorja do zadnjega patra.

Nikjer dominikanci ne obhajajo slovesno Brezmadežne, franjevci pa z devetdnevnici! Le ker je bil Tomaž⁵⁵⁸ proti. – Sveti Frančišek in sveti Dominik sta pa bila prijatelja. Nasledniki niso!

Kapucini proti franjevcem v Kopru. Kaj si očitajo:

- 1) Sveti Franc⁵⁵⁹ je imel tonzuro spredaj vidno ne pa zadaj kakor franjevci.
- 2) Sveti Franc ni imel zaponke (pugelje), ampak samo lesene gumb.
- 3) Sveti Franc prepovedal nositi britev s sabo, torej ni imel brade, zato bi jo tudi kapucini ne smeli nositi.

Tako so se prepirali v Kopru 1915 in 1916.

Piero Mosettig,⁵⁶⁰ vikar v stolnici, povedal o pogrebu v Gorici: Nekega mazzinianca⁵⁶¹ smo pokopali. Na grobu se je oglasil somišljenik Bresina in sklenil: Pokojnik se bojeval vse življenje za visoke ideale svobode, ki jih vera ne priznava. V tem hodimo za njim. On naš zgled.

Nato Piero brž: *Permettetemi, signori, due parole.*⁵⁶² Govornik pred mano je pozival, naj sledimo pokojniku. Prav je imel. Jaz se tudi zlagam. Pokojnik je pred smrtjo ovrgel svoje nauke, sprejel svete zakramente in umrl v božji veri. Sledimo mu! – Vsi mutasti!!

Umestna distinkcija: učeča in poslušajoča Cerkev. V prvo skupino spadajo le škofje (dandanes učimo tako), v drugo pa duhovni in laiki. Jezus pa je apostolom naložil, naj učijo, krstijo narode. Ločitev v učečo in poslušajočo Cerkev je božja ustanova. Učijo pa vsi duhovni, ne le škofje. Poslušajo pa laiki.

2. oktobra 1916

PB VI, 85

Georg Baumberger⁵⁶³ *Blaues Meer und schwarze Berge*. Verlag Benzinger, Einsiedeln. O koroških Slovencih in o Slovencih sploh: »*Das halb scheue, halb zudringliche, endlos uninteressante, fast geprügelte Wesen, das bei jeder Anrede den Hut bis zum Boden zog.*«⁵⁶⁴

⁵⁵⁸ Mišljen je sv. Tomaž Akvinski (1225–1274), dominikanec in eden najpomembnejših cerkvenih učiteljev.

⁵⁵⁹ Mišljen je sv. Frančišek Asiški.

⁵⁶⁰ Pietro Mosettig (1877–1958), vikar v goriški stolnici, po prvi svetovni vojni dolgoletni dekan v Ločniku.

⁵⁶¹ Somišljenik Giuseppeja Mazzinija (1805–1872), italijanskega revolucionarja in politika.

⁵⁶² Italijansko, prevod: Dovolite mi, gospod, dve besedi.

⁵⁶³ Georg Baumberger (1855–1931), švicarski časnikar, pisatelj in politik v različnih katoliško-konservativnih strankah.

⁵⁶⁴ Nemško, prevod: Napol sramežljivo, napol vsiljivo, neskončno potrpežljivo, skoraj potolčeno bitje, ki je ob vsakem nagovoru potegnilo klobuk do tal.

Ein deutscher Kärntnerischer Geistliche sagte mir: »Der Kärntnerische Slowene ist Jahrhunderte lang vernachlässigt gewesen, was ihm die Merkmale einer niedrigeren Rasse anhaftet, obwohl er im Grunde durchaus keine solche ist.«⁵⁶⁵

Kako je videl Ljubljano? V cerkvah:

»Gefreut habe ich mich in 2 Dingen: die heimliche Ordnung und Sauberkeit in den Kirchen und die Achtung der Bevölkerung vor der Heiligkeit des Ortes, die stille Andacht, der man sich hingab.«⁵⁶⁶

Ein slowenischer Redakteur sagte mir: »Der Slowene hasst den Deutschen nicht, räumt ihm auch ohne weiters eine einigermaßen bevorzugte Stellung ein, aber den Kirchenfeind erträgt er nicht; denn er ist ein treuer Katholik.«⁵⁶⁷

[Op. Ta katoliški slov. redakter je napolnjen z duhom suženjstva.]

⁵⁶⁵ Nemško, prevod: Neki nemški koroški duhovnik mi je rekel: »Koroški Slovenec je bil stoletja zanemarjen, kar mu daje lastnosti manjvredne rase, čeprav v osnovi to sploh ni.«

⁵⁶⁶ Nemško, prevod: Vesel sem bil dvojega: skrivnega reda in čistoče v cerkvah ter spoštovanja prebivalstva do svetosti kraja, tihe pobožnosti, ki se ji je ljudje predajajo.

⁵⁶⁷ Nemško, prevod: Neki slovenski urednik mi je rekel: »Slovenec ne sovraži Nemca in mu zlahka priznava nekoliko privilegiran položaj, ne prenese pa sovražnika Cerkve, saj je zvest katoličan.

PAR DNI DNEVNIKA

Leto 1917

16. avgusta 1917

PB X, 194

Četrtek. Z Omerso, ki je pri Sv. Jakobu, in Leilerjem, ki je moj naslednik pri Sv. Ivanu, smo šli v Milje, potem v Stare Milje. 5000 duš, komaj 800 hodi v cerkev k pridigam.

Tovariš Chierego⁵⁶⁸ nam pove, da je dobival doslej 65 kron, odslej bo 80. Mesečno.

Eno uro daleč pogreb: 70 soldov: ta denar si delita oba kaplana. Že dve leti si nisem mogel kupiti neppur una strazza. – Ima mater, dve brezposelni sestri. Nikar ne reci: Škof ni sestri ordiniral, tudi njega ne, da bi se stri preživljal, toda ako bi bil znal, da bo takò živel, bi ne »šel v ta stan«. Saj bi ne smel pustiti, da sestri stradata. Vsak mesec si privoščimo enkrat kruh. Tedensko 1.40 kg polentine, 10 dkg masla, to dobiva za denar od aprovizacije. Vsak dan pijemo cikorijo, polento, nezabeljene ribe. Župnik da je boječ. Vse mrmra. Dekan: »Pazienza!«

17. avgusta 1917

PB X, 194–195

Petek. Z istima tovarišema na Opčinah. Gori z zobno železnico za 1 krono, doli peš k Sv. Ivanu. Krasen sprehod. Prahu do gležnjev. Reveži vojaki, ki hodijo cele dneve v prahu žejni, dostikrat lačni, mislijo pa na dom, zlasti poročeni. Duhovniku, ki principiuelno vojsko odobrava, bi dal 24 po riti vsak dan. Do popolnega spreobrnjenja.

Dekan Zink je imel »cesarsko psico«. Kaj bi Kristus rekel. *Sanctum non canibus*.⁵⁶⁹

Vse uradne maše so mi zoprne. Pridejo k maši uradni krogi za parado. To ni maša. To je komedija. – Popoldne pa dekan ni maral k veselici zaradi plesa.

20. avgusta 1917

PB X, 198–207

Misli zvečer – Duhovniki smo – vidim v Trstu – dokaj nepopularni. Dosti smo sami krivi.

Vascotto⁵⁷⁰ pravi, da bi ne šel na vrt sesti za nobeno ceno. »*Ghe ne xe de tuti i colori*.«⁵⁷¹ - Ne zaupa ljudem. Ne mara jih.

V ljudskem vrtu, kjer večkrat posedevam – da pridem iz zatohle sobe Via dei Fabbri – da tudi kaj berem ali se le zračim, prisede (tik cerkve Starega Sv. Antona) star duhovnik, zelo snažno oblečen, skoro eleganten. Tik mene, sva sama. Še nikdar me ni nagovoril. Komaj, komaj pozdravil. (Op. To je bil zgodovinar Jacobo Cavalli⁵⁷²)

⁵⁶⁸ Francesco Chierego (1891–1962), tedaj duhovni pomočnik v Miljah.

⁵⁶⁹ Latinsko, prevod: Svetega ne dajajte psom. [Mt 7,6]

⁵⁷⁰ Verjetno je mišljen duhovnik Bartolomeo Vascotto (1890–1963), kaplan v župniji Marije Pomočnice.

⁵⁷¹ Italijansko, narečno, prevod: Tega je vseh vrst.

⁵⁷² Jacobo Cavalli (1839–1919), dolgoletni profesor verouka na tržaških šolah, krajevni zgodovinar in arhivist.

Don Reya⁵⁷³ hiti po mestu in duhovnika ne pozdravi. Nikogar vobče ne pogleda. Don Chierigo ne pogleda nikogar v obraz. Samo par zgledov. Taki moramo biti ljudstvu tujci.

Tudi noša je kastavska, z njo se hočemo separirati, kakor se niso ne Jezus, naš Gospod, ne sveti Peter.

Naše pastirovanje je ostalo na mestu, kjer je bilo pred stoletji. V Trstu lezemo v polno poganstvo. Pri jezuitih sem pri peti maši ob 11 uri naštel 60 oseb. Pri Sv. Justu je bilo pri maši 109 oseb, pri pridigi samo 38 oseb.

Tudi ne smemo vsega uniformirati. Naš župnik bi hotel službo božjo za Slovence kopirati od laške. Ne smemo. Tako ne smemo med Slovenci rožni venec moliti na laški način; ne smemo vsiljevati Slovencem *Tantum ergo*.⁵⁷⁴

V mestu bi morali imeti dosti župnij. V vsaki 5, 6 duhovnikov. Maše vsako uro od 6 do 11. Nikdar dve hkrati! Vsak duhovnik bi moral imeti svoj okraj za osebno dušno pastirstvo. Samo najbolj sposobne v mesto, sposobne za mesto. Vsak dan po hišah obiske; notranji misijoni v pravem pomenu besede. Baš ubogi, revne družine naj vedo, da ne mine teden ali mesec ali kvartal, da jih ne bi obiskal duhovni pastir in jim prinesel telesne (sv. Vincenc, kruh) in duhovne tolažbe. Med reveži ni salonov, včasih brlogi, luknje, revščina. Tudi najbolj zloglasni okraji potrebujejo Kristusa. Jezus pri Mariji. Tudi v najbolj temnih delih velemest so neumrljive duše.

In mi? Omejujemo se na majhen krog kristjanov: na Marijino družbo, na pridigo. Potrebno je pastirovanje, hišno, družinsko pastirovanje. Zato se hoče vzgoje in priprave v semenišču.

Vsak dan vsako uro maša: 6, 7, 8, 9, 10, 11. Nič polovic. Od časa do časa pridige, izredne, pa izvrstne pridige. Take pridigarje vzgajati, jih negovati, jim pomagati!

Cilj: reševanje duš.

Sredstvo: Čim večje posredovanje resnice in milosti.

So pa ovire in pospešila.

Služba božja

Pridigovanje

Nauk

Spovednica

Društveno življenje

Bolniška postelja – največji apostolat za bolnika in družino

Pastoralni obiski

Tiskovine, letaki

Tisk – Prireditve

za vse starosti

⁵⁷³ Alfonso Reya de Castelletto (1861–1933), plemiškega rodu iz Roviga, dolgoletni tržaški duhovnik.

⁵⁷⁴ Latinski naslov evharistične hvalnice, zadnji del himne *Pangue lingua*.

za vse sloje.

Redovnike v mesto, toda morajo biti zares svetno izobraženi, ne tululù, kakršne srečavamo danes po samostanih.

Redovniku, ki je izobražen in svet, verniki bolj zaupajo kakor nam.

Misijoni istočasno.

Pred revolucijo v 18. stol. in pred sekularizacijo koliko dežel je bilo pod duhovniško oblastjo. Ničesar niso storili v zvezi s Kristusovim duhom.

V Trstu duhovništvo komaj vzdržuje v redu zunanji mehanizem uprave; niti sledu ni o intenzivnem pastirovanju.

Ali spoveduje v Trstu 40 duhovnikov?

Ali ima vsak 100 klientov? Če = 4000. Kaj je to v primeri s 200.000 dušami?

Uvidevam propadanje krščanstva: ni nauka. Potem bo prišlo še drugo: bela kuga. Danes je ta kuga doma v krajih aristokracije, deloma uradnikov. Razširila se bo! In potem? *Religio depopulata!*⁵⁷⁵

Zakaj so potrebni redovniki? Tudi radi pridige. Po mojem duhovnik ne more (normalni duhovnik) dobro pridigovati, ker nima časa. Ves teden bi moral duhovnik porabljal za molitev in študij samo za pridige. Potem šele bi mogel v 30 letih imeti 3000 dobrih pridig. Drugače ne pridemo do dobrih pridig. Ta čas imajo redovniki. T seveda bi morali biti pod posebno disciplino že radi pridige. V Trstu bi morala biti vsaka pridiga en dogodek. Jamčim, da bi bile cerkve polne. In s pridigo pride drugo: spoved, obhajilo, maša.

Mi duhovniki pa imamo šolo, pisarniško delo, bolnike, krščenje, pogrebe, kje je čas za pripravo temeljitih pridig?

Pomislimo: za vse Slovence v Trstu (60.000) ni niti ene pridige za izobražene sloje: advokati, učitelji, uradniki etc etc. Niti ene. *Fides ex auditu!*⁵⁷⁶ Pa se čudimo, da šolani ljudje nimajo vere!? Čuditi bi se morali, če bi jo imeli.

Kar se Slovanov tiče, opazamo v Cerkvi premoč laškega nacionalizma. Če bi človek le na zunaj gledal, bi pač videl, da je Sveti Duh sicer belo oblečen, a ima eno perot rdečo, drugo zeleno.

21. avgusta 1917

PB X, 202–204

»*Euntes docete omnes gentes.*«⁵⁷⁷ V mestu je 200.000 oseb, odraslih 120.000. Koliko pridig je: 1 Sv. Just, Sv. Jakob 2, Sv. Anton novi 2, stari 2, jezuiti 1, Marija Velika 1, Sv. Ivan 3, Rojan 2, Škedenj 2, Barkovlje 2, Sv. Vincenc 2, kapucini 1:

⁵⁷⁵ Latinsko, prevod: Opuščeno versko življenje.

⁵⁷⁶ Latinsko, prevod: Vera iz poslušanja (oznanjevanja). [Rim 10,17]

⁵⁷⁷ Latinsko, prevod: Pojdite in učite vse narode. [Mt. 28,19–20]

Če je pri vsaki pridigi 100 oseb, čuje v nedeljo božjo besedo 2100 oseb. To je žalostno. *Fides ex audita!*⁵⁷⁸ Slabe pridige so, povečini neprivlačne; za Slovence skoro vse ob uri, ko Slovenci – razen dekel in gospodinj – še spijo.

Apologetične knjižnice ni nobene, v vsem Trstu niti ene; čitalnice katoliške niti ene. Vsi dnevniki so nekatoliški, ta ali oni očitno antikatoliški.

V Trstu imamo Marijino družbo z nekakim zavetiščem za deklet, služkinje. Tudi liberalci, to je edinjaši, imajo svoje, ki je prvotno, to je zavod sv. Marte.

Govoril sem z voditeljem Guštinom,⁵⁷⁹ kaplanom pri Sv. Antonu novem, kaj pravi on o zavodu sv. Nikolaja? On: Mi smo ustanovili svoje zavetišče, ker je zavod sv. Nikolaja le v liberalnih rokah. Večkrat se je v zavodu sv. Nikolaja potikal *Slovenski narod*. Ob nedeljah je vis-a-vis ples. Prihajajo feldvebeljni.⁵⁸⁰ To ni dobro.

Potem sem govoril z gospo Ponikvar,⁵⁸¹ ki je na čelu zavoda sv. Nikolaja. »Mi, ki smo v vodstvu zavoda sv. Nikolaja, hočemo, da se v zavodu krščansko živi; v zavodu se vsak dan moli rožni venec, vsa dekleta gredo ob nedeljah k maši, pred kosilom in večerjo se moli. Samo po sebi se razume, da je dekletom na razpolago *Edinost*. Mi želimo nastaviti duhovnika, ki bo skrbel za moralno odgojo deklet. Ako duhovniku v zavodu ne bo kaj všeč, naj predlaga reformo, saj bo imel pri sejah glas. Mi smo bile pri škofu zaradi duhovnika. Škof je prošnjo odbil, češ da smo preliberalne.«

Moje mnenje: *aut-aut*.⁵⁸²

Ali ta zavod uničiti ali ga vsaj kar moči omejiti s tem, da svojega postavimo na goro, tako da bo vsa dežela naš zavod poznala, da se bodo vse deklet, zlasti brezposelne, sem zatekale. Ta zavod bi počasi postal edini naš zavod.

Ali pa se v zavod sv. Nikolaja vriniti, da pridemo v njem res do besede ali – po previdni politiki – ga celo zavzeli. Ni pa prav ta cigu-migu.

Sploh se moramo zavedati, da na Tržaškem mi nismo doma. »Klerikalna« stranka je tujka. Nimamo prav gotovo niti sto pristašev. Treba si teren šele pripraviti. Ogromna večina Slovencev ni proti veri, ženske celo ne, strankarskega življenja, kakršno je na Kranjskem ali na Goriškem, ne mara. Saj ni imelo to ljudstvo nikake vzgoje. Delo Ukmarja, Čoka, Kreka, Terseglava po okolici je pomenilo komaj otipavanje terena. Nam se hoče tednika, dnevnika, oranja v teh strahoviti ledini.

⁵⁷⁸ Latinsko, prevod: Vera izhaja iz poslušanja.

⁵⁷⁹ Franc Guštin (1869–1937), od leta 1900 do smrti kaplan pri Novem sv. Antonu v Trstu.

⁵⁸⁰ Avstro-ogrske podčastniki.

⁵⁸¹ Karla Ponikvar – Germek (1864–1924), tržaška učiteljica, publicistka in narodna delavka. Med letoma 1910 do 1918 predsednica tržaškega Zavoda sv. Nikolaja za brezposelna dekleta.

⁵⁸² Latinsko, prevod: Ali-ali.

Sobrat Čok na Ciril-Metodovi šoli niti ne pogleda učiteljice Hočevar,⁵⁸³ češ da je liberalka. Duhovnik Križman pravi, da je dostojna. Na drugi strani pa sobr. Škabar⁵⁸⁴ pridno zahaja na večerje k »liberalcem«, n. pr. k doktorju Delaku. Ali išče duš ali piščanca?

Ne obsojam a priori ne Čoka ne Škabarja, ki sta prijatelja, samo hotelo bi se – doslednosti.

Ta ali oni tujec, ki bi obiskal cerkve sporadično, bi opazil pri kaki laški izredni pridigi pri Sv. Antonu polno ljudi, zlasti žensk. Čez en mesec bo izredna pridiga v kaki drugi župniji, tretji mesec v tretji cerkvi. Cerkev vselej polne. Ako bi iz tega sklepal na vernost mas, bi se motil. To je tisti *Fliegerbataillon*:⁵⁸⁵ ena in ista kompanija gre v vse cerkve. Ako bi se vršile istočasno po vseh cerkvah izredne pridige, potem bi opazovalec ugotovil – praznino.

22. avgusta 1917

PB X, 204–206

Silno neprijetne so mi spovedi višješolcev ter vojakov, če so – in so – prisiljene. Te spovedi so ničvredne. Nič božjega ni v njih. Dijaki so ob vero. Kako naj tak dijak opravi sveto spoved?

Trst je pogansko mesto; ogromna večina Lahov živi brez vere. Kdo kliče duhovnika? *Soffitte e pianterreno*.⁵⁸⁶

Ignoranca: »*Infermiera*«⁵⁸⁷ mi je rekla: »*Mi voleria confessarmi, ma così come che fa i greggi, senza contar i peccati, pentirme e ciapar l' assoluzione*.«⁵⁸⁸

Gospa – v njeno hišo sem došel, da bi soproga mazilil – mi je ponujala pristno olje od oljke »xe fresco«.⁵⁸⁹

Vojak, ki je domov prišel, je našel umirajočo ženo, sam jo je »del v sveto olje«. Via Giulia!

⁵⁸³ Pavla Hočevar (1889–1972), med letoma 1910 in 1929 je poučevala na Cirilmetodijski šoli pri sv. Jakobu v Trstu, za tem emigrirala v Jugoslavijo.

⁵⁸⁴ Matija Škabar (1876–1966), dolgoletni kaplan po različnih tržaških župnijah in katehet na Ciril-Metodovi šoli v Trstu.

⁵⁸⁵ Nemško, prevod: leteči bataljon.

⁵⁸⁶ Italijansko, verjetno mišljeno: Tisti, ki živijo na podstrešju in v pritličju, torej predvsem revni.

⁵⁸⁷ Italijansko, prevod: Bolničarka.

⁵⁸⁸ V tržaškem narečju, prevod: Želela bi se spovedati, toda tako da odmolite molitve, brez da povem grehe, se pokesam in prejmem odvezo.

⁵⁸⁹ V tržaškem narečju, prevod: Je sveže.

Bela kuga. Družina, ki ima dosti otrok, v čistem delu mesta ne dobi stanovanja. Ne sme imeti otrok ali pa prav malo. Ta kuga, ki je zdaj šele v povojih, se bo – po načelu demokracije – razširila in tedaj bo katolicizem v masah na tleh. Ubogi duhovniki takrat! Ali bomo mi čakali?

Sv. Anton novi. Pravi don Brilli: 1912. V žagradu⁵⁹⁰ ni hebdomadaja.⁵⁹¹ Pač pa je slučajno II. kaplan. Priteče gospa: »Pridite, mož umira,« reče cerkveniku. Cerkenik stopi in prosi II. kaplana. Ta reče: »*No me tocca mi. Oggi son libero!*«⁵⁹² In je šel Brilli. Prostovoljno.

Ko je škof interpeliral profesorja verouka na državni gimnaziji, kako da ne gre iz gimnazije nobeden v semenišče, mu je dr. Čiković⁵⁹³ rekel: »Svećenici su slabo plaćani. Bolje da idu za fakine u Porto novo.«⁵⁹⁴

Fakin je v tramvaju (Via Giulia) rekel: »*Porco Cristo.*«⁵⁹⁵ Bil je debel, močan. Jaz nato: »*Come porco, se fosse sto porco, i lo gavessi fatto per salami e luganighe, così poi lo ga seppelli. Ma che de lei, che la xe grasso, i poderà far luganighe. De lei i poderà dir che la iere un porco. – Allora la vedi che discorsi pastrocioni!*«⁵⁹⁶

»*Diminutae sunt veritates a filius hominum.*« Ps 11.
(Izmed človeških sinov je izginila zvestoba.)

24. avgusta 1917

PB X, 207–210

»*Confitor Dio omnipotenti, Beata Maria semper Vergine beato apostolo Pietro e Paulo, beato Giovanni Battista et a omnibus sanctis quia peccavi nimis cogitatione verbo et opere, mea culpa mea culpa mea maxima culpa Ido prego beata Maria semper Vergine beato apostolo Pietro e Paulo beato Giovanni Battista et omnibus sanctis orate pro me ad Domino Deo nostro.*«⁵⁹⁷

⁵⁹⁰ Arhaično: zakristiji.

⁵⁹¹ Verjetno mišljen tedenski (dežurni) zakristan.

⁵⁹² Italijansko, narečno, prevod: Se me ne tiče. Danes sem prost!

⁵⁹³ Dr. Ludvik (Ljudovit) Čiković (1871–1936), doktoriral iz teologije na Dunaju, tajnik škofijske pisarne, profesor verouka na državni gimnaziji v Trstu (1900–1919).

⁵⁹⁴ Hrvaško, prevod: Duhovniki so slabo plaćani. Boljše da gredo za nosače/težake v novo pristanišče (v Trstu).

⁵⁹⁵ Italijanska kletvica: Kristus je svinja.

⁵⁹⁶ Italijansko, narečno, prevod: Kako, svinja? Če bi bil svinja, bi ga bili predelali v salamo in klobase, medtem ko so ga pokopali. Iz Vas, ki ste debeli, bodo lahko delali klobase. O Vas bodo lahko rekli, da ste bili svinja. Vidite, kakšno nesmiselno besedičenje.

⁵⁹⁷ Gre za kesanje po tedanjem mašnem obredu, vendar je besedilo mešanica latinščine, italijanščine in napak. [Pravilno bi bilo: »Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ semper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni Baptistæ, sanctis Apostolis Petro et Paulo, omnibus Sanctis, et vobis, fratres: quia peccavi nimis cogitatione, verbo et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaellem Archangelum, beatum Ioannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum, omnes Sanctos, et vos, fratres, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.«]

Latinsko, prevod: »Spovem se (Priznam) vsemogočnemu Bogu, blaženi Mariji vedno Devici, blaženemu Mihaelu nadangelu, blaženemu Janezu Krstniku, svetima apostoloma Petru in Pavlu, vsem svetnikom in vam, bratje: da sem preveč grešil z mislijo, besedo in dejanjem: moja krivda, moja krivda, moja največja krivda. Zato prosim

Tako se je danes spovedal mož iz Istre. Lah iz Dignana.⁵⁹⁸

Maša brez pridige je v praksi škodljiva. Moje opazovanje: ljudje, ki prostovoljno hodijo k pridigam, pridejo tudi k spovedi. Ljudje, ki leta in leta hodijo le k maši, ki ne čujejo božje besede, polagoma spoved opustijo. Brez spovedi pa ni božje mize. Pri Sv. Ivanu ni bil dobri, stari Šušteršič 40 let pri spovedi. Vsako nedelji pri maši.

Krščevanje v Trstu. Prisiljeno po avstrijski postavi. To ni v duhu Kristovega evangelija.

Mnogi prinesejo h krstu le ker morajo. Babice tudi pomagajo, ker nekaj prislužijo, tudi jih na južino povabijo.

Taka imena so tirjali: 1) Roma Italia Libera, 2) Esperanto Pietro, 3) Giordano Bruno, 4) Nerina Bianca, 5) Olimpiatta, 6) Lepotica.

Velikonočno spovedovanje. Zoprne so mi vse »Mußspovedi«⁵⁹⁹: dijaki, vojaki, najbolj pa – poročenci, ki pridejo k spovedi na župnikov ukaz. Zato kupujejo spovedno potrdilo od fakinov, ki gredo zanje k spovedi. Za en goldinar.

Pogrebi z duhovnikom so tudi Muß katoliški pogrebi. Koliko pogrebov smo odklonili, ker se pokojnik ni spovedal? Malo ali nikdar. Afarizem...⁶⁰⁰

Piccolo prinaša smrtna oznanila »conforti religiosi«,⁶⁰¹ v resnici pa je to besedilo po večini diktirano v uradu pogrebne podjetja.

Najboljši klienti tržaških cerkva so Slovenci: pritok z dežele, zlasti Kranjske. In vendar se godijo Slovincem krivice: po sili so odpravili slovensko pridigo. – Preberi spomenico laških duhovnikov!

Slovincem dovolijo mašo s petjem kakor nekaj katakombnega: zjutraj, zgodaj, da bi ja kateri Lah ne trpel, če bi čul ob kasnejši uri lepo slovensko petje. Bil bi užaljen.

Župnije bi morale biti majhne. Pastir mora svoje ovce poznati. Vse do ene! Župnik bi moral priseljence obiskati, jim spored službe božje izročiti.

Izredne pridige: plakirati po zidovih.

Misijoni istočasno po vseh cerkvah.

blaženo Marijo vedno Devico, blaženega Mihaela nadangela, blaženega Janeza Krstnika, sveta apostola Petra in Pavla, vse svetnike in vas, bratje, prosite zame pri Gospodu, našem Bogu.«

⁵⁹⁸ Dignano oz. Vodnjan pri Pulju.

⁵⁹⁹ Mešanica nemščine in slovenščine, narečno: spovedi iz prisile.

⁶⁰⁰ Italijansko, narečno: posel.

⁶⁰¹ Italijansko, prevod: Verske tolažbe.

Tisk v Trstu 1917:
Edinost: 5–7.000 dnevno
Gazzetta: 3–5.000
Lavoratore: 15–20.000
Katoliški dnevnik: 0
Škofje, kje ste?

Če bi Tržičane del na cedilo skozi Atanazijevo veroizpoved,⁶⁰² koliko bi kristjanov imeli? Verujejo mnogi v Boga, tudi v Kristusa, tudi v Marijo Pomočnico, toda – nikar ne naštevaj dogem ...

Spreobrnjenje Tržičanov v smrtni uri. Živijo brez Boga, na vsak način brez zapovedi. Ob smrtni uri se mnogi »spreobrnejo«.

Distinguo:⁶⁰³

1) Spreobrnjenje je mogoče samo pri tistih, ki so včasih leta in leta krščansko živeli, ker so bili krščansko vzgojeni.

2) Ni pa govoriti o spreobrnjenju človeka, ki krščanske vzgoje ni imel. Tak prejme zakrament tako, tako, eni zaradi družine, drugi zaradi lepšega.

Vobče pa: Za to, kar se godi človeku pri razburjenih živcih in v stanju onemoglosti duševne energije, ni prav nobeden odgovoren: ni zasluge, pa tudi ne krivde.

Kranjska procesija

Berem *Slovenca* od 11. 8. 1917

Po veliki noči gredo Kranjci leto za letom k sveti Hemi v Krko na Koroškem.⁶⁰⁴

Pri vratih posadijo soho z nosili na tleh in sedaj se bliža romar za romarjem, zatopljen v molitev, sohi, poklekne in začne v trdnih cestnih tleh pod nosili kopati jamico in devlje prst skrbno v robec, a pri tem pazi posebno, da ni kamenja vmes. Nakopano prst potrese doma po njivah, travnikih in vrtu.

... Vsi romarji in romarice pokleknejo krog velikega oltarja in duhovnik se dotakne s prstanom svete Heme oči vsakega posamičnega ter moli molitve, kar je neki dobro proti vsem očesnim boleznim...

Vsi Kranjci klečijo in gredo po kolenih med molitvijo in pesmijo krog sohe sv. Heme v velikem oltarju.

⁶⁰² Atanazijeva veroizpoved, znana tudi pod latinskim nazivom "Quicumque vult", je poimenovana po aleksandrijskem škofu Atanaziju, ki je živel v 4. stoletju in je veljal za enega najpomembnejših zagovornikov krščanske pravovernosti v sporu z arijanci, ki so zanikali Kristusovo isto božjo naravo z Bogom Očetom.

⁶⁰³ Italijansko, prevod: razločujem.

⁶⁰⁴ Ema Krška ali tudi Hema Krška (nem. *Hemma von Gurk*), koroška redovnica in svetnica (ok. 980–1045), pokopana v stolnici v Krki (Gurk). Njen god je 27. junija. Je zavetnica Krške škofije (ki ima zdaj sedež v Celovcu) in avstrijske zvezne dežele Koroške.

Poleg glavnega oltarja stoje tudi štiri velike sohe evangelistov v nadčloveški velikosti. K enemu izmed njih se bližajo romarji in polagajo nanj svoje klobuke, a pri tem zaupljivo gledajo sv. apostola. Glava tega apostola je pa tudi vsa rjava, ker je že vse zlato oguljeno z nje.

Slovinci v Ljubljani so med vojno za laške begunce poskrbeli, da so Lahi imeli laško službo božjo. To je Kristus v življenju.

Ako bi patri v Trstu bili zares kristjani, bi na Škorklji⁶⁰⁵ poskrbeli za duhovne potrebe slovenskih župljanov. Pa Kristusa v življenju ni.

Takisto frančiškani Via Rossetti za Slovence tam gor!

Sovraštvo do vsega, kar je slovensko, žene laške duhovne v boj zoper slovensko besedo v cerkvi; ljubezen pa naj vodi nas, da se borimo za pravičnost v Cerkvi sami.

Če nočejo biti laški frati krščanski, naj bi bili vsaj človečanski!

25. avgusta 1917

PB X, 211

Lakota in uboštvo v vojni – V veliki vojašnici v Trstu imajo oficirji psa. Na dvorišču so vojaki, delavci, Romuni. Oficirji dajejo psu jesti. Preveč, kar psu ostane, to pobirajo Romuni. In s kakšno slastjo jedo pasje ostanke! Grozen prizor!

Na Vrdeli sem videl našega vojaka, ki je spremljal ruskega vojaka – ujetnika. Ruski vojak od šibkosti ni mogel hoditi. Tudi bolan je bil. Ob palico se je od slabosti pripogibal. Bilo je deževno vreme. V blatu je zagledal košček, mičken košček umazanega kruha. Z veliko težavo se je sklonil do koščka in ga takoj del v usta.

Letos smo blagoslavljali velikonočna jedila v cerkvi, kakor vsako leto. Pa letos ni bilo ne belega kruha, ne pršuta, ne pince, ne menihov, ne potice, ne presnice.⁶⁰⁶ Samo črn kruh so žene prinesle ali pa so prišle – prazne!

26. avgusta 1917

PB X, 211–218

Pred 30 leti je bil Trst za polovico manjši. Cerkev pri Sv. Justu je bila polna. Danes, ko je Tržačanov dvakrat toliko, je vedno manj ljudi v cerkvi. Če ne spremenimo sistema dušnega pastirstva, bomo ali cerkve zaprli ali pa se bomo omejili na neznatno »sekte« ali ločino.

V Trstu sploh ne moremo govoriti o kakem dušnem pastirstvu, ako izvzamemo Guštinovo delovanje v Marijini družbi. Župniki so navadni uradniki, ki podpisujejo pobotnice penzionistom, vodijo matrike, določajo kaplanom pogrebe, in kasirajo pogrebne od pogrebnih podjetij, opravljajo dolžnostne maše, se pri slovesnih mašah radi postavljajo. Kdo more pri tem stanju govoriti o skrbi za neumrljive duše?

⁶⁰⁵ Štorklja – predel Trsta.

⁶⁰⁶ Nekvašen kruh.

V Trstu imamo premalo duhovnikov za dušno skrbstvo, drugič je sistem povsem zgrešen. Koliko mož našteješ v cerkvah? Koliko mladeničev? Največ žensk. Res, da vidiš tu pa tam v tej ali oni župniji kako večjo procesijo, a udeležencev ni. So le udeleženske, ki pa so pravi *Fliegerbataillon*,⁶⁰⁷ ker se ene in iste udeležujejo vsake procesije v vseh župnijah.

V Trstu so postne pridige; le preštej udeležence in primerjaj to število s številom imatrikuliranih⁶⁰⁸ kristjanov!

In tudi če bi imeli dovoljno število duhovnikov, kaj bi ž njimi? Klerus ne bo mogel svoje naloge vršiti, ako nima poznanja časa, v katerem živi in ako ne ve za sredstva, ki so potrebna, da bo mogel svojo apostolsko službo zares v polni meri izvrševati. Profesori v semenišču pripravljajo bogoslovce za duhovništvo prav tako, kakor so jih pripravljali pred 200 leti, ko so duhovniki našli samo deželo, nič mesta, in tam verno in vdano ljudstvo, ki mu je ukazoval.

Trebalo bi vcepiti idejo, potrebo, korist, da se duhovnik ne čuti kot edini, gosposdujoči stan v Cerkvi, ampak da z laikatom tvori strnjeno vrsto.

»Aktivnost in intenzivnost«: to sta nepoznana pojma. Kandidat za duhovniški stan se ne sme vzgajati po klojsterskem sistemu ali celo po puščavniškem načelu, kajti vera, ki ji služi, ni le osebna zadeva, ampak zadeva družbe.

Nam mladim slovenskim tržaškim duhovnikom manjka središča; nimamo ga; škof se za tek reči ne zanima, ker za to nima razumevanja; katoliških laikov nimamo, ki bi tvorili tako središče, mi kaplani pa smo leteči sluge, ki nas škof postavlja kakor šahist kmeta na deski, končno je kaplan v hierarhiji prava ničla (v praksi je tako, v teoriji pa voditelji duhovnih vaj in celo škofje sami povzdigujejo naše dostojanstvo visoko nad angelsko).

Nobenega središča nimajo Lahi. Niti ene apologetske knjižnice, niti ene krščanske čitalnice, njihov tednik je pravi nič. Nimajo društev, ne prirejajo javnih predavanj, ne delajo nič za vzgojo izobraženega naraščaja.

Ali še čul kako pridigo za izobražene sloje? Ali si čul kaj o delitvi pastirskega dela za razne stanove? Ali škof sploh nastavlja duhovnike po sposobnostih? Ne, gre za simpatije, največkrat se ta pridobi s hinavščino.

Neki izobražen Slovenec mi je rekel: »Jaz ne morem nikdar k slovenski pridigi. Ob nedeljah vendar ne bom vstajal ob 5h!«

Župniki s kaplani nimajo stikov razen v žagredu, takrat govorijo o pogrebi, o službenem redu pri »delu«, o vremenu, o dogodkih po Trstu, o sodnijskih senzacionalnih procesih. Nikdar o problemih: kako bomo duše reševali, kako bi se versko življenje poživilo, kaj storiti za večji obisk vernikov pri pridigah.

Kaj delajo kaplani? Šola, pokopavanje, maša, ob nedeljah pridiga, spovedovanje za kliente, ki so leto za letom isti, prav za prav iste, popoldne krščenje, branje *Slovenca* ali *Piccola*.

Edini dve svetli točki sta v vsem tržaškem cerkvenem življenju: ljudske litanije pri Novem sv. Antonu ali drugod, kjer res vsa cerkev poje, cerkev polna ali skoraj,

⁶⁰⁷ Nemško, prevod: leteči bataljon.

⁶⁰⁸ V matice vpisanih.

in druga svetla točka: slovenska udeležba pri postnih pridigah pri Novem sv. Antonu.

*Ex hoc jam homines eris capiens*⁶⁰⁹ pravi Jezus po Luku 5,10. Ribič pa še čaka doma, da se mu ribe predstavijo. Gre za breg in tam jih on na primernem mestu čaka. Vse to smo pozabili v dolгих stoletjih, ko so vernim ukazovali. *Tempi passati*.⁶¹⁰ In sedaj Cerkev časov ne razume.

V Trstu se za tisk nič ne stori ali malo. Tisti laški tednik je po mojem škodljiv. Mogoče družijo nekaj katoličank, toda če Tržačan x list bere, si more narediti samo slabo sliko o »katoliškem tisku«.

Kaj se škofje postavljajo z mitro, kaj tako radi pojejo maše, kaj se tako postavljajo množicam v lice in milostno dele nadpastirski blagoslov, kaj tako radi kaplane oštevajo, naj bi rajši en katoliški dnevnik ustanovili, da jim ne bo *Piccolo* prej, zdaj *Lavoratore* vse »vernike« razkristjanil, v kolikor še niso.

Pij X. je imenitno zadel: »Zaman boste gradili cerkve in imeli misijone, šole zidali in vsa druga dobra dela vršili, ako se ne oborožite z dobrim tiskom.«

Neki španski škof: »Važnejše je danes osnivanje in podpiranje dobrega tiska nego gradnja cerkva.« In Alban Stolz,⁶¹¹ ki je po mojem veleum, po mnenju drugih *ein netter Schreiber*,⁶¹² pravi: »Boj med nebesom in peklom se bo dobil s črkami na papirju.«

Kanòn zoper kanòn, ne puške zoper kanòn.

I Italijani hočejo s tednikom se vojskovati proti dnevniku. Ne poznajo, niti najmanj ne, važnosti tiska, bistva tiska.

II Hočejo devati asketa za urednika. Po mojem mora biti urednik žurnalist, to je strokovnjak.

27. avgusta 1917

PB X, 216–218

Katoliška (oficielna) stranka pri Slovencih ne dela prav ne dobro, ko trdi: kdor je Avstrijec, je katolik. Kdor je katolik, ta je Avstrijec. Ni res, lahko sem srbofil, popoln srbofil, to je sem za združitev vseh južnih Slovanov v eno državo, pa vseeno katolik. Mar niso katoliški Nemci, ki živijo v večinoma protestantovski Nemčiji, dobri katoliki, ako hočejo ostati v večinoma protestantovski državi mesto da bi si želeli združitve katoliških Nemcev z Bavarci z Avstrijo v eno katoliško državo?

Tako ne smemo istovetiti katoličanstva z avstrijstvom, avstrijstva s

⁶⁰⁹ Latinsko, prevod: Odslej boš ljudi lovil. [Lk 5,10]

⁶¹⁰ Italijansko. Prevod: minuli časi.

⁶¹¹ Alban Stolz (1808–1883), nemški katoliški teolog in pisec.

⁶¹² Nemško, prevod: dober pisec.

katoličanstvom. Jaz si iz narodnih razlogov želim združitve vseh južnih Slovanov brez razlike vere v eno močno jugoslovansko državo. Mar nisem zaradi tega več katolik? Nele Slovenci naj se združijo s Srbi in Hrvati, ampak tudi z Bolgari. Od Celovca do Carigrada ...

Kontakt med duhovnikom in verniki v Cerkvi je bil prelep v apostolskih časih. Duhovnik je bil oče verske občine, pesmi in molitve so se v narodnem jeziku *alternatim*⁶¹³ vrstile. To je bila res služba božja. Zdaj se je kontakt zgubil:

- 1) V velikih cerkvah verniki duhovnika ne čujejo, vsaj ne razločno. Kaj ni utrudljivo za vernike, če čujejo duhovnika mrmrati dolge molitve tam daleč pred oltarjem? Ljudsko pete litanije v narodovem jeziku, skupna ljudska pesem, skupna glasna in skandirana molitev (ne kakor kanoniki psalme ali drdrajoča *Gebetsmühle*!⁶¹⁴), ta vernike druži z duhovnikom in jih dviga. Pri Sv. Ivanu sem imel predpisano službo božjo popoldne dostikrat eno uro, pa tudi poldrugo uro...

»Češčenje« le tam imeti, kjer imajo verniki tiskanice v rokah.

- 2) Kakor že rečeno, mora biti jezik molitve jezik ljudstva. Izgovor, da je tuj jezik bolj mističen, skrivnosten, je prazen. Ako res predstojniki mističnost cenijo, naj berò mašo v hebrejskem ali indijanskem jeziku. Pa oni Tega ne bodo ne hoteli ne želeli.

Drugo: za latinščino so zlasti vneti Lahi. Zato hočejo vsiliti vsem narodom latinščino tudi v ljudske pobožnosti, češ da je to *la lingua della Chiesa*.⁶¹⁵

Ako bi bil »jezik Cerkve« kak drug, na primer grški ali staroslovanski, bi se tudi zanj tako poganjali?

*Satis!*⁶¹⁶

- 3) Pri vsaki pridigi naj bi verniki nekaj skupaj zapeli. Pred pridigo očenaš, po pridigi kako drugo primerno pesem. Tako bi verniki s cerkvijo bolj sodelovali.

- 4) Koliko obredov je, kjer mesto vernikov nastopa mežnar v eni žlafadrani⁶¹⁷ latinščini. Verniki naj spet stopijo na mesto mežnarja!

- 5) Tistim, ki pravijo, naj se vsi narodi učijo moliti po latinsko, bi hotel svetovati, naj potujejo po Italiji in naj poslušajo, kakšen kladernaš⁶¹⁸ nastane latinska molitev v ljudstvu po več desetletjih ali celo stoletjih!

Duhovniki ne znajo odgovoriti. Nismo apologetično izobraženi. Ta izobrazba je bila do leta 1850 nepotrebna, ker je duhovnik učil in ukazal. Kar je rekel, je bilo res.

⁶¹³ Latinsko, prevod: izmenično.

⁶¹⁴ Nemško, prevod: molitveni mlinček.

⁶¹⁵ Italijansko, prevod: jezik Cerkve.

⁶¹⁶ Latinsko, prevod: dovolj.

⁶¹⁷ Narečno: nepravilni.

⁶¹⁸ Narečno: zmešnjava.

Pavel piše in zahteva ne samo »ut potens sit exhortari in doctrina sana«, ⁶¹⁹ marveč tirja tudi, naj bo apologetično šolan »et eos, qui contradicunt, arguere.« ⁶²⁰

Katehet dr. Zorn je takole apologetiziral: »Ich habe zuhause viele Bücher«, ⁶²¹ to je bilo vse. Dijaki pa so vero izgubljali.

Katehete ne nastavljajo po sposobnosti, ampak po simpatijah, včasih po uradnih »titeljnih« ⁶²². Dva sposobna kateheta sta Rejec za višje šole, Fogar za nižje šole. Pa Rejca so poslali na faro...

28. avgusta 1917

PB X, 218–220

Župniki uradujejo, ne pastirujejo. Po vseh farah ležijo bolniki mesece, leta, desetletja v posteljah brez božje tolažbe. Kdo vodi imenik teh betežnih? Kdo jih obiskuje? Le ko duhovnika ob smrtni uri – če ga – pokličejo, da ga mazili ali obhaja »na petnajst«!

Mari beremo evangelij o izgubljeni ovci samo za parado? In vendar župnik vsako leto bere ta evangelij v cerkvi. Menda misli, da je s tem zadostil dolžnosti, da ovce išče, kakor misli škof, da zadosti ponižnosti, če na veliki četrtek noge oplakne 12 revežem iz »Instituta«?!

Kako proučujemo *Sveto pismo*? Tako, da ga kasneje vsi odrasli smatrajo za zbirko verskih pravljič. »Bog je rekel Judom.«

In katekizem? Suhoparno, na pamet zapovedi in definicije, kakor »Kaj je milost?«

Nič vere srca, nič čustva, nič življenja. Samo »go fatto il mio porco dover«! ⁶²³

Deček, mladenič, mladenka bi morali spoznati notranjo resnico, vrednost vere za življenje. Človeštvo, ki se je od Boga ločilo, peljati spet k Bogu, združitev človeštva z Bogom potom Jezusa Kristusa. To spravo med človeštvom z Bogom naj vršijo ljudje, ki še imajo duha Kristusovega, med ljudmi, ki kje duha nimajo.

Niti moliti ne učimo ljudi. Mi jih ne učimo moliti očenaša, ampak otroci se učijo dolgo vrsto očenašev; molitev ustnic so taki rožni venci. Drdranje. To ni molitev. Odrasli vidijo, da umirajo otroci slabih in vernih, vidijo, da nesreča obiskuje slabe in dobre. Potem obupajo: molitev nič ne koristi. Molijo le za materialne dobrine. Dočim je Kristus v očenašu navedel med sedmimi prošnjami samo eno za kruh. Samo eno!! Ljudje pa tirjajo od Boga le telesnih dobrin, tirjajo od njega vsak dan čudežev! Vera – zavarovalnica zoper nezgode! Kmetje molijo za mero pri kupčiji, živino, dijak, da bi izpit prestal, mati za telesno srečo otrok, molijo za poroko, za ženina, žene, ki imajo moža v vojni, molijo le, da bi se vrnil. Kdo moli za milosti, za pomoč v boju zoper greh, proti laži, proti jezi, nečistosti, tudi nevoščljivosti?

⁶¹⁹ Latinsko, prevod: Da bo zmožen spodbujati pri zdravem pouku.

⁶²⁰ Latinsko prevod: In nasprotnike zavračati [in tiste, ki nasprotujejo, zavračati].« [Tit 1,9]

⁶²¹ Nemško, prevod: Doma imam veliko knjig.

⁶²² Narečno: akademskih naslovih.

⁶²³ Narečno tržaško, prevod: Opravi sem svojo umazano dolžnost.

29. avgusta 1917

PB X, 220

Pastirska slika – Župnija Sv. Justa v Trstu. Ob nedeljah je 6 maš. Udeležba pri vseh skupaj 80, 200. Le za prilike do 1000.

Pridiga: navadno 30 – 35 oseb.

Popoldne katekizem: 10 – 20 oseb, tudi 7.

Od 1. 1. 1916 do 19. 6. 1916 je umrlo 63 oseb. Od teh malih 15, odraslih 48; od teh previdenih⁶²⁴ 23, neprevidenih 25! V času vojne, ki je šiba božja!

V Rojanu je bilo za veliko noč morda 400–450 moških pri obhajilu. Leta 1914! Pet maš! Kaj bo leta 1944?

30. avgusta 1917

PB X, 220–221

Molitev po družinah – Jutranje molitve sploh ne poznajo več, razen članic Marijine družbe in nekaj slovenskih žen, ki so prišle s kmetov.

Pred jedjo ne moli nihče več, ali vsaj zelo redke so take družine.

Beseda Bog se malo rabi. To je najbolj razvidno iz pisem vojakov, ki pišejo ženi, staršem, bratom, sestram.

Kako zanemarjamo Jezusov stavek: »*Cognosco meas.*«⁶²⁵ Prevelike župnije. Več duhovnikov. Več, veliko več pridig, samo izbrani govorniki. Župnijski lističi. Dnevnik. Tednik. Naš kino. Krščanske čitalnice. Apologetični krožki.

Apostolat bolnikov. Kongregacije v srednjih šolah. Začeti z malimi. Katoliška središča.

2. septembra 1917

PB X, 221–223

Jaz sem nespravljen zoprnik nasilja: muš k maši, muš k spovedi. Učitelji brez vere morajo k maši. Poročeni brez vere morajo k spovedi. Slabe spovedi. Pravzaprav pravi »*Unfug*«.⁶²⁶ Kupujejo potrdila za spoved.

Muss krščevanje, prisiljeni po policiji, če ne po sodnji.

Vera odiozna.

Sram jih je. Moške je sram k spovedi, da jih drugi vidijo, zlasti ženske.

Mnogi se branijo obhajila na postelji radi babje radovednosti.

Kako zasramujejo: Ali greste farjem rit lizat? (Rožni venec): Ali greste grah zbirat?

Delitev Tržčanov: 1) verni

2) indiferentni

3) načelno neverni

⁶²⁴ Tisti, ki so prejeli zakramente za umirajoče.

⁶²⁵ Latinsko, prevod: Poznam svoje (Jn 10, 14).

⁶²⁶ Nemško, prevod: nesmisel.

4) protivernih skoro ni.

Glede na zakramente je v Trstu to pravilo: do 14. leta. Potem morda za poroko, potem ne več. Torej: kadar je bilo ukazano.

Škof in avtoriteta. – Škof Karlin Andrej je 5. oktobra 1915 zapisal v »*Conculcata a suprema auctoritate status Anglicani idea humanitatis, charitatis et justitiae; per os primi britannici officialis publici sancitum fuit principium nequissimum: ignominiosae violentiae.*«⁶²⁷

Pa če jaz ne mislim tako? In če sem o nasprotnem uverjen? Jaz sem na primer mnenja, da je le nemški kajzerizem ne le naš sovražnik, ampak največji nasilnež.

Katoliški tednik: »*La guerra... un salutare castigo, che Dio manda ai popoli per le loro colpe sociali e poichè le nazioni come tali, non esisteranno più e giunti non potranno essere puniti nel mondo di là.*«⁶²⁸

Meni pa se zdi, da vojna ljudi ne bo poboljšala, pač pa le podivjala.

En feldpater⁶²⁹ je takole spovedoval:

- 1) *Warst du treu dem Kaiser?*
- 2) *Hast du deine Standespflichten erfüllt?*
- 3) *Absolution.*⁶³⁰

En tržaški župnik je te dni srednješolce spovedoval. Po 100 na uro.

Spoved 1916 pri Tonetu Čoku: Prišla žena k spovedi. Mož da je nagmašen;⁶³¹ da zahteva v postelji, da se postavi nanj in da mu v usta ščije. – Meni je to zoprno, ali je greh? Čok nagovarja, naj ne, da ni v smislu prave čistosti. Ona: Saj jaz sama ne bi tela, jaz sem mu rekla, da se bom v bokal uscala in naj pije, kolikor če. On pa neče tako, on če, da v njega naredim, on pravi, da tako guštira⁶³²...

Karlo Jusič⁶³³ je pisal Lojzetu Muliču, da je direktorica ženskega učiteljišča, ki je v Št. Petru ob Nadiži pravkar umrla, pred vsemi dijakinjami sežgala kopije sv. Mohorja ...

⁶²⁷ Latinsko, prevod: Poteptana je bila od najvišje angleške oblasti ideja človečnosti, dobrote in pravičnosti; po ustih prvega britanskega javnega uradnika je bil kaznovan zlobni vzrok sramotnega nasilja.

⁶²⁸ Italijansko, prevod: Vojna... je zdravilna kazen, ki jo Bog naloži narodom zaradi njihovih družbenih prestopkov, saj v onostranstvu ne bodo več obstajali in ne bodo možne skupinske kazni.

⁶²⁹ Narečno, prevod: vojaški duhovnik.

⁶³⁰ Nemško, prevod: 1) Ali si bil cesarju zvest? 2) Si izpolnjeval svoje stanovske dolžnosti? 3) Odveza.

⁶³¹ Narečno: odvraten, nagnusen.

⁶³² Narečno: uživa.

⁶³³ Karlo Jusič oz. Carlo Iussig, doma iz Špetra (San Pietro al Natisone), poznejši tamkajšnji župan.

Pius IX:⁶³⁴ »Naš čas potrebuje več braniteljev vere s peresom kakor na prižnici.«
Račun je lahek: Pridigar govori par sto, več sto poslušavcem enkrat na teden,
urednik 7 na teden stotisočem!

⁶³⁴ Papež Pij IX., Giovanni Maria Mastai Ferretti (1792–1878), na Petrovem prestolu med letoma 1846 in 1878, najdlje v zgodovini.

Leto 1918

1. majnika 1918

PB V, 235

Iščem se, in se ne najdem. Razdvojen v duši še vedno. *Da Domine, ut videam.*⁶³⁵

9. majnika 1918

PB V, 235

Dne 5., 6. in 7. maja je gostoval v Verdijevem gledališču Aleksander Moissi,⁶³⁶ po rojstvu Tržičan; v nemškem jeziku. Svetovnoznani, sijajni igravec. Kralj Oedipus od Sofoklesa, iz starega veka, pretresljiva drama. Hamlet: Shakespeare. Ibsen: Strahovi. Moderni nazor o zakonu. Za časa Evripida je bil čas od npravstvenega in religioznega dvoma razjeden; pri Evripidu je usoda zgolj slučaj, dočim je za Sofoklesa še usoda. Sofokles r. 496 pred Kr. V drami je temeljna misel: *Menschenvitz ist machtlos gegen Götteswillen.*⁶³⁷

9. majnika 1918

PB III, 201

Procesija pri Sv. Justu: via s. Michele, Barbacan, Cattedrale (Stari sv. Anton, Sv. Just). Naročili so jo vladni krogi, tako so na škofiji šepetali. Menda za časten mir, v germanskem smislu. Ako pevcev ne štejem, ni bilo zraven niti 10 mož. Ako je bila procesija spokorna, čemu pompa, godbe, cvetje, bandere? Kdo je kaj molil? Duhovniki vsak zase brevir, da ga je opravil »brez zgube časa«: bilo nas je 15 ali 18. Kje pa vsi drugi? Samo ti smo šli, ki smo bili komandirani. Procesija v bistvu procesija tercialk. Zato pa je bilo vse polno zijal: ceste, okna, balkoni. Nas so le gledali; bili smo jim v nekako razstavo. Sama radovednost. Niso vedeli, kam. Med *Tantum ergo* v baziliki se je čul veseli čin – trlo veselih godb pred cerkvijo! Vse naročeno. In jaz da moram v tej komediji pomagati! Take sorte procesije bi morali vse odpraviti. So v posmeh pravi pobožnosti. V procesiji mora udeležence prešinjati verska misel. A tu? Mati mi je doma rekla: Naj so na Dunaju ukazali, kar hočejo, mi molimo po svoje: ne za nemški mir, ampak za pravični.

10. majnika 1918

PB V, 235

*Quae volumus ac credimus volenter.*⁶³⁸

Dr. Perron: »*Hos (brezverce) si convinci cupitis, ad me perducite; ut conversos si desideratis, ... ad Franciscum Salesium.*«⁶³⁹ Srce – razum. *Files – ante electus.*⁶⁴⁰

⁶³⁵ Latinsko, prevod: Daj, Gospod, da spregledam (Mr 10, 51).

⁶³⁶ Alessandro Moissi tudi Alexander Moisiu (1879–1935), rojen v Trstu, sin bogatega albanskega trgovca. Gledališki igralec, med najbolj znanimi na nemškem govornem področju v začetku 20. stoletja.

⁶³⁷ Nemško, prevod: Človeška pamet je nemočna proti božji volji.

⁶³⁸ Latinsko, prevod: Kar radi (vdano) hočemo in verujemo.

⁶³⁹ Latinsko, prevod: Če hočete, da bi se ti (brezverci) dali prepričati, jih privedite predme, če želite, da bi se spreobrili, ... k Frančišku Saleškemu.

⁶⁴⁰ Latinsko, prevod: Vera – razum. [Vera oz. zaupanje je stvar srca.]

14. majnika 1918

PB V, 235

Župnik obvesti nas pomožne duhovnike, da je škof končnoveljavno odklonil našo prošnjo, da bi pomožni duhovniki in cerkovniki pri pogrebih imeli majhno doklado; škof pravi, da ne smemo biti oderuhi in da je že drugod poskrbljeno za duhovne!

»Oderuhi!« Dobivamo 2 K za pogreb. Kdo bi duhovniku zameril, ako bi dobival 3 krone? Pač pa je pohujšanje, ker ima eppus⁶⁴¹ 32 tisoč na leto in belo moko in olje, ki ga mi od aprovizacije skoro ne vidimo. Še pred vojno je bil tržaški kaplan revež, kaj šele zdaj, ko je cena poskočila za 500%! Kaplan in škofijski tajnik Arbanassich je ironično pripomnil: »*Chi che manja ogni giorno il corpo del nostro Signor, come el vol de più? Chi che ga tanti beni spirituali, cosa el desidera dei materiali?*«⁶⁴²

6. avgusta 1918

PB III, 201–202

Pri Milanu Kuretu, upravitelju v Koštaboni. Dvema piščancema je zapel *De profundis!* Saj se šika starim prijateljem. Farne bukve so spisane od 1406 dalje: latinske, laške, nemške, slovenske. Šmarci in drugi pravijo Koštaboncem »Staroverci«, tudi »boškarji«. Baje bil tu »Castrum Bonaë«, trdnjava proti Slovanom in drugim narodom. Zmagali so Slovani, so bili v gozdu, zato naziv »boškarji« in še bolj po starem »Staroverci« – Rimljani so imeli tu hram boginje zdravja. Romali so sem. Kristjanski duhovniki so posvetili zato cerkev sv. Kozmu in Damijanu, zdravnikoma. Zato še dandanes romajo okoličani v Koštabono in prosijo za zdravje.

7. avgusta 1918

PB III, 202–203

S Kuretom sva šla čez Rukavo⁶⁴³ pri Miklavčičevem mlinu v Topolovac, 2 ³/₄ ure. Lepa kaplanija, lepša cerkev. Žužek Franjo, naš bivši prefekt v Gorici. K Žužku prišel fant za oklice, ki nima še neveste, saj jo bo gospod zbral, ko pozna dekleta, katera bi pasala.

Na Brdu slušbuje Piccoli.⁶⁴⁴ Včasi so na Brdu samo hrvatski pridigovali. Radi ene bogate družine so vpeljali laško pridigo. Rodbina je že obubožala. Piccoli se je hotel, ko je Žužkov prednik Folta⁶⁴⁵ obolel, spraviti na bogatejši Topolovac, čeprav ne zna besede hrvatskega. *Muxo rotto!*⁶⁴⁶ Rekel je: *Iddio ha creato tutte le lingue, quindi potrò predicare anche in italiano.*⁶⁴⁷

⁶⁴¹ Okrajšava, mišljen je škof (lat. episcopus).

⁶⁴² Italijansko, narečno, prevod: Kdor vsak dan uživa telo našega Gospoda, kaj hoče več? Kdor ima tako duhovno bogastvo, zakaj si želi gmotno bogastvo?

⁶⁴³ Narečni izraz za rečico Rokavo v severni Istri.

⁶⁴⁴ Luciano Piccoli (1886–1955), župnik na Brdu pri Bujah.

⁶⁴⁵ Venceslav (Waclav) Folta (1862–1926), češkega rodu, dolgoletni vikar v Gradinu in Topolovcu.

⁶⁴⁶ Narečno, slabšalno: razbit gobec.

⁶⁴⁷ Italijansko, arhaično, prevod: Bog je ustvaril vse jezike, torej lahko pridigam tudi v italijanščini.

Še pod Žužkom se je Piccoli hotel vriniti na Kučji breg. Žužek: Pa treba znati hrvatski. Piccoli: *Ho comperato la grammatica. Ma poi: Cucci breg è italiano, hanno pur la scuola italiana, quindi il paese è italiano.*⁶⁴⁸ Lega nazionale je pred 10 leti ustanovila poitalijančevalnico.

Z Žužkom in Kuretom sva šla na Gradin. Docela hrvatski. Starešina biva v hiši, ki je [*neberljivo*]. Zgoraj spijo, imajo tudi seno. Gor se gre po lojtrah. Ljudje vražni, uverjeni, da duhovnik točo dela. Vsi, vsi.

11. avgusta 1918

PB III, 203

Nedelja proti Ljubljani. Ob 11 ½ dospel na občni zbor Družbe sv. Cirila in Metoda. Zaradi slov. šol pri Sv. Vidu v Trstu. Z Jamnikom pri Štruklju.⁶⁴⁹ juha, svinjska pečenka, 2 prikuhi, kozarec brizganca 13 kron. Ob 1 ½ z vlakom na Homec⁶⁵⁰ (Holmec, človek je Hilmov, na Goriškem Hum, Kum, Humar, Kamar).

Župnik Mrkun⁶⁵¹ izobražen, nadvse delaven duhovnik, pa praktičen, da je kaj. Obenem zlata duša. V vojni, pa bel kruh. Zelo lepo župnišče. S sakristansko hišo na Homcu bi se ponašal, visoko ponašal vsak istrski, tudi goriški župnik! Ima v vasi 5 zadrug, tudi elektrarno, posojilnico, živinorejsko, mlekarstvo.

13. avgusta 1918

PB III, 203

smo šli s Homca na Križno planino, na Krvavico, 1853 m v kamniških planinah. Pri pastirju Francetu, kjer sem sestavil »protokol«, mi je koza protokol vzela vzela in pojedla! Pastir si nič ne kuha. Mleko ima, kruh dobiva od doma – 5 m ne do kruha. Zvečer smo se vrnili do Sv. Ambroža, kjer prenočili in zjutraj maševali.⁶⁵² Peš čez Strane, čez Kamnik.

14. avgusta 1918

PB III, 203–204

odhod s Homca, kjer sem videl Petra Rogulja,⁶⁵³ učenca in prijatelja dr. Kreka. Sedaj je pevovodja pri hr. zemaljski vladi.

Popoldne že v Ljubljani, zvečer z Jamnikom v Lašče, rojstni kraj Levstika, Trubarja, Stritarja,⁶⁵⁴ torej slovenska Jena.⁶⁵⁵ Župnik je Jakob Ramovš,⁶⁵⁶ kaplan Franc Kovačič.⁶⁵⁷

Vsi smo šli na Rob k župniku Tomažu Zabukovcu.⁶⁵⁸

⁶⁴⁸ Italijansko, prevod: Kupil sem slovnico. Ampak: Kučji breg je italijanski, saj imajo italijansko šolo, vas je torej italijanska.

⁶⁴⁹ Nekdanji hotel Štrukelj z restavracijo, sredi Ljubljane.

⁶⁵⁰ Naselje Homec pri Radomljah, kjer stoji znana Marijina romarska cerkev.

⁶⁵¹ Anton Mrkun (1876–1961), duhovnik, propagator treznosti, prosvetni organizator, med letoma 1909 in 1929 župnik na Homcu.

⁶⁵² Dejansko so se povzpeli na Krvavec in se vračali čez Ambrož pod Krvavcem.

⁶⁵³ Petar Rogulja (1888–1920), doma iz Sarajeva, pravnik in politični organizator, leta 1909 je obiskoval socialni tečaj pri dr. J. E. Kreku.

⁶⁵⁴ Slovenski književniki: Fran Levstik, Primož Trubar in Josip Stritar.

⁶⁵⁵ Mišljeno je mesto Jena v Turingiji, središče nemške romantike na začetku 19. stoletja.

⁶⁵⁶ Jakob Ramovš (1873–1953), od leta 1905 do smrti v Velikih Laščah.

⁶⁵⁷ Franc Ksaverij Kovačič (1888–1972), kaplan v Velikih Laščah, kasneje je deloval na Primorskem.

⁶⁵⁸ Tomaž Zabukovec (1871–1933), od leta 1907 do smrti župnik v Robu.

Rašica, štev. 8: rojstna hiša Trubarja, sedaj gospodar Virant.

16. avgusta 1918

PB III, 204

na Bránkovem, Jamnikovem domu. Nevesta Johana (Mica, Ana, Ivica, France). Bil navzoč pri »pobožnosti« (domači fresaži).⁶⁵⁹

18. avgusta 1918

PB III, 204

v nedeljo popoldne spet na Brankovem, potem na Rob. Tam prenočili, drugo jutro z župnikom Tomažem Zabukovcem ob 6h (ob 4h smo že maševali) proti Sv. Vidu: 3 ure čez Krvavo peč. Sveti Vid nad Cerknico. Vidovski župnik. Vidovska fara. Vidovci. Tu smo obedovali pri župniku Francetu Pavlinu⁶⁶⁰ (šivankarica). Odtod 2 ½ uri do Rakitnika p. Borovnica. Župnikuje Andrej Magajna.⁶⁶¹ Prenočili. Drugi dan peš 2 uri v Borovnico, kjer bivali moji starši in kjer se rodil brat Evgen. Z vlakom v Ljubljano in odhod spet v Velike Lašče: zvečer 20. avgusta.

21. avgusta 1918

PB III, 204

sreda. Popoldne pri Sv. Gregorju.

23. avgusta 1918

PB III, 204

zjutraj k Sv. Gregorju k Jakliču⁶⁶² (župan je Adamič),⁶⁶³ pri svetniku Fr. Krumpestarju.⁶⁶⁴ Popoldne peš v Ribnico. Fride sestre nisem našel, pač pa Pavlo Jakličevo. Zvečer z vlakom do Ortneka in peš k Sv. Gregorju, drugi dan v Lašče.

25. avgusta 1918

PB III, 205

Nedelja. Pridigoval o »*Nemo potest duobus dominis servire*«.⁶⁶⁵ Prejšnji duhovni so tod fejest plesali, zlasti ob novih mašah; Lašče.

29. avgusta 1918

PB III, 206

V Lokev premeščen – 29. avgusta 1918 sem si ogledal Lokev. Do Divače z vlakom. Potem peš. Neskončno dolga pot se mi je zdela, ker Lokve tako dolgo ni na spregled; Prelože sem videl, in kako je mogoče, da bi bila ta vasica znamenita Lokev. In niti zvonika nima!

Ustavil sem se pri Muhovih, tej najbogatejši, res dobri, postrežljivi družini.

⁶⁵⁹ Mišljena je domača hrana, iz nemščine *fressen*: jesti oz. žreti.

⁶⁶⁰ France Pavlin (1861–1938), župnik pri sv. Vidu nad Cerknico, umrl v Ihanu.

⁶⁶¹ Andrej Magajna (1876–1962), župnik na Rakitni od leta 1909 do leta 1922.

⁶⁶² Franc Serafin Jaklič (1892–1967), tedaj študent teologije v Innsbrucku, po drugi svetovni vojni je deloval v ZDA.

⁶⁶³ Jože Adamič, posestnik in župan pri sv. Gregorju.

⁶⁶⁴ Franc Serafin Krumpestar (1865–1947), duhovni svetnik, od leta 1899 do smrti župnik pri Sv. Gregorju nad Sodražico.

⁶⁶⁵ Latinsko, prevod: Nihče ne more služiti dvema gospodarjema (Lk 16, 24).

Govorili smo o papeževi državi. Rekel sem: le tedaj, če bi Kristus to last nakazal Petru in ga nanjo intabuliral, bi bil papež neoporečen gospodar. Kak frankovski hajduk jo je dal papežu.

Zasebna last more biti opravičena le toliko časa, dokler ne trpijo tisoči in milijoni v korist enega samega.

Od 1. septembra 1918

LS III, 79–83

Medvladje v Lokvi 1918 – Huda svetovna vojna 1914–1918 se je bližala h koncu. Škof me je poslal za kaplana v Lokev. Dne 1. septembra 1918 sem službo v Lokvi nastopil. Dne 9. septembra sem začel agitirati, da treba ustanoviti odbor, ki bo ob razsulu vršil policijsko službo v vasi, vojake begunce dirigiral proti severu in deloval – v slučaju plebiscita – v prid Jugoslavije.

Okrog 15. septembra smo se zbrali v Muhovi gostilni,⁶⁶⁶ kjer sem načrtoval program. Po debati se je volil odbor. Predsednik Narodnega sveta učitelj Franc Bole,⁶⁶⁷ tajnik kaplan Virgil Šček, blagajnik učitelj Slavoj Praprotnik,⁶⁶⁸ član Alojzij Hreščak,⁶⁶⁹ učitelj, Anton Muha⁶⁷⁰ vojaški poveljnik vojaške straže. To seveda čimbolj tajno, kajti gorje, če bi avstrijska oblastva zvedela za tako zaroto. Mi vsi smo bili prepričani, da se bo država v enem mesecu razsula. Angleži so metali z letakov pozive za odpor proti Avstriji, avstrijski parlament se je očitno krhal.

Zlasti so češki vojaki dezertirali in bežali proti domu. Po gozdovih so se zbirali oboroženi "zeleni kadri": vojaki so zbežali s fronte, vpoklicani ali tisti, ki so bili na dopustu, niso hoteli na fronto, oborožili so se ter živeli v gozdovih. Ustavljali so vlake, ropali in bivali v gozdu. V Muhovih gozdovih se je klatilo krdelo 20 – 25 takih članov "zelenega kadra". Tako je avstrijska armada zgubila telefoniste, cele bataljone Čehov. To ni več armada. In proti tej armadi je Italija začela z ofenzivo na Piavi (*L' offensiva, la battaglia sul Piave*) 27. oktobra.

Dne 4. novembra 1918 je general Diaz⁶⁷¹ izdal ob 1h popoldne vojno poročilo:

La guerra contro l' Austria-Ungheria che, sotto l' alta guida di S. M. il Re, Duce Supremo, l' Esercito italiano, inferiore per numero e per mezzi iniziò il 24. maggio 1915 e con fede incrollabile e tenace valore condusse ininterrotta ed asprissima per 41 mesi, è vinta...

L' esercito austro-ungarico è annientato: esso ha subito perdite gravissime nell' accanita resistenza dei primi giorni di lotta e nell' inseguimento ha perduto quantità ingentissime di materiale di ogni sorta e presocchè per intero i suoi

⁶⁶⁶ Stara in znamenita gostilna Muha, ob glavni cesti skozi Lokev, ki še danes deluje.

⁶⁶⁷ Franc Bole, tudi Bolle (1881–1964), med letoma 1913 in 1920 učitelj v Lokvi.

⁶⁶⁸ Avgust (Slavoj) Praprotnik (1879–1955), leta 1918 učitelj v Lokvi, za tem kazensko premeščen na Štjak, med 1923 in 1925 zopet učitelj v Lokvi. Leta 1926 je bil odpuščen, od 1943 do 1951 je ponovno opravljal službo učitelja v isti vasi.

⁶⁶⁹ Alojz Hreščak (1886–1979), med 1905 in 1921 učitelj v Lokvi.

⁶⁷⁰ Anton Muha, župan v Lokvi, odstavili so ga Italijani sredi dvajsetih let.

⁶⁷¹ Armando Diaz (1861–1928), italijanski general, od 9. novembra 1917 do 13. avgusta 1919 načelnik generalštaba italijanske vojske. Od 1922 do 1924 je opravljal tudi funkcijo vojnega ministra. Po upokojitvi je bil imenovan za senatorja.

magazzini ed i depositi. Ha lasciato finora nelle nostre mani circa 300.000 prigionieri con interi stati maggiori e non meno di 5000 cannoni.

*I resti di quello che fu uno dei più potenti eserciti del mondo, risalgono in disordine e senza speranza le valli che avevano disceso con orgogliosa sicurezza.*⁶⁷²

Generale Diaz

Ali ni ta proglas lep, klasičen? Slog vreden rimskih pesnikov.

In vendar je vsebina ena sama gorostasna laž. Bitka se je pričela 27. oktobra. Davno prej so Čehi izdajali, dezertirali, po gozdovih so se pasli Zeleni kadri.⁶⁷³ Dne 27. oktobra avstrijska armada ni več eksistirala. Biksali so se celi regimenti, divizije, ali to ni več armada.

Dobro, da smo bili v Lokvi in gledali beg vojakov. Sicer bi še nas proglas premamil, kakor je prepričal Angleže, Amerikance, Francoze.

Da niti ne govorimo o razmerju sil 1915: Avstrija je bila od naporov enega leta v Rusiji in na Balkanu ošibljena, Italija še sveža! Avstrija ni imela dovozov, ker blokirana, Italija je dobivala sile z vsega sveta po morju: municijo, kanone, obutek,⁶⁷⁴ hrano, obleko, surovine.

Lahi so prišli v Lokev morda 10. novembra 1918. Medtem je Narodni svet⁶⁷⁵ uredil varnostno službo, čez dan in ponoči.

Ljudje so bili polni denarja, bankovcev po 100 kron, manjkalo pa je drobiža. Imeli smo 12 gostiln. Kdor je pil, je plačal s stotakom, ni dobil drobiža, ker ga ni bilo. Krčmar ali krčmarica je vpisal v dobro 100 kron in rekel: »Pridi še pit, dokler bomo kvit.« Takisto je bilo s trgovinami. Kaj smo ukrenili? Osnovali smo lokavsko valuto. Narezal sem na tisoče lepenk – kartončkov, morda 3 ali 4 cm², napisal na eno stran 10, 20, 50 stotink ali 1 krona, na drugi sem pritisnil pečat: cerkev svetega Mihaela... Te smo razmenjali za bankovce v trgovinah in krčmah. Verniki so dajali v škrabico to novo valuto, cerkev je dajala ta drobiž krčmarjem in trgovcem. Kasneje sem o tej zadevi napisal za *Goriško stražo*⁶⁷⁶ podlistek.

Varnostni organi so imeli opravka z roparji Zelenega kadra.

⁶⁷² Italijansko, prevod: Vojno proti Avstro-Ogrski, ki jo je italijanska vojska, kljub manjšemu številu vojakov in sredstev začela 24. maja 1915 pod visokim vodstvom Njegovega Veličanstva, vrhovnega poglavarja, kralja, ter jo z neomajno vero in žilavim junaštvom brez prestanka in nadvse ostro vodila 41 mesecev, smo zmagali ... Avstro-ogrska vojska je uničena: utrpela je izredno hude izgube med zagrizeno obrambo prvih dni bojev, med zasledovanjem pa je izgubila izjemno velike količine vsakovrstnega blaga in skoraj v celoti svoja skladišča in shrambe. V naše roke je padlo doslej kakih 300.000 ujetnikov s celotnimi štabi in ne manj kot 5.000 topov. Ostanke vojske, ki je bila med najmočnejšimi na svetu, se brez reda in brez upanja umikajo po dolinah, iz katerih se je bila spustila s ponosno gotovostjo.

⁶⁷³ Med prvo svetovno vojno dezertirali avstrijske vojske, ki se skrivali po gozdovih.

⁶⁷⁴ Narečno, arhaično: obutek.

⁶⁷⁵ V pričakovanju konca prve svetovne vojne in razpada Avstro-Ogrske monarhije je bil v ljubljanski mestni hiši 17. avgusta 1918 ustanovljen Narodni svet za slovenske dežele in Istro, znan tudi pod imenom Narodni svet za Slovenijo. Bila je vrhovna slovenska politična nadstrankarska organizacija z namenom priprave združitve Slovencev s Hrvati in Srbi v samostojno državo.

⁶⁷⁶ *Goriška straža* – glasilo slovenskih krščanskih socialcev na Goriškem, izhajala je od jeseni 1918 do novembra 1928.

Plat zvona. Dve patrulji sta hodili po vasi. Določeno je bilo: v slučaju napada na vas, bo cerkvenik bil plat zvona in vse se mora oborožiti, in planiti na trg pred cerkvijo.

Vse je spalo. Proti 11. uri ponoči se začuje po vasi streljanje, kmalu nato plat zvona.

V kaplanijo doni glas: »Pri Gabrielovi štali je bitka, roparji so napadli stražo, en naših je ubit, Jože Čikatov.«⁶⁷⁷ Vzel sem sveto olje in šel proti Srebotnjakovim, kjer se je z okna prikazala gospa Pavla Srebotnjak,⁶⁷⁸ žena trgovca Radoslava – Jakoba,⁶⁷⁹ naša domača sanitejka, vaška dobra in požrtvovalna zdravnica. Vzela je obveze in drugo potrebno in hiteli smo po cesti. Tedaj smo zvedeli: 2 naša sta bila malenkostno ranjena, pač pa smrtno zadet ropar. Ustrelil ga je Jože Čikatov, ki je tačas vršil posel vaške straže.

14. decembra 1918

PB VI, 100

Tajnik aprovizacije – Ko sem prišel v Lokve, je že obstajala aprovizijska komisija, ki je proti zmernim cenam oddajala družinam živila, katera je vlada oddajala občinam. Z vozovi so šli v Sežano na glavarstvo. Doma so robo razdelili po cenah, ki jih je moralo glavarstvo odobriti. Dotedaj je imel aprovizacijo v rokah Tone Muha, ki je prav gotovo pošteno vršil to nalogo. Toda hudobni jeziki so ga opravljali in blatili, on je preveč potrpel.

Tedaj me je cav.⁶⁸⁰ Pizzi, vojaški poveljnik v Lokvi, pozval in v imenu okrajnega komisarja di Sunija iz Sežane zahteval, da moram jaz vstopiti v komisijo, v kateri bo tudi g. Placer,⁶⁸¹ župan, ter naj izvolimo še nekaj oseb. Branil sem se, ker sem vedel, kaj vse ljudstvo očita: tatvino, okoriščanje, sleparjenje. Pa tedaj ni bilo pravice, postave, na katero bi se skliceval – vsi sobratje od Divače do Pule so bili več ali manj zaprti ali vsaj aretirani – malce sem se branil, potem pa prevzel mesto tajnika: 14. XII. 1918. Sestala sva se z g. Placerjem Mihaelom, trgovcem, in naredila nekaj spored. Zbrala sva občinarje in ob splošnem odobravanju imenovala še tri člane: Jože Škabar, zastopnik kmetov, Anton Stopar, zastopnik obrtnikov, Anton Fonda, zastopnik delavcev.

Neka baba – ime naj zamolčim radi žlahte –, ki je zlasti rada obrekovala, ki je g. Muho klela, ni vedela, da ima novi odbor sejo, in meneč, da se bo še enkrat skregala z Muho, je čakala na vstop. Klela je ko tavžent hudičev: Strela naj udari sakramenske duše. Tedaj odpre in ko mene – duhovnika – zagleda bliskoma ton spremeni in lepo reče: Hvaljen bodi Jezus Kristus. Jaz: Na vekomaj, baba.

⁶⁷⁷ Jože Fonda iz Lokve, po domače Čikatov.

⁶⁷⁸ Pavla Srebotnjak, roj. Walda (1873–1929), doma iz Ljubljane, trgovka v Lokvi.

⁶⁷⁹ Radoslav Jakob Srebotnjak (1871–1941), trgovec v Lokvi.

⁶⁸⁰ Italijansko, okrajšava: *cavaliere* (vitez), častni naziv.

⁶⁸¹ Mihael Placer, župan v Lokvi, stanoval je pod cerkvijo.

Odbor je sklenil, da sprejema nalogo s pogojem, da bo smel obrekovalca kazniti: pred lipo pri cerkvi se zveže za 1 uro pred nedeljsko mašo.

Zato je pa odbor sledeče določil, kar je g. komisar v Sežani odobril:

- 1) Pred vsako delitvijo živil bo odbor imel sejo, da določi dan, kraj in način delitve.
- 2) Pri vsakem dovozu živil se bodo živila javno stehtala: tehtala bosta očitno na trgu g. Placer in g. Radoslav Srebotnjak, ki je tudi trgovec.
- 3) Dnevu razprodaje sledi vedno dan pritožb. Pritožbe bo ustno ali pismeno sprejemal odbor. Navzoča morata biti g. Placer in g. kaplan (Šček).
- 4) Kdor bi obrekoval (a ne imel dokaza za očitke), bo lipo ogledoval in se bo črtal iz imenika za dobivanje živil: za vedno.

Kakor bi trenil, je nehalo vsako obrekovanje. V imenu odbora sem bil pri g. komisarju v Sežani ter prosil za brezplačno razdelitev nekaj živil tistim družinam, ki nimajo ne živil niti denarja, da bi si jih kupile. Komisar je dal na razpolago živil v vojaški zalogi v Sežani.

Konec leta 1918

LS III, 133–134

Gašpar Trebčev – je bil pokopan 3. 3. 1944 v Bazovici, ker je stanoval veliko let pri Škibinovih »na Krasu«. Rodil pa se je na štev. 27 v Lokvi. Po svetovni vojni 1914–1918 je hiško prodal in drugi so jo predelali. Že davno je bila prazna, čisto majčkena.

Leta 1918 se je zgodilo tole: Prišli so Lahi, zasedli in čez mesece naselili prve karabinerje. Ti so vsepovsod vohali punte, skrivanje orožja. Spraševali so otroke, kje je orožje itd. Pa smo se namenili, da jih enkrat imenitno podražimo. Trebčeva hiška je bila majčkena, samo en prostor vanji. Pa prazna že več let. Vzel sem dopisnico in napisal po priliki takole: *»Karo karbiner! Mi ti vol dir dove že un mašingver kon municjon dentro in tera. In kaža de Gašpar Trebec numero [neberljivo] že un mašingver zakopan. Ma prego a nešun Lokavec dire ke mi ti ga škrita kvešta kartolina. Šaluti tuo amiko.«*⁶⁸²

Naslednji dan so v vasi tole videli: Ko se je zvečerilo, so videli brigadirja in karabinerje, kako so natiho šli do Trebčeve hiše, vsak je imel v roki pikon ali lopato. Ljudje so jih skrivaj opazovali, oziroma jih le poslušali. Vrata so zaprli in začeli kopati v hišici (Dan prej smo dali eno kvarto v zemljo in grušč posuli nekaj patron). Trudili so se. Čez en čas se začuje: *»Brigadiere, ecco, ecco!«*⁶⁸³ Našli so patrone. *Avanti Savoia*,⁶⁸⁴ kopali so globoko in se potili, bilo je poleti in vroče. Pa

⁶⁸² Žlobudravščina, prevod: Dragi karabiner! Hočem ti povedati, kje je zakopana brzostrelka s strelivom. V hiši Gašperja Trobca, številka [neberljivo], je zakopana ena brzostrelka. Prosim, da nobenemu Lokavcu ne poveš, da sem ti napisal to razglednico. Pozdrav, tvoj prijatelj.

⁶⁸³ Italijansko, prevod: Brigadir, tu je, tu je!

⁶⁸⁴ Italijanski bojni klic: Naprej Savoja.

so videli, da notri ni nič. Pa reče eden: »Mogoče smo napak brali, morda je okrog hiške.« Tam se je bilo z leti nabralo dosti grušča. Pa so šli ven in kopali okoli hiške ko da bi krompir okopavali.

Ko so se prepričali, da je bilo delo zaman, so kleli in se na tiho splazili v vilo. Po vasi pa je bil halò. Še Trebec v Lipici se je veselil.

Leto 1919

28. januarja 1919

PB VI, 101

Zmanjkal povsod kvas. V Trstu ni mogoče dobiti. Odbor se obrnil na vojaško poveljstvo, ki ga je dalo za dva dobra lonca.

Zapisnik se je izgubil...

10. julija 1919

PB VI, 93

Nehal z lastno ekonomijo.

23. avgusta 1919

PB IV, 28, 29

V Pontebbi⁶⁸⁵ našel v družinski knjigi na magistratu tele slov. priimke: Vuerich, Kronig, Macor, Jajza, Cerne.

Med Tablo in Pontebo, vendar na Laškem, je velika naselbina v gori: Studena alta, Studena bassa.⁶⁸⁶

14. oktobra 1919

PB VI, 93

Začel spet delati v Lokvi.

23. novembra 1919

PB VI, 93

Obravnava na sodnji (sodnik Bogataj)⁶⁸⁷ v Sežani. Tožil sem Raceta iz Brkinov. Naročil sem žakelj jabolk, na vrhu res lepa, zdolaj kakor orehi. Lump. Plačal je odškodnino 23,50 lir, seveda vse pravdne stroške. Na prejšnja pisma za mirno poravnavo ni odgovoril.

27. novembra 1919

PB VI, 93

Dal mizarju Jerneju v Lokvi (begunec iz Kostanjevice) 250 lir za orehovo mizo, dolgo 180 cm, široko 84,5 cm.

⁶⁸⁵ Pontebba, slov. Tablja, naselje v Kanalski dolini.

⁶⁸⁶ Gornja in Dolnja Studena, vasi severozahodno od Pontebbe.

⁶⁸⁷ Milan Bogataj (1887–1958), iz prava je julija 1914 diplomiral v Pragi, med letoma 1919 do 1921 okrožni sodnik v Sežani.

Leto 1920

8. januarja 1920

PB VI, 93

V Sežani: za kosilo dal 12,70 lir za Zbor svečnikov 10 lir.

12. februarja 1920

PB VI, 93

Postavil štedilnik v kuhinjo lokavske kaplanije. Prej sem imel starinsko ognjišče, na katerem smo se grel.

22. – 23. februarja 1920

PB III, 225

Spal sem pri Jelenu v Gorici. Spalnina 9,60 lit. Z Doktoričem Davidom,⁶⁸⁸ ki je še v napol razbiti hiši, sva jo udarila čez Grgar, ki je še ves po tleh. Pogovarjala sva se: o devicah, kam ž njimi? Žensk že več kot moških. V krščanskem veku so hiperprodukcijo žensk spravili v samostan, imele so poklic ali so se privadile. Danes, ko vera ni več tako globoka, kam z ženskami? Vrh vsega je vojna fante pokončala. Uboge device. Dve vrsti:

a) nimajo vere ali le polovičarsko. Revice so brez tolažbe. Obžalovanja vredna bitja.

b) Ako so verne, globoko verne, gre dobro. Živijo z Jezusom, za Jezusa. Hudo za dekleta iz »boljših hiš.« Prej so jemale naše učitelje, naše uradnike, teh ni več, ali jih v kratkem ne bo več, zato bo še državni aparat slabel.

Čula sva vojake:

*E la bandiera dei Tricolori
sempre stata la più bella
noi vogliamo sempre quella,
noi vogliamo la libertà.*⁶⁸⁹

To bi znalo veljati tudi za slovanske Primorce.

Šla sva mimo Nemcev. Tu je bil rojen baron Andrej Winkler, bivši kranjski deželni glavar. Kot dijak v Gorici je stregel pri maši na Kostanjevici. Uveljavil pravice slov. jezika na Kranjskem. Pisal vse življenje kroniko. Rešimo jo, ako se da! Povedala mi je njegova kuharica, ko smo stanovali v njegovi hiši (on in mi) v Via Morelli (za mesnicami) 36.

⁶⁸⁸ David Doktorič (1887–1962), goriški duhovnik, od leta 1936 je vrsto let deloval med primorskimi izseljenci v Argentini in Urugvaju.

⁶⁸⁹ Italijansko, prevod: In tribarvna zastava/bila je vedno najlepša/želimo vedno le njo/želimo svobodo.

1. septembra 1920 – 15. maja 1921

Samo na zahtevo duhovniške organizacije in škofijskega nasveta sem zapustil Lokve. Večerjo sem priredil, udeležila sta se je poleg drugih učitelja Fr. Bole in L. Hreščak, pevci so mi zapeli, drugi dan sem se odpeljal v Trst k staršem.

Kaj vse sem delal, koliko delal, bi deloma znal povedati zapisnik, tajniška knjiga, ki jo hrani kdo od odbora. Pri sebi sem našel v notesu le zapisnik korespondence od 10.1.1920 – 3.5.1920.

Evo prepis: komu, kaj:

10. januarja 1920:

1. – dr. Požarju v Koprivo: pošlje naj vsebino referata, ki ga je imel na sobranju
2. – dekan Valentinčič, Komen: društvene tiskovine
3. – Godnič,⁶⁹⁰ Dornberg: urednik našega glasila, kdo bo
4. – Rejec, Sv. Križ: urednik našega glasila, kdo bo
5. – Novak, Črniče: urednik našega glasila, kdo bo

14. januarja 1920:

6. – Dr. Požar: za podatke o društvu
7. – Milanović, Kiringa:⁶⁹¹ sodelovanje pri listu
8. – Žužek, Topolovac: sodelovanje pri listu
9. – Doktorič, Gorica: sodelovanje pri listu
10. – Glažar, Trst: sodelovanje pri listu

16. januarja 1920:

11. – Dr. Požar odgovoril na štev. 1
12. – Valentinčič, Komen: seja odbora
13. – Nēdved, Starod: sodelovanje pri listu
14. – Fink, Opčine: sodelovanje pri listu
15. – Tomo Banko, Plomin: sodelovanje pri listu
16. – Nemec,⁶⁹² Zgonik: Pojasnilo na prašanja
17. – Rojec,⁶⁹³ Tolmin: za list
18. – dr. Slavič:⁶⁹⁴ za list

17. januarja 1920:

19. – Butkovič, Lokve: agitacija za list glasilo
20. – Gabrovšek, Podgrad: agitacija za list glasilo

⁶⁹⁰ Jožef Godnič (1884–1949), od leta 1921 do smrti župnik v Dornberku.

⁶⁹¹ Vas Kiringa v hrvaški Istri.

⁶⁹² Že omenjeni duhovnik Bogomil Nemec, med letoma 1908 do 1922 župnik v Zgoniku.

⁶⁹³ Mišljen je Ivan Rojec, od leta 1915 župnik in dekan v Tolminu.

⁶⁹⁴ Verjetno je mišljen dr. Matija Slavič (1877–1958), duhovnik, biblicist, prevajalec in narodni delavec. V tistem času je študiral biblične vede v Rimu.

- 21. – Kocjan, (Predloka): agitacija za list glasilo
- 22. – dr. Tul, Trst: agitacija za list glasilo
- 23. – dr. Ukmar, Trst: agitacija za list glasilo
- 24. – Ante Stemberger,⁶⁹⁵ Jelšane: agitacija za list glasilo

18. januarja 1920:

- 25. – Guštin, Trst: agitacija za list glasilo
- 26. – Križman, Trst: agitacija za list glasilo
- 27. – L. Cigoj, Stomaž: agitacija za list glasilo
- 28. – p. Pirc,⁶⁹⁶ Grad: agitacija za list glasilo
- 29. – Maierhofer,⁶⁹⁷ Planina: agitacija za list glasilo

19. januarja 1920:

- 30. – Šašelj,⁶⁹⁸ Klanec: agitacija za list glasilo
- 31. – Trdan: agitacija za list glasilo
- 32. – Mons. Orlandini,⁶⁹⁹ agitacija za list glasilo

20. januarja 1920:

- 33. – *Pučki prijatelj*,⁷⁰⁰ Pazin: poziv duhovščini v Istri
- 34. – *Gor. straža*: o zboru

21. januarja 1920:

- 35. – Rejec, Križ: gradivo za list sem poslal

4. februarja 1920:

- 36. – Švara, Šempolaj: agitacija za list
- 37. – Ordinariatu v Trst: prosim imenik duhovnikov
- 38. – Ordinariatu v Gorico: prosim imenik duhovnikov
- 39. – Ordinariatu v Poreč: prosim imenik duhovnikov

6. februarja 1920:

- 40. – Nėdved, Starod: radi lista

7. februarja 1920:

- 41. – Milanović: dopisovanje za Hrvate

⁶⁹⁵ Anton Stemberger (1863–1927), tedaj upokojeni duhovnik v kaplaniji Škocjan.

⁶⁹⁶ Franc Pirc (1883–1929), lazarist (Misijonska družba) v Gradcu. Zadnji med lazaristi z Mirenskega Gradu se je umaknil pred italijanskim obstreljevanjem in prvi se je vrnil na Mirenski Grad, sredi marca 1918.

⁶⁹⁷ Janko Meierhofer (1876–1948), duhovnik, publicist in narodni delavec. Med letoma 1918 do 1924 župnik na Planini pri Rakeku.

⁶⁹⁸ Emil Šašelj (1865–1926), župnik v Klancu pri Kozini.

⁶⁹⁹ Msgr. Vincenzo (Vincentius) Orlandini, dolgoletni stolni kanonik v Poreču.

⁷⁰⁰ *Pučki prijatelj* – glasilo hrvaškega katoliškega gibanja v Istri. Pobudo za glasilo je dal krški škof Mahnič, izhajalo je od leta 1899 do 1928, naprej na Krku, potem v Pazinu in nazadnje v Trstu.

26. februarja 1920:

42. – Doktorič: kako bomo organizirali

43. – Guštin: da dopis o Mar. družbi

5. marca 1920:

44. – Rejec: hoče poleg sebe mene za urednika

45. – Rejcu: nemogoče, le sodelovanje

9. marca 1920:

46. – Trst, *Edinost*: naročim tiskovine

10. marca 1920:

47. – Glažar: da podatke o duhovnikih

11. marca 1920:

48. – Rejec, Križ: razne zadeve naše organizacije

13. marca 1920:

49. – Dr Slavič, Rim: v zadevi organizacije Miš - maš

50. – Novak, Črniče: v zadevi organizacije Miš - maš

51. – Dukić:⁷⁰¹ poslal dopis za list

14. marca 1920:

52. – Milanović: poslal dopis za list

53. – Glažar, Trst: odgovor na št. 47

54. – Doktorič, Gorica: odgovor na št. 43

55. – Orlandini: pišem v zadevi organizacije

56. – Rejcu: dopise za list

16. marca 1920:

57. – Rejcu: gradivo za list

19. marca 1920:

58. – Rejcu: gradivo za list

20. marca 1920:

59. – Milanović: v zadevi org. Miš – maš

30. marca 1920:

60. – Valentinčič, Komen: v zadevi org. Miš – maš

61. – Milanović: v zadevi org. Miš – maš

⁷⁰¹ Verjetno je mišljen Ivan Dukić (1893–1978), duhovnik, doma iz Kastva, dejaven v društvu sv. Cirila in Metoda v Pazinu, veliko je pisal za hrvaške katoliške časopise in revije v Istri.

5. aprila 1920:

62. – Košir, Lovran: v zadevi org. Miš – maš

6. aprila 1920:

63. – Butkovič: v zadevi org. Miš – maš

8. aprila 1920:

64. – Rejcu: gradivo za list

12. aprila 1920:

65. – Orlandini, Poreč: odgovoril radi lista

66. – Gabrovšek: odgovoril radi lista

13. aprila 1920:

67. – Švara, Šempolaj: v zadevi uprave lista

18. aprila 1920:

68. – Žužek: v zadevi lista

21. aprila 1920:

69. – Kam. Mandić, Trst: za list in org.

22. aprila 1920:

70. – Nėdved, Starod: pisal mu za ustanovitev muzeja

23. aprila 1920:

71. – Dr Slaviču: Miš – maš list

72. – Doktorič: za organizacijo

24. aprila 1920:

73. – Kocjanu: za list

74. – Milanoviću: za organizacijo

25. aprila 1920:

75. – Rejcu: glede lista

26. aprila 1920:

76. – Nėdved, Starod: odgovoril na 70

77. – Trst, Edinost: pošilja tiskovine

27. aprila 1920:

78. – Leopold Cigoj, Stomaž: o odsekih, zlasti šolskemu

79. – Rejcu, Križ: o politični organizaciji

1. majnika 1920:

80. – Rejcu, Križ: spet o politični organizaciji

81. – Valentinčič, Komen: moj ostop od tajn. mesta

82. – Butkovič, Lokve: literarni odsek

83. – Brezavšček, Račica: nove knjige za verouk

1. majnika 1920:

84. – Rejcu: gradivo za list

4. majnika 1920:

85. – Rejcu: o org. delavcev v Km. del. zvezi

86. – Starosti v Komen: o org. delavcev v Kmet. del. zvezi

8. majnika 1920:

87. – Starosti v Komen: o org. delavcev v Kmet. del. zvezi

Moje delo glej tudi v zborniku tistega leta: koliko konferenc, sestankov, shodov, referatov.

8. majnika 1920:

88. – Mons. Orlando v Sieno: o naši organizaciji

89. – Arcangelo Rizzi,⁷⁰² Trento: o nas

9. majnika 1920:

90. – Federazione clero, Siena: o nas

91. – Kraševcevec, žpk: o dopisih

92. – Oblak, Gorjansko: o org.

10. majnika 1920:

93. – Barbič,⁷⁰³ dekan: o org.

94. – Trinko:⁷⁰⁴ za obisk v Vidmu

Tu niso omenjena pisma glede sklicevanja konferenc, da bi oblasti preveč ne opozarjali. Bil sem gotovo na 50 konferencah: od Triglava do Pule. Nosil sem se civilno, menjaval barvo obleke, slamnika, klobuka, očali. Enkrat z vlakom, enkrat v Trst s korjero, enkrat z vlakom, peš, z vozom etc. Da me niso preveč opazovali. Cigansko življenje!

⁷⁰² Arcangelo Gabriele Rizzi (1857–1946), tirolski duhovnik, šolnik in vzgojitelj.

⁷⁰³ Mihael Barbič (1869–1943), doma iz Šutne na Kranjskem, dolgoletni župnik v Povirju pri Sežani.

⁷⁰⁴ Ivan Trinko Zamejski (1863–1954), beneškoslovenski duhovnik in narodni buditelj.

IZ SIVEGA NOTESA

7. septembra 1920

PB IV, 32

V Trstu. Zvečer v Lokev.

20. septembra 1920

PB IV, 32

Zavihrala laška trobojnica na tržaški mestni hiši. Med 6 avtorji tudi Suban in Ferluga.

22. septembra 1920

PB IV, 32

Chiusi.⁷⁰⁵ Župnija šteje 5000 duš, škofija pa 8000 duš. 10 kanonikov in duhovnov v stolnici.

Cerkvenik 58 lir.

Tisti teden bil v Sieni na socialnem tečaju. Predavali tudi padre domenicano Cordoani, Giulio Tanagnini avv. via Quilio, Roma 2/A, dott. Vigorelli ragioniere Milano, dott. Italo Mario Sacco, Bra, Prov. Almaco (?), prof. don Monti Giuseppe.

V Sieni sem si zapisal: v Trstu – čim pridem – spisati članek za duhovniško glasilo o Sieni, članek za *Settimana sociale*,⁷⁰⁶ don Sturzu⁷⁰⁷ prošnjo, učlanjenje Goriške zveze, statute za kmetsko in delavsko zvezo.

22. septembra do 1. oktobra 1920

PB IV, 33

V Sieni. Potem sem šel v Firenze, nato pa na duhovne vaje v Padovo od 3. okt. do 9. oktobra 1920.

V Sieni so mi v lekarni dali inhalacijski aparat.

3. do 9. oktobra 1920

PB IV, 33

Padova. Duhovne vaje. Pensionato universitario pri sv. Antonu. Vaje – 1 teden. V sobi št. 119 v 3. nadstropju. Blagoslovljene duhovne vaje. *Florete flores, frondete in gratiam!*⁷⁰⁸

Župnik z lasuljo don Destro Abelardo Monselice prov. Padova, via Duomo al castello.

⁷⁰⁵ Mestece pri Sieni v Toskani.

⁷⁰⁶ *La Settimana sociale* – tednik italijanskih katoličanov.

⁷⁰⁷ Duhovnik Luigi Sturzo (1871–1959) je v začetku leta 1919 ustanovil katoliško Ljudsko stranko (*Partito popolare*), ki je na volitvah novembra 1919 osvojila približno 20 % glasov in s tem postala druga najmočnejša politična sila v državi. Podoben rezultat je stranka dosegla tudi na volitvah leta 1921.

⁷⁰⁸ Latinsko, prevod: Vzcvetite v cvetju, vzbrstite v milosti!

13. oktobra 1920

PB IV, 33

Conte Sforza⁷⁰⁹ v Milanu. Sprejel deputacijo: »*Il prof. Solmi ha chiarito la profonda inalterabile italianità della Dalmazia, dipendente da ragioni etniche e nazionali.*«⁷¹⁰

Piccolo 14.10.1920.

Fajn gostilna Firenze. Raffaele Ciasca, Viale Duca di Genova 36

17. oktobra 1920

PB IV, 33-34

Sem bil pri dekanu v Komnu: Ign. Valentinčič. Poročal o poti na Laško. O zvezi laških duhovnikov. Treba se včlaniti pri njih. Pravno varstvo.

*Sindaco*⁷¹¹ v Attimis je Leban.

Zvečer na Gorjanskem pri učitelju Macarol. On povedal značilen dogodek iz Srednje Italije. Takole je laški »kmet« povedal: »Zjutraj sem vola, ki sem ga jaz zredil, vodil ob verigi na semenj. Nazaj sva se vračala z gospodarjem: on denar v listnici, jaz pa z verigami.«

22. oktobra 1920

PB IV, 34

Dne 22. okt. pri Oblaku radi *Edinosti*.

24. oktobra 1920

PB IV, 34

Dne 24. okt., nedelja pop. Ob 1h iz Trsta v Portorose.⁷¹² Odšel peš 1 ½ v Korte h Kuretu Milanu.

25. oktobra 1920

PB IV, 34

Dne 25. okt. s Kuretom v Kaštel, zvečer pri Koreniki v Bašljunu.

Korte: drva za vse leto iz užitka gozda. Vrt pred hišo 140 korakov dolg, 40 širok, mestoma 60 korakov. Oljke. Plant.: 16 dolgih po 32 trt. 28 oljk na soncu. Ograjen kurnik za 100 kokoši.

Stanovanje: majhne sobice, a lepe: 5. Pobera nič. Še ena njiva.

Nujno: [nečitljivo] bire: vino, olje, šenica, koruza.

Milan zapusti duhovniški stan in gre v civil. Namestnik bo Jožef Glažar.

⁷⁰⁹ Verjetno je mišljen grof Carlo Sforza (1872–1952), italijanski diplomat in politik, leta 1920 je bil italijanski zunanji minister.

⁷¹⁰ Italijansko, prevod: Prof. Solmi je razjasnil popolnoma nespremenljiv italijanski značaj Dalmacije, odvisen od etničnih in nacionalnih razlogov.

⁷¹¹ Italijansko, prevod: župan.

⁷¹² Portorož.

18. novembra 1920

PB IV, 34

Konferenca v Hudejužni.

26. decembra 1920

PB IV, 34

Zamudil vlak v Postojni. Zraven Mlač, železničar v Divači (Lokavec), ki je bil [nečitljivo].

Leto 1921

28. avgusta 1921

PB II, 365

Shod v Hudajužni sem imel dne 28. 8. 1921. ob 3h popoldne. Dekleta v narodni noši.

11.-25. septembra 1921

PB II, 365

Dne 11. septembra v Črničah, 18. sept. v Kojskem, 25. sept. na Križadi v Brdih.

16. oktobra 1921

PB V, 231

Shod v Srpenici.

20. oktobra 1921

PB V, 232

Shod v Senožečah ob 11 uri: za vasi Senožeče 800, Dolenja vas 300, Potoče, Gabrče, Laže, Senadole.

Vodil Jožef Meden,⁷¹³ župan, 30 leten.

Popoldne shod v Hrenovicah pri fari za vasi: Hruševje, Hrenovice, Ubeljsko, Hraše, Studenec, Orehek.

24. oktobra 1921

PB XI, 19

Sem pisal za shode Kmetske delavske zveze na tele naslove: dekan Andrej Lavrič⁷¹⁴ v Vipavo, mons. Koršič v Kobarid,⁷¹⁵ dr. J. Kržišniku, dekanu v Trnovu, v Senožeče, v Bovec Andreju Klobučarju,⁷¹⁶ Štefanu Pajntarju v Lokovec, v Postojno in Grgar.

29. oktobra 1921

PB II, 324

- pri prefektu⁷¹⁷ Mosconiju⁷¹⁸ radi slovenske šole v Devinu, Jamljah, Doberdobu;
- popoldne pri istem radi preganjanja Boža Milanovića;

⁷¹³ Jožef (Josip) Meden, župan v Senožečah.

⁷¹⁴ Andrej Lavrič (1874–1944), vipavski dekan od leta 1908. Po prvi svetovni vojni ni dobil italijanskega državljanstva, zato je odšel v Kraljevino SHS.

⁷¹⁵ Msgr. Ivan Koršič (1870–1941), mornariški superior v avstro-ogrski vojni mornarici. Od leta 1920 župnik in dekan v Kobaridu.

⁷¹⁶ Andrej Klobučar (1881–1961), od leta 1921 župnik in dekan v Bovcu.

⁷¹⁷ Prefekt – vodja državne uprave v tedanjih italijanskih pokrajinah.

⁷¹⁸ Antonio Mosconi (1866–1955), pravnik, odvetnik in politik; decembra 1919 je prevzel funkcijo generalnega civilnega komisarja za Julijsko krajino. Šček ga na tem mestu napačno označuje za prefekta. Med 1928 in 1932 je vodil finančno ministrstvo.

- pri tehniškem uradu: radi odškodnine Mihaela Štolfe;
- pri železniškem ravnateljstvu, da izdajo upokojencem Južne železnice železniške legitimacije, do katerih imajo pravico;
- pišem učitelju Močniku⁷¹⁹ v Šebrelje radi učit. tečaja;
- pisal mons. Jakobu v Idrijo radi sestanka;
- poslal dekanu Valentinčiču ugodeno prošnjo;
- Kmetško del. zvezi v Spodnji Idriji: tirjal podatke o mlinih;
- v Bovec Vinkotu Aljančiču odgovor;
- dr. Wilfanu⁷²⁰ za shode v Idriji, Devinu in Trbižu;
- pop. v Portorožu izročil predsedniku laške komisije (pogajanja jugosl. in laških delegatov) spomenico o gosp. zadevah: teran, vipavsko vino, žganjekuha.

30. oktobra 1921

PB II, 324

Razposlal nad 30 pisem.

1.–9. novembra 1921

PB II, 324

Na Dunaju.

Neznani datum 1921

PB V, 230–231

Na poti Trbiž – Dunaj:

Voznina 2984 kron = 17 lir!!!
 za plahto sem dal 22.000 kron
 za volneno jopo 30.000 kron
 za kosilo 380 kron.

Tiste dneve so še imeli delavci dnine:
Alpine montan gesellschaft:⁷²¹ Preddelavec 67 kron
 Rokodelec 60 kron
 Pomočnik 48 kron.

Nakupovanje na Dunaju: 1921
 1 lira = 140 kron (vsak dan krona padala)

⁷¹⁹ Verjetno mišljen Hubert Močnik (1893–1986), v tem času je iskal službo, kasneje je za kratek čas učil pri Sveti Luciji (Most na Soči), leta 1931 je bil premeščen v Ligurijo.

⁷²⁰ Tržaški advokat in politik dr. Josip (Wilfan) Vilfan (1878–1955), poslanec v rimskem parlamentu 1921–1924 in 1924–1928.

⁷²¹ Verjetno mišljena *Oesterreichisch-Alpine Montangesellschaft*, pomembna avstrijska rudarska in železarska družba, obstajala od 1881 do 1973, ko se je spojila z družbo VÖEST.

kravata 1000 kron, nogavice 1500, za 12 robcev sem dal 14.000, srajce 2000-3000 kron, čevlji 5000, obleka 35.000 kron, dežnik 2000-4000 kron. Za kožuh sem dal 95.000, za šal 2500 kron, za obleko 18.000.

Neznani datum 1921

PB V, 225

Danes na Dunaju. Valuta. Prej vino 1 krono liter, golaž 40 oktobra, danes sem plačal: vino 90 kron (četrt litra)

golaž 55 kron

2 kruha 24 kron skupaj 169 kron.

To sem plačal z 1 liro!

Kravata stane 900 kron, kapa moška 1000 kron. Obiskal sem parlament. Portir mi pokazal, kje so sedeli poslanci dr. Krek, Korošec, Gregorčič. Portir je rekel: Avstrija se razsula, ker niso hoteli Slovanom pravic dati, šol. Toda ljudstvo ni krivo. Le nekateri hujskači. Sovraštvo je umetno. Mi Slovanov ne sovražimo.

Ogledal sem si cesarski Schönbrunn! *Sic transit gloria mundi*.⁷²² Prej in zdaj, razlika!

10. novembra 1921

PB II, 324

Zvečer dr. Besednjak pri meni.

11. novembra 1921

PB II, 324

- pismo župniku Knavsu⁷²³ v njegovi zadevi;
- Janku Kralju⁷²⁴ v Lokve zastran prosvetnega glasila;
- prefektu Mosconiju v zadevi Mici Mülner;
- Anton Žigante, Črni kal osebna zadeva pismo;
- Milanović mi opiše konfinacijo;⁷²⁵
- pismo Josipu Sorču,⁷²⁶ učitelju v Devin;
- Pecikarju v Devin radi Jamelj;
- dr. Lojze Res: rabimo nujen sestanek v Firencah.

⁷²² Latinsko, prevod: Tako preide slava sveta.

⁷²³ Mišljen je dr. Franc Knavs (1871–1946), župnik in dekan v Šempetru pri Gorici. Rojen v Loškem Potoku, po prvi svetovni vojni ni prejel italijanskega državljanstva, zato se je leta 1920 se je umaknil v ljubljansko škofijo. Umrli je kot lazarist (Misijonska družba).

⁷²⁴ Janko Kralj (1898–1944), slovenski pravnik, politik, publicist in urednik, eden vodilnih predstavnikov primorskih krščanskih socialcev. Vodja goriške izpostave SLS. Septembra 1943 se je umaknil v Rim.

⁷²⁵ Konfin, konfinacija – prisilno bivanje v določenem kraju. Fašistični režim je po letu 1925 obnovil smrtno kazen, ustanovljeno je bilo posebno sodišče (*Tribunale Speciale*) za politične zadeve in povečana možnost konfinacije in prisilnega bivališča za administrativne prekrške.

⁷²⁶ Josip (Zorč) Sorč (1878–po 1940), med 1909 in 1920 učitelj na Opčinah, nato od 1923 do 1925 učitelj v Vipavskem Križu.

12. novembra 1921

PB II, 325

- Javlja dekan Klobučar v Bovcu 13. nov. ob 3h pop;
- Kralj iz Lokve: o prosvetni zvezi in glasilu;
- Pavlu Šabalji, žpku iz Suska radi plače.

13. novembra 1921

PB II, 325

Shod v Bovcu. Soča in Trenta: Kozjereja. Nujno. Na Predelu sneg.

14. novembra 1921

PB II, 325

Tolmin. Pri kolonelu radi vojačenja.⁷²⁷ Pri civilnem komisarju radi kozjereje.

15. – 16. novembra 1921

PB II, 325

Bil v Gorici.

17. novembra 1921

PB II, 325

Pri ekscelenci Jaconcigu (na tiho slovensko govoril) radi preganjanja sodnikov: 203 sodnikov pojde, 48 bo premalo. Praktikantov ne smejo jemati. To je on tožil. Delo zastalo, da bo groza. – Jaz v Komparetovi zadevi.

Pri prof. Neri-ju radi meščanske šole v Tolminu.

18. novembra 1921

PB II, 325

- Pisal sodniku Kompari⁷²⁸ v Tolmin radi njegove zadeve;
- Ivanu Možini v Sp. Idrijo sporočil, da zadevo izročil poslancu Tuntarju;⁷²⁹
- Pecikarju v Devin;
- mons. Rojcu v Tolmin: meščanska šola;
- nadzornik Spazzapan⁷³⁰ v Tolmin: meščanska šola;
- Toni Mlač, Divača: število laških otrok v Divači;
- Ivan Zalokar,⁷³¹ žpk, zaradi Jelšan;
- prefektu Mosconiju zaradi slovarja;
- dijak Jos. Jakin prosi dijaško podporo;
- podal Abram⁷³² zadevo štipendijev;
- sirotišču v Gorico odgovor;
- v Števerjan zaradi 2 sirot.

⁷²⁷ Arhaično za novačenje rekrutov.

⁷²⁸ Verjetno je mišljen sodnik France Kompara (1890–1967), sodnik in svak Virgila Ščeka, saj je bil poročen z Marijo (Marico) Šček. Kasneje se je preselil v Jugoslavijo, kot sodnik je deloval v Celju, na Vranskem in v Trebnjem.

⁷²⁹ Giuseppe (Josip) Tuntar (1882–1940), že pred prvo svetovno vojno eden vodilnih socialistov v Istri, pozneje je postal komunist, leta 1921 je bil na državnih volitvah v Gorici izvoljen za poslanca v italijanskem parlamentu.

⁷³⁰ Francesco Spazzapan, šolski nadzornik v Tolminu.

⁷³¹ Ivan (Janez) Zalokar (1871–1956), deloval je v tržaško-koprski škofiji.

⁷³² Verjetno je mišljen Josip Abram – Trentar (1875–1938), tedaj župnijski upravitelj v sv. Luciji (Most na Soči).

- Železniško ravnateljstvo sporoči, da je vprašanje urejeno in da dobijo železničarji izkaznice še v decembru.
- Brigadir iz Devina mi poroča, da zakaj je zastavo zaplenil.
- L. Plesu⁷³³ v Devinu o zastavi potem, ko so me na obč. zboru izvolili za predsednika »Ladje«. Oblastvo je reklo, da vrne zastavo, ki jo predsednik pismeno tirja. S tem so hoteli predsednika prestrašiti. Pa sem nasvetoval, naj skličejo občni zbor in mene izvolijo za predsednika. So storili.⁷³⁴
- Ignacu Valentinčiču v zadevi »nadškof in kmetska delavska zveza«;
- Al. Resu v Firenze radi Naše založbe in Majcenovih⁷³⁵ pesmi;
- dr. Wilfanu v zadevi dveh interpelacij;
- pisal dekanu Valentinčiču spet radi nadškofa.

- zvečer pri 1. seji posvetovalne komisije;
- na »Governatoratu« (kasnejša prefektura);
- Pri Mosconiju urgiral rešitev prošnje Južnih železničarjev, da se njih plače izenačijo prejemkom državnih železničarjev;
- župniku Pavletu Šabalji⁷³⁶ na Reki radi plače in zastankov;
- Colonellu⁷³⁷ orožnikov Grossetto-tu o nastopanju orožnikov v Devinu in priložil *Edinost* z dne 17. nov. o dogodkih na Kranji v Istri;
- Pri ministru Corbino-tu⁷³⁸ negiral odgovor za Černetove v Tomaju;
- Mariji Cocini v Gorico: Ko se je poročila, je zgubila pravico do pokojnine;
- Fr. Černigoju⁷³⁹ v Kamnje glede na volilo;
- Pri Mosconiju (governatore)⁷⁴⁰ urgiral rešitev volila v Kamnjah;
- Pisal Mosconiju v zadevi 85 letne učiteljice Marije Fratnik;
- Pisal društvu *Edinost*⁷⁴¹ v Gorici;

⁷³³ Leopold Ples (1891–1984), posestnik in hotelir v Devinu, predsednik društva *Ladja*.

⁷³⁴ Kulturnemu društvu *Ladja* iz Devina so karabinjerji leta 1920 zaplenili društveno zastavo. Člani društva so si prizadevali, da bi jo vrnil, hkrati pa so oblasti zahtevale, da naj predsednik društva vloži pismeno zahtevo. S tem so ga želeli prestrašiti. Virgil Šček je društvu svetoval, naj ga izberejo za predsednika, da bi tako lahko on posredoval. Konec decembra 1921 je vložil interpelacijo in zahteval vrnitev zastave, ki je bila povsem nepolitična. Na interpelacijo ni prejel odgovora, zato je čez leto dni ponovno vložil interpelacijo. Šele februarja 1923 so mu državne oblasti odgovorile, da je bila zastava zaplenjena, ker društvo ni bilo ustanovljeno po pravilniku.

⁷³⁵ Morda je mišljen Stanko Majcen (1888–1970), slovenski dramatik, pesnik in politik.

⁷³⁶ Pavle oz. Pavao Šabalja (1879–1944), duhovnik krške škofije, Italijani so ga jeseni 1920 izgnali s Suska.

⁷³⁷ Italijansko, prevod: polkovnik.

⁷³⁸ Orso Mario Corbino (1876–1937), italijanski fizik in politik, tedaj minister za izobraževanje.

⁷³⁹ Franc Černigoj (1887–1965), od leta 1920 dolgoletni župnik v Kamnjah na Vipavskem.

⁷⁴⁰ Izraz ni povsem pravilen. Julijska krajina v tem času ni bila več podrejena upravi vojaškega guvernerja, kot v prvih mesecih po vojni, saj je italijanska vlada poleti 1919 ustanovila Generalni civilni komisariat za Julijsko krajino (*Commissariato Generale Civile per la Venezia Giulia*).

⁷⁴¹ Politično društvo *Edinost* v Trstu je že v času Habsburške monarhije nadstrankarsko združevalo Slovence. Po prvi svetovni vojni se je razširilo na celotno s Slovenci poseljeno ozemlje v okviru Italije z odsekom za Goriško

- Lojzetu Schrolu, Fojana, glede poti v S. H. S.

21. novembra 1921

PB II, 327

Pri komendatorju Faccini-ju v zadevah: Školariš – neizmenjane krone, Prinčič – Fojana 2 vola, Iv. Kocjančič Šlovrenc – 2 vola

- Trebšetu, obč. tajniku v Srpenico v 3 zadevah

- *Giunta Provinciale di Udine*⁷⁴²: naj plačajo 9 zaposlenih delavcev iz Srpenice za 1 leto nazaj!

- Adelmo Nicolai v Bologni, adv. in poslanci: tožba na [nečitljivo] di Stato

- Fr. Jarc, župan Doberdob: glede šole in shoda, kdaj bo

- Luigi Monico, Medana, stavbenik: načrt vodnjaka Fojana

- Iv. Polenčič, Fojana: vodnjak, obč. volitve

- Col. Grossetto mi odgovori, jaz pojasnim še enkrat in tirjam zadoščenja ljudstvu

- Pri Mosconiju: Trebšetu, ki tirjal 34.000, ponudili 8.000; Knezu, ki tirjal 40.000, ponudili 6.000. Pritožba.

- Žpku Šabelji na Reko še enkrat na njegovo pismo od včeraj

22. novembra 1921

PB II, 327

Na Sveti gori.

23. novembra 1921

PB II, 327

- Dr. Orlu⁷⁴³ za Al. Resa;

- Urgiral rešitev prošnje Sussig;⁷⁴⁴

- Števerjansko županstvo toži, da še vedno ni dobilo podpore za čiščenje vodnjakov. Urgiral pri gubernatoratu.

24. novembra 1921

PB II, 327–328

- Baronu Formentiniju⁷⁴⁵ radi odškodnine za občinsko hišo;

- Zvečer odpotoval v Rim ob 6h zvečer. Dospel v Rim 25. nov. ob 2h popoldne.

26. novembra 1921

PB II, 328

in Istro ter združevalo katoliško in liberalno usmerjene Slovence. Julija 1922 se je odsek društva v Gorici osamosvojil in postal samostojno društvo Edinost, ki je še vedno vključevalo krščanske socialce in liberalce. Društvo je bilo razpuščeno leta 1928.

⁷⁴² Italijansko, prevod: Pokrajinski odbor iz Vidma.

⁷⁴³ Verjetno je mišljen dr. Vladimir Orel (1886–1973), pravnik in strokovnjak za sadjarstvo, tedaj odvetnik v Gorici.

⁷⁴⁴ Morda je mišljen Luigi Sussi oz. Sussig (1894–1961), priznan goriški zdravnik.

⁷⁴⁵ Baron Gino Formentini (1878–1947), posestnik v Števerjanu v Brdih.

V Rimu se lotil prašanja zamenjave denarja Zadružne zveze. Pri Sturzu, tajniku Ljudske stranke, pri Cosattiniju,⁷⁴⁶ nato pri vodstvu Socialistične stranke, pri finančnemu ministrstvu.

27. novembra 1921

PB II, 328

Odpisal drju Besednjaku, glede dež. zbora v Gorici dr. Gregorčiču; Trčonu v Idrijo.

⁷⁴⁶ Verjetno je mišljen Giovanni Cosattini (1878–1954), furlanskega rodu, pravnik in politik, na volitvah leta 1921 drugič izvoljen v parlament.

TRETJI SPECIMEN DELA IZ POSLANSKIH ČASOV 1921

7. decembra 1921

PB II, 337

Dr. Pettarin⁷⁴⁷ pri meni. On komisar goriške dežele. Prišel z ukazom, naj Slovenci pristanemo na imenovanje deželnega odbora. Mosconi rekel, da mora obstajati laška večina, saj bila večina še pod Avstrijo. Pristal. Za Slovence sem imenoval za odbornike: dr. Anton Gregorčič, dr. Engelbert Besednjak, dr. H. Tuma,⁷⁴⁸ I. Križman,⁷⁴⁹ nadučitelj, Treven,⁷⁵⁰ župan v Idriji. Tako bi bile zastopane vse struje (socialisti, liberalci, stara struja, nova struja, obenem izkušeni veščaki in po stanovih). Obenem se določila plača odbornikoma 2 (Besednjak in Gregorčič) ter »poslancem«.

8. decembra 1921

PB II, 337

Kvestor⁷⁵¹ Anbinacci prepovedal veselico v Števerjanu. Likar javlja. Kaj storiti.

9. decembra 1921

PB II, 334

Pri kvestorju. Dovolj veselico.

- Doktoriču (za Zadružno zvezo): Ne bom miroval, dokler ne bo vprašanje izmenjave denarja ugodno rešeno.

Shode imel še v Komnu, v Brdih, v Branici, Rihemberku, Križu, Cesti.

- Dekan Arko⁷⁵² javlja: Komisija 4:3 odklonila prošnjo za podelitev državljanstva.

- Števerjansko županstvo radi v vojni uničenih hiš, pozidanih po civilnem geniju.⁷⁵³ Se rušijo.

- Z adv. dr Targionijem⁷⁵⁴ bil danes pri podministru Rossini-ju.⁷⁵⁵

⁷⁴⁷ Luigi Pettarin (1871–1950), goriški pravnik, od novembra 1918 do konca 1922 predsednik izrednega deželnega zbora (*Giunta provinciale straordinaria*) za Goriško. Šček ga napačno označuje za komisarja.

⁷⁴⁸ Dr. Henrik Tuma (1858–1938), slovenski odvetnik, politik, publicist in planinec.

⁷⁴⁹ Ignac Križman (1865–1942), učitelj, organizator in politični delavec, član pokrajinskega odbora za avtonomno Goriško pod Italijo.

⁷⁵⁰ Karel Treven, zadnji slovenski župan v Idriji pod italijansko upravo, odstavili so ga leta 1924.

⁷⁵¹ Kvestor – vodja pokrajinske izpostave italijanske državne policije.

⁷⁵² Mihael Arko (1857–1938), od leta 1897 župnik in dekan v Idriji.

⁷⁵³ Mišljen je *Genio civile*, civilno inženirstvo (državna ustanova za javna dela).

⁷⁵⁴ Verjetno je mišljen goriški odvetnik Arturo Targioni.

⁷⁵⁵ Aldo Rossini (1888–1977), italijanski odvetnik in politik. Mussolini mu je podelil grofovski naslov *conte di Valgrande*.

- dr. Bitežnik⁷⁵⁶ mi poroča mi sporoča, da za Gorico imenovan za kvestorja nasilni Wenzel.⁷⁵⁷ Odgovoril takoj, da bom interpeliral in da gotovo ne pride. Bom preprečil.

10. decembra 1921

PB II, 334

Mons. Rojca v Tolminu prosil za podatke o profesorjih na učiteljišču:

- Mons. Arkota za podatke o profesorjih na realki
- društvo Edinost v Trstu za podatke o profesorjih na trgovski šoli v Trstu
- dr. Bitežnika za podatke o sodniku Miliču.

13. decembra 1921

PB II, 334

Pri podministru notranjih zadev Bevione-tu.⁷⁵⁸

- a. za ljudske šole po vsej Jul. krajini;
- b. Napisi na postajah naj bodo dvojezični ne samo laški;
- c. brigadir v Devinu mora proč;
- d. Kvestor Wenzel ne sme v Gorico;
- e. Izmenjava denarja;
- f. Komisija za državljanstvo.

Takoj je ugodil: c), d), f). O drugem sem vložil zvečer spomenico.

15. decembra 1921

PB II, 335

- Mons. drju Ličanu o izenačenju teol. profesorjev s srednješolskimi po njegovi želji.
- Pri poslancu De Gasperi-ju⁷⁵⁹ (Ljudska stranka) konferenca, da bi se našla enotna rešitev vprašanja teoloških profesorjev in vseh takih prašanj za vse nove dežele. Žal se škofij, ne ganejo, da bi – kakor sem predlagal v Trstu in Gorici – imenovali komisijo 5 duhovnikov, ki bi se sestajali v Benetkah (škofije: Trento, Brixen, Trst, Gorica, Poreč, Reka, Zadar).
- Brzjavil v Gorico, naj pošljejo podatke o Donu, ki naj bi postal župan v Gorici. Je pravičen.
- V Gorico Zadružni zvezi, naj sporočijo, koliko denarja nepečatenega onstran meje, koliko tukaj.
- Edinost mi pošlje gradivo o požigih v Idriji
- Drju Korošcu v Beograd: skupna akcija, paralelna, za zakon o vojnih beguncih

⁷⁵⁶ Jopis Bitežnik (1891–1960), pravnik in politik v okviru krščansko-socialne organizacije na Goriškem.

⁷⁵⁷ Kvestor Umberto Wenzel, profašistično usmerjen, dotlej je deloval v Cremoni, oblasti so ga nameravale postaviti za kvestorja v Gorici, toda proti temu je v italijanskem parlamentu ostro nastopil poslanec Virgil Šček.

⁷⁵⁸ Giuseppe Bevione (1879–1976), italijanski časnikar in politik.

⁷⁵⁹ Alcide De Gasperi (1881–1954), italijanski novinar in dolgoletni politik, po drugi svetovni vojni predsednik vlade od 1946 do 1953.

16. decembra 1921

PB II, 335

So me v Devinu na obč. zboru zbrali za predsednika (ponovno): 4/12.

17. decembra 1921

PB II, 335–336

- Županstvu na Žagi: šola, pošta;
- Kom. Maggioniju,⁷⁶⁰ komisarju v Gorici: ceste Števerjan;
- Zadružna zveza v Gorici javlja brzojavno: onstran je nepečatenega denarja 2.682.600 kron;
- prepovedan prenos denarja brez avtorizacije. Kazen 5 let;
- Pisal Likarju⁷⁶¹ učitelju radi veselice v Števerjanu.
- Pisal Sedeju, naj bo v Prosv. zvezi: Likar
- Ljubljanski visokošolci (Primorci) mi pošljejo izjavo konzula Manzonija,⁷⁶² ki tirja od dijakov, ki hočejo na počitnice v Jul. krajino, takso v polni višini. Ker je zunanji minister Sforza baš v zbornici, mu to pokažem, zadevo priporočim, nakar *stante pede*⁷⁶³ da ukaz Manzoniju, naj dijake oprosti vsake takse. Dijaki bodo doma božičevali.
- Marijan Bratuž piše radi učit. službe.
- Marij Kogoj,⁷⁶⁴ komponist, želi v Rim v šole. Pošlje fugo, ki sem jo v dnevu izročil Perosiju. Dobil sem ga pri orgljanju.
- Mosconi iz Trsta brzojavlja, naj se udeležim komercialne seje v Trstu 20.12.
- Doktorič brzojavlja prihod v Rim za jutri 18. 12. ob 9h zjutraj.
- Žpk Molaro (Magnano di Riviera) prosi posredovanje v zadevi vojne odškodnine. Odgovoril, da interveniral. Rešeno ugodno.

23. decembra 1921

PB II, 338–340

Kaj sem doma našel.

Iz Rima sem se vrnil 23. 12. 1921. Doma sem našel polno pošiljk med pismi:

1. Dr Požar: o kraškem vodovodu.
2. Prof. Ipavec: o svojem staležu, pokojnini.
3. Konstanjeviško županstvo: barake, vodovod, vojna odškodnina.
4. Dr Targioni: popis vloge Monte di Pietà al Ministero Tesoro.

⁷⁶⁰ Luigi Maggioni (1877–po 1940), pravnik, namestnik generalnega civilnega komisarja v Gorici, od novembra 1921 do novembra 1922.

⁷⁶¹ Ladislav Likar (1883–1930), učitelj in občinski tajnik v Števerjanu, kasneje se je odselil v Kraljevino SHS.

⁷⁶² Guido Manzoni, italijanski konzul v Ljubljani.

⁷⁶³ Italijansko, prevod: takoj.

⁷⁶⁴ Marij Kogoj (1892–1956), primorski skladatelj, po prvi svetovni vojni je deloval v Ljubljani.

5. Dr Targioni: Comitato permanente [nečitljivo] danneggiati guerra Provincia di Gorizia.
6. Dr Toroš,⁷⁶⁵ bogosl. profesor: kako ima bogoslovni profesor le 630 lir letne plače.
7. Dekan Rojec za nečakinjo, ki je na pošti.
8. Glavni civilni komisarijat v Trstu: določitve glede izplačil vojne odškodnine izpod vsote 50 000 lir so nepreklicne.
9. Glavni civilni komisarijat: učit. vdova Fratnik bo pokojnino dobila.
10. Černigoj, Kamnje: urgira zaradi cerkve.
11. Budanje: Čermelj za brata, ki je v zaporu.
12. Dr Bitežnik, Gorica: Rusjanova zadeva, dijaške karte SHS, vojna odškodnina državljanov jugoslovanskih, ki bivajo tukaj.
13. Posl. Cosattini.
14. Kat. Komjanc, Števerjan, invalidnina.
15. Uprava goriškega komisarijata: zastran Jož. Kanteta in Metlikovec.
16. Uršič, Jože: invalidnina.
17. Civ. komisarijat v Gorici: Siličeva zadeva.
18. Rudolf dr. Markič: izmenjava valute.
19. Školariš: izmenjava valute.
20. Giacinto Questore, hoče intervju za Corriere del Mattino v Veroni.
21. Takisto urednik dr Gresic v Gorici za svoj list.
22. Minister Torretta:⁷⁶⁶ potni list [nečitljivo].
23. Jož. Magajna, Vipava: pokojnina osebna.
24. Don Sturzo: o izmenjavi denarja.
25. Ufficio Nazionale per il collocamento e la disoccupazione,⁷⁶⁷ Roma: 9 srpeniških delavcev, urejeno po želji.
26. Franc Starc, Il. Bistrica: 20 %
27. Glav. civilni komisarijat Trst: železničarji: pokojnine urejene za vse.
28. Stanič iz Gor. Polja pri Kanalu: pokojnina.
29. Mervic iz Anhovega: urejena pokojnina.
30. Občina Žaga: košarska šola.
31. Dr Gosar:⁷⁶⁸ o Soc. misli in P.P. in SHS.
32. Giovanarri Benedetto, Otlica [nečitljivo].
33. Pismo Poldeta Plesa glede zastave.
34. Munih Ciril: osebno.
35. Hosner Tone iz Soče: požigali vojaki, škoda, odškodnina.
36. Jamlje: Franc Matjažič, pogorelec.

⁷⁶⁵ Mihael Toroš (1884–1963), duhovnik in profesor cerkvenega prava. Leta 1948 je postal apostolski administrator dela Goriške nadškofije, ki je pripadel Jugoslaviji.

⁷⁶⁶ Pietro Tomasi della Torretta (1873–1962), diplomat in politik, minister za zunanje zadeve od junija 1921 do konca februarja 1922.

⁷⁶⁷ Italijansko, prevod: Državni urad za zaposlovanje in brezposelnost.

⁷⁶⁸ Andrej Gosar (1887–1970), pravnik, sociolog, pedagog in eden vodilnih slovenskih krščansko-socialnih politikov.

37. Ivan Remec,⁷⁶⁹ žpk, Šlovrenc: naj mu železnica vrne 1035 lir.
38. Kršč. gosp. društvo v Idriji:⁷⁷⁰ registracija.
39. Dr Orel Vl., Gorica: vodovod, posp. društvo.
40. Anselmo Nicolai: [nečitljivo].
41. Jos. Muren,⁷⁷¹ Trnje, žpk.
42. Faganel, pismo osebno.
43. Čermelj, Budanje.
44. [nečitljivo], finance.
45. Direzione Carceri, Capodistria:⁷⁷² Janko, duhovnik.
46. Županstvo Števerjan.
47. Dr Bitežnik: Km. del. zveza.
48. Ufficio Tecnico finance, Trst: 3 zadeve.
49. Pippan⁷⁷³ iz Labinja, da je že obvestil socialiste poslance v Rimu radi preganjanja delavcev v Labinju.
50. Vojni minister Gasparotto,⁷⁷⁴ da bodo vojaško odpeljali iz bližine tolminskih hiš. Poslal mons. Rojcu, ki [je] v strahu.
51. Uslužbeni v Lipici kobilarni: ureditev plač.
52. Corte d'Appello: da bi 260 mest bilo, zasedenih le 192, manjka torej 68 sodnikov in namestnikov.
53. Žpk Budin.⁷⁷⁵
54. Miroslav Mrevlje, Križ, davki.
55. Žpk Nabrežina: zona sacra;⁷⁷⁶ potrebni vlaki Gorica – Trst – Nabrežina.
56. Ivan Rupnik, Idrija: informacije.
57. Glassich: comitato propaganda.
58. Iz Padove: me imenujejo za častnega člana zveze za brambo interesov vojnih oškodovancev.
59. Mons. Arko: profesorji in opcije.
60. Stangher⁷⁷⁷ iz Opatije: delo v zbornici.
61. Wilfan: naj gre v Dalmacijo.
62. Minister de Nava: vabi na razpravo.

⁷⁶⁹ Ivan Remec (1864–1951), med letoma 1920 do 1934 župnik v Šlovrencu v Brdih.

⁷⁷⁰ Krščansko gospodarsko društvo v Idriji je delovalo med letoma 1898 do 1945.

⁷⁷¹ Jožef Murn oz. Muren (1887–1958), kaplan v Trnju pri Pivki, takrat del župnije Slavina.

⁷⁷² Italijansko, prevod: Uprava zaporov v Kopru.

⁷⁷³ Giovanni Pippan oz. Ivan Pipan (1894–1933), istrski socialist in delavski voditelj. Po vzponu fašizma na oblast se je izselil v ZDA.

⁷⁷⁴ Luigi Gasparotto (1873–1954), pravnik in politik, od julija 1921 do februarja 1922 je bil italijanski obrambni minister.

⁷⁷⁵ Jožef Budin (1868–1922), župnik v Tinjanu pri Kopru.

⁷⁷⁶ Gre za italijanski državni načrt, da bi vzpostavili spominski prostor (Zona sarca) na Krasu, v spomin na hude boje med prvo svetovno vojno.

⁷⁷⁷ Uliks (Štanger) Stanger (1882–1973), doma iz Opatije, istrski pravnik in politik, leta 1921 je bil izvoljen za poslanca v rimskem parlamentu.

Poslanec [nečitljivo] ni pisal o Siciliji in kmetijskih zadevah, po čemer sem ga prašal v zvezi z našimi primorskimi zadevami.

Ivan Remec, žpk v Šlovrencu tirja povrnitev voznine iz Maribora v Krmin.

Danes bil na železniškem ravnateljstvu soba 206 radi šlovrenskega župnika.

Prefekt Maggioni iz Gorice ni pisal.

Bil danes pri drju L. Fels-u: za profesorja bogoslovnega semenišča.

Marija Kravanja, Bovec 262, begunska podpora.

Jožefa Kašca Soča – Lepenje 154: financarji so ji odnesli blago iz hiše.

Komisarijatu v Tolmin naznanil ta gornji slučaj. Kašci sporočil, kaj sem storil, naj mi sporoči, kaj se je storilo.

Ravnatelju Pascoliju za ustanovitev poštne urada na Žagi.

Občini v Žago sporočil, da sem pisal za pošto. Naj se oglasijo.

V kaznilnici tržaški via Coroneo sem bil, zastran 4 zaprtih Bazovcev. Jih bodo izpustili jutri.

Pri šolskem svetu v Gorici za dva slučaja: Černe v Tomaju, prof. Ipavec v Gorici.

Naznanil v občine obisk (kot poslanec) za prvo polovico januarja: Devin, Doberdob, Brestovica, Kostanjevica, Nabrežina, Komen, Tomaj, Štanjel.

Leto 1922

2. januarja 1922

PB II, 342

Francetu Gorkiču,⁷⁷⁸ uradniku pri goriškem deželnem odboru pisal, naj se dotični odbor imenuje »Stalni odbor vojnih oškodovancev« (Comitato permanente dei danneggiati della guerra). Drugič: ne kaže izdajati poseben listič, ampak objavljati v *Goriški straži*: a) Ker je *Straža* razširjena: 6500 naklade, listič bi ne presegal 1000. b) Pa stroški, kdo bi zgubo kril? c) Je uspešnejše v *Straži*, ki se povsod bere.

Šel v Benetke (čez noč v hotelu Trieste, soba števil. 10), stopil na stolp in v baziliko, opravil spoved, nato v Trevizo (eno uro z vlakom) v Villo Margherito zastran vlitja zvonov v raznih dekanijah. V delu je 9000 zvonov skupaj. Vrnil domov 3. I.

Doma našel: brzojavko: župan Meden, Senožeče, sklical shod 8. I. predpoldne.

Brzojavka: Brne iz Hrenovic: shod 8. I. popoldne.

Pismo gročanskega župnika, ki noče v jelšansko faro, šel bi pa v Sv. Anton pri Kopru. Naj pomagam.

Dekan Andrej Zink, Opčine: odpravili so samolastno verouk od 1.–4. ljudskošolskega razreda.

Iz Bovškega je 10 prošenj: komisija desetim ni priznala pravice do vojne odškodnine.

Podkomisar v Gorici javlja, da je vnovič dal dovoljenje za veselico v Gorici.

Minister vojne me obvešča glede duhovnika Pleta⁷⁷⁹ in Zamarja⁷⁸⁰ v Villese.

4. januarja 1922

PB II, 343

Brzojavka v Senožeče: pridem tudi v Hrenovice.

Hušotu Mihaelu pisal o dobrem uspehu v Trevizu.

Pletu o ugodni rešitvi.

Josef Steinacher, *Beamter in der Kanzlei des Bundesrates Wien I*,⁷⁸¹ Parlament, pošlje begunski zakon (še iz Krekove dobe).

Ples: Devin: a) Monfalcon – ladjedelnica v Tržiču; b) brigadir je odstavljen; c) pošto so dobili. Se zahvali v imenu Devincev. Prosi nasveta: a) občinske volitve: sporazum z Lahi peša; b) ali je upanje za slov. šolo.

⁷⁷⁸ Franc Gorkič (1888–1972), narodni in kulturni delavec, urednik lista *Obnova Goriške*, glasila *Zveze zadrug vojnih oškodovancev Goriško-Gradišanske*.

⁷⁷⁹ Nicodemo Plet (1888–1970), od leta 1921 župnik v Marianu v Furlaniji.

⁷⁸⁰ Ciril Zamar (1878–1940), dolgoletni kurat v Biljah.

⁷⁸¹ Nemško, prevod: uradnik v pisarni Zveznega sveta na Dunaju, I. okraj.

Ing. Monico: pošlje 2 izvoda načrta vodovoda za fojansko vas. Prosi poprave, da bi vlada načrt odobrila. – Danes izročil en izvod cav. Riva⁷⁸² na prefetturi.

Pri cav. Rivi: 1) v Kostanjevici, kjer sem bil osebno, so barake v groznem stanju. Treba kaj popraviti; 2) rešiti prašanje vodovoda na Krasu; 3) cesta Dol – Otlica se še ne dela. Denar ni še nakazan.

Obljubi: 1) in 3) takoj, št. 2 v študiju, ali opustiti stari vodovod ali se ga držati, ali pa novega, večjega izpeljati.

5. – 6. januarja 1922

PB II, 343

5. do 6. I. bil v Gorici:

Dne 5. I. sprejemal stranke v Gosposki ulici od 9–1, od 2–7. Zvečer seja »Akcije«.

6. I. ustanovni občni zbor »Stalnega odbora vojnih oškodovancev« v Gorici. Govorili dvojezično. Došli naši in Furlani. Popoldne seja pol. društva Edinost: volitve. Dijaki v SHS.

7. januarja 1922

PB II, 344.

Z arhitektom Tonetom Radičem v Nabrežino – Opčine – Trst.

Popoldne v Senožeče s korjero. Povsod sneg. Prenočil pri župniku. Tam reševal akte: žpk. Maierhofer opcija, Likar Ladislav učitelj v Števerjanu: o zadruzi, o konsumu. Nadzornik Spazzapan: mešane meščanske šole se ustanovi. Dr Nava, minister, javlja: da je prašanje izmenjave valute gotovo. – Komisar Giordano⁷⁸³ v Tolmin: v teku je rešitev prošnje in likvidacija odškodnine Komac v Soči. Isti komisar: prašanja o rekviziciji pri Kašci v Soči ni dal preiskati.

8. januar 1922

PB II, 344

Po maši shod v društveni dvorani. Ob 2h popoldne z vozom z Brnetom v Hruševje (Hruševica): shod.

⁷⁸² Vitez (it. *cavaliere*) Riva, visok uradnik v Trstu.

⁷⁸³ Giovanni Giordano, tedaj civilni komisar v Tolminu. Šček je njegovo delovanje ocenjeval dokaj pozitivno: »V Tolminu bil civ. komisar: Comm. Dott. Giovanni Giordano: sprejemal stranke in tolmača imel. On je preprečil ob krnskih dogodkih, da niso pridrveli fašisti iz vse Italije in vse slovenske vasi požgali: a) zbral župane, ki so obsodili dejanje na Krnu; b) telegrafiral na prefekte, da bo vse urejeno, satisfakcija popolna etc.« (PB IV, 63).

Zvečer pri tov. Mrevljetu v Orehku.

9. januar 1922

PB II, 344

Pri graščakinji Dolenc v Orehku.⁷⁸⁴ Radi Cavalli-ja,⁷⁸⁵ pol. komisarja iz Postojne, laško govorili, čeprav nas je bilo 7 Slovencev.

Pri Cavalliju v Postojni rešetal več pivških zadev: erarni gozd, upokojevanje in pokojnine gozdarjev in c. kr. uslužbencev v kobilarni v Prestranku.⁷⁸⁶

10. januarja 1922

PB II, 344–345

Trst: učitelj Polde Paljk:⁷⁸⁷ zastran uvoza pianina. Rešeno ugodno.

Giordano, komisar Tolmin: vlada dala zastran pašnikov (koze) v Trenti in Soči negativen odgovor. Torej hoče Trentarje uničiti. Odgovor poslal takoj dr.

Bitežniku v Gorico, da skliče anketo.

Andrej Kanduth, penz. žandar v Ukvah, Ukve 104: pokojnina.

Hribernik, Gorica viale XX. sett. [nečitljivo] prošnja.

Pascoli: otvoritev pošte v Žagi v preučevanju.

Milanoviću Božo: nemogoče popustiti več. Liberalci naj vedo, da smo tu, da torej morajo paktirati ali pa se društvo razbije.

Maierhoferju: a) o opciji; b) nemogoče, dokler se ne nora drž. politika ne neha.

Kmet. društvu v Vipavi: v parlament bom stavil predlog za izvoz vipavskega in istrskega vina v Slovenijo.

Rupnik Ivan, dijak, Zemlja 246 Idrija: o Mohoriču.

Don Sturzo Luigi izjavlja, da pravkar izšel odlok o zamenjavi denarja.

Pavli Vilhar,⁷⁸⁸ učiteljici v Hruševju: zastran dopusta sestri v Št. Petru.

⁷⁸⁴ Mišljena je Jožefina Dolenc, lastnica gradu Orehek pri Postojni. Grad se prvič omenja v 13. stoletju, rodbina Dolenc ga je pridobila v začetku 19. stoletja in ga kasneje precej obnovila.

⁷⁸⁵ Andrea Cavalli, odvetnik in okrajni civilni komisar v Postojni.

⁷⁸⁶ Prestranek pri Postojni je kot dvorna žrebčarna, enokovredna kobilarni Lipica, deloval do začetka prve svetovne vojne, ko so konje prepeljali v notranjost Avstrije, posestvo pa je postalo vojaško taborišče. Med obema vojnama je bil Prestranek pod upravo italijanskega obrambnega ministrstva, tam pa so se prav tako ukvarjali z rejo konj.

⁷⁸⁷ Leopold Paljk (1892–1965), slovenski učitelj, kulturni in politični delavec. Do leta 1926 je bil učitelj v Lokavcu pri Ajdovščini, nato se je umaknil v Jugoslavijo.

⁷⁸⁸ Pavla Vilhar (1888–1952), med letoma 1914 do 1927 učiteljica v Hruševju pri Postojni. Leta 1931 se je preselila v Jugoslavijo.

Zahvalil se Brnetu in Medenu za spodbudo za ustanovitev zveze.

Rupniku Francetu,⁷⁸⁹ župniku v Senožeče: sedaj na delo za zvezo.
Jožetu Volku v Vel. Bukovici: o urniku vlakov.

Vabil žpk. Godniča in Rejca⁷⁹⁰ na sestanek z zastopniki Ljudske stranke (P. P.) v Gorico 16. I.

Mons. Ličan: lokal za kmetsko del. zvezo.

Drju Besednjaku: glede na sestanek s P. P.
Dr. Besednjaku: o Jakobu Počkaju⁷⁹¹ z Ubeljskega.

⁷⁸⁹ France Rupnik (1890–1947), od marca 1921 do jeseni 1922 župnijski upravitelj v Senožečah.

⁷⁹⁰ Mišljena sta Jožef Godnič, župnik v Dornberku, in Ivan Rejec, župnik v Vipavskem Križu.

⁷⁹¹ Jakob Počkaj (1895–po 1960), iz družine pri Felakovih na Velikem Ubeljskem, pravo je študiral na Dunaju, kjer je bil Knafljev štipendist. Po prvi svet. vojni državni uradnik v Jugoslaviji, med drugim načelnik Okrajnega glavarstva v Ljubljani. Oče slovenske gledališke in filmske igralka Duše Počkaj.

MOJA PISARNA 11. 1. – 16. 1. 1922

(Ko sem bil za poslanca v Rimu)

11. januar 1922

PB VI, 115

Lojze Sever, Dunaj I, Taboritenstrasse 72: vojna odškodnina

Lojze Sever, Njemu odgovoril s podatki

Vdova Tratnik v Gorici pošlje potrdilo o opciji

Miha Štolfa, Gorjansko: odškodnina

Plet, žpk Mariano: o podpori Morsan Giovanni v Milanu na pravno-upravni fakulteti na katoliški univerzi⁷⁹²

Plet, žpk Mariano: bom takoj storil

Francetu Gorkiču v Gorico: Če že mora biti, naj bi vestnik vojnih oškodovancev izhajal kot priloga *Goriške straže*. Vzroki.

12. januar 1922

PB VI, 115

Na *Ufficio centrale Roma* (10. 10. 1921, 11. 1. 1922): 30 žen. udov prosi, naj jim vlada prizna pravico do podpore od dne vpoklica r. moža, vsaj od dne, ko se pogreša, ne pa šele od dne okupacije, to je 1. nov. 1918.

Minister Beneduce⁷⁹³ odgovori na stavljeno vprašanje: Delavci, ki so delali v kraljestvu in četudi so zavarovalnino plačevali, ne morejo biti v slučaju nezaposlenosti dobivali podporo, niti ne morejo tirjati povrnitve vplačil. Po sedanji zakonodaji. Treba počakati na kr. dekret.

Trebša: obč. zadeve. Srpenica.

Hreščaku učitelju se pritožil, da mi zveza učiteljev ne daje informacij

Danes pri cav. Busachi-ju⁷⁹⁴ (rudarski predstojnik v Trstu) ravnatelj idrijskega rudnika: tri rudniki domenili za svetovno ceno. To ne sme naprej. Ena steklenica živega srebra stane 900 lir, prodajajo po 800 lir. – O nesnagi v Idriji od par let sem.

13. januar 1922

PB VI, 115–116

Nastavljenci v Kobilarni v Lipici, 25 mož in 3 vdove, ureditev plač.

Nadučitelj Ivan Ivančič,⁷⁹⁵ Sužid, želi pokojnino po sedanjem službenem stanju, ne po stanju 1914, kakor želi oblast.

Odpisal, kaj bom ukrenil.

⁷⁹² Verjetno je mišljena *Università Cattolica del Sacro Cuore*, ki je bila ustanovljena decembra 1921 v Milanu.

⁷⁹³ Alberto Beneduce (1877–1944), italijanski ekonimost in politik, tedanji minister za delo in socialno skrbstvo.

⁷⁹⁴ Ing. Antonio Busachi, direktor idrijskega rudnika. Leta 1927 je postal Vitez velikega križa (*Cavaliere di Gran Croce*).

⁷⁹⁵ Ivan (Ivo) Ivančič (1860–1934), šolnik in kmetijski strokovnjak, v letih 1921 in 1922 učitelj v Sužidu, nato do upokojitve leta 1924 učitelj v Starem selu.

Zadružni zvezi v Gorico, naj – če mogoče – nakupi Vrtnarsko zadrugo v Trstu. Naj na vsak način odpre semenski oddelek v Gorici.

Marija Čermelj, Budanje 58: a) v Koper sem že pisal, b) pokojnina: prošnjo naj vložijo.

Civ. komisarju v Tolmin prošnjo, naj bi se dalo Cerkljanom in Sp. Idrijčanom dovoljenje, da hodijo v mlin v Sovodnje (teritorij S.H.S.)

Kmetijsko društvo v Vipavi sprašuje, ali se res snuje zakon, po katerem se bi smelo izvažati le vino nad 11 %. – Ni res, pač pa se ne bo smelo prodajati vino izpod 9 %. Pa še ne tako hitro. Leta.

Munihi duhovnu v Trento: glede paše.

14. januar 1922

PB VI, 116

Nadučitelj Likar v Števerjanu poroča, da je domača stavbna zadruga razdelila med delavce 3000 lir, med kolone 1000 lir. Po mojem načrtu. Zahvali. Dobili so dovoljenje za konsum. – Odgovor: Paziti se konsumov. Nevarno, nevarno. Rajši še odložiti. Ni kapitalov, ni vzgoje pri ljudstvu.

Minister de Nava:⁷⁹⁶ denar se bo menjal v tednih.

Nadzornik Spazzapan, Tolmin: Slučaj Silič se marno študira.

Dekanu v Tolmin: glede Siliča in šole.

Školarišu sreda: odgovor.

15. januar 1922

PB VI, 116–117

Franco Primožič, Podpleče 4, Cerkno: financarji hočejo stanovanje rekvirirati za stražnico. Ali se sme 1922 še rekvirirati? Odgovoril.

Popoldne v Gorici: pogajanja za volitve z republikanci, z Gruppo d' Azioni. Dve konferenci z odvetnikom dr. Targioni-jem.

Potem konferenca z zastopniki Ljudske stranke: od nas Besednjak, jaz. Od popolarov dr. Pettarin, dr. Fogar Lojze, dr. Serravallo.⁷⁹⁷

16. januar 1922

PB VI, 117

Pisma sem v Trst domov prišedši našel:

Karlina Milanič, Gorjansko 65, Brezovh.

Rudolf Tavčar, Gorjansko 13.

Giovanni Morsan, univ. Catt., Via S. Agnese 4, podpora.

Lojze Ipavec, Idrija 393: selo Moram, kotor Skopje.

Hušo, Hrušica: piše o potrebi akcije za izboljšanje grudnega položaja duhovščine.

⁷⁹⁶ Giuseppe de Nava (1858–1924), minister za finance med julijem 1921 in februarjem 1922.

⁷⁹⁷ Edmondo Serravallo, zdravnik. V tistem času pokrajinski tajnik Ljudske stranke (*Partito Popolare*) za Gorico.

Andrej Pavlin, Dolnja Vrtojba 147: odškodnina pokojna žena.⁷⁹⁸
dekan Jakob Rejec,⁷⁹⁹ Solkan, za bratranca Svetičiča iz Jagršča 39, invalidnina.

IZ RDEČEGA NOTESA

1. februarja 1922

PB VI, 87

1. febr. 1922 sem bil v Doberdobu. Shod. Tudi v Jamljah bil. Zraven Zdravko Kotnik, Ferfolja in drugi.

2. februarja 1922

PB IV, 60

Imel sem shod v Doberdobu. Župan Josip Grgolet. Na shodu bili vsi občinarji do zadnjega. Govoril sem o vojni odškodnini. Pritožbe občinarjev, da jim tehnični oddelek zaplenil barake, občinarji želijo, da bi jih smeli ohraniti. Pritožba: imamo parcele, ki so bile pred vojno prav dobre, zemljate, zdaj je polovico griže, davek pa je ostal na isti višini.

Shod sem imel tudi v Opatjem selu. V Jamljah sem bil samo nekaj hipov, pritožba: 62 hiš je, a so brez šole.

Shod v Brestovici: 200 hiš. Pritožbe: granate so padale na rodovitne njive, zemljo raznesle, davek isti. – Stavbni podjetniki so v svoje cisterne lovili vodo iz vodovodnih cevi. Vode ni več. Mi moramo hoditi po vodo dve uri daleč s škafi na glavi. Zvečer priredili domači fantje koncert na pihala. Izučil jih je bivši salezijanski učenec.

6. februarja 1922

PB XI, 79

Dne 6. 2. 1922 sem z Mussolinijem⁸⁰⁰ na trgu sv. Petra gledal, kako bodo papeža izvolili. Dim smo gledali.⁸⁰¹

13. februarja 1922

PB IV, 61

Shod v Poljubinju. Imajo dve mlekarni: 40 let stara mlekarna ima 4 člane, 10 let stara mlekarna ima 31 članov. Nasvetoval sem združitev.

⁷⁹⁸ Andrej Pavlin se je jeseni 1915 poročil z Emilijo Pavšič. Ona se je leta 1916 znašla v italijanski internaciji na otoku Ponza, kjer je marca 1918 tudi umrla in bila tam pokopana. Mož Andrej je po vojni prosil na Podtajništvo za vojaško pomoč in pokojnino, da bi dobil po ženi pokojnino, a je bila prošnja zavrnjena.

⁷⁹⁹ Jakob Rejec (1865–1944), med letoma 1911 do 1937 župnik v Solkanu.

⁸⁰⁰ Benito Mussolini (1883–1945), italijanski fašistični diktator. Od oktobra 1922 do julija 1943 predsednik vlade Kraljevine Italije.

⁸⁰¹ Novega papeža Pija XI. so kardinali izvolili 6. februarja 1922.

14. februarja 1922

PB IV, 61

Shod v Ljubinju. Pred 100 leti se je občinska gmajna razdelila, posamezniki se niso na dotične parcele vknjižili. Ljudje ne vedo, kako bi prišli do vojne odškodnine. Moj nasvet: združite se v zadrugo, ali pa naj vsi oškodovanci dajo enemu pooblastilo. Številke iz Ljubinja: hiš 56, oseb 307, bajtarjev brez njive 19, samo od kmetije jih živi 10–15. Mlekarna. Prej so imeli postranski zaslužek v Bosni, Romuniji, poleti se je izselilo tja do 60 oseb. Domači pridelek bi zadostoval za 5 ali 6 mesecev.

Potrebe: Stroj za izdelov. masla, odškodnina za premičnine in nepremičnine mlekarne, urgirati v Trstu konkordat. Kakor povsod, tako sem tudi tukaj zasliševal vdove, sirote, invalide, upokoјence, vojne oškodovance.⁸⁰²

15. februarja 1922

PB IV, 61–62

Shod v Zatoľminu: hiš 75, bajtarjev 20, samo od kmetijstva jih živi od 10–15. Glavna panoga živinoreja. Mleka dnevno od 5–6 kvintalov. Iz 100 kg mleka naredijo 9 kg sira. 50 do 60 fantov je vsako leto šlo v štajerske, rumunske in koroške gozdove. Pred vojsko so prodajali drva, služili so gospodarji, gozdarji, delavci, vozniki vso zimo. Zdaj je gozd uničen. Vodilni ljudje: Ivan Kragelj za Zatoľmin 4, Andrej Kragelj 51.

Shod v Volčah. Hišnih šte. 200. Kakor povsod je padla živina na približno 1/3 šte. glav. Bajtarjev 40: Mleka imajo dnevno 9 kv. samo Volče brez Čiginja. Vodilna oseba Edo Manfreda, liberalec.

Shod na Volarjih. Hiš 65, bajtarjev 12, mleka dnevno 10 kvintalov.

Shod v Gabrjah. Hiš 28, bajtarja nobenega. Mleka dnevno po 2 kv. Po 30 moških je šlo v svet. Brez gozda. Kakor tod okoli, so glavni pridelki: turšca, krompir in pšenica. Nujnost: poprava občinskih poti.

Shod v Doljah. Hiš 43, bajtarjev nič. Mleka od 6–16 kvintalov na dan.

⁸⁰² Arhaično: oškodovanci.

NOTES 1922

22. majnika 1922

PB III, 227

Seja odseka Edinosti v Gorici:

- 1) Kralj⁸⁰³ ima priti v Gorico. Mi moramo njegov prihod izkoristiti za ljudstvo, sicer ga bodo izkoristili naši sovražniki, t.j. Cavalli in tovariši po bivših glavarstvih, ki se bodo utrdili, mesto da jih omajamo.
- 2) Deputacija: Podgornik,⁸⁰⁴ Besednjak, 30 oseb, županov, k vladi v Gorici: radi krivic: srednje šole, jezik pri sodniji, napisi na postajah. Slediti bi morala pogajanja v Gorici. Sicer bo sprejem vladarja slab. To glavarjem ne bo všeč, bodo zagovarjali naše zahteve. – Besednjak naj gre v Trst k Wilfanu, da bo nastop enoten.
- 3) Županska zveza naj pošlje primerno okrožnico vsem županom.

24. – 26. avgusta 1922

PB XI, 19

Pri župniku Mrkunu na Homcu. To je velik organizator. On terja tajne organizacije katolikov.

26. – 27. avgusta 1922

PB XI, 19

Na Črni Prsti. V Malnerjevi koči.⁸⁰⁵ Iz Bistrice. V Orožnovi koči na poti k Sv. Duhu.⁸⁰⁶

28. – 29. avgusta 1922

PB XI, 19

Na Triglavu. Tovarši: Miloš Ambrožič – Mojstrana, Ivan Grbec,⁸⁰⁷ učitelj v Škednju, Minca Rabič, 15 letna učiteljšnica, gostilničarjeva hči v Mojstrani, Ivanka Suhadolc, Dobrova pri Ljubljani, Janko Janša,⁸⁰⁸ Dovje, visokošolski tehnik v Pragi, Breda Šček, moja sestra.

⁸⁰³ Mišljen je tedanji italijanski kralj Viktor Emanuel III., ki je s soprogo Eleno obiskal Julijsko krajino konec maja 1922.

⁸⁰⁴ Karel Podgornik (1878–1962), goriški pravnik in politik, poslanec v rimskem parlamentu 1921–1924.

⁸⁰⁵ Mallnarjeva koči je med letoma 1885 in 1944 stala na planini Za Črno goro pod Črno prstjo.

⁸⁰⁶ Orožnova koči se nahaja pod pobočji Črne prsti na planini za Liscem. Kočo so postavili na mestu kjer je stala prva planinska koči na ozemlju Slovenije.

⁸⁰⁷ Ivan Grbec (1889–1966), pedagog, skladatelj in publicist, v Škednju je poučeval do leta 1926, kasneje se je odselil v Jugoslavijo.

⁸⁰⁸ Janko Janša (1900–1990), smučarski tekač, smučarski učitelj in nogometaš, olimpijec na zimskih OI leta 1928, šolal se je v Ljubljani in Pragi, živel je na Jesenicah.

Iz Mojstrane ob 2 popoldne v Vrata čez Prag; na Kredarici ob 10 uri. Tema, ker se motili po poti. Na ledeniku sem palico zgubil, zdrsnila je nizdol, dobro, da jaz nisem! Naslednje jutro, 29. avg. na Mali in Veliki Triglav, le učitelj Grbec in sestra sta obupala. Nazaj na Aleksandrovo⁸⁰⁹ v Krmo, Radomlje in Mojstrana.

30. avgust 1922

PB XI, 20

Zvečer iz Mojstrane k Sv. Duhu. Tam prejel brzojavko iz Trsta: »Sloga« izide v četrtek z Wilfanovim privoljenjem. Moment odločilen. Pridi takoj. Besednjak.

31. avgusta 1922

PB XI, 20

Odgovoril brzojavno: *Straža* prinesi ganljiv poziv k slogi ozirom na Istro. Stop. Enak poziv tržaškemu društvu. Stop. Tako bomo zavarovani za vsak slučaj.

1. septembra 1922

PB XI, 20

S prof. Dolencem⁸¹⁰ pri Sv. Duhu govorila o razvoju jugoslovanskega mišljenja v Kreku. Srečal kuharico Terezijo Kovačič, doma v Vižmarju; služila je toliko let v Rimu v Palazzo Venezia.⁸¹¹

6. septembra 1922

PB XI, 20

Vrnil se čez Podbrdo v Trst. Prenočil v Gorici. Sestanek pri Bitežniku zaradi dijaškega tečaja.

Edinost me napadla pod firmo tržaške Zadružne zveze, a ni hotela priobčiti našega odgovora. Nelojalno! Očita, da nisem skrbel za Istro, da sem v Rimu rekel – ko so menjali denar za Goriško – s tem je prašanje zamenjave likvidirano. Lopovi!

12. septembra 1922

PB XI, 20

⁸⁰⁹ Mišljena je Aleksandrova koča, danes koča Planika pod Triglavom.

⁸¹⁰ Verjetno je mišljen prof. Ivan Dolenc (1884–1971), srednješolski profesor, publicist in politik, učenec J. E. Kreka.

⁸¹¹ Zgodovinska palača v Rimu, zgrajena v 15. stoletju po naročilu beneškega kardinala Pietra Barba, kasnejšega papeža Pavla II. Od 1797 do 1916 je služila kot sedež avstrijske ambasade pri Svetem sedežu.

Ob 1 uri sem bil v Gorici na prošnjo arhitekta Radoviča.⁸¹² V zadevi vojnih odškodnin na sestanku.

Prepoldne⁸¹³ pri cav. Rivi v zadevah: 1) Cela vrsta hiš še ni kolavdiranih, zlasti šole. Mar bodo učitelji v gozdu stanovali? 2) Žena v Bovcu ne sme v lastno hišo; laška cooperativa je hišo pozidala, lastnica ne sme vanjo. Zadruga »La Carnia« je več potrošila, kakor ima od vlade dobiti. Zdaj hoče lastnico kaznovati: terja od žene razliko, sicer ne sme v hišo. Žena pa je uboga reva, vdova z otroki brez solda. Že dve zimi žena in otroci zmrzujejo v napol odprti baraki. – Bil sem pri drju Lizierju⁸¹⁴ za Milana Bekarja;⁸¹⁵ bil sem pri drju Bartoliju za ženo profesorja Bonnesa,⁸¹⁶ ki so jo sredi septembra suspendirali.

14. septembra 1922

PB XI, 21

V Rimu pri vojnemu ministru zastran 8 novincev – učiteljev. Minister Anile⁸¹⁷ se je odločil, da sprejme moj predlog glede Resove knjige. Minister Terre liberate⁸¹⁸ obljubil celotno odškodnino za Alojzijevešče. Notranji minister bo odkupil slovenski laški slovar. Minister obljubi povišati kilometražo Ribijevemu⁸¹⁹ podjetju v Gorici. Pri ministru Salati:⁸²⁰ odškodnina za bivše internirance v Avstriji. Istotako pri ministru Tesoro.⁸²¹ Pojde. Slovenski poslanec se mora truditi za laške iredentiste, ko laški – zase delajo.

Popoldne pri don Sturzu: Fiumicello, enakopravnost, zamenjava denarja. 1 ½ uro. Se povsem zložila.

Spored: 19. v Trviž;⁸²² 20. + 21. soc. tečaj, 22. P. P. o Gorici. Mussolini. Zadeva Fogar.

18. septembra 1922

PB XI, 22

⁸¹² Anton Radovič oz. Antonio Radovich (1896–1958), arhitekt in gradbenik iz Gorice, deloval je pri povojni obnovi Goriške.

⁸¹³ Arhaično: dopoldne.

⁸¹⁴ Pietro Lizier (1896–1973), profesor na liceju v Gorici.

⁸¹⁵ Verjetno je mišljen Milan Bekar (1897–1966), profesor slavistike in germanistike ter pesnik.

⁸¹⁶ Verjetno je mišljen prof. Umberto Bonnes, profesor italijanščine in francoščine na liceju Vittorio Emmanuele III. v Gorici.

⁸¹⁷ Antonino Anile (1869–1943), italijanski književnik in politik, v času tega zapisa minister za javno šolstvo.

⁸¹⁸ Mišljeno je ministrstvo za »odrešena ozemlja«, ki je pri italijanski vladi skrbelo za ozemlja, osvojena po prvi svetovni vojni, njegovo uradno ime je bilo *Ministero per la ricostruzione delle terre liberate dal nemico*.

⁸¹⁹ Priznano transportno podjetje Ribi iz Gorice.

⁸²⁰ Francesco Salata (1876–1944), italijanski politik, zgodovinar in iredentist.

⁸²¹ Ministrstvo za finance.

⁸²² Mišljen je Trbiž (it. Tarvisio) v Kanalski dolini.

Pri Mosconiju zastran Rijavca. Popoldne sem stranke sprejemal v Gorici od 1 do 5. Ob 6 uri seja Stalnega odbora. Odstop Targionijev. Ob 7 uri seja pol. društva Edinosti: članek drja Gabrščka.

19. septembra 1922

PB XI, 22

Zjutraj v laškem Trvižu: sestanek vseh odborov vojnih oškodovancev stare Italije in zasedenih dežel. *Vedetta friulana*:⁸²³ »*La banda locale (Kojško) che si è iscritta al fascio terrà un concerto.*«⁸²⁴ In je res priredila. Potem pa so nam pisali za eno – predavanje.

Širša pol-seja zahtevaj: 1) urednika finančjskega odbora: po 2 zastopnika po deželi in strujah. 2) Kontrola po potrebi tretjih, ki doslej zapuščeni. 3) Pri dnevniku uredniški odbor.

Zbor svečnikov naj ponudi urednika dnevnika. Berto⁸²⁵ naj vabi posebi naše širše odbornike, če treba na predsejo.

Anile je izdelal načrt reforme učiteljišč za stare dežele, za nove dežele se ustanovi posebna komisija. Laške učiteljice bi se učile 6 let, torej dve manj ko pri nas.

Vrnil sem se iz Trviža s Cosolom, Targionijem, Staranijem čez Palmanovo v Gorico ob 1h popolnoč.

21. septembra 1922

PB XI, 22

Predaval pri Jeleni na soc. tečaju.

22. septembra 1922

PB XI, 22

Petek iz Trsta ob 5.15 v Pazin na civ. komisarijat. Cav. dott. Edoardo Gatti. Fašista Camusa Bennota ni bilo doma. Hotel sem se dogovoriti radi shoda. Popoldne pri župniku Grašiču⁸²⁶ v Bermu.

23. september 1922

PB XI, 22

⁸²³ Fašistični list, ki je izhajal v Gorici.

⁸²⁴ Italijansko, prevod: Domača skupina (Kojško), ki se je vpisala v fašistično stranko, bo imela koncert.

⁸²⁵ Okrajšano za Engelberta Besednjaka.

⁸²⁶ Josip Grašič (1863–1949), doma z Gorenjske, od leta 1890 do smrti župnik v Bermu, deloval tudi kot narodni buditelj in leta 1914 deželni poslanec za Istro.

Spet v Trstu na sejmu.

24. septembra 1922

PB XI, 23

Pri meni Božo Milanovič. Zvedel je, da imajo liberalci pol [neberljivo]. Marca meseca že interpeliral Božo za istrski pododbor. Wilfan: »*Dao sam več za Istru. Nemam više. Ne mogu uopće davati drugomu bez znanja Podgornika.*«⁸²⁷ In vendar je dal 10 tisoč. Iz strahu ali da bi ga pridobil?

V 6 mesecih so zapravili 600 – Pertot, Vesel. 1920. marca so poslali Wilfanu (potom dr Mikuletića⁸²⁸) spomenica od Istranov iz Poreščine, Pazinščine, da hočejo v odboru zaupnike. Mikuletić je zadrževal 4 mesece pismo, potem ga je šele izročil Wilfanu. To je W. na seji priznal. Na pismo pa odgovora ni bilo.

Istrski pododbor je 1921. julija zahteval od centralnega odbora v Trstu, da sprejmejo v centralni odbor za Istro Milanovića. Wilfan rekel, da se mora pogovoriti z gospodi v odboru. Odgovora pa nikoli ni dal. Božo je šel k Wilfanu in zapretil, da skličejo glavno skupščino v svrhu likvidacije istrske pol. organizacije, ako ne bodo pomagali. Tedaj šele je Wilfan izročil v roko 10.000!

Stari je dobil 1922. mesto Koruze 12.000, za potnine 1.000.

(Tako so zapravljali denar Narodnega sveta iz časa razpada Avstrije.)

25. septembra 1922

PB XI, 24

Seja pri Edinosti. Pogovori o združitvi s P. P.⁸²⁹

26. septembra 1922

PB XI, 24

Pri Mosconiju radi vrtojbenske šole in da bi učiteljiščniki, ki so še v šolah, smeli vojaško službo odnesti po maturi.

28. septembra 1922

PB XI, 24

⁸²⁷ Hrvaško, prevod: Sem že dal za Istro. Nimam več. Sploh pa ne morem dajati drugim brez Podgornikove vednosti.

⁸²⁸ Verjetno je mišljen dr. Fortunat Mikuletić (1886–1965), pravnik, književnik, politični delavec in tajnik političnega društva Edinost ter član vodstva društva.

⁸²⁹ Mišljena je tedanja italijanska katoliška Ljudska stranka (*Partito popolare*).

V Pazinu. Camus resno: »Občnega zbora ne dovolimo. To je naše polje. Mi bomo kmetom pomagali, dajali posojila, toda samo mi, nikomur ne dovolimo shodov.« Da bi me ne napadli, je poslal za mano nekaj črnih.

30. septembra 1922

PB XI, 24

V Žabnicah. Posojilnica hranilnica pri Zadružni zvezi v Ljubljani 200.000 kron; nekaj v vojno posojilo, nekaj na poštni hranilnici. Pri županu Johann Krannerju. V Ukvah in Žabnicah radi povodnji. Vladi telegram in daljše poročilo.

4. oktobra 1922

PB XI, 24

Pri W.:⁸³⁰ Z računi ven! On: Nikdar!

6. oktobra 1922

PB XI, 24

Pri nadzorniku Vaselliju⁸³¹ radi slov. šolskih knjig. Obljubil je: Če bi bil v Trstu kateri učitelj odpuščen, in bo brez službe, pride na Kras.

7. oktobra 1922

PB XI, 24

Sobota. Arhitekt Luzzatto⁸³² mi telegrafira: Minister pride popoldne. Pridite! Se odpeljal iz Trsta ob 10.55 proti Gorici. Pri ministru s stalnim odborom. Ljudje – mevže!

IZ USNJATEGA NOTESA

7. oktobra 1922

PB IV, 74

Sobota. G. Luzzatto, Gorica, predsednik stalnega odbora vojnih oškodovancev pošlje v Trst brzojavko: Minister došel, pridite. Odpeljal sem se z vlakom ob 10.55. Ob 6h zvečer seja odbora. Deputacija k ministru Luciani-ju⁸³³ za vojno odškodnino. Na prefekturi. Določili smo, da jaz vpeljem deputacijo, nagovorim, potem dam besedo dvema Goričanoma Lahoma, da bo minister videl, da ni le poslanec oster, ampak ljudstvo pri tirjanju odškodnine. Ob 6.30 nas minister

⁸³⁰ Verjetno mišljen Josip Wilfan.

⁸³¹ Giuseppe Vaselli, šolski nadzornik iz Trsta.

⁸³² Arhitekt Gerolamo Luzzatto (1876–1953), judovskega rodu, deloval v Gorici, načrtoval je več pomembnih zgradb v mestu.

⁸³³ Vito Luciani (1859–1951), v vladi Luigija Facte je vodil že omenjeno ministrstvo za obnovo »osvobojenega« ozemlja do konca oktobra 1922.

sprejme. Vpeljem, predstavim, govorim. Oba govornika je tak strah popadel, da sta nekaj zajecljala. Škandal! Minister pa se je šalil: Ko sem bil otrok, je mati za praznike potico naredila. Rezala je koščke. Vsak dan so rezine postajale manjše. Vlada je pripravila vojno odškodnino. Stara Benečija je prišla prej na vrsto, zato večje kose, vi ste zadnji. Ugovarjal sem mu seveda, vaša mati je delila istim otrokom, vsi so dobili, enako. Tu pa ste starim deželam dali dosti, nam malo. Krivično!

8. oktobra 1922

PB IV, 74

V kavarni Garibaldi: Terčelj Filip,⁸³⁴ program. Nedelja.

10. oktobra 1922

PB IV, 74

Torek. Peljem predsednika Čoka (predsednika Kmetijske zadruga) k dr. Wilfanu. Ta je razjarjen, niti ne sprejme. Čudak!

11. oktobra 1922

PB IV, 74-75

Sreda. Z drjem Požarjem govorili o slovanski škofiji za vse Slované v Italiji.

Zvečer sem šel k inž. Rustji⁸³⁵ v vas. Povedal tole glede izmenjave denarja.

Po seji širšega odbora, kjer se je imenovala deputacija, da pojde tudi v Beograd zagovarjat izmenjavo denarja v prilog zadrugam, ne pa bankam, in v katero deputacijo so bili zbrani: dr. Angeletto,⁸³⁶ dr. Wilfan, Besednjak in Lavrenčič,⁸³⁷ je Wilfan rekel:

1. Naša pot bi ojačila stališče dr. Žerjava⁸³⁸ proti Jadranski banki. Mi pa se ne damo izigravati od Žerjava proti Kamenaroviću,⁸³⁹ ravnatelju Jadranske banke.
2. Jaz osebno ne grem.
3. Ako bi šel in se potegoval za zadruga, bi s tem udaril osebe in ustanove, ki so interesirane pri Jadranski banki. To so vse izgovori, toda W. bi moral ubogati!

Dr. Slavik⁸⁴⁰ pa mi je 30. septembra rekel: Denar bil izročen zato, da se da Jadranski banki, čim bo v Italiji nacionalizirana. Banka ne stoji dobro, a je zelo važna za bodoči promet med Italijo in Jugoslavijo. Nedopustno bi bilo odvzeti oni denar banki in ga izročiti zadrugam.

Ker delajo nato, da se ukine centralni urad v Rimu za nove dežele, poslal Sturzotu in Degasperiju v Rim pismo za ministrstvo novih pokrajin, da bi

⁸³⁴ Filip Terčelj (1892–1946), goriški duhovnik in narodni buditelj, preganjali so ga fašisti, umorili pa komunisti.

⁸³⁵ Verjetno je mišljen ing Josip Rustja (1894–1967), kmetijski strokovnjak in organizator zadružništva na Goriškem.

⁸³⁶ Dr. Josip Angeletto (1884–1960), tržaški pravnik in politik.

⁸³⁷ Josip Lavrenčič (1859–1936), posestnik in župan iz Postojne, med 1921 in 1924 poslanec v italijanskem parlamentu.

⁸³⁸ Dr. Gregor Žerjav (1882–1929), slovenski liberalni politik.

⁸³⁹ Čiro (Ćiril) Kamenarović (1879–1944), pravnik, politik in gospodarstvenik črnogorskega rodu. Po prvi svetovni vojni je postal ravnatelj Jadranske banke.

⁸⁴⁰ Dr. Edvard Slavik (1865–1931), pravnik in politik v Trstu.

ukinjanje urada pomenilo škodo gospodarsko in moralno. – Nagovoril sem tudi prof. Maggionija, da je on poslal tako pismo ministrstvu.

12. oktobra 1922

PB IV, 75-76

Četrtek. Pisal dr. Žerjavu, kaj čul od Wilfana in izmenjave ter ga prosil, naj vztraja v borbi v prilog zadrugam, ki imajo še vedno neizmenjan denar. (Seveda ima Žerjav svoje vzroke za to borbo, a nam je dobrodošel, ker gre za zadruge, ki so za naš narod velikega pomena.)

12. oktobra 1922

PB IV, 76

Četrtek. Občni zbor Društva za Hrvate in Slovence v Istri. Najvažnejše osebe: žpk iz Zrenja Šime Červar,⁸⁴¹ bivši deželni poslanec, Božo Milanović, Antun Ladavac,⁸⁴² Liberat Sloković.⁸⁴³

21. oktobra 1922

PB IV, 76

V soboto sem bil pri mons. (v Rimu) Faiduttiju na obisku. Govorila sva o njegovem ev. povratku. Nacionalisti so stavili veto. Takisto osebni konkurent dr. Pellaris.

Povedal je, da je tik pred koncem monarhije bil pri cesarju, kateremu je svetoval, naj nemudoma proglasi avtonomijo narodom, tako se monarhija reši. Cesar se obotavljal z ozirom na Nemčijo, ki bi bila nasprotna. Rekel sem mu takole: »*Maiestät, ohne Rücksicht auf Deutschland, wollen Maiestät, die Freiheit der Völker in Österreich verkünden. Dann sind wir v. Krieg frei.*«⁸⁴⁴

Ni se odločil.

22. oktobra 1922

PB IV, 76

Pri podministru Merlinu radi odškodnine Alojzijeвиšča.

24. oktobra 1922

PB IV, 77–79

Torek. Pri vojnem ministru Soleri-ju:⁸⁴⁵

a) Konvikt v Pazinu naj kupijo. (To se nam Slovencem mudi, ker so liberalci noro zoper prodajo, češ ga bomo še rabili, a v resnici se Lahi v Istri pripravljajo, kako bi ga zasedli brez odškodnine. Nam pa konveniva dobiti 600.000 lir. Bomo imeli za dijake. Lahko nam bi vlada palačo zaplenila.)

b) ureditev vojaščine naših učiteljev.

Isti dan pri Conte Rossini, ki mi dal izjavo, da nikdar nisem z njim govoril o izmenjavi, radi česar me liberalci napadajo.

⁸⁴¹ Simon (Šime) Červar (1874–1931), istrski duhovnik, nečak škofa Dobrile, narodni buditelj.

⁸⁴² Antun Ladavac, učitelj iz Pazina in član vodstva političnega društva Edinost.

⁸⁴³ Liberat Sloković, dolgoletni župnik v kraju Sv. Petar u Šumi in narodni buditelj.

⁸⁴⁴ Nemško, prevod: Veličanstvo, brez ozira na Nemčijo, naj vaše Veličanstvo razglasi svobodo narodov v Avstriji. Nato smo rešeni vojne.

⁸⁴⁵ Marcello Soleri (1882–1945), italijanski politik in večkratni minister.

Isti dan bil v zavodu Leoninum⁸⁴⁶ zaradi hiše v Turinu in znižanja voznine.

Dobil pismo od društva »Edinosti« v Gorici, naj v Rimu na vse sile delam (glede na ureditev novih dežel) po tem vrstnem redu:

1. Status quo: Goriška, Tržaška, Istra. Priključitev ex Kranjske k Goriški, prav tako Kanalsko dolino.
2. Primorje ena upravna enota.
3. Primorje skupaj z Vidmom.
4. Ohranjena Goriška (del Goriške pod Videm).
5. Šele zadnja obramba: Goriška se priključi Vidmu.

Pisal v Gorico, naj postavijo deputacije na noge, pisma, spomenice.

Konferenca z ministrom »Terre liberate«⁸⁴⁷ radi odškodnine.

Podministru Fontana⁸⁴⁸: za izmenjavo bankovcev Goriškega »Monta«.⁸⁴⁹

Sestanek na ministrstvu za zunanje zadeve. Comm. Manzinger, Bucavich: *»Non costituisce un diritto, è stato concesso in vista di altre concessioni da parte jugoslava. Si tratta di 15–16 milioni di lire. Però non ancora firmato; la Jugoslavia ci da sempre nuove ferite.«*⁸⁵⁰

Ta izjava dragocena: delegacija jugoslovanska, na čelu dr. Rybař,⁸⁵¹ so zahtevali torej to vsoto za dar. Ta dar je hotel Rybař poslati Jadranski banki. Tako so menili vsi edinjaši. Mi pa smo bili in smo za to, naj bi se 16 (milijonov?) dalo zadržam, ali vsaj lahko naj bi se. Zdaj razumem do konca, zakaj Wilfan ni maral v odposlanstvo...

Popoldne z baronom Rinaldinijem,⁸⁵² načelnikom P. P. za Trst, v hotelu »Marini«. Zvedelo se je, da bi vlada imenovala komisijo za ureditev novih dežel. Salata bo predsednik. Dobro. Salata je star avtonomist. Priznal sem, da bi se dalo laže zavarovati dež in občinska avtonomija, šolska težje.

Zvečer ob 5.30 pri Sturzu. O avtonomiji. O Hrvatih v Istri. P. P. v Istri je nacionalističen.

Kasneje pri vodstvu Leoninum. Patri v Turinu naj prašajo za lazariste v Mirnu.⁸⁵³ Pri Salati ponoči: nekaj osebnih zadev, potem o avtonomiji.

⁸⁴⁶ Verjetno je mišljen papeški kolegij Leoninum (Pontificio Collegio Leoniano) v Rimu.

⁸⁴⁷ Tedanji minister za »osvobodjena ozemlja« (*Ministro per le Terre liberate dal Nemico*) je bil Giovanni Giurati.

⁸⁴⁸ Attilio Fontana, pravnik, državni sekretar na ministrstvu za finance, funkcijo je opravljal od avgusta 1922 do konca istega leta.

⁸⁴⁹ Zastavljalnica in z njo združena hranilnica v Gorici – Monte di Pietà.

⁸⁵⁰ Italijansko, prevod: Ne predstavlja pravice, bilo je dovoljeno glede na druge koncesije z jugoslovanske strani. Gre za 15 do 16 milijonov lir. Vendar še ne podpisane; Jugoslavija nam zadaja vedno nove rane.

⁸⁵¹ Otokar Rybař (1865–1927), slovenski politik in diplomat češkega rodu, izvedenec na mirovni konferenci v Parizu, zatem je deloval v diplomaciji Kraljevine SHS.

⁸⁵² Rodolfo de Rinaldini iz Trsta, med ustanovitelji italijanske Ljudske stranke (Partito Popolare).

⁸⁵³ Slovenski lazaristi (Misijonska družba) so se na Mirenskem Gradu naselili ob koncu leta 1913. Med prvo svetovno vojno so se zaradi spopadov na soški fronti umaknili v begunstvo. Tamkajšnja božjepotna Marijina cerkev in misijonska hiša sta bili uničeni. Novembra 1921 so se lazaristi vrnili v obnovljeno kaplanijo ter jeseni 1924 obnovili porušeno misijonsko hišo. Toda kmalu so se znašli na udaru novih italijanskih oblasti, ki so na razne

25. oktobra 1922

PB IV, 79

Pri podministru Fontani z drjem Targioni-jem.

Pri Salati na njegovo vabilo. On pravi: Ohranimo, skušajmo ohraniti vso avtonomijo. Toda Goriški treba kaj vzeti, malenkost, toliko da se javno mnenje ukroti: bojijo se premoči Slovanov na Goriškem.

Kosilo pri Rosetti z L. Maggioni-jem, ki se poslovi iz Gorice: »Pride Piomarta,⁸⁵⁴ *svelto, furbo*⁸⁵⁵ – Abian iz Gradiške v Sežano, Cavalli iz Postojne v Poreč za uradnika, v Postojno pa Guglielmo iz Sežane. Jaz pa grem v Zadar. Jaz mislim da se bodo avtonomije ohranile, toda jezik po občinah bo laški. Partikularizem se za nove dežele ne da braniti. Fašizem zmaga. Ni drugega izhoda. Gorje bo le po fašizmu. Strašna reakcija. Štiri leta bo gotovo vladal. Giolitti⁸⁵⁶ je fašizem podpiral, izkoristili, *fregarli per raggiungere*⁸⁵⁷ sanje: vlada on in socialisti.«

28. oktobra 1922

PB IV, 80

Revolucija. Ob 2.30 seja Edinosti, Gorica. Priznamo novo vlado. K zastopniku nove vlade »console« gresta predsednik Križman in jaz. V 1. nadstropju nad kavarno Garibaldi. Ko vstopiva v vežo, salutirajo fašisti. Pred konzulom: »Mi smo bili vedno in smo narod, ki priznava vsako obstoječo vlado, želimo le ohraniti svoje narodne pravice na kulturnem, šolskem polju, na gospodarskem. Društvo Edinost pozdravlja novo vlado s prošnjo, da bi ščitila slovensko ljudstvo. Izdali smo proglas na ljudstvo, naj bo mirno.«

Console: »Mi ne bomo Slovencem nasilstva delali, hočemo le red, zahvalim za izjavo v imenu Giuratijskega.«

Ob 5 uri pri Pettarinu seja glede obstoječega deželnega odbora. Sklep: naprej delati. Ob 6.15 pri generalu Ferrari-ju,⁸⁵⁸ poveljniku v Gorici, naj prekliče obsedno stanje, ker nima pomena, pač pa ljudstvu škodi. Pa je rekel: Ob 3h popoldne sem dobil telegram, da je Corpo d' Armata⁸⁵⁹ v Trstu prevzel komando, vlado za vso Primorsko; ni pa dal povelja za obsedno stanje. Zato sem dal plakate že uničiti.

30. oktobra 1922

PB IV, 80

Še v Gorici pri permanentni seji.

načine ovirale delovanje lazaristov na Mirenskem Gradu. Najprej je moral leta 1932 samostan zapustiti predstojnik dr. Anton Zdešar, ker je bil jugoslovanski državljani, decembra 1934 pa so mu sledili še drugi slovenski lazaristi. Vrhovni predstojnik lazaristov v Rimu je Mirenski Grad aprila 1933 izročil v upravo italijanskim lazaristom iz Torina. Slovenski lazaristi so se vrnili šele septembra 1945.

⁸⁵⁴ Francesco Piomarta, Maggioni-jev naslednik v Gorici, od novembra 1922 do junija 1923.

⁸⁵⁵ Italijansko: hiter, zvit.

⁸⁵⁶ Giovanni Giolitti (1842–1928), italijanski politik in petkrat ministrski predsednik med letoma 1892 in 1921, ki je med drugim tudi podpisal rapalsko pogodbo.

⁸⁵⁷ Italijansko: prevarati za dosego.

⁸⁵⁸ General Cristoforo Ferrari (1880–1949), italijanski častnik in politik.

⁸⁵⁹ Italijansko, prevod: Armadni korpus.

31. oktobra 1922

PB IV, 80

V Gorici seja. Pettarin in deželni odbor odstavljena. Za komisarja bo dr Val. Pascoli.⁸⁶⁰

1. novembra 1922

PB IV, 81

Ker ni bilo Slavika, bil pri namestniku drju Vreloviću.

Zvečer odhod Mosconija v Rim. Mussolini je prašal: Kaj hočete? Torej odgovor nesli.

2. novembra 1922

PB IV, 81

Ob 1 uri v Rim. Dobil farmacevta Pontonija,⁸⁶¹ podpredsednika P.P. za Goriško. Pri Salati: zastran deželnih odborov.

Pri Finzi-ju,⁸⁶² notranji podminister: ko sva mu omenila avtonomijo upravno, občinsko, je menil, da se hočemo od Italije odcepiti. Ni razumel. Je otročnjak, pravzaprav osel.

Pontoni je menil: »*Che puppolo, che i ucelli in quella sede. Non capisci un corno.*«⁸⁶³

3. novembra 1922

PB IV, 81

Pri Sturzu na domu, ker prehlajen. Principessa Clotilde 7.⁸⁶⁴ O dež. odboru. »Ako ne odpravite ničesar, javite mi.«

Zvečer Cavazzoni⁸⁶⁵ in De Gasperi (Tirolec) pri Finziju in Mussoliniju. De Gasperi je rekel: »Mussolini se je odločno in jasno izrekel za nadaljnji obstoj dež. zborov o novih deželah.«

De Gasperi mi je pred zbornico rekel: Mussolini je rekel Cavazzoniju: »*Io sono cattolico, il 4 novembre andiamo a messa.*«⁸⁶⁶ – Ko je Mussolini »zavzel« Rim in je bil v telefonskem pogovoru z adjutantom kralja, ki mu je ponujal mešano ministrstvo, se je Mussolini obrnil od telefona in rekel v sobi: »*Ancora non hanno capito niente.*«⁸⁶⁷ – On je hotel predsedništvo, vlado.

⁸⁶⁰ Valentino Pascoli (1882–1976), goriški pravnik, opravljal je različne politične funkcije na občinski in pokrajinski ravni.

⁸⁶¹ Antonio Pontoni, lekarnar iz Gorice.

⁸⁶² Aldo Finzi (1891–1944), italijanski politik in podjetnik judovskega rodu, podpornik fašizma, udeležil se je pohoda na Rim. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal državni podtajnik na ministrstvu za notranje zadeve.

⁸⁶³ Italijansko. Prevod: Kakšen otročiček, kakšni ptički na tem sedežu. Figo razumeš.

⁸⁶⁴ Naslov v Rimu, kjer je živel don Luigi Sturzo.

⁸⁶⁵ Stefano Cavazzoni (1881–1951), italijanski politik in parlamentarec, član Ljudske stranke. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal minister za delo in socialno skrbstvo.

⁸⁶⁶ Italijansko. Prevod: Jaz sem katolik, 4. novembra gremo k maši.

⁸⁶⁷ Italijansko. Prevod: Nič še niso razumeli.

Gronchi⁸⁶⁸ je rekel: Mussolini je Cavazzoniju obljubil proporc v vladi in pri volitvah.

4. novembra 1922

PB IV, 82

Ob 9. uri maša S. Maria degli Angeli. Kralj zraven, Mussolini.

Ob 4.30 pop. pri Acerbotu, namestniku Mussolinijevem. Povedal: Smo zadovoljni z močno vlado. Želimo le, da bi nam dala, kar nam gre. Zakon naj določa v državi, ne samovolja.

Acerbo: To je volja Mussolinija. – Pokliče Mussolinija na telefon in mu pravi, da sem jaz ki izjavil, da spoznamo vlado. Muss. odgovoril, da je zaposlen, zahvali in naj povemo svoje želje.

Ob 7.15 odpotoval v Napoli. Ob 12h sem bil v hotelu de Londres.

5. novembra 1922

PB IV, 82–83

Chiesa del Carmine⁸⁶⁹ pri spovedi. Za oltarjem nad 4000 razglednic, fotografij vojakov iz vojne, zahvalnic.

»La Madonna del Carmine è la regina del Purgatorio.«⁸⁷⁰

»Statuette del Purgatorio«⁸⁷¹ v cerkev nosijo.

Srcu Jezusovemu so dali zlat prstan.

Svečniki so zvezani radi tatov.

»Arciconfraternità dell'abilino.«⁸⁷²

Plakati v cerkvi:

Viva la Madonna

*Abasso la bestemia.*⁸⁷³

Fotografije, za svečnike privezane.

Olje nosijo na oltarje.

Po cestah plakati: »Lode al Sacro cuore«.⁸⁷⁴

Mežnar: »La messa è pronta, è avanzata.« (Pa še ni pričela).

Chiesa S. Domenico Maggiore:

*Tintinabulam sholae S. Thomae.*⁸⁷⁵

Kost desnice sv. Tomaža.

Slika »Bene scrivisti de me, Thoma«.

⁸⁶⁸ Giovanni Gronchi (1887–1978), italijanski politik in predsednik Republike Italije med letoma 1955 do 1962. Član Ljudske stranke, v prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal državni podtajnik na ministrstvu za industrijo.

⁸⁶⁹ Bazilika Santa Maria del Carmine Maggiore iz 13. stoletja je ena največjih cerkev v Neaplju.

⁸⁷⁰ Italijansko, prevod: Karmelska Marija je kraljica vic.

⁸⁷¹ Italijansko, prevod: Kipci vic.

⁸⁷² Italijansko, prevod: Nadbratovščina rokodelcev.

⁸⁷³ Italijansko, prevod: Živela Marija, dol s kletvijo.

⁸⁷⁴ Italijansko, prevod: Slava Svetemu srcu.

⁸⁷⁵ Latinsko, prevod: Zvon šole sv. Tomaža.

Sv. Tomaž Aq. imel tu šolo v samostanu dominikancev.

Bula podpisana od Karla Boromejskega in sv. Pija⁸⁷⁶ – dominikanca papeža, ki prizna sv. Tomaža za doktorja Ecclesiae.⁸⁷⁷

Stolnica. Krasna. V kapeli del Tesoro kri sv. Januarija. V maju in septembru se rastopi.

V stranski kapeli birma: tudi odrasli se birmajo.

V zakristiji: *che P.P., questi sono massoni*.⁸⁷⁸ – Prašal po učeni knjigi o sv. Januariju. Si, si, mi dal bukvice z noveno⁸⁷⁹!

Popoldne. Vomero S. Martino *funicolare*⁸⁸⁰ do Piazza Dante. Lep razgled na mesto.

Zvečer Teatro Mercadante. *Cene delle Beffe*.⁸⁸¹

6. novembra 1922

PB IV, 83

Nedelja. Ob 10 iz Napolija. Ob 10.30 Pugliano. Odtod z zobčarico⁸⁸² do 11.30 na Vezuvu: bruhal je. Sreča, sem videl lavo. Kosilo. (Visoko 1165 m). *Lacrime Christi*.⁸⁸³

7. novembra 1922

PB IV, 83–84

Spet v Rimu. Oba »generalštaba« iz Gorice tukaj: za in zoper avtonomije. Proti: konzul Heiland,⁸⁸⁴ Majero; Luzzatto in kolegi, Rinaldini. Sestanek. O dež. zboru, o Slovencih.

Pri ministrih ves dan: Pettarin, župan goriški de Bonne,⁸⁸⁵ Camisi prof.⁸⁸⁶ etc.

7. novembra 1922

PB VI, 91

Dne 7. 11. 1922 sem pri vladi interveniral, da bi se odločila dati podporo avtomobilskemu podjetju »Ribi«, ki je bilo takrat v povojih. Vlada se je odzvala. Podjetje se je silno razvilo.

⁸⁷⁶ Papež Pij V. (1504–1572), dominikanec, za papeža je bil izvoljen leta 1566. Za svetnika je bil razglašen leta 1712.

⁸⁷⁷ Latinsko, prevod: Cerkve. Doktor ali učitelj Cerkve je naziv, ki ga Katoliška cerkev priznava tistim svetnikom, ki so doprinesli pomemben prispevek k razvoju teologije ali cerkvene doktrine. Doslej je ta naziv dobilo 37 svetnikov, zadnji leta 2022 sv. Irenej Lyonski.

⁸⁷⁸ Italijansko, prevod: Kakšna Ljudska stranka, to so prostožidarji.

⁸⁷⁹ Devetdnevnico.

⁸⁸⁰ Italijansko, prevod: žičnica.

⁸⁸¹ Opera v štirih dejanjih, ki jo je komponiral Umberto Giordano.

⁸⁸² Arhaično: zobata železnica.

⁸⁸³ Latinsko, dobesedno: Kristusove solze. Znamenito vino s pobočja Vezuva.

⁸⁸⁴ Italo Heiland, tudi Ailandi (1895–19??), goriški arhitekt in gradbenik, poveljnik legije Isonzo med pohodom na Rim in fašistični politik.

⁸⁸⁵ Pravniki dr. Antonio Bonne, med januarjem in oktobrom 1922 župan v Gorici, njegova lista je v sodelovanju s Slovenci zmagala na občinskih volitvah 22. januarja 1922.

⁸⁸⁶ Mišljen je dr. Mario Camisi, predsednik Stranke akcije (*Partito d'Azione*) v Gorici in drugi namestnik goriškega župana.

9. novembra 1922

PB IV, 84

Četrtek. Pri Merlinu radi Alojzijevišča. Podpisal pred mano dekret. Odškodnina lepa. Poslal Tesoru. Zastran odškodnine bogoslovniške biblioteke. Nato hitro pri ministru Tesoro [nečitljivo].

10. novembra 1922

PB IV, 84

Odpotovali Pettarin etc. in jaz. Ob 8.40 zvečer. Zaspal v vlaku. Dospel v Milan 11/nov. Pettarin me ni našel, peljal kovčeg v Gorico. V Milanu v copatah, srajci, poslanska izkaznica. Oblekel sem se, čevlje kupil [nečitljivo]: čevlji 105, klobuk 85 lir. (*Che stazione è la prima?*⁸⁸⁷ Nisem vedel, bil sem. Pa reče sosed: Milano... Presenečenje ogromno)

Bil pri Benassiju Pipi, Pri Banca Lavoro.

11. novembra 1922

PB IV, 84

V stolnici. Izpostavljen sv. Karel.⁸⁸⁸

Sv. Ambrož:⁸⁸⁹ Teodorik, Konstantin, Karel Veliki, Napoleon, Barbarossa. Iz 5. stol. mozaik.

Križ, ki ga sv. Karel nosil ob kugi v procesiji. Gervazij, Protazij.⁸⁹⁰

20. decembra 1922

PB V, 221

Sreda. V Rim dospel iz Trsta popoldne. Umazan od dima. Kopel. Ob 4.15 seja centralne komisije. Predsedoval mesto Mussolinija Acerbo.⁸⁹¹ Vsebina: Zakonodaja o novih deželah in razmejitev novih pokrajin, ostane avtonomija deželjska ali ne? Laški ljudovci⁸⁹² mislili, da se bo glasovalo in so bili uverjeni, da bo imela večino, veliko večino misel za avtonomijo. Acerbo ne pripusti glasovanja – seznanil Mussolinija. Hotel je čuti samo mnenje. Zapisnik poslal za *Stržo* v Gorico. Med Lahi je bil poparjen do solz dr. Conci,⁸⁹³ stari voditelj na Trentinskem.

21. decembra 1922

PB V, 221

⁸⁸⁷ Italijansko, prevod: Katera je prva postaja?

⁸⁸⁸ Mišljen je sv. Karel Boromejski (1538–1584), doma iz Arone v Lombardiji, nadškof v Milanu.

⁸⁸⁹ Mišljena je cerkev sv. Ambroža v Milanu.

⁸⁹⁰ Brata Gervazij in Protazij sta mučenca iz Milana iz 2. stoletja.

⁸⁹¹ Minister Giacomo Acerbo (1888–1969), ekonomist in politik, po njem je dobil ime Acerbov volilni zakon, s katerim si je Fašistična stranka zagotovila prevlado v parlamentu.

⁸⁹² Verjetno mišljeni pripadniki italijanske Ljudske stranke.

⁸⁹³ Enrico Conci (1866–1960), italijanski politik, dolgoletni senator v rimskem parlamentu.

Pri Bucevichu, legal. uradu v prilog Rustja, za izmenjavo pri De Capitaniju⁸⁹⁴ in Acerbu. Pri podministru Merlinu.⁸⁹⁵ Ministra ni. Comm. Dott. F. Rosso,⁸⁹⁶ sgr. part. ministra Diaza⁸⁹⁷ hoče spomenico. Sestavil.

22. decembra 1922

PB V, 221

Zvečer pri tajniku zakladnega ministra: v zadevi Alojzijevišča. Revež ne ve nič. Zaradi smrti Tangorre⁸⁹⁸ je zmešnjava večja. Opoldne pri Vassallu⁸⁹⁹ radi izmenjave.

23. decembra 1922

PB V, 221

Zaman iskal Giuriati-ja.⁹⁰⁰ Pri zakladnem ministrstvu. Podatke Alojzijevišča ima comm. Cirillo,⁹⁰¹ kabinetni šef, pod štev. 34.464. Dne 21/12 akti poslani iz ministrstva Terre Liberate na zakladno ministrstvo.

Ob 11h čakam Vassalla. Izročil spomenico radi izmenjave Merlinu, ki je obolel. Zvečer se napotil domov. Proti Gorici

⁸⁹⁴ Verjetno je mišljen Giuseppe De Capitani d'Arzago (1870–1945), italijanski bančnik in politik, minister za kmetijstvo v prvi Mussolinijevi vladi (1922–1924).

⁸⁹⁵ Umberto Merlin (1885–1964), italijanski pravnik in politik. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal državni podtajnik na ministrstvu za osvobodjena ozemlja (Ministero delle Terre Liberate dal Nemico).

⁸⁹⁶ Francesco Rosso, tedaj posebni tajnik obrambnega ministra Armanda Diaza.

⁸⁹⁷ Na zahtevo kralja Viktorja Emanuela III. je Armando Diaz sprejel funkcijo vojaškega ministra v prvi Mussolinijevi vladi (1922–1924).

⁸⁹⁸ Vincenzo Tangorra (1866–1922), italijanski ekonomist in politik, član Ljudske stranke. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal minister za finance, nepričakovan je umrl med zasedanjem ministrskega sveta kmalu po nastopu funkcije.

⁸⁹⁹ Verjetno je mišljen Ernesto Vassallo (1875–1940), italijanski časnikar in politik. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal državni podtajnik za zunanje zadeve.

⁹⁰⁰ Giovanni Giurati (1876–1970), italijanski politik, član fašistične stranke. V prvi Mussolinijevi vladi jeseni 1922 je postal minister za »osvobodjena ozemlja«.

⁹⁰¹ Verjetno je mišljen Nicola Cirillo, italijanski finančnik in politik.

LETO 1923

26. decembra 1923

PB III, 208

V Zgoniku. Dr. Breznik⁹⁰² išče besede.

V Beogradu v koncem jan. 1924. Ivan Vesenjaka,⁹⁰³ minister, prosi za podatke:

a) sistem iztirjanja davkov v Italiji b) koliko davka plačuje mali obrtnik c) davek kmeta: 12 oralov zemlje, 20 hl vina.

Pri dr. Laginja⁹⁰⁴ priporoča pospešanje akcije za izmenjavo kron bivše Julijske zveze. Mesnička ulica 14/II.

V Doberdobu: pospešiti končanje cerkve.

⁹⁰² Morda je mišljen Anton Breznik (1881–1944), jezikoslovec, profesor in ravnatelj škofijske gimnazije v Šentvidu pri Ljubljani.

⁹⁰³ Ivan Vesenjaka (1880 – 1938), srednješolski profesor in politik, leta 1924 je bil tri mesece minister za agrarno reformo v beograjski vladi.

⁹⁰⁴ Dr. Matko Laginja (1852–1930), istrski pravnik in politik, po prvi svetovni vojni je deloval v Zagrebu.

Leto 1924

7. februarja 1924

PB III, 208–209

Burna seja v Gorici pri Edinosti. Dr. Slavik klofotal Bitežnika.

Pri meni Žiberna Andrej, Merče 11, p. Sežana. Zadeva jusov: So pripadali pod devinskega grofa. Odplačali so ga povsem; vsak dobil svoj jus, gmajna in gozd enako vsem razdeljeno. Na vsakega došlo 5 johov. Po nesreči pa so intabulirali občino Povir. Bojijo se novega zakona, da jim ta stare pravice vzame.

14. majnika 1924

PB III, 36–38⁹⁰⁵

Odveza. Moj škof mi je pisal, da pride dne 12. V. 1924 v Gorico na oddih, naj se javim, da me bo odvezal od cenzur, ki mi jih je naložila rimska kurija, ker sem se dal 1921. za poslanca voliti, prav za prav, da nisem odstopil, ko je to Rim tirjal. Ob 8 ½ sem stopil na ordinariat nadškofije, da bi dobil kak izvod *ceremoniale episcoporum*.⁹⁰⁶ Dr. Mihael Toroš pa mi pravi: Ni treba, povej škofu, da ni treba. *Sufficit quaelibet absolutionis formula*.⁹⁰⁷ Glej Can. 2250.

Grem v bogoslovno semenišče. Škof dobi pri ekonomu Rutarju⁹⁰⁸ obrednik ter da poklicati še spirituala drja Ivana Tul-a. Stopimo v bogoslovniško kapelico v I. nadstropju. Uvodoma bere dr. Tul neke molitve, škof moli za njim vse molitvene formularje, ker ni bil gotov, kateri formular je pravi, misleč: eden bo gotovo zadel. Ob koncu me je prekrižal.

Tako sem bil danes odvezan od suspenzije in cenzure; v tej kazni sem bil od avgusta 1921 do 14. majnika 1924. – Dve zanimivi opombici: 1. Baš dr. Fogar me je kot spiritual v semenišču v aprilu 1921. izrecno nagovarjal, naj na vsak način sprejemem kandidaturo, ki mi jo ponuja slovanska duhovščina. Volitve so bile 15. maja. Isti dr. Fogar me je moral zdaj odvezati.

Par mesecev pred volitvami me je pozval k sebi mons. Bartolomasi,⁹⁰⁹ škof tržaški, in mi povedal, da so prišli duhovniki prosit za dovoljenje za mojo kandidaturo. Škof je rekel, da je rad privolil, češ bo nove dežele zastopal vsaj en duhovnik in sploh bo en duhovnik stopil praviloma v zbornico, kar v Italiji katoličani želijo, da bi mogel P. P.⁹¹⁰ poslati več duhovnov v parlament. Naj torej sprejemem, kar mi duhovščina v zaupanju ponuja. (Spočetka sem se branil, kakor

⁹⁰⁵ Isti zapis se pojavi tudi v Paberki IV, 69–70.

⁹⁰⁶ Latinsko, prevod: škofovski obrednik.

⁹⁰⁷ Latinsko, prevod: Zadostuje katerakoli oblika odveze.

⁹⁰⁸ Anton Rutar (1886–1983), duhovnik, ekonom v goriškem bogoslovnem semenišču. Zatem dolgoletni župnik v Pevmi.

⁹⁰⁹ Angelo Bartolomasi (1869–1959), med 1919–1922 tržaško-koprski škof, dolgoletni italijanski vojaški ordinarij.

⁹¹⁰ Mišljena je italijanska Ljudska stranka (*Partito popolare*).

sem se sploh branil, pustiti 1920. Lokev in se dati v javno življenje; takrat so mi dotični sobratje očitali, da sem trmast, ker sem se upiral. Med temi Rejec.).

Mons. Bartolomasi mi je res dosti zaupal. Enkrat me je pozval k sebi, mi dal 300 lir in dejal, naj v slučaju napadanja fašistov organiziramo samoobrambo ljudstva, ki se naj vpadom zoperstavi. Ko sem mu dejal, da nismo na to navajeni, kajti javni red so v Avstriji izvrševali žandarji, je on pridal: *Benedetto, siamo in Italia!*⁹¹¹

22. majnika 1924

PB IV, 70

Bil sem na pogrebu prvega slovenskega mučenika na Goriškem: Štrancarja.⁹¹² Pogreb veličasten. Govori prepovedani. Manifestacija je bila navzlic temu silovita. Morda še bolj.

25. majnika 1924

PB IV, 70

Pri Milanoviću. Boj na dve fronti. Lahi me napadajo kot panslavista. Danes pa mi Milanović pokaže pismo iz Zagreba. Prijatelj javlja, kako me tam napadajo. V »Matici«⁹¹³ da so o meni govorili:⁹¹⁴ »Šček je izjavio, da neće mirovati, dok ne budu potjerani iz Italije dr. Wilfan, dr. Stanger, dr. Vratović.«⁹¹⁵ Bedarije, ki pa škodujejo naši narodni stvari, ker po nepotrebnem sejejo nezaupanje.

8. junija 1924

PB IV, 71

Na Bukovem. Franc Humar.

⁹¹¹ Italijansko, prevod: Presneto, smo vendar v Italiji!

⁹¹² V Gorici je 20. maja 1924 umrl Anton Štrancar, ki ga je na shodu 30. marca istega leta v Ajdovščini ustrelil goriški fašist.

⁹¹³ Matica Hrvatska ima sedež v Zagrebu, ustanovljena leta 1842, ena najstarejših hrvaških kulturnih ustanov.

⁹¹⁴ Hrvaško, prevod: Šček je izjavil, da ne bo miroval, dokler ne bodo izgnani iz Italije dr. Wilfan, dr. Stanger, dr. Vratović.

⁹¹⁵ Mirko Vratović (1885–1968), doma iz Pulja, pravnik in politik. Predsednik podpodbora Edinosti za Istro (1921–1929).

Leto 1926

26. septembra 1926

PB II, 207

26. septembra 1926 sem se šel od preganjanja v Gorici odpočiti k sv. Luciji na Mostu (pri Tolminu). Stanoval sem pri Munihovich, hranil sem se pri Vugovich. Tisti dan bila strahovita povodenj. Voda narasla za več metrov. Nosila pohištvo, celo eno trugo, ki jo je vzela na nekem pokopališču. Grozni prizori!

Leto 1928

9. septembra 1928

PB VI, 88

Na Južnem Tirolskem sem 9. 9. 1928. dolgo govoril z duh. Rudolfom Poschem,⁹¹⁶ urednikom pri dnevniku *Dolomiten* in tedniku *Volksbote* v Bocnu.

18.–23. decembra 1928

PB I, 182–191

Božja pot v Rim

V adventu 1928 so zaprli Poldeta Kemperleta⁹¹⁷ in konfinirali dr. Jankota Kralja v Gorici. Naravno je bilo, da bi v Rim šel dr. Engelbert posredovat, vsaj zadeva pojasnit, ker sta bili obe odredbi brez pravne podlage, kakor se je videlo, ko so oblastva kasneje oba oprostila. Pa dr. Besednjak ni maral v Rim, vsaj sam ne; dobil je od neke zaupne osebe iz Rima obvestilo, naj se za božjo voljo ne prikazuje v Rimu, kjer so razkačeni, zlasti ker je bival pol leta v inostrarstvu. Končno se je le dal pregovoriti, a tirjal je, da grem tudi jaz. Ko je goriški prefekt zvedel, da sem tudi jaz vabljen v Rim, me je prosil, naj bi ga obiskal, ker me dotlej še ni poznal, dasi sem bil v Gorici nekaj časa, ko je on še prefektoval. Povedal je, kar se mu je že pripetilo: Nekega popoldne je Mussolini z letalom prispel v Gorico, incognito, spil nekoliko črne kave, obenem vprvo prašal: *Che fa Šček?*⁹¹⁸ Prefekt je odgovoril: *Non lo conosco.*⁹¹⁹ Mussolini: *E Lei è prefetto di Gorizia?*⁹²⁰ – Drugič je bil in Mussolini je rekel: *Che fa Šček? Finge il morto?*⁹²¹ – *No, no, non è morto. Aspetta che noi moriamo.*⁹²² (ironično) Zato sem obiskal prefekta, ki me je zelo vljudno sprejel in namignil, naj bi ga ne kompromitiral. Rekel sem: Ne vem, kdo bi me po Vas prašal, a če bi se to zgodilo, vem, da Vas ne smem preveč grajati, pa tudi ne hvaliti, ker prefekt ne sme biti prijatelj Slovencev.

Ob šesti zvečer natančno ob določeni uri sem dobil pred gostilno Fiegl na Travniku dr. Besednjaka v spremstvu z dvema policajema. Eden je bil komisar, drugi prostak. Z avtom na postajo. Komisarja Palumberta, ki je bil znan kot strahovit nasprotnik slovenstva, nisem osebno še poznal, prostak pa se mi je zdel znan, zdelo se mi je, da me je pred meseci on zasledoval po Gorici, in to od prihoda do odhoda. Takrat sem mu dal delo, ker sem namenoma obiskal morda 20 trgovin in kupoval malenkosti: od žigic do omela. Dr. Besednjak ima dva varha že mesece, torej tudi v Rimu ga bosta zasledovala. Ko smo vsi štirje sedeli v

⁹¹⁶ Rudolf Posch (1887–1948), južnotirolski duhovnik in časnikar.

⁹¹⁷ Leopold Kemperle (1886–1950), časnikar in krščansko-socialni politik na Goriškem.

⁹¹⁸ Italijansko, prevod: Kaj počne Šček?

⁹¹⁹ Italijansko, prevod: Ne poznam ga.

⁹²⁰ Italijansko, prevod: In Vi ste goriški prefekt?

⁹²¹ Italijansko, prevod: Kaj počne Šček? Se dela mrtvega?

⁹²² Italijansko, prevod: Ne, ni mrtev. Čaka, da mi umremo.

kupeju 1. razreda, sem maršala⁹²³ prašal: »Gospod maršal, ali ste me vi dali pred nekaj tedni zasledovati? Kdo je dal ta ukaz?« On pa: »*Onorevole, mia parole l'onore, io non ne so nulla*, sploh Vas nihče ni zasledoval. *Parola d'onore.*«⁹²⁴ Kasneje, ko je šel marešalo na hodnik, sem se prostaku nasmehnil: »Saperlot, fin ste. Celi dan ste me zasledovali, niti uiti vam nisem mogel.« Prostack se je nasmejal in priznal. Pa sem ga prašal: Kdo vas je poslal? On pa: *Lui, il signor Palumbo!*⁹²⁵ Laška častna beseda.

V Rim sva dospela v sredo ob 12 ½. Tam sta spremljevalca predala pažnjo na drja Besednjaka drugima dvema iz trope policajev, ki na kolodvoru mrgolijo. Stopili smo v bližnji hotel Nizza. Da bi nikdar ne več, kako je umazan! Za nama kolesar. Ko sva bila v veži in sobi naročala, se pojavi za nama sumljiv človek, srednje postave, zločinskega izraza, zločinskih oči. V rokah drži majhen kovčeg ko slikarji, na glavi širokokrajen klobuk, kakor slikarji, kozjo brado, res slikarski. »*Un camerino,*«⁹²⁶ je tirjal. Ko se je dr. Besednjak vpisoval, ga je ostro opazoval. Takoj sem vedel: policaj! Šla sva gor, opozoril sem Besednjaka nanj in rekel: Kovčega bodo nama preiskali, vsaj tebi. In res je drugi dan Besednjak ugotovil, da so kovčeg urejevale nepoklicane roke. Šla sva kosit k »Alfredu« (via Scrofa)⁹²⁷ na testenine in povabila zasledovalca na kavo; Besednjak se je namreč obrnil, mu pomežiknil, se nasmejal, on je nasmech vrnil, vedel je, da sva ga spoznala. Pri »pasti sciutti« je policaj povedal: »*È un maresciallo truccato.*«⁹²⁸

Po kosilu se je prijazni kvesturin spremenil v drznega nesramneža. Iz gostilne je glasno telefoniral na kvesturo, da je službe konec in da tirja zameno. On ne bo tu stražil. Ko sva mu povedala, da ga ne bova mučila, da greva via Chiara 35, da lahko mirno pride tja, je bil videti pomirjen. Ko pa sva najela avto, je policaj (s kolesom) zavpil šoferju: *Adagio, adagio!*⁹²⁹ To je Besednjaka razkačilo in je rekel šoferju: Kdo vas je naročil? Hitro via Giana. In čez par sekund sva zginila. Tako sva delala vselej, ko sva hotela biti sama. Tisto opazovanje je skrajno nadležno. Meni je kasneje policist povedal, da ima Besednjak 5 določenih zasledovalcev po Rimu: maršal in 4 policaji *in borghese*⁹³⁰ (Drugi dan sva se nastanila v hotelu Minerva, kjer sem svoj čas (1921) bival z drugimi poslanci kolegi.)

Okopal sem se, nato sva šla v notranje ministrstvo, kjer naju je imel namesto šefa sprejeti podminister Michele Bianchi,⁹³¹ desna roka Mussolinijeva, eden izmed

⁹²³ Mišljen je marešalo, poseben čin pri italijanskih karabinjerjih.

⁹²⁴ Italijansko, prevod: Spoštovani, moja častna beseda, jaz ne vem nič, sploh Vas nihče ni zasledoval. Častna beseda.

⁹²⁵ Italijansko, prevod: On, gospod Palumbo.

⁹²⁶ Italijansko, prevod: Sobar.

⁹²⁷ Mišljena je ugledna restavracija Alfredo na Via Della Scrofa v centru Rima.

⁹²⁸ Italijansko, prevod: Je marešalo pod krinko.

⁹²⁹ Italijansko, prevod: Počasi, počasi.

⁹³⁰ Italijansko, prevod: V civilu.

⁹³¹ Michele Bianchi (1882–1930), italijanski socialist, sindikalistični voditelj, pozneje eden vodilnih fašistov.

triumvirov pri pohodu na Rim, član Velikega sveta. Policistov mrgolelo. V predsobi, točno ob 6 ½ pride Bianchijev tajnik in veli, da naju bo sprejel jutri ob 10 ½, ker je tisti hip došel Mussolini.

Zvečer nisva vedela, kaj. Pa sva srečala Nikolo Moscatello-ta,⁹³² tajnika jugosl. poslaništva pri sv. Stolicy, znanca iz 1921. Tam sva dosti čula. Papež Pij XI⁹³³ se boji samo tiska, vsak napad ga razbesni, to je edini strah zanj, ki je absolutist, terorist. Kardinali se ga boje, trepečejo in večkrat vzdihujejo: *Iddio ce lo tolga!*⁹³⁴ – Moscatello: Iz vidika papeževega strahu pred tiskom boste njegove korake razumeli. Imajo namreč dogovor s tremi rimskimi listi, Tribuno. Preden priobčijo kaj o Vatikanu, dajo prej v pregled Vatikanu, to je Pucciju,⁹³⁵ Pressechefu Gasparrijevem. Gasparri⁹³⁶ ne vodi nič več. Vpliv imata Pizzardo⁹³⁷ in Duca Borgognini.⁹³⁸

Moscatello je bil sestavil spomenico o našem cerkvenem položaju in jo poslal jugosl. škofom, da bi znali kaj storiti. Spomenica došla Gasparriju v roke, ki je tudi poznal Moscatellota: »*Conosce questo scritto?*«⁹³⁹ On: Moje pisanje. Še veliko manj povedano kot se godi Slovanom v Italiji. Gasparri: Kaj jaz da sem *nemico degli Slavi? Quindi, con Lei non si può collaborare. – Non si tratta che della verità.*«⁹⁴⁰ Gasparri namignil, naj službo pusti. Nato Moscatello: Dobro, a glejte, da se spomenica objavi, če vi ne, jo bom jaz.« In zviti Gasparri je segel Moscatellu v roke, češ, je vse poravnano.

Kdo je Moscatella izdal? Kateri škof? Kateri laik?

20. december 1928

Ob 10 ½ sva šla v notranje ministrstvo z namenom, da bi se avdienta preložila, ker sva bila mnenja, da je tista ura za resen razgovor zanič, drugič se nama je zdelo, da je zadnji za slovenske poslance. Je ugodil, češ *altrimenti sarebbe il tempo strozzato.*⁹⁴¹ Je rekel: v petek ob 9 ½. Medtem sva šla k sv. Petru, v kupolo

⁹³² Nikola Moscatello (1885–1961), dalmatinski duhovnik in jugoslovanski diplomat. Vrsto let je deloval na jugoslovanskem poslaništvu pri Sv. sedežu v Rimu.

⁹³³ Pij XI., rojen kot Achille Ratti (1857–1939), za papeža izvoljen 6. februarja 1922, februarja 1929 sta z Mussolinijem sklenila lateransko pogodbo ter z njo razrešila položaj Vatikana.

⁹³⁴ Italijansko, prevod: Naj nam ga Bog vzame.

⁹³⁵ Verjetno je mišljen Enrico Pucci (1879–1952), rimski duhovnik, ki je deloval v Vatikanu.

⁹³⁶ Pietro Gasparri (1852–1934), vplivni kardinal, od 1914 do 1930 je opravljal funkcijo državnega tajnika.

⁹³⁷ Giuseppe Pizzardo (1877–1970), v 20. letih 20. stoletja je opravljal različne funkcije v Kongregaciji za izredne cerkvene zadeve, leta 1937 je postal kardinal.

⁹³⁸ Francesco Borgognini Duca (1884–1954), tedaj tajnik Kongregacije za izredne cerkvene zadeve, leta 1953 je postal kardinal.

⁹³⁹ Italijansko, prevod: Poznate ta spis?

⁹⁴⁰ Italijansko, prevod: A jaz da sem sovražnik Slovanov? Z vami se torej ne da sodelovati. – Vse je resnično.

⁹⁴¹ Italijansko, prevod: Drugače bi bil čas izgubljen.

do oble, brez dvigala, ki ni funkcioniralo. Kosila sva v Trastavere, pri Pastarellaru,⁹⁴² pri Casa Dante.

Popoldne sva se ločila. On je šel k p. Rosi,⁹⁴³ jezusovcu, uredniku *Civiltà Cattolica*, kateremu je eno uro razlagal naše cerkvene razmere, o društvih, o tisku, o združništvu, o Kralju in Kemperletu. P. Rosa dal lepo, odprto pismo na Pizzarda, ki je Gasparrijev zastopnik. Povedal mu je, da je tudi mons. Faidutti v Rimu. – Ločila sva se, da bi prej in ročnejše kaj spravila. Jaz sem iskal v Hotel Princes ogrskega magnata Szüllo⁹⁴⁴ v zadevi Jankotovi,⁹⁴⁵ ker ima po Laškem fine zveze.

Zvečer ob 6h sem čakal Besednjaka ob pod kolonami sv. Petra, da bi šla h kardinalu Carlo Perosi.⁹⁴⁶ Poslušal je Besednjakovo pripovedovanje o J. krajini, o škofih v Trstu, na Reki, Poreču, o pridigah in kršč. nauku. Želi spomenico. *Ma siate cauti e dite la verità.*⁹⁴⁷ Ko je prašal po škofih, je Besednjak pohvalil Fogarja, ki z njim Previdnost božja vzdržuje prestiž Cerkve pri nas. (To je pazljivo poslušal, ker je pred 14 dnevi Fogarja, ki je bil pri njem, nahrulil škofa, da že ve, da se *curia slavizza*,⁹⁴⁸ da je imenoval uno »slavez« za gen. vikarja. (Škof je sam rekel: *Er ließ mich stehen und behandelte mich wie ein Bischof einen Kaplan, der ein Kind hat.*⁹⁴⁹) Vratarju da 2 liri, priporočilo za drugič, da ne bi rekel: *non c'è in casa.*⁹⁵⁰ (Palazzo Cancelleria).

Zatem sva šla večerjat na Monte Verde k Cecarelliju pri stari postaji, kjer se je Besednjak kot poslanec pasel.

21. december 1928

Petek 9 ½. Besednjak govoril: Ker zadnja prilika, da govorim kot poslanec z zastopnikom vlade, želim izčrpno povedati, kar imamo na srcu. In sicer poročam o splošnem položaju naše manjšine, potem grem na specialna vprašanja. Ugotoviti moram kot zgodovinsko dejstvo, da nismo Slovenci in Hrvatje nikdar bili nasprotni sporazumu med narodoma, nasprotno: želeli smo biti most, ki spaja latinsko civilizacijo s slovanskim svetom. To, smo mislili, je naša naloga, dana

⁹⁴² Znana in tradicionalna restavracija v rimskem predelu Trastevere.

⁹⁴³ Jezuit Enrico Rosa, med letoma 1915 in 1931 urednik omenjene revije.

⁹⁴⁴ Morda je mišljen Géza Szüllő (1872–1957), pravnik in politik, eden vodilnih političnih predstavnikov madžarske manjšine v tedanji Češkoslovaški.

⁹⁴⁵ Šček verjetno misli konfinacijo Janka Kralja na Liparske otoke, kamor so fašistične oblasti Kralja konfinirale prav decembra 1928.

⁹⁴⁶ Carlo Perosi (1868–1930), od leta 1926 kardinal, leta 1928 je opravljal visoko funkcijo podsekretarja v Konzistorialni kongregaciji.

⁹⁴⁷ Italijansko, prevod: A bodite previdni in povejte resnico.

⁹⁴⁸ Italijansko, prevod: kurija slavizira.

⁹⁴⁹ Nemško, prevod: Ukazal mi je stati in ravnal z mano kakor škof s kaplanom, ki ima otroka.

⁹⁵⁰ Italijansko, prevod: Ni ga v hiši.

nam od usode. – Dokazi: Poslanec Šček je v svojem prvem govoru v parlamentu izjavil, da je to naš program. V deželi doma smo, čim se nam je nudila prilika, sodelovali z zastopniki laških strank v politiki, upravi in gospodarstvu. Leta 1921. smo stvorili z najmočnejšo laško grupo vladno večino v dež. zboru v borbi zoper opozicijo, ki je obstajala iz Lahov in Slovencev. Vidi se torej, da jezikovno prašanje in narodno prašanje ni igralo nobene odločujoče vloge v politiki naše dežele. To je razumljivo, ker smo imeli vse jezikovne pravice, šolo, društva, svobodne organizacije, slov. jezik se je prosto rabil v uradu in šoli. Naš jezik je bil laškemu enakopraven. Jezik ni bil predmet boja. Toda ne samo v upravi in gospodarstvu, tudi v kulturi smo ne z besedami, ampak z dejanji delali za bližanje plemen. Dokaz: Da smo na lastno iniciativo, ne da bi nas kdo k temu nagovarjal, izdali velik Dantejev zbornik, v katerem so sodelovali laški in slovenski učenjaki. Izdali smo prevod Manzonijevih⁹⁵¹ *Promessi sposi*, slovenski laški slovar, knjižico z nepravilnimi laškimi glagoli za Slovence, prevedli smo *Rožice sv. Frančiška* (Izročil sem sam po en izvod).

Kljub fašistovski pobuni l. 1922, s katero je bil razgnan deželni zbor v Gorici in ukinjena avtonomija v novih deželah, smo hoteli tudi z novo vlado sporazumno sodelovanje. Ugotavljamo, da je bila naša organizacija prva izmed vseh na Primorskem, ki je priznala novo vlado, še preden je bil Mussolini imenovan za predsednika vlade. Poslanec Šček je v imenu pol. organizacije šel v Rim in izjavil preko ministra Acerbota,⁹⁵² da slov. in hrv. organizacija novo vlado priznava, za kar se nam je Mussolini osebno zahvalil. Čudna ironija usode je, da vidimo marsikaterega vplivnega fašista, ki je nam tedaj ta naš korak ostro očital. In poslanec Šček je – dobro pomnim pismo – pisal v Gorico, da če bo predsednik Mussolini zapopadel problem naše manjšine, da bomo z njim boljše izhajali kakor s katerokoli drugo vlado.

Prišel je čas usodnih reform: decembra 1924. V decembru 1923 so nenadoma izšli zakoni, s katerimi so se odpravile slovenske šole,⁹⁵³ razume se, naravno je in človeško, tega nismo mogli odobravati in da smo dvignili v obrambo našega jezika in naše omike (Bianchi kima z glavo, češ: razumem). Kljub temu sem jaz ob začetku zakonodajne dobe v svojem prvem govoru povzel Ščekov program in izjavil, da hočemo sodelovati. Porekel sem obenem, da je [po] našem mnenju Italiji dana prilika, da dokaže, ali je sploh sposoben vladati nad drugimi narodi. Če je namreč ekspanzivnost Italije realna potreba njenega javnega življenja, potem bo morala Italija priti v stik z ljudstvi drugega jezika, druge vere, drugih običajev, katere bo morala znati vladati. Julijska krajina je sedaj poskusno polje (*campo d'esperimentazione*). V duhu tega govora si je poslanec izposloval

⁹⁵¹ Alessandro Manzoni (1785–1873), znamenit italijanski pisatelj, pesnik in dramaturg, tudi avtor romana *Zaročenca*, ki velja za vrh italijanskega romantičnega zgodovinskega romanopisja.

⁹⁵² Že omenjeni minister Giacomo Acerbo.

⁹⁵³ Mišljena je t. i. Gentilejeva šolska reforma, s katero so italijanske oblasti postopoma odpravile pouk v slovenščini na Primorskem.

razgovor s predsednikom vlade, ki je tudi obljubil ne le, da bo študiral, ampak povabil, naj naredimo načrt, zahteve, ker namerava sklicati sestanek pod njegovim predsedstvom, prisostvovali bodo prefekti, pristojni ministri in poslanci tu zastopanih manjšin. »*Allora si vedrà quello che si potrà fare.*«⁹⁵⁴ Bil sem vesel. Naša organizacija si je razgovor pripravila, a razgovor se ni nikdar vršil.

Mesto tega so začeli na nas padati težki ukrepi, s katerimi so se uničevali naši interesi in se je izrinjal iz vsega javnega življenja naš jezik. V naslednjih letih nas ni nihče praševal za svet, za naše mišljenje, temveč padali so udarci za udarcem, eden za drugim in smo bili prisiljeni se braniti, namesto da bi sodelovali. Tako smo prišli do današnjega položaja, ko smo vse zgubili: šolstvo, kulturna društva, gospodarsko organizacijo, večino našega tiska etc.

V poslednjem času se je pričela borba proti osebam. Po našem mnenju je taka politika nasproti manjšini škodljiva za državo.

Dovolite, ekscelenca, da vam – je nadaljeval dr. Besednjak – odkrito povem: že ekscelenci Federzoniju⁹⁵⁵ sem ob priliki daljšega razgovora pred leti povedal: da dobiva jugosl. manjšina v Jul. krajini čim dalje bolj mednarodni značaj, ne po zaslugi manjšine, temveč izključno po vašem lastnem delu. Leta 1920, 1921, 1922, 1923 in celo 1924 se za našo manjšino nihče ni zanimal v inostranstvu. Niti v kraljevini S.H.S. se javno mnenje z nami ni pečalo. Srbska javnost se sploh ni zavedala, da živi v Italiji jugosl. manjšina. O nji so bili informirani samo vodilni krogi politike. Na Hrvaškem je borba Radića⁹⁵⁶ proti monarhiji in Beogradu in centralizmu zaposlovala vse energije Hrvatov in njihovo časopisje se ni bavilo z našo manjšino. Celo v Sloveniji so bili članki o naši manjšini sporadični, priložnostni. Kar je razburilo javno mnenje v SHS, je bila večkrat nespametna politika lokalnih fašistov proti nam: napadi na tiskarne, na osebe etc. Gospodu Federzoniju sem dejal: če se z nami nadaljuje taka politika, bo v par letih odmevalo radi nas vsa jugosl. javnost od Ljubljane do Soluna. In to ne po naši krivdi, ampak po vaši zaslugi.

Eks! Kar sem predvideval, se je zgodilo. O temu sem se prepričal letos, ko [sem] čital časopisje, kako je v Skopju in Makedoniji večtisočglava množica demonstrirala zoper Italijo in vzklikala Gorici, Trstu in Istri.⁹⁵⁷ Take reči se pred leti niso dale niti misliti.

⁹⁵⁴ Italijansko, prevod: Potem bomo videli, kaj se da narediti.

⁹⁵⁵ Luigi Federzoni (1878–1967), italijanski nacionalist in fašistični politik, minister za kolonije v prvi Mussolinijevi vladi.

⁹⁵⁶ Stjepan Radić (1871–1928), vodilni hrvaški politik v Kraljevini SHS, nasprotoval je kraljevi centralistični politiki, leta 1928 ga je v beograjski skupščini ustrelil poslanec Puniša Račić.

⁹⁵⁷ Dokaz, da je Virgil Šček to prepisoval leta 1946 in 1947, ko so po vsej državi potekale demonstracije za priključitev celotne Primorske k tedanji Jugoslaviji.

Mi smo mnenja, da je vaša politika nasproti naši manjšini zgrešena. Če hoče vlada svoje smernice spremeniti, smo zadovoljni. Če pa ne marate, mi te vaše politike ne bomo ustavili, prosimo pa nekaj konkretnih prašanj, ki – če jih ugodite – ne spremenijo vaših splošnih smernic. Bianchi: *Prego!*⁹⁵⁸

Slučaj dr. Kralja, vzrok govor na grobu.⁹⁵⁹ Kemperle v zaporu.⁹⁶⁰ Ne prosimo rešitve, ampak pospešite procesa. In nekaj listov! In Spomenica za časopise! Bianchi: Kar se Kralja tiče, Vam obljubim, da bom zadevo preiskal in če mogoče, bo K. prost.

Bianchi 21. 12. 1928 naprej: *La vostra sorte dipende dal Vostro contegno e della convinzione risp. dall' impressione che dal vostro comportamento si faranno le autorità statali. Voi pur essendo di altra razza, non latina, non italiana, dovete dare la prova di riconoscere lo stato italiano, di rispettare le leggi. I confini sono ormai irremovibili. Vi assicuro che ho studiato attentamente le vostre condizioni ed il vostro atteggiamento. Quello che riguarda il dott. Kralj, come si pronuncia?, non potrà essere immediatamente liberato, ciò desterebbe presso la vostra massa (gente) l'impressione che si tratterà di una montatura. Ciò devo impedire. In quanto la questione delle cartucce, si prega di farmi un appunto. Così pure mi faccia degli appunti sulle questione della nomina a presidente dell'Unione internazionale dei giornalisti minoritari europei.*⁹⁶¹

⁹⁵⁸ Italijansko, prevod: Prosim!

⁹⁵⁹ Janko Kralj, urednik pri Goriški Mohorjevi družbi, je bil decembra 1928 poslan v konfinacijo za pet let na Liparske otoke. Pretveza za ta ukrep je bil govor, ki ga je Kralj imel 8. maja 1928 ob odprtem grobu župnika Alberta Lebana v Kojskem v Brdih. Dejansko se je Kralj iz konfinacije vrnil po dobrega pol leta.

⁹⁶⁰ Goriški časnikar Leopold Kemperle, sodelavec *Goriške straže* do sredine novembra 1928, ko so ga fašistične oblasti ukinile. Kasneje je bil aretiran pri Mostu na Soči, ko se je slučajno peljal z avtomobilom svojih znancev, ki so prevažali orožje in strelivo v Kraljevino SHS. Na procesu pred posebnim sodiščem za zaščito države v Rimu je bil oproščen vseh obtožb, saj je sodišče ugotovilo, da s prevozom orožja, ki so ga organizirali ustaši, dejansko ni bil povezan. Po končanem sodnem procesu se je vrnil v Gorico in se umaknil v zasebno življenje.

⁹⁶¹ Italijansko, prevod: Vaša usoda je odvisna od vašega vedenja in od dobrega vtisa, ki ga boste s svojim obnašanjem napravili na državne oblasti. Čeprav ste druge rase, ne italijanske, ne latinske, morate dokazati, da poznate italijansko državo in da spoštujete zakone. Meje so vendar nepremakljive. Zagotavljam vam, da sem preučil vaš položaj in vaše ravnanje. Kar se tiče doktorja Kralja, kako se izgovarja?, ne bo mogel biti takoj osvobojen, saj bi to pri vaši masi (ljudeh) vzbudilo vtis, da gre za uprizorjen [proces]. To moram preprečiti. Kar se tiče nabojev, prosim za zapiske. Prav tako prosim, da mi naredite zapiske o imenovanju predsednika Mednarodne zveze evropskih manjšinskih časnikarjev.

Leto 1929

7. februarja 1929

PB I, 392

sem bil v Trstu na škofijstvu, potem sem šel molke nakupovat, v trgovino »Fortunato«. Lastnik Fortunat, Italijan iz Mantove, mi je rekel: »*Policija je bila tu, praševali, kaj ste kupovali, kaj govorili, kje ste bili prej, kam šel potem.*« On sam je dodal: »*vergogna! Orrori!*«⁹⁶²

Prav pogosto je bil Avber cilj pohodov: orožniki iz Dutovelj, iz Sežane, miličniki iz Avbera, kasneje s Štjaka, iz Sežane. Brigadir, cav. Grazioli,⁹⁶³ *tenente*⁹⁶⁴ orožnikov, policijski komisar iz Sežane. Kakor da bi vas oblegali. Kamjon, avto. Večkrat se je v velikem kamjonu pripeljalo pred župnišče do 12 orožnikov. En čas so stali, streljali, divjali.

15. februarja 1929

PB I, 191

Obisk v Avberu – Popoldne pride na obisk dr. Besednjak. V avtomobilu z Radotom Bednarikom.⁹⁶⁵ Z njim seveda policist, ki mora za Bes. vsak korak. Besednjak pove, da je bil v Rimu, ko so oblastva ustavile skoro hkrati: *Istarska riječ, Pučki prijatelj, Mali list, Ženski svet, Reč, Naš glas, Gorica: Zbornik svečenikov sv. Pavla, Jaselce, Slavistični vestnik, Gospodarski vestnik, Naš čolnič*, mesec prej *Goriško stražo*, v Trstu pa *Edinost* – Besednjak je šefu vlade predložil spomenico naj dovolijo spet vse liste poklonil. Spomenico, naj dovolijo vsaj: dnevnik, hrv. tednik, slov. tednik, ženski mesečnik, hrvatski ženski mesečnik, *Jaselce*, gospodarsko glasilo. Mussolini dovolil 3: tednik, hrvatski tednik, mesečnik, nič več. Istočasno terjal, da mora biti odg. urednik za vse 3 liste Besednjak. (Zakaj? Po postavi mora odg. urednik bivati v deželi, ne sme ven. Torej Bes. se ne smel umakniti v tujino, sicer listi končani! Zvito!).

Dogovorili smo se, da grem v Gorico urediti prašanje urejevanja in uprave 3 listov; šel sem in v 3 dneh sem vse pripravil. Novi tednik sem krstil *Novi list*. – Zvečer se je dr. Besednjak vrnil, seveda v avtu spet policist.

2. marca 1929

PB I, 192

Mraz – Maševal. Danes -5, v cerkvi -2. Opoldne na soncu 0. Z Jakobom v Kazljah. Spotoma mi je Jakob pokazal v dolini mesto, kjer malo pred vojno enkrat na križni četrtek videl še sneg. Pogreb mons. Antona Kjudra v Kazljah. Prvo mašo je imel pred 53 leti. Iz Trsta malo oseb, ker včeraj burja tramvaje prevračala. 8 sobratov je spremilo pokojnika. Dobričina, ki niti vode ni skalila. Rajni mons. Anton Kjuder je bil predzadnji slov. kaplan pri sv. Justu in slovenski pridigar v tej cerkvi,

⁹⁶² Italijansko, prevod: Sramota! Groza!

⁹⁶³ Emilio Grazioli (1899–1969), višji častnik fašistične milice, po odpustu iz vojske ga je fašistična stranka poslala na Kras, od 1924 do 1936 je bil sekretar stranke v Sežani.

⁹⁶⁴ Italijansko, prevod: poročnik.

⁹⁶⁵ Rado Bednařik (1902–1975), časnikar, šolnik in publicist iz Gorice.

kjer so imeli slov. službo božjo kakor drugod po Trstu, slovensko petje. Danes v cerkvi niti sledu o slov. jeziku. (Zadnjo pridigo pa je imel še mons. Slavec).

3. marca 1929

PB I, 193–195

Proslava – 3. 3. 1929 smo po odredbi škofijstva v cerkvah proslavili rešitev rimskega vprašanja, sklenitev konkordata med sv. stolico in italijansko državo. Peti smo morali *Te Deum*. Prišli so zastopniki oblastev v cerkev k sveti maši. Kdaj so bili zadnjič pri sv. maši?

Čudno: 40 – 60 let je duhovščina občudovala ujetnika v Vatikanu.⁹⁶⁶ Zdaj, ko je prost, med našo duhovščino ni veselja. Dornberški župnik⁹⁶⁷ ob konkordatu: »Dosedaj nas je eden tepel, odslej nas bosta dva.« Kaj vidimo? Posvetna gosposka dela z nami, kakor nobena gosposka s kakim narodom na svetu, cerkvena gosposka pa molči. Ponekod pomaga. Konviktovcem na Reki je prepovedano med sabo slov. ali hrvatsko govoriti. Če bi kaj takega zagrešili, se morajo spovedati. To se godi pod škofovanjem benediktinca g. Saina!⁹⁶⁸ Ustanovil je na Reki 4 župnije, pa nobene za Slovence, niti slov. ali hrvatske pridige ni postavil. Pač pa madžarsko! (V zadrski škofiji škofuje mons. Munzani,⁹⁶⁹ ki je do 1914 glagolal. Danes je tam vse laško. V odgovor na prizadevanja trž. škofa, da bi vsaj mrve pravic ohranili v cerkvi, je Munzani rekel, da se čudi, da sploh obstoja še jezikovno prašanje.)

Verouk. Vlada je v vsej državi prepustila duhovnikom, da poučujejo verstva v šoli. Seveda laško. Naši duhovniki so rekli: Gremo v šolo, a pouk mora biti slovenski. Vlada rekla: Ne! Verouk bo laški. – Vlada se je obrnila na škofe, naj povedo, kateri učitelji so sposobni (*missio canonica*).⁹⁷⁰ Goriški nadškof je odločitev prepustil dekanom. Tržaški škof je *missio* dal vsem brez razlike, čeravno večina, skoro vsi iz cerkve izostajajo. Vatikan je rekel: v šoli naj poučujejo učitelji, v cerkvi pa naj se tudi poučuje. Naše stališče: Ali so otroci sposobni za laški verouk ali niso. Če so, ni treba učiteljev. Pa niso. To je gotovo. Čemu torej učiteljem *missio*, če že duhovniki uče? Cerkev bi – splošno – morala *missio* negirati.

Kardinal Gasparri je odgovoril Munzaniju in vsem škofom: naj slov. duhovniki gredo v šolo in naj laški poučujejo. Za slovenski verouk je itak v cerkvi dovolj preskrbljeno. Kakor bi ne bilo prav, da bi laški duhovnik, ki zna slovensko, ne maral v tem jeziku pridigovati, pravtako ne gre, da bi slov. duhovnik iz političnih ozirov ne hotel poučevati otrok v laškem jeziku.

⁹⁶⁶ Papež Pij IX. se je po italijanski zasedbi Rima leta 1870 razglasil za »ujetnika v Vatikanu«, katoličanom je prepovedal sodelovati v političnem življenju države, ki jo je smatral za nelegitimno. T. i. »rimsko vprašanje« je bilo rešeno šele z lateranskimi sporazumi leta 1929, s katerimi je Italija mdr. priznala suverenost in samostojnost Vatikana.

⁹⁶⁷ Tedaj je bil župnik v Dornberku Jožef Godnič mlajši (1884–1949).

⁹⁶⁸ Isidoro Sain (1869–1932), benediktinec iz Istre in od leta 1925 prvi škof na Reki.

⁹⁶⁹ Petar Dujam Munzani (1890–1951), med letoma 1933 do 1948 nadškof v Zadru.

⁹⁷⁰ Latinsko, prevod: kanonično poslanstvo. Škofijski dekret za izvajanje neke službe, v tem primeru poučevanja verouka.

Kardinal Gasparri greši dvakrat: 1. duhovniki se ne branijo deco učiti iz političnih ozirov, ampak zato, ker je laški pouk zguba časa (je malo duhovno), vera trpi, torej ni verskih in pedagoških ozirov. Drugič: Gasparri se v primeri temeljito moti: Saj tudi slovenski duhovnik pastiruje Lahe v laškem jeziku, laške otroke uči laško, a tukaj gre za to, da bi slovenski duhovnik slovenske otroke laško učil.

Ko je mons. Fogar rekel, da bi težko slovanski duhovniki hodili laško učiti, je škof Sain rekel: Saj moji slovanski duhovniki hodijo! Fogar: Kateri? Sain: Dr. Galeani!⁹⁷¹ Fogar: Oprostite, pa ta vaš duhovnik je Lah. (Fin škof, kako svoje pozna!)

20. aprila 1929⁹⁷²

PB I, 195

Te dni se je vršila dekanjska konferenca, na kateri smo obravnavali strokovna vprašanja. Potem smo poslali našemu vladiki⁹⁷³ pismo, v katerem smo obrazložili razloge, zakaj nismo šli volit za državni zbor. Poglavitni razlogi: v konkordatu je papež podpisal, da se duhovniki ne bomo vmešavali v politiko. Najbolj odličen politični akt pa je volitev. Tej točki konkordata smo sledili, četudi so jo lomili kardinali in škofje. Drugič smo tod 30–40 let učili vernike, da treba voliti v postavodajalne skupščine samo versko zavedne kandidate. V naši deželi pa so vsi kandidati praktično brez katoliške vere. In smo dokazali. Naj mi duhovniki zavržemo, kar smo desetletja učili? – Na pismo je škof vehementno odgovoril, ko je pohitel k dekanu in ga po šolsko ošteval: *Sie wollen den Bischof Instruktionen erteilen? Wir sind wählen gegangen, die Kanoniker auch, die Kardinale auch.*⁹⁷⁴

Dekan: Vi ste Italijan, imate svoje vzroke, da ste šli voliti. To je vaša zadeva. Mi smo pojasnili, zakaj mi nismo mogli.

20. majnika 1929 (Binkoštni ponedeljek)

PB I, 195

Bolan. Nisem maševal. Obisk 4 sobratov z Goriške, med temi staroste Franceta Švara. Rekel je, naj pridem v Gorico, da se zbor spet razmahne. Predlog sem bil pred 3 leti sprožil. Ni bilo umevanja. Zdaj sem bolan. Nisem spregovoril 10 besed: dihalo revno.

22. decembra 1929

PB I, 251

Blagoslovitev Katoliškega doma: Na dan sv. Tomaža, 22. grudna 1929., smo otvorili Katoliški dom. V cerkvi je imel priložnostni govor konzistorialni svetnik

⁹⁷¹

⁹⁷² Gl. tudi: Nenavadne volitve, PB I, str. 196.

⁹⁷³ Mišljeno: Škofu.

⁹⁷⁴ Nemško, prevod: Želite dajati navodila škofu? Glasovali smo, kanoniki tudi, kardinali tudi.

g. Henrik Šonc,⁹⁷⁵ upokojeni profesor verouka na tržaški c. kr. realki v Trstu, sedaj v Tomaju na domu. Obred blagoslovitve je opravil dr. Anton Požar, upokojeni duhovnik, sedaj v Koprivi. Asistirale sta domača duhovnika, prej državni poslanec v Rimu, zdaj upravitelj v Avberu. Katoliški dom bo prostor za poučevanje katekizma, bo sedež cerkvenih združenj in v njem se bo poučevalo cerkveno petje. Katoliški dom, ki smo ga izročili varstvu presvetega Srca Jezusovega, naj bi pomagal dvigniti versko omiko v avberski župniji.

⁹⁷⁵ Henrik Šonc (1870–1964), duhovnik, osebni tajni tržaškega škofa Šterka, katehet na nemški državni gimnaziji v Trstu.

Pokladanje rok: Sv. birmo smo imeli 15. kimavca 1930: ponedeljek, predpoldne so jo imeli v Tomaju. Birmoval je škof presv. mons. dr. Lojze Fogar, škof tržaško-koprski. Škof se je rodil v Pevmi, kjer je bil njegov oče župan v tisti slov. občini, velik posestnik, gostilnar, mesar na debelo. Študiral v Innsbrucku, bil prefekt v Malem semenišču v Gorici, profesor verouka na nemški c. kr. gimnaziji, po vojni v Velikem semenišču profesor, končno škof tržaški leta 1923. Ko sem bil poslanec, sem bil vpleten tudi v zadevo imenovanja tržaškega škofa. Mi smo (naša struja) bilo odločeni za dr. Fogarja. Nismo pa vedeli, ali je tudi za to in ali bi čast sprejel. Ob 9. uri zvečer sem bil na večerji v Malem semenišču. Povejte, ali boste sprejeli ali ne? – Nimam nobene ponudbe, zato je odgovor nepotreben. – Mi: Ali govorimo pogojno: če bi Vam bila škofovska stolica ponudena, bi ali ne bi. Nič ni odgovoril. Ko pa smo bili na ulici, je rekel: Kakšno mitro naj bi si kupil, če bi ... Tedaj sem vedel. V Rimu sem obdeloval *popolare*,⁹⁷⁶ ki so imeli dostop v Vatikan. V Trstu je prefekt Antonio Mosconi (Conte Tels, načelnik oddelka na prefekturi, je neki družbi rekel: *Sua Eccellenza apprezza molto molto l'on. Šček*⁹⁷⁷) dal pozvedeti, kaj bi mi Slovenci rekli. Previden sem bil, ako ga pohvalimo, ne bo prav, če se izrečemo zoper, bo tudi slabo, ker je odstopil škof Angelo Bartolomassi dokazal težavnost, če je eppus⁹⁷⁸ zoper našo voljo. In rekel sem: Dr. Fogar je Italijan, po naši želji bi bil le Slovan, ker Italijan vemo, kako bo mislil in delal. Pravičen pa je, to je res. Očitnih krivic ne bo delal. – Čez tri dni sem bil v zbornici v pisarniški dvorani. Kar pride neki popolarec in mi reče: *Domani sarà il dott. Fogar nominato a Vescovo*.⁹⁷⁹ In tako je bilo!

Avberci so naredili velik slavalok. Ob 3.30 smo bili pripravljeni. Avti so tu, škof izstopi, se prijazno nasmehne. Vika Orel (Špehova) iz 4. razreda deklamira:

Presvetli naš vladika
apostol si Gospod Boga,
Njegov namestnik in poslanec
po želji božjega Srca.
Njegova čast te diči večna,
oblast Njegova te krasi,
on Kristusova ti ljubezen
do nas otrok srce žlahtni.
Ko Kristus hodiš ti od kraja

⁹⁷⁶ Tj. predstavnike italijanske Ljudske stranke.

⁹⁷⁷ Italijansko, prevod: Njegova eksclenca zelo ceni častitega Ščeka.

⁹⁷⁸ Latinsko: episcopus, škof.

⁹⁷⁹ Italijansko, prevod: Jutri bo dr. Fogar imenovan za škofa.

do kraja, blagoslov deleč,
otroke in odrasle ž njimi
potrjujoč in bogateč.
A nam otrokom poleg tega
veliko več prinesel si.
Zdaj Svetega Duha darove
nam tvoja roka podeli.
Oj prosi za nas, da bogastvo
letò ostane vedno v nas,
da Kristusovi bi vojščaki
ostali zvesti slednji čas!
Da močni vedno bi ostali
bi zvesti svojim staršem v vek,
da staršev bi in dedov vreden
bil našega življenja tek:
kar oni zvesto so ljubili
i mi ljubili bi srčno,
saj njihovi smo mi otroci,
ki nas je dalo jim nebò.
Oj, prosi za nas, da Mariji
ostali zvesti bi vse dni,
z Marijo Jezusa ljubili
iz vsega srca in molili.
Oj blagoslovi naše starše
in botre, brate in sestre,
župnijo našo blagoslovi
in dom in polje in gore!
Apostol božji, za nas prosi,
nam blagoslov zapusti svoj
in mi bomo molili zate,
da Jezus, ljubljenelec bi tvoj,
razlival svojo milost nate
še dolgo vrsto srečnih dni;
potem pa kot apostol večni
sijal bi v večni radosti!

Ko se je deklica poklonila in jo je škof pohvalil, se je ozrl na deklice v narodni noši. Gledal. Pa stopi predenj Ljudmila Orel, Špehova, 4 ½ letna, ki se pokloni, izroči šopek in reče tako glasno, da so jo čuli vsi na trgu: Gospod škof, mi otroci vas imamo radi, zato vam dam te lepe rožice. – Vse ljudstvo se je zasmejalo, škof tudi. Škof se je globoko sklonil in deklico pobožal.

Po birmi je bila slovesna večerja ob udeležbi 12 duhovnikov. Pevski zbor pod vodstvom 18-letnega Ivana Kjudra⁹⁸⁰ je zapel nekaj podoknic v veliko veselje gostov, ker je bil zbor res prvovrsten.

Po večerji se je ob 9 uri škof odpeljal proti Repentabru, da bi tam prenočil in naslednji dan birmal. Pa šofer jo je zavezil in šel proti Raši. Nekaj so seveda zamudili.

⁹⁸⁰ Ivan Kjuder, doma iz Kazelj, pevovodja in organist.

Leto 1931

Drugo rimsko romanje

18. januar 1931

PB I, 205

Z avtom so me navalili iz Gorice, potem v Trst, odkoder sva se z g. advokatom Stojanom Brajšo⁹⁸¹ ob 18.10 odpeljala proti Firencam. Ob 4 zj. sva pozvonila v hotelu Polo Nord. Ob 5 1/2 že me dr. Brajša zbudili. Policija naju išče! Jaz se nisem zmenil, kaj mi čejo, pri sebi nimam nič takega, na vesti še manj. On pa je poslušal, stekel h kovčgu in brskal, čeprav ni imel drugega kot dve knjigi o Rimu in akte od združne zveze, kjer je on načelnik. Nato je luč ugasnil in pri vratih poslušal. Bili so res kvesturini, a so popraševali po drugih.

19. januar 1931

PB I, 205

sva obiskala Savonarolovo⁹⁸² celico. Spominjal sem se Pregljevega romana *Plebanus Ioannes*, zlasti uvoda. – Z avtom do kartuzijanskega samostana Certosa. Brat vratar je misli, da sva Angleža in je tožil, da je presneto malo obiskov radi uboštva. Vlada da jih izžema, da plačujejo za tovarno likerjev strahovite davke, da so oblastniki »farabutti«.⁹⁸³ Ko je govoril, se je previdno oziral, ali ga kdo ne čuje. – Z vlakom v Piso, kjer sva prenočila pri postaji v »Minervi«. Plačilni natakar je rekel, da rabijo še vedno nekaj izrazov iz Avstrije. »Trincare« – je rekel, da pomeni piti, »caffè nero« in »comglai« da pomeni »Attenda un momentino« (v resnici: *komme gleich!*).⁹⁸⁴ *Stranieri e forestieri pochi*.⁹⁸⁵ »Terribile crisi.«⁹⁸⁶ – Zvonik in kripta ter stolnica. Kaj posebnega. V Pisi zanimiva cerkev Dei Cavalieri,⁹⁸⁷ kjer so izobešene zastave, vzete morskim roparjem in Turkom. Ena je še iz bitke pri Lepantu.

21. januar 1931

PB I, 205–207

v Rimu. Hotel »Al Paradiso« ob strani z Andrea della Valle.⁹⁸⁸ Akcija radi združne zveze. Zložila sva 3 vloge: eno za glavnega ravnatelja finančnega ministrstva, drugo za ministra ekonomije, ex trž. prefekta, tretjo za nuncijaturo.

⁹⁸¹ Stojan Brajša (1888–1989), pravnik in publicist, rojen v Istri, po prvi svetovni vojni je deloval v Gorici, leta 1931 se je odselil v Kraljevino Jugoslavijo.

⁹⁸² Girolamo Savonarola (1452–1498), dominikanski pridigar, kot krivoverec usmrčen v Firencah.

⁹⁸³ Italijansko, prevod: Nepridipravi.

⁹⁸⁴ »Comglai« je italijanska popačenka nemškega izraza »komme gleich«, kar pomeni »pridem takoj«. Natakar je ta izraz napačno razumel, češ da pomeni »počakajte trenutek«.

⁹⁸⁵ Italijansko, prevod: Malo tujcev.

⁹⁸⁶ Italijansko, prevod: Strašna kriza.

⁹⁸⁷ Cerkev Santo Stefano dei Cavalieri, zgrajena v 16. stoletju v manerističnem stilu.

⁹⁸⁸ Bazilika Sant'Andrea della Valle sredi Rima.

*Direttore finanze comm. Grassi: difficile. Direttore generale agricoltura: Da parte nostra ogni aiuto possibile. Conosco bene la questione.*⁹⁸⁹ Radi nujnih poslov (tuji ministri) ni bilo mogoče govoriti z ministrom. Pa kabinetni šef je javno povedal, da so željo že povsem odbili, a pravi, škoda vsake intervencije. Vtis, da je suša v kasah. Poučen slučaj Trsta. Vlada je bila dala tik po vojni osirotelemu Trstu 127 milijonov, ne kot posojilo, brez pogodbe. Zdaj tirja vlada vračilo. Tržaški svet te postavke niti v račune ni stavljaj. Sam prefekt Mosconi zagovarjal Tržačane pri vladi, naj se črta. Isti Mosconi kot minister pa terja vračilo »dolga«.

Pri škofu Bartolomasiju. Ta me ima gotovo v spominu, ker me je nagovoril, naj kandidiram, prej pa mi je bil dal podporo 300 lir. Ko sem mu tožil, da fašisti navaljujejo v vasi, je rekel: *»Organizzi i giovani, i forti e si difendono.*«⁹⁹⁰ Jaz takrat: *»Eccellenza, ma questo modo di agire non possiamo concepire. È la polizia che deve provvedere all' ordine pubblico.*«⁹⁹¹ On pa: *»Caro, non siamo più in Austria, siamo in Italia (1920).*«⁹⁹²

Salita del Grillo.⁹⁹³ Je škof vojaški in milicije. Pri njem je don Rubino⁹⁹⁴ kot inspektor kaplanov Ballile. Zelo ljubezniv sprejem. Povedal sem mu, da mu želim včasih dati kako spomenico. On se ustrašil: *»Ho molto da fare: vescovo qua, vescovo la, Ballila, ora mi hanno caricato della Presidenza dei Congressi eucaristici* (kako se vlada vse Lahom), *tante domande, suppliche: ogni giorno lo scaffale è montato.*«⁹⁹⁵ Se bal, da ga bomo z delom obremenjevali. Ga potolažil. Ne, ne, nič dela: zadovoljni bomo, če boste le prebrali. Je pristal. Pa rekel: da je don Rubina poslal na odkritje spomenika ubitega miličnika (v Hruševju na občinski hiši) Goffredo Blažine,⁹⁹⁶ ki so ga na Pivki ubili. *»Poveri militi, sempre in pericolo.*«⁹⁹⁷ Ko sva odhajala, naju je po rimsko pozdravil. (Dekla Marička Leban pa je pravila: Mirkota sem osebno poznala. En pohajač je bil.).

⁹⁸⁹ Italijansko, prevod: Komercialni finančni direktor Grassi: težko. Generalni direktor za kmetijstvo: Z naše strani vsa možna pomoč. Dobro poznam vprašanje.

⁹⁹⁰ Italijansko, prevod: Organizirajte mlade in močne in se bodo branili.

⁹⁹¹ Italijansko, prevod: Vaša ekscelenca, takega načina ravnanja ne moremo razumeti. Policija je tista, ki mora zagotoviti javni red.

⁹⁹² Italijansko, prevod: Dragi, nismo več v Avstriji, smo v Italiji (1920).

⁹⁹³ Salita del Grillo – predel Rima, kjer ima sedež vojaški ordinariat za italijanske oborožene sile (Ordinariato Militare per l'Italia).

⁹⁹⁴ Salezijanec Michelangelo Rubino (1869–1948), pred prvo svetovno vojno je za kratek čas deloval tudi v Trstu, pozneje italijanski vojaški kurat in glavni inšpektor vojaških kuratov fašistične milice.

⁹⁹⁵ Italijansko, prevod: Imam veliko dela: škof sem, škof tja, organizacija Ballila, sedaj so mi zaupali predsedstvo evharističnih kongresov, številna vprašanja, tožbe: vsak dan se polica sestavi.

⁹⁹⁶ Pripadniki organizacije Tigr so 7. februarja 1930 v Hruševju pri Postojni ubili domačega fašista Bogomirja Blažino (Goffredo Blasina).

⁹⁹⁷ Italijansko, prevod: Ubogi vojaki, zmeraj v nevarnosti.

22. januarja 1931

PB I, 207–208

Mons. Luigi Pellizzo⁹⁹⁸ – Dal spomenico. Rekel je, da treba intervencija nunciature. Ko sem mu omenil, kako nas fašisti preganjajo, citiral koledar, ki je zaplenjen. Nič se ni čudil, da so koledar sekvestrirali, pa dekreta nočejo izdati. *Illegabile, quest' è la loro divisa. Soprusi. L' anima non è cambiata. Sono anticlericali sempre. L' essenza è rimasta.*⁹⁹⁹ Povedal zglede iz Padove, kjer bil nadškof. Povabili so ga za 3. uro popoldne k neki seji. Bali so se ga. Ko je dospel, so rekli, da šefa ni in se je žal ne bo. Čim pa je odšel, so sejo sami imeli in sklepali brez njega. »Z načeli ne pridete nikamor. Naša inteligenca ni bila versko vzgojena. Drugi prednik videmskega nadškofa je imel v celem Vidmu samo enega katoliškega laika. – V moji rojstni vasi smo še lani imeli kat. organizacijo, kat. akcijo in godbo. Ob 2 popolnoči so prišli in pobrali godala, ukinili društvo. Moral sem intervenirat, pa ne z zakonom, ne z načeli, ampak orožniku pisal, da so godala moja osebna last, naj vrnejo. Vrnili so jih in naši so jih shranili za boljše čase. *Sono falsi, bugiardi. Bisogna [neberljivo], dipende molto dalle relazioni che teniamo con loro.*¹⁰⁰⁰

Nadaljeval je: Ko sem bil še v Padovi nadškof, je bil poslanec v državnem zboru Luzzatto.¹⁰⁰¹ Bil je z mano v dobrih odnošajih (torej pravo tržaško edinjaštvo! op. moja). Pa je v parlamentu došlo do predloga »divorzio«.¹⁰⁰² Čeprav je poznal želje katoličanov, je nalašč prišel iz Londona, kjer se je nahajal, v Rim samo za glasovanje in je glasoval za *divorzio*! Tisti dan se je med nama začelo nasprotovanje. Pa so prišle nove volitve. Name so pritiskali, naj držim za Luzzattija. Iz ministrstva iz Rima sta se pripeljala k meni dva visoka uradnika, ponoči, kakor dva nikodema. V temi sta odšla. Seveda nisem pristal in sem proti Luzzattotu podpiral enega, ki je bil »moderato«¹⁰⁰³, in ta je tudi prodril (Op. Omenil sem monsinjorju potrebo načelne vzgoje.). On: Kajpa, kajpa, a takrat še ni bilo *Partita popolare*. Ta je v tem oziru zelo dosti dobrega storil. [Čudne razmere: v parlament so volili, katoličani niso smeli svojih kandidatov postavljati, ker je to papež branil, zato so protiverci poljubno postavljali kandidate. Če pa je parlament, sestavljen iz liberalnih poslancev, izglasoval kakšen nekrščanski zakon, je papež proklinjal, katoliški listi so jokali. Makakoti! Nerealna politika. Realna bi bila, ko bi se kasneje vlada oz. država vdala, a to se ni zgodilo. Narobe. Cerkev je povsem cedirala.]

⁹⁹⁸ Msgr. Luigi Pellizzo (1860–1936), med letoma 1906 in 1923 škof v Padovi, zatem je do smrti kot nadškof živel v Rimu, kjer je opravljal funkcijo ekonoma organizacije zadolžene za skrb za baziliko sv. Petra (*Reverendae Fabrica Sancti Petri*).

⁹⁹⁹ Italijansko, prevod: Neberljivo, to je njihova uniforma. Zloraba. Duša se ni spremenila. Vedno so antiklerikalni. Bistvo je ostalo.

¹⁰⁰⁰ Italijansko, prevod: So lažni, lažnivci. Treba je [neberljivo], veliko je odvisno od odnosov, ki jih imamo z njimi.

¹⁰⁰¹ Luigi Luzzatti (1841–1927), judovskega rodu iz bogate beneške družine, italijanski pravnik, ekonomist, bančnik in politik. Večkratni minister v italijanskih vladah in poslanec v parlamentu.

¹⁰⁰² Italijansko, prevod: Ločitev.

¹⁰⁰³ Italijansko, prevod: Zmeren.

Op. Ljudsko stranko je fašizem uničil, papež je to odobril. Konkordat je odrekel pravico duhovnikom biti v stavkah, sodelovati, politično se udejstvovati. Par mesecev kasneje pa Cerkev naloži klerikom udeležbo pri volitvah in celo propagando. Volili so povečini praktične brezverce. [Pellizzo je beneški Slovenec. On je upravitelj sv. Petra: ekonom.]

Po poti sem srečal bivšega osebnega tajnika ministra Giov. Giolittija. Je še vedno liberalec. Giolitti da mu je na smrtni postelji rekel: *»Se il fascismo vuole vivere, deve spendere, se spenderà, non potrà vivere. Si manterrà però con la forza. Nessuno la abatterà. Cadrà solamente quando le casse saranno vuote.«*¹⁰⁰⁴ Še to je povedal: Davno pred vojno so prišli iredentisti in terjali vojno z Avstrijo, tako bi se Trst rešil in se z Italijo materjo združil. Giolitti da je rekel: *Trieste sotto l' Italia? Sì, sì, potrà essere, però un paese di pescatori!*¹⁰⁰⁵

6. aprila 1931

PB I, 263–264

Kip Srca Jezusovega: V niši nad levim oltarjem je bilo platno s sliko sv. Antona Puščavnika. Pa je bil videti kakor kakšen prednik Marijine družbe z belim pasom. Ker smo Rašo počastili s tem, da je Tone Kralj¹⁰⁰⁶ naslikal raškega zavetnika na cerkveno steno,¹⁰⁰⁷ smo nišo namenili nečemu, kar je bolj »moderno«. Jezusov kip sem naročil v Grödenski dolini.¹⁰⁰⁸ Posvečenje se je vršilo na veliki ponedeljek 6. aprila 1931.

Udeležba: mons. Bruno Kratzig¹⁰⁰⁹ iz Trsta. Iz dekanije vsi sobratje. Z Goriškega: dekan komenski g. Bogumil Nemec,¹⁰¹⁰ gorjanski kurat Karel Oblak, kobjeglavski vikar Drašček,¹⁰¹¹ braniški kurat Jan Kos.¹⁰¹²

Verniki so napravili na trgu ob cerkvenem zidu ogromen oder, cerkveno steno so s smrečjem tapecirali, prav posebno se je odlikovala Hana Šukčeva, fantje so naredili tri slavoloke: Avberci na trgu pri Čičevih, Ponikovci med župniščem in Oštirčevimi, Dobravci pri Globočaku. Udeležba nad 2000 oseb. Dekleta v narodni noši so prodajale molitvenike, svetinje in tako.

¹⁰⁰⁴ Italijansko, prevod: Če hoče fašizem živeti, mora trošiti, če bo trošil, ne bo mogel živeti. Vendar se bo ohranil na silo. Nihče ga ne bo zrušil. Padel bo šele, ko bodo blagajne prazne

¹⁰⁰⁵ Italijansko, prevod: Trst pod Italijo? Ja, ja, lahko bi bil, ampak ribiška vas!

¹⁰⁰⁶ Tone Kralj (1900–1975), slovenski ekspresionistični slikar, med obema svetovnima vojnama je poslikal številne cerkve na Primorskem, v številne verske motive je vključil jasno slovensko in proti-fašistično simboliko.

¹⁰⁰⁷ Gre za cerkev sv. Antona v dolini Raše.

¹⁰⁰⁸ Alpska dolina na Južnem Tirolskem, ital. Val Gardena.

¹⁰⁰⁹ Msgr. Bruno Kratzig (1866–1937), katehist na tržaških mestnih šolah.

¹⁰¹⁰ Bogomil, tudi Bohumil Nemec (1868–1931), po rodu Čeh, od leta 1922 do smrti župnik in dekan v Komnu.

¹⁰¹¹ Ivan Drašček (1874–1952), od leta 1925 dolgoletni kurat in pozneje župnik v Kobjeglavi.

¹⁰¹² Ivan Kos (1881–1947), od leta 1927 kurat v Branici.

Zjutraj je bilo še deževno, popoldan pa je bil veder, lep kakor majniški dan. Na odru je bila pripravljena miza. Ob določeni uri so fantje prinesli kip na oder. Duhovščina je prišla, oblečena v paramente, iz župnišča. Blagoslovitev kipa. Pete litanije Srca Jezusovega. Procesija do Globočaka in mimo šole gor. V cerkvi govor: Zakaj in kako častimo presv. Srce. Imel navdušeno g. Henrik Šonc iz Tomaja. Blagoslov.

Opomnje. Iznad slavolokov so iz nekaterih okenc belo oblečene deklice sipale rožice na Jezusov kip.

Kip je proporcionalen za niš in primeren »pendant« za kip Matere božje, ki je na desnem oltarju.

16. aprila 1931

PB I, 392

sem poslal ordinariatu poročilo o pohodu fašistov dne 15. aprila 1931. Evo nekaj iz poročila:

Dne 15. 4. 1931 sem imel sv. mašo ob 7. uri, potem se oblekel, da bi šel v Povir na dekanijsko konferenco. Okrog 8. ure zagledam pred oknom orožnike, 3 po številu. Bili so iz Dutovelj. Čez nekaj časa se je pripeljalo 7 drugih orožnikov, bili so iz Sežane. Orožniki so krožili okrog župnišča in cerkve. »Nekaj bi« – sem si mislil. Vsi vaščani tudi. Nato smo začuli motociklje, avtomobile. Izstopili so orožniški maršal iz Sežane, komisar javne varnosti iz Sežane, orožniški poročnik in poveljnik milice kapitan Grazioli. Vsi oboroženi. – Moja 81-letna mati je gledala izza okna. Tresla se je. Tresla kakor rešelika ob vetru. Šla je lučko prižgati v čast Materi božji. Oči so bile solzne. Mislila je: Zdaj ga bodo odpeljali. Zdaj bo ob sina. Materi smo melise dajali, da ni obnemogla.

Ker so pohodniki po trgu patroljirali, a se nič ni pričelo, na drugi strani se mi je mudilo v Povir, sem poslal 80 letnega očeta h kapitanu: Gospod župnik prašuje, ali njega iščete, zdaj je doma! Kapitan prijazno: Ne, ne, smo prišli po drugem opravku!

Umaknil, sem se po stranskih poteh in v Povir. Zvečer, ko sem se vrnil, sem tole zvedel: G. Grazioli je stopil v šolo, govoril z učiteljem. Potem je prašal enega dečka, kaj da duhovnik uči. Otrok: *Di Gesù Cristo*.¹⁰¹³ Nakar kapitan: *E niente altro?*¹⁰¹⁴ Otrok: *Niente altro!*¹⁰¹⁵ Potem je prašal po jeziku, v katerem duhovnik uči. Potem: *Ma vi fa anche scrivere?*¹⁰¹⁶ Otrok: *Qualche volta*.¹⁰¹⁷ Potem je odprl »Nauk za prvence« in prašal, ali učim po tisti knjigi. Otroci: *Sì, sì!*¹⁰¹⁸ Preden je šel iz razreda, je nega dečka prašal, naj mu da knjigo, po kateri gospod uči. Otrok knjigo da. (Imel jo je v torbi pod klopjo.) Kapitan in učitelj gresta ven. Nato pa

¹⁰¹³ Italijansko, prevod: O Jezusu Kristusu.

¹⁰¹⁴ Italijansko, prevod: In nič drugega?

¹⁰¹⁵ Italijansko, prevod: Nič drugega!

¹⁰¹⁶ Italijansko, prevod: Toda ali vam naroča tudi pisati?

¹⁰¹⁷ Italijansko, prevod: Včasih.

¹⁰¹⁸ Italijansko, prevod: Da, da.

ves razred nad tistega, ki je knjigo dal: »Zakaj si dal? Si moral reči, da nimaš. Te bomo že nabiksali, le čakaj!«

Potem je šel g. kapitan na trg, čakal druge otroke in jih preiskoval. Spotoma sreča Pepčeta Johanovega, enega najbolj zaostalega repetenta: *Il parroco vi insegna slavo?*¹⁰¹⁹ Pepče: *Sì!*¹⁰²⁰ – Ko je to deček drugim sošolcem zaupal, so mu očitali: Zakaj si rekel! Pepče pa: Ma mi je prej dal liro!

1930 so me klicali na orožniško postajo v Dutovlje. Tam me spraševal poročnik. Eno uro. Zunaj čakali ljudje in ugibali: Òbenj bo. Odpeljali ga bojo. – Prašal me je, zakaj molijo verniki iz slovenskih molitvenikov. (III. ura češčenja). Kdo je dal? Čemu slovensko? Zakaj ne laško? Kje tiskano? Kdo plača? Da je prepovedano, da ne smem, da se mi bo hudo godilo.

6. septembra 1931

PB I, 295

Trobojnica 1931. Dne 6. septembra 1931 so na Ponikovskem vrhu našli velikansko trobojnico. Dan obletnice, ko so bili na Bazovici 4 Slovenci ustreljeni, ker so se proti Italiji puntali in povzročili požige, uboje itd.

¹⁰¹⁹ Italijansko, prevod: Vas župnik uči slovensko?

¹⁰²⁰ Italijansko, prevod: Da.

Leto 1932

6. julija 1932

PB II, 5–9

Domači konfin – Dne 6. julija 1932 je prišel ob 7 ½ zjutraj v hišo civilist: Brigadiere della Questura di Trieste.¹⁰²¹ Pa mi da list v podpis, prej mi da prebrati listino s tako vsebino:

*Regia Prefettura di Trieste. Commissione Provinciale per l'ammonizione e per il Confinio di polizia. – Notificazione di atto di comparizione. – Noi Presidente della Commissione Provinciale per l'ammonizione, costituita ai termini dell'art. 166 del T. U. delle leggi di P. S. approvato con R. D. 18 giugno 1931 N 773. – Visto il rapporto in data 4 luglio 1932 X No 10.526 con cui il sig. Questore di Trieste denuncia don Virgilio Šček figlio di Giuseppe e di Kante Vincenza nato a Trieste il 1 giugno 1889 dimorante a Alber, siccome elemento pericoloso per gli ordinamenti politici dello Stato, per i suoi atteggiamenti di ostilità alle istituzioni ed al Regime. Intimiamo al don Šček suddetto di presentarsi alla Commissione nella seduta che avrà luogo alle ore 16 del giorno 11 del mese di luglio 1932 X° nel palazzo del Governo sito in Trieste, Piazza dell'Unità, con espresso invito ad esibire le sue difese. Si avverte don Scek che non comparendo senza giustificato motivo nel luogo, giorno ed ora indicati, sarà fatto tradurre dalla forza pubblica. Trieste, 5 luglio 1932 Xo Il Prefetto Presidente della Commissione Porro.*¹⁰²²

Po postavi T. U. delle leggi di P. S. approvato con R. D. 18. 6. 1931.¹⁰²³

N. 773 spadajo a) *gli oziosi* (ki nočejo delati)

b) *vagabondi abituali*¹⁰²⁴

c) *le persone designate dalla pubblica voce come pericolose socialmente o per gli ordinamenti politici dello Stato*¹⁰²⁵

¹⁰²¹ Italijansko, prevod: podčastniški policijski čin, s tržaške kvesture, pokrajinskega policijskega poveljstva.

¹⁰²² Italijansko, prevod: Kraljeva prefektura v Trstu. Pokrajinska komisija za amonicije (opomine) in policijsko konfinacijo (prisilno bivanje). – Vročitev poziva na zaslišanje. – Mi, predsednik Pokrajinske komisije za amonicije, ki je bila ustanovljena na podlagi čl. 166 enotnega besedila zakonov o javni varnosti, odobrenega s kraljevo uredbo z dne 18. junija 1931, št. 773, smo prejeli poročilo z dne 4. julija 1932, X. (leta fašistične dobe), št. 10.526, s katerim gospod kvestor iz Trsta prijavlja duhovnika Virgilia Ščeka, sina Giuseppeja in Kante Vincenze, rojenega v Trstu 1. junija 1889, bivajočega v Avberju, kot politični ureditvi državi nevarnega elementa zaradi zadržanja, ki je sovražno do javnih ustanov in režima. Tu omenjenemu duhovniku Ščeku ukazujemo, da se predstavi Komisiji na seji, ki bo ob 16. uri dne 11. julija 1932, X., v Vladni palači v Trstu, Trg Unità, in ga izrecno pozivamo, da predstavi svojo obrambo. Duhovnika Ščeka opozarjamo, da ga bodo prisilno privedle sile javne varnosti, če se brez upravičenega razloga ne bo predstavil na navedeni kraj, dan in uro. Trst, 5. julija 1932, v desetem letu fašistične vladavine. Prefekt, predsednik Komisije Porro.

¹⁰²³ Italijansko, prevod: Enotnega besedila zakonov o javni varnosti, odobrenega s kraljevo uredbo z dne 18. junija 1931, št. 773.

¹⁰²⁴ Italijansko, prevod: Potepuhi.

¹⁰²⁵ Italijansko, prevod: Ljudje, ki jih ima javno mnenje za nevarne za družbo ali za politični ustroj države.

d) *i diffamati per: delitti contro la personalità dello Stato, contro l'ordine pubblico e di minaccia, violenza o resistenza alla pubblica autorità, delitto di strage, dei delitti di falsità in monete; dei delitti di sfruttamento di prostituzione, di tratta di donne e di minori, dei delitti di omicidio, delitti di furto, rapina.*¹⁰²⁶

Kar se tiče dvournne točke c) glej knjigo Dott. Ottorino Checchi: *Il Nuovo codice di P. S., Empoli, Ditta Nocchioli 1932. Pagina 339: Non deve trattarsi di semplici sospetti politici, ma sibbene di persone la cui pericolosità all'ordine dello Stato deve essere attestata e confermata dalla voce pubblica, la quale peraltro dovrà essere a sua volta suffragata da elementi positivi di fatto.*¹⁰²⁷

Tedaj sem vedel: zakrivil nisem ničesar, kar bi spadalo v eno izmed točk a, b, c, d. Torej: gre za vnaprej določeno kazen: Konfin na otokih ali domači konfin. Gonja zoper slovenskega duhovnika.

Ironija so besede v vabilu: *invitato ad esibire le sue difese.*¹⁰²⁸ Kaj se boš branil, ko ne veš, česa te dolžijo, ko v obtožnici ni navedeno niti eno dejanje.

8 dni prej sem se pobil, ko sem se peljal z motociklom. Noga me je bolela. Zato sem moral za v Trst najeti avto (Tošček iz Kobdila). Ob slovesu so domači in verniki jokali; mati pa: »Nikdar več ga ne bom videla. Kdo ve, kje bo na otokih umrl. Ubili ga bodo kakor Matteottija.«¹⁰²⁹ V Trstu sem si kupil palico, ker nisem mogel stopati. Po stopnjicah so mi morali pomagati, tako me je noga bolela.

1 ½ uro sem čakal. Pri mizi so sedeli: prefekt dr. Ettore Porro,¹⁰³⁰ državni pravdnik, kvestor, poveljnik orožnikov, višji oficir milice. Edino prefekt je govoril. V bistvu: »*Lei è uno dei sacerdoti che ostacolano l'opera del Regime in genere. Però Lei è intelligente e furbo e non si lascia cogliere. In ispecie Lei ha, sotto il manto dell'insegnamento religioso dando lezioni di lingua slovena, dando ai bambini compiti domestici, correggendoli; alla presenza del decano don Barbici, ha proceduto alla distribuzione dei premi ai bambini, che avevano fatto i migliori compiti. Ha tenuto così una scuola clandestina. Ha insegnato ai bambini l'amor di una patria che non è quella italiana. Esibisca le sue difese.*«¹⁰³¹

¹⁰²⁶ Italijansko, prevod: Ljudje, ki so izgubili ugled zaradi kaznivih dejanj proti državi in proti javnemu redu, groženj, nasilja, upiranja oblastem, pokolov, ponarejanja denarja, izkoriščanja prostitucije, trgovanja z ženskami in otroki, umora, tatvine, ropa.

¹⁰²⁷ Italijansko, prevod: Dr. Ottorino Checchi, Novi zakonik o javni varnosti, Empoli, zal. Nocchioli, 1932, str. 339: Tu ne gre le za navadne politične osumljence, temveč mora nevarnost teh ljudi za državni ustroj izpričati in potrditi javno mnenje, ki pa ga bodo morali izpričati tudi nedvoumna dejstva.

¹⁰²⁸ Italijansko, prevod: Vabljen, da predstavi svojo obrambo.

¹⁰²⁹ Giacomo Matteotti (1885–1924), italijanski časnikar, politik in antifašist, od 8. oktobra 1922 do smrti sekretar italijanske Socialistične stranke. Žrtev fašističnega nasilja.

¹⁰³⁰ Ettore Porro (1874–1947), italijanski politik in večkratni prefekt, tudi v Trstu. Od 1933 senator Kraljevine Italije.

¹⁰³¹ Italijansko, prevod: Vi ste eden izmed duhovnikov, ki na splošno ovirajo delo režima. Vendar ste pametni in zviti in se ne pustite zasačiti. Gre zlasti za to, da pod pretezo verouka poučujete slovenski jezik, dajete otrokom domače naloge in jih popravljate, v prisotnosti dekana g. Barbicija ste porazdelili nagrade otrokom, ki so napisali najboljše naloge. Tako ste vodili podtalno šolo. Učili ste otroke, naj ljubijo domovino, ki ni italijanska domovina. Predstavite svojo obrambo!

Jaz: *Nego tutto questo che mi viene rimproverato ed ogni accusa in particolare. Per le vostre asserzioni non troverete nessun teste né adulto né fanciullo. Mai è stato don Barbic presente alla distribuzione di premi. Tutto ciò sono volgari calunnie. Dove vi è un teste? – Se vi fosse stata una scuola clandestina, l'Autorità scolastica l'avrebbe chiusa. Ciò non è successo mai.*¹⁰³²

Prefekt pogleda gosposko, nato reče: *»Finito, può andare.«*¹⁰³³

Opomba: Hujše kakor v takoimenovanem srednjem veku: očitanje brez dokumentov, brez prič. Kako naj se brani slovenski kmet, ki laščine ne pozna; niti ne ve, česa ga dolžijo. Tak mož je moral biti France Fedrikov iz Ponikev. Sicer pa je konec koncev ista, ali znaš, česa te dolžijo ali ne, facit¹⁰³⁴ je isti: vnaprej določena kazen sledi, ali se braniš ali ne braniš, ali zastopiš ali ne.

Zunaj, na hodniku sem čakal pol ure, nakar je policist poklical mene, neko ženo in nekega težaka, ki sta bila tudi obsojena, prva menda za puttanaggio,¹⁰³⁵ drugi za ne vem kakšen zločin, in rekel: *»Andiamo in questura.«*¹⁰³⁶ Ker nisem mogel hoditi, sem za vse 4 najel avto. Tam sem čakal 3 ure. Končno so me peljali pred nekega komisarja, po videzu in tudi v duši dobrega človeka. Ko je en hip šel v drugo sobo, sem videl mapo z napisom *»Scoperta dell'organizzazione comunista con ramificazioni in tutti i paesi della Venezia Giulia«*.¹⁰³⁷ Govorila sva o tem in onem. Rekel je: *»Però il vescovo è ingenuo, non capisce la politica.«*¹⁰³⁸ – Slednjič mi veli podpisati na stroj natipkano listino. S podpisom sem pričal, da sem vsebino prebral. Ko sem mu rekel, naj mi da en iztis, je rekel, da tega ne sme. Pisano je bilo: da traja obsodba dve leti; da ne smem prestopiti mej avberske fare; če bi imel dovoljenje, da kam grem, moram biti doma vselej pred sončnim zatonom; zvečer moram biti v hiši pred sončnim zatonom, zjutraj ne smem iz hiše pred sončnim vzhodom (torej ne maševati ne previdevati). Na poziv orožnikov se moram javiti v Dutovljah. Vsak teden se bom moral javiti pri orožnikih. Ne smem se ustavljati ne v gostilni, ne občevati s sumljivimi osebami in hoditi s kurbami.

V kavarni me je čakala sestra Breda in nekaj prijateljev. Ker me ni bilo 4 ure in več in me je sestra na prefekturi (*è andato via di qui*)¹⁰³⁹ in na kvesturi (*in questura non si trova*)¹⁰⁴⁰ zaman iskala, so mislili, da so me dali v ječo. Vrnili smo se z avtom.

¹⁰³² Italijansko, prevod: Zavračam vse, kar mi očitate, in to vsako obtožbo posebej. Za svoje trditve ne boste našli nobene priče, ne odraslega ne otroka. G. Barbič ni bil nikoli prisoten pri kakem nagrajevanju. To so same nizkotne obtožbe. Kje imate pričo? – Če bi obstajala podtalna šola, bi jo bile šolske oblasti zaprle. To se ni nikoli zgodilo. ... Konec, lahko greste.

¹⁰³³ Italijansko, prevod: Konec, lahko greste.

¹⁰³⁴ Latinsko, prevod: izid.

¹⁰³⁵ Italijansko, prevod: prostituiranje.

¹⁰³⁶ Italijansko, prevod: Pojdimo na kvesturo.

¹⁰³⁷ Italijansko, prevod: Razkritje komunistične organizacije, razvejane po vseh vaseh Julijske krajine.

¹⁰³⁸ Italijansko, prevod: Škof pa je naiven, ne razume politike.

¹⁰³⁹ Italijansko, prevod: Odšel je od tod.

¹⁰⁴⁰ Italijansko, prevod: Na kvesturi ga ni.

Ker so verniki vedeli, da bo obravnava ob 5. uri, so zvonili, cerkev se je napolnila. Molili so za dušnega pastirja. Zvečer pa je vse čakalo, ali se vrne sestra sama ali z gospodom. Ponikovci so poslali kolesarja po informacije. V Dobravljah in spotoma je bilo dosti vernikov in ko so ugledali tudi mene, je zavladalo veselje. V Avberu – ko so avto začuli – so bili verniki v gručah in čakali, avto so pred župniščem obsuli. Spomnil sem se prizora, kako so verniki molili za sv. Petra...

Sledil je poziv brigadirja v Dutovlje. Brigadir je bil na dopustu. Bil je namestnik iz Sicilije. Nevljuden, surov. »*Così fate voi preti che pure l'Italia vi paga. Lei si presenterà ogni lunedì alle 10 precise,*¹⁰⁴¹ poleti in pozimi, vsaki krat. Ponoči vas bodo obiskovali orožniki ob vseh urah, ob 11, ob 12, ob 2, ob 4. Glejte, da boste zmerom doma. Kadarkoli bodo potrkali, se jim morate predstaviti. – Če bi morali kam nujno iti, *per affari documentati,*¹⁰⁴² me boste vprašali, dal vam bom pismeno dovoljenje, vi pa boste morali pismeno dovoljenje izročiti dotični orožniški postaji za vizum.« – Vprašam: »Če bi moral v pol ure oddaljeno Rašo, ki spada pod Štjak (zameti?), kdo bo vidiral?« – »Orožniki v Št. Vidu¹⁰⁴³ (3 ure iz Avbera).«

Potem so me klicali na županstvo. Tam so mi naredili novo izkaznico, na kateri se nisem podpisal, ampak so naredili prstne odtise kakor pri roparjih, požigalcih in takih zločincih. Podeštat¹⁰⁴⁴ mi je rekel, da se moram pri njem zglasiti za dovoljenje, da grem iz fare, ne pa pri orožnikih. Pač pa bom moral dobiti vizum od orožnikov, kamor grem. Če bi šel v Štjak spovedovat, bom moral po vizum k pristojnim orožnikom. Če bi šel v Štorje, po vizum v Sežano.

11. julija 1932

PB X, 101

Na domači konfin za 2 leti so me obsodili 11. 7. 1932. Takrat sem si kupil palico, lepo palico. Sem težavno hodil, ker sem bil z motorja padel.

15. avgusta 1932

PB II, 106–107

Blagoslovljenje novih zvonov se je vršilo 15. avgusta 1932 ob zelo lepem vremenu.

Botri:

- 1) Cerkovni starešina Franc Bole – Oštirščev
- 2) Cerkovni starešina Franc Fabjan – Grmičev
- 3) Pegan Žvokelj Franc – Pavlinov
- 4) Vetrih Rudolf – Urbanken

¹⁰⁴¹ Italijansko, prevod: Kaj počnete vi duhovniki, ko vas Italija plačuje. Javiti se boste morali vsak ponedeljek točno ob 10. uri.

¹⁰⁴² Italijansko, prevod: po službenih poslih.

¹⁰⁴³ Danes Podnanos v Vipavski dolini.

¹⁰⁴⁴ Podestat (it. *podestà*) – imenovani župan v času fašizma.

- 5) Franc Fabjan – Zlobcov
- 6) Germek Lojze, mlajši, trgovec v Dobravljah. Ker se je iste dni z motorjem ponesrečil, ga je namestoval svak Stanko Seražin iz Kazelj (Lovrinov)
- 7) Pikič Josipina, teta Ančna, in njen mož Josip
- 8) Vrtnarju v Trstu
- 9) Lea Jogan, hči veletrgovca Lojzeta Jogana iz Sežane
- 10) Edvard Jogan, sin
- 11) Marija Ravbar, hči trgovca Antona Ravbarja v Komnu
- 12) Albert Ravbar, sin

Gostje so se zbrali v župnišču. Natančno ob določeni uri šel sprevod proti cerkvi. Pred zvonikom se sprevod ustavi, 30 pevcev zapoje v čast zvonovom. Petje so čuli na Ravnjah, Dolenjah, v Štjaku.

Blagoslovitev se je vršila v zvoniku.

V cerkvi litanije z odpevi o zvonovih. Vse pesmi sploh samo o zvonovih. Vsi botri so dobili v spomin v zlatem okvirju sliko spominsko, ki jo je naredil Tone Kralj: eden izvod je v žagradu.

Po blagoslovitvi bila mutasta veselica na trgu (govoriti po slovensko prepovedano).

16. avgusta 1932

PB II, 21–22

Pohod 16. avgusta 1932

Blagoslov novih zvonov: 2000 tujcev. Vzorna cerkvena slovesnost. Lepa skupina botrov. Vse v redu. Streljanje z možnarji. Seveda z dovoljenjem županstva in orožnikov, kakor vedno. Med slovesnostjo prihrumijo avti, kamijoni. Orožniki iz Dutovelj, orožniki iz Sežane, milica, sam policijski komisar iz Sežane na čelu. Šnofa,¹⁰⁴⁵ kje bi kaj dobil... Nič. Nič. Nekaj mora najti. In najde: streljanje z možnarji. Bil sem med funkcijo, pa me da klicati: Takoj. Na zaslišanje. Ljudstvo se škandalizira. *Chi ha dato il permesso di sparare i mortaretti? Il Municipio e R. R. Carabinieri fanno il permesso.*¹⁰⁴⁶ Kam iskat: vse slovesno, v cerkvi čakamo ... Ne pomaga nič. Grem domov. Najdem. Prebere. *Non vale. Mancano tante formalità. Fermi subito, altrimenti farò arrestare...*¹⁰⁴⁷ Poslal sem moža, da je ustavil streljanje na Gradišču. Komisar: dovoljenje mora izdati kvestura, taksa 100 lir, dva člana požarne brambe morata biti ... Jaz: novost po 400 letih

¹⁰⁴⁵ Arhaično, narečno: vohlja.

¹⁰⁴⁶ Italijansko, prevod: Kdo je dal dovoljenje, da streljate z možnarji? Dovoljenje izdajajo županstvo in kraljevi orožniki (karabinjerji).

¹⁰⁴⁷ Italijansko, prevod: Ne velja. Manjka mnogo formalnih obveznosti. Takoj jih ustavite, sicer bom uredil aretacije.

običaja... Zagrozil, da bo ovadil mene, župana, orožnike, tajnika... In je res ovadil.

Zakon laški res govori, kakor je komisar trdil, toda tod je bil 400 letni običaj. Ko so dospeli Lahi sem, so slovesno zatrjevali: *Rispetteremo gli usi, le costumanze*¹⁰⁴⁸ – Od 1919 do 16. 8. 1932. so povsod streljali. Komisar sam je bil pri vseh slovesnostih, ko so streljali. Nikdar ni nič rekel. Danes ja. Ovadil je. Posledice: za prizadete nič »kazni«, pač pa razglasitev po vsej Julijski krajini: od danes naprej streljanje prepovedano.

16. 8. 1932 so možnarji legli v pokoj. Za to slovesnost so požrtvovalni možje pripeljali možnarje iz Štjaka in Tomaja in Kazelj. Nekateri možnarji 40 kg!

¹⁰⁴⁸ Italijansko, prevod: Spoštovali bomo navade in običaje.

Leto 1933

11. junija 1933

PB I, 267

Dne 11. rožnika 1933., v nedeljo, smo ploščo v cerkvi odkrili in blagoslovili. Ob zdravamariji so bili tukaj: Srečko Gregorc,¹⁰⁴⁹ župnik v Šturjah na Vipavskem, Albin Kjuder, Tomaj, dr. Anton Požar, Kopriva, domači tudi.

15. junija 1933

PB I, 270–271

Sveto Rešnje Telo 1933

Zaradi slabega vremena in še slabšega zdravja nismo imeli procesije. Sveta maša ob 10: pesmi v času presv. Rešnjemu Telesu, evharistične. Branje evangelija, ljudsko očenaš in zdravamarija. Po sv. maši v zakristijo, zajtrkoval. 4 duplirji, 4 strežniki v belem, rokavice. Vse žene in dekleta šopek v roki (po starem), tudi otroci, moški cvetko v gumbnici.

Izpostavil Svetost. Kadilo. Dva duplirnika ob strani, knjigo (novo) drži strežnik. Pojem evangelij, ki govori o čudežni pomnožitvi kruha in rib. Vzkliki in odgovori vse slovensko. Počasi, glasno. Skandirano.

Nato *V zakramentu*, blagoslov ob besedah »Nebeški blagoslov.« Otroci dvignejo šopke božjemu Odrešeniku v čast. Veliki zvon pozvoni.

Izpostavim spet. Bo do 3 popoldne. Češčenje: po stanovih. Bukvice, rožni venec, pesem. V dveh zborih se bere.

Sodbe. Starešina Fabjan: Bolj zbrani smo bili letos kakor druga leta. Rozalija Jarc, 30 letna služkinja, Tolminka: Še nikdar nisem bila na današnji dan pri tako lepi slovesnosti: pobožno, vse slovensko. Dolge procesije pobožnost jemljejo.

Prednosti: pri današnjih procesijah največ zunanosti: obleka. Kaj je drugega kakor zunanost, gola zunanost: udeležba oblastnikov? Fej! – Pri dolgi procesiji: Koliko vernikov čuje molitve? Danes so v cerkvi vsj slišali.

Češčenje se je vršilo vzorno: vsake pol ure so se vrstili: letos samo žene in dekleta. Bratovščina in zveza. Za naprej vsaj en čas rezervirati za može in fante.

Popoldne:

¹⁰⁴⁹ Srečko Gregorec (1894–1972), dolgoletni župnik v Šturjah, danes delu Ajdovščine. Msgr. Gregorec je leta 1946 postal stolni kanonik v Gorici.

- 1) Evharistična pesem
- 2) Branje iz *Praedicate*. Po vsakem odstavku pesem: *Pridi molit* (vse 3 kitice), *Nizko zdaj, Pred Jezusa, Velik je ta zakrament*
- 3) Litanije Srca Jezusovega
- 4) *V zakramentu*. Blagoslov. Pesem.

6. julija 1933

PB XIV, 1

Z avtom v Gorico pod žarke pri drju Smerchinichu,¹⁰⁵⁰ ki mi je pregledal želodec, črevo v 4 presledkih. Izvid mi pošlje. Dva dni me je trpinčil.

Proti večeru z avtom iz Gorice čez Predel v Trbiž, kamor dospel ob 21. Kakšna sprememba. Ko sem obiskal Gore kot poslanec 1922, je bilo lice vseh krajev še povsem slov. Zdaj pa se čuje po ulicah v Kanalu, Tolminu, Kobaridu, Bovcu več laščine: vojaščina, priseljeni uradniki, trgovci. Vsi javni napisi samo laški. Zdi se ti, da si kje na Padovanskem.

Zdravnik mi je predpisal zelo strogo dieto, ker sem po zgubi krvi ošibel, da ne morem 5 minut hoditi. Dokler se ne razgledam, ostanem v hotelu v Trbižu. Voditelj hotela Schnablegger¹⁰⁵¹ govori popolnoma nemško, šele čez 5 dni sem zvedel, da je Lah. Prašal sem ga, kako da govori tako dobro italijanski. On pa: *Ich bin Reichsitaliener, aber wohne und lebe unter den Deutschen bereits 15 Jahre. Bin aus Verona. Bin verheiratet mit der Inhaberin des Hotels Frau Pleschutschnigg.*¹⁰⁵² Večerjali smo vozitelj hotela, Lojze Bratuž,¹⁰⁵³ bivši učitelj in jaz.

7. julija 1933

PB XIV, 1–5

Ob 8h sem zajtrkoval. Nato sem se z avtom odpeljal do Žabnic. Vozitelj hotela je šel kot trgovski potnik po svoji poti po vasi, jaz pa sem se oglasil pri župniku, 27 letnemu Rafkotu Premrlu, Tržanu.¹⁰⁵⁴ Sedel je v veliki sobani, bolje rečeno dvorani, pri mizi, oblečen v črno flanelo. Zraven je sedel laški mladič. Ta je sin

¹⁰⁵⁰ Primarij Giovanni Smerchinich, dalmatinskega rodu, zdravnik v Gorici.

¹⁰⁵¹ Hotel Schnablegger na Trbižu, prvi lastnik Kajetan Schnablegger (1843–1894) velja za pionirja razvoja turizma v Kanalski dolini.

¹⁰⁵² Nemško, prevod: Jaz sem Italijan iz Kraljevine Italije, a živim med Nemci že 15 let. Prihajam iz Verone. Poročen sem z lastnico hotela, gospo Pleschutschnigg.

¹⁰⁵³ Lojze Bratuž (1902–1937), skladatelj, organist in zborovodja, žrtev fašističnega nasilja.

¹⁰⁵⁴ Rafko Premrl (1906–1983), med letoma 1932 in 1940 kaplan v Žabnicah, kamor so spadale tudi sv. Višarje. Prav on je poklical slikarja Toneta Kralja, da je poslikal romarsko cerkev na sv. Višarjah. Rafko Premrl je bil iz Vipave, imenovane tudi Vipavski trg.

postajnega načelnika, ki hodi v latinske šole v Videm. Pa so počitnice in *signor parroco gli da lezioni di latine*.¹⁰⁵⁵ Župnik se poslužuje laščine, ki jo bolj lomi. Kaj ne: latinske šole je delal v Sv. Vidu pri Ljubljani, bogoslovje v Gorici, par semestrov visokih šol pa v Innsbrucku in na Dunaju. Njegov prednik o Lahih še sanjal ni! *Tempora mutantur!*¹⁰⁵⁶ Župnišče, ki je bilo od davnine sedež Kanalske doline (Dekanat Kanalthal), ima zelo lepo knjižnico, med drugim Bleiweisove *Novice*. Župnik je vitek, raven ko sveča, hribolazec, zelo inteligenčen mož. Pri njemu letuje stric, poročen z Dunajčanko, zato je občevalni jezik v hiši nemški. V 1. nadstropju pa stanujeta dve šolski sestri¹⁰⁵⁷ iz tomajskega samostana, ki poučujeta ženska ročna dela.

Nato sem nadaljeval do Ukev, kjer sem obiskal župnika Viktorina Staniča,¹⁰⁵⁸ doma iz Križa pri Ajdovščini, je malce starejši od Premrla, sangvinik, rad zida in cerkev olepšuje. V fari pa komandira. Še njegov prednik,¹⁰⁵⁹ ki sem ga obiskal leta 1922, je imel hude boje z germanstvom. Tedaj je bil učitelj pangerman in je slovenski jezik preganjal. Otroci po šoli niso smeli pozdraviti drugače kakor samo po nemško. Danes to ni več tako. V farno prihaja dosti slovenskih verskih listov (*Bogoljub*, *Glasnik*). Ko so Lahi ukinili vse slovenske časopise v Italiji, so Kanalčani segli po nemških listih iz Južne Tirolske. Kanalsko dolino sem obiskal z leti po končani svetovni vojni, ko sem bil tajnik duhovniške stanovske organizacije (Zveza svečnikov sv. Pavla): prehodil sem vso dolino od Pontebe do Bele peči, kjer je župnikoval Zajec:¹⁰⁶⁰ nosil je brado, ki je spomin na konfinacijo na Sardiniji. Takrat sem priobčil v *Edinosti* en ali 2 članka o Kanalski dolini. Kot državni poslanec pa sem šel na Kanalsko, ko je povodenj naredila od Žabnic do Ukev in Ovčje vasi veliko škodo. Interveniral sem pri vladi, ki je dala velike subvencije, šlo je – če me spomin ne vara – za 80.000 lir.

V Kanalski dolini so vasi slovenske: Ovčja vas, Ukve, Žabnice in Lipalja vas, druge so nemške. Nekaj Slovencev je v Trbižu, še več grudorodnih družin je na Kokovem, a slovenščina se v tistih hišah rabi med 4 stenami. Tako so zdravnika dr. Dolharja v Kokovem marsikje ogovarjali po nemško, med sabo po so se – zlasti stari – po slovensko se menili.

¹⁰⁵⁵ Italijansko, prevod: Gospod župnik mu daje lekcije iz latinščine.

¹⁰⁵⁶ Latinsko, prevod: Časi se spreminjajo!

¹⁰⁵⁷ Slovenske šolske sestre so začele z delovanjem v Žabnicah decembra 1927 na povabilo tedanjega župana Augusta Ehrlicha. Organizirale so tečaje šivanja in kuhanja ter vodile župnijski ženski zbor.

¹⁰⁵⁸ Viktorin Stanič (1902–1978), v tistem času župnijski upravitelj v Ukvah v Kanalski dolini, pozneje dolgoletni župnik v Kamnjah na Vipavskem.

¹⁰⁵⁹ P. Pius Žankar OFM, župnik v Ukvah med letoma 1918 do 1923.

¹⁰⁶⁰ Franc Serafin Zajc oz. Zajec (1879–1951), od leta 1912 župnijski upravitelj v župniji Bela peč, ki je pred prvo svetovno vojno spadala v ljubljansko škofijo. Po prvi svetovni vojni se je zaradi italijanskega preganjanja umaknil v Ljubljano.

Od kanalskih duhovnikov so Slovenci: v Ukvah Viktorin Stanič, v Žabnicah Rafko Premrl, v Trbižu mons. Valentin Kraut,¹⁰⁶¹ 85-letni starček, koroški narodnjak iz Einspielerjevih¹⁰⁶² časov. Živi takole: vestno opravlja službo božjo kakor pred 100 leti, počasi moli brevir, po kosilu se vleže na divan, nad katerim je uvezen napis: *Nur ein Viertelstündchen*.¹⁰⁶³ Vsak dan naredi kratek sprehod, ob nedeljah zjutraj dobro pridiga (nemško seveda), popoldne pa gre na tarok k Schnableggerju.

Gospod Stanič me z avtom spremi do Ovčje vasi, kjer me čaka župnišče, za nas dve sobi in kuhinja; v pritličju stanuje nek občinski ubožec, zgoraj na levo pa mehanik, ki službuje pri elektrarni: za 30 lir mesečnine ima kuhinjo in sobo. Mož je Pontebanec, žena tudi.

Cerkev je stara, po vojni prenovljena: Stanič je vanjo zabil 7.000 lir. Podjeten mož, pač brat Stankota Staniča,¹⁰⁶⁴ ki biva v Podgori. Vrnili smo se in obedovali pri Schnableggerju, kjer se nam je pridružil Lojze Sardoč,¹⁰⁶⁵ potnik vinarskega zavoda Abuja¹⁰⁶⁶ iz Gorice, nato še mons. Ign. Valentinčič, stolni kanonik v Gorici. Mons. je na poti na Sv. Višarje, kjer bo letoval do oktobra. Ves srečen je, da smo nemško govorili – da čuje nekaj nelaškega.

Po kosilu smo šli obiskat mons. Krauta, dekana. Ljubezniv sprejem. Najprej pove nekaj po nemško, potem se zapreže pogovor v slovenskem jeziku. Dekanuje že 18 let. Mons. Sirotti,¹⁰⁶⁷ apostolski administrator v Gorici, mu je poslal laškega duhovnika, kar brez besede, z uradnim pismom: cav. Vidali.¹⁰⁶⁸ V Trstu je kaplanoval, zastran zaslug so ga povišali v kavalirja, v Trstu so pravili, da je imel v stanovanju telefon, ki mu ga je kvestura naklonila; k oblastnikom je hodil, kadarkoli je hotel. Jezik ima namazan, po inteligenci je butec, izobrazbo ima zelo revno, v Trstu se je s cerkvenimi oblastniki kregal, zato je moral proč. Vrnil se je v Videm, odkoder so bili prej zalovili; mons. Sirotti ga je poslal v Trbiž. Mons.

¹⁰⁶¹ Valentin Kraut (1849–1938), od leta 1905 dolgoletni župnik in dekan na Trbižu.

¹⁰⁶² Andrej Einspieler (1813–1888), duhovnik in publicist, eden najpomembnejših slovenskih kulturnih delavcev na Koroškem v 19. stoletju. Mdr. je skupaj z Antonom Janežičem in Antonom Martinom Slomškom ustanovil Družbo sv. Mohorja.

¹⁰⁶³ Nemško, prevod: Le četrto urice.

¹⁰⁶⁴ Stanko Stanič (1893–1955), nabožni pisec in kulturni delavec, tedaj župnik v Podgori pri Gorici, pozneje dolgoletni župnik v Štandrežu.

¹⁰⁶⁵ Alojz Lojze Sardoč (1895–1976), učitelj in narodni delavec. Italijani mu niso dovolili opravljati učiteljske službe, zato se je preživljal kot vinski trgovec. Leta 1941 se je umaknil v samostan in postal kartuzijan v Toskani.

¹⁰⁶⁶ Proizvodno-trgovsko podjetje Abuja je v Gorici prisotno od leta 1899 in se je specializiralo v proizvodnji likerjev, v prvi vrsti *pelinkovca*. Na vseh etiketah, tudi v času fašizma, je stal napis *Pelinkovac*, ki je hrvaški naziv za pelinkovec.

¹⁰⁶⁷ Giovanni Sirotti (1883–1955), doma iz Istre, kot apostolski administrator je med letoma 1931–1934 nasledil nadškofa Sedeja na vrhu goriške nadškofije.

¹⁰⁶⁸ Mišljen je Antonio Vidali, duhovnik iz Trsta. Julija 1933 je namreč ob preurejanju škofijskih meja dekanat Trbiž prešel pod videmsko nadškofijo. Zato je nadškof Nogara v Trbiž poslal italijanskega kaplana Vidali, da bi pomagal ostarelemu dekanu Krautu. Verniki Vidali niso sprejeli, tudi zaradi italijanskega nacionalizma, zato se je že po treh mesecih umaknil.

Kraut: odkar sem župnik, še nikdar nisem imel takega duhovnika, uboga ne nič, v cerkvi ukazuje. On ne zna slovenskega ne nemškega, govoriva – le nujne zadeve – po latinsko, ker laškega jaz ne znam.

Pred par dnevi je bil tu mons. Nogara Giuseppe,¹⁰⁶⁹ videmski nadškof. Kanalsko dolino je Sv. Stolica dodelila videmski nadškofiji, čeprav so lajiki in vsi duhovniki zaprosili, naj bi pripadle slovenske in nemške župnije Goriški nadškofiji, v kateri bi bili domači radi razmer in jezika. Tudi celovski škof ter ljubljanski (Bela peč v Kanalski dolini je spadala pod ljubljansko škofijo) sta sv. očeta prosila. Izgovor: zveze so boljše z Vidmom, je prazen. So kurjeve! Tudi Vipava je imela lepšo zvezo z Gorico, kakor z Ljubljano, pa je spadala pod Ljubljano. Treba upoštevati enoglasno željo vseh ljudi in duhovnov! Odločilni so bili politični nac. razlogi! Vse zaman. Kanalska dolina je bila priključena Vidmu 1. 7. 1933. Nadškof je prišel na vizitacijo. Pa ne zna ne nemščine, ne slovenščine. V cerkvi v Trbižu je imel samolaški govor, čeprav so ga opozorili, da ni oportuno. Potem so se zbrali v župnišču. Mons. Kraut je nadškofu rekel: *Apostoli ibant et praedicabant in lingua populi.*¹⁰⁷⁰ Pustite naše običaje, navade. Nadškof: V kolikor bom mogel, bom skušal ustreči. Tudi dva starešine sta škofa pozdravila, seveda po nemško, Rafko Premrl je tolmačil; potem sta prišla dve slovenski starešine. Tolmačil je Viktorin Stanič. Vsi so krepko tirjali spoštovanje domačega slovenskega in nemškega jezika. Spomnite se, eksclenca, da imate nelaške ovce. Jezikovni običaji v cerkvi morajo ostati nespremenjeni, zlasti nauk za otroke.

Po mestu so bili borbeni letaki, ki sem si jih ogledal 8.7. Vsebina: *W d'angelo delle diocesi.* In pa: *W il vescovo.* Še: *W il vescovo Nogara.* – *W il vescovo di Udine.* – *W il buon Pastore.* – *Tarvisio plaude et esulta.* – *Salve, Pastore!*¹⁰⁷¹ In več takih.

Trbiški verniki, ki so bili cerkev napolnili, so bili sredi laškega govora nadškofovega zelo nevoljni.

Ob nedeljah je nemška služba božja ob 7 in 9, ob 10 pa za Lahe. Pa kaplan je dostikrat kar sredi maše dekanove začel pridigati po laško. Svojevoljno. Ukazoval je cerkovniku, kam naj daje [nečitljivo], kje se dobro prodajajo bolj koristnonosno. Cerkovnik se krega: ½ laško, ½ nemško: To je delo župnikovo. Duhovnik: Starec ne zastopi. Napravite mi zaboj za jutri, ponesem s prvim vlakom v Videm. Tam se ostanki dobro prodajo.

¹⁰⁶⁹ Giuseppe Nogara (1872–1955), od 1928 do smrti nadškof v Vidmu.

¹⁰⁷⁰ Latinsko, prevod: Apostoli so šli in oznanjali v ljudskem jeziku.

¹⁰⁷¹ Letaki v podporu nadškofu Nogari, očitno pripravljeni s strani italijanskih nacionalistov oz. fašistov. Vsebina: Živel angel škofije. Živel škof. Živel škof Nogara. Živel videmski škof. Živel dobri pastir. Trbiž hvali in se veseli. Pozdravljen, pastir!

Popoldne ob 4 sem obiskal drja Alojzija Dolharja,¹⁰⁷² ki ga poznam še od sv. Ivana na Vrdeli, kjer sem bil za kaplana, on pa se je takrat pripravljajl za srednje šole. Dolhar je ranocelnik, študiral je v Zagrebu in se v Italiji spopolnil. Lani se je poročil s hčerko žabniškega Ehrlicha,¹⁰⁷³ veleposestnika, industrijalca, brata vseučiliškega profesorja¹⁰⁷⁴ v Ljubljani.

Zvečer ob 7 je bila slovesnost v čast Srcu Jezusovemu. V cerkvi sem naštel 7 oseb. Bilo je vse laško. Zvonilo je 3x prej!

8. julija 1933

PB XIV, 6

Popoldne sem se dal briti. Brivka mi je povedala, da imajo *einen welschen Geistlichen, der aber sehr unbeliebt ist, weil er alles welsch machen möchte. In der Kirche hat er eine Rede gehalten. Tavrìsio è italiana e un meraviglio che dopo tanti anni si parla ancora tedesco. Deve essere tutto italiano, anche in chiesa. Öfters kommt er in die Kirche besoffen.*¹⁰⁷⁵

V lekarni napis: Farmacia e Apotheke. Lekarnar me je pozdravil: *Reverende, cosa desidera?*¹⁰⁷⁶ Povedal je, da je bival v Gorici pri Cristofolettiju¹⁰⁷⁷ na Travniku. Na etiketo je napisal ceno in po slovensko: »dve žlici na dan« (ker je tako videl na receptih od drja Jakončiča¹⁰⁷⁸ iz Gorice). Na prsih ima fašistovski znak. Povedal je, da se kriza čuti od 1930. dalje, zadnje 3 mesece pa je skoro katastrofalno. Nihče ne pride, les se ne prodaja. Prometa s tujci zelo malo.

Nocoj sem v hotelu, ki ima 35 sob, edini gost. Osmega julija! Davi sem maševal. Naglušnega monsinjorja, ki daje prednost nemščini (je 18 let med Nemci, in gluhi) sem prašal: *die letzten Gebete werden deutsch oder letein verrichtet?*¹⁰⁷⁹ On: *Machen Sie, wie Sie wollen. Ich bete deutsch.*¹⁰⁸⁰ Seveda sem po nemško molil. Po cerkovniku sem Vidaliju poslal vizitko. Prišel je v zakristijo, pozdravil, nato pa cerkovniku ukazoval: koliko sveč mora goreti, na katerem oltarju naj manj

¹⁰⁷² Alojzij Dolhar (1902–1969), zdravnik, publicist in planinec, smrtno se je ponesrečil pod Mojstrovko.

¹⁰⁷³ Vincenc Albin Ehrlich (1873–1936), posestnik domačije Ehrlichovih v Žabnicah.

¹⁰⁷⁴ Mišljen je Lambert Ehrlich (1878–1942), duhovnik, etnolog in teolog, borec za pravice slovenščine na Koroškem. Po koroškem plebiscitu je emigriral v Ljubljano, kjer je predaval na tamkajšnji Teološki fakulteti. Maja 1942 je v Ljubljani padel pod streli agentov VOS.

¹⁰⁷⁵ Nemško, prevod: Laškega duhovnika, ki je zelo nepriljubljen, ker bi rad vse poitaljančil. V cerkvi je imel govor. Trbiž je italijanski in čudno je, da se po toliko letih še govori nemško. Vse bi moralo biti v italijanščini, tudi v cerkvi. Pogosto pride v cerkev pijan.

¹⁰⁷⁶ Italijansko, prevod: Prezvzišeni, kaj želite?

¹⁰⁷⁷ Cristofetti – znana lekarna sredi Gorice, lastnik je bil Ugo Cristofetti, ki je magistriral iz farmacije leta 1905 v Bernu (Švica).

¹⁰⁷⁸ Franc Jakončič (1896–1955), doma iz Šlovrenca v Brdih, zdravnik v Gorici.

¹⁰⁷⁹ Nemško, prevod: Naj zadnje molitve molim po nemško ali latinsko?

¹⁰⁸⁰ Nemško, prevod: Naredite kot želite. Jaz molim po nemško.

gorijo. Cerkovnik je rekel, da kaplan nima brevirja že več dni. Pozabil ga je pri monsinjorju, pa ga nič ne pogreša. Kadar na trgu moli, se križa, ljudje se sprehajajo, on pa vse gleda in vidi in moli. – Kasneje sem dognal, da je cerkovnik iz Žabnic. Piše se Autischer (=Lavtižar) in je poslej z mano slovensko govoril.

9. julija 1933

PB XIV, 7

Nedelja. Prišel sem v zakristijo (Trbiž) ob 7 1/2. Gospod dekan je maševal in izza obhajilne mize pridigal (po nemško) o dnevnih žrtvah (molitev, križ in težave). Ko je končal in se vračal v zakristijo, je don Vidali izza obhajilne mize vpil: *Oggi alle 10 messa italiana, la sera funzione alle 7, venite tutti, funzione italiana, venite tutti, avete capito? Dunque alle 7.*¹⁰⁸¹

Nato je obhajal več otrok. Monsinjur, ki je iz zakristije videl otroke obhajati, je žalostno rekel: *Ich habe soeben abgespeist, wozu noch einmal und noch diese Buben, die haben mir den Rücken gekehrt, als ich kommunizierte.*¹⁰⁸² Ko se don Vidali vrne, mu mons. ponovi, kar je prej rekel. Vidali: *Che dice? Non capisco.*¹⁰⁸³ – Nato mu jaz tolmačim. Vidali: *Ma li ho io prima confessati.*¹⁰⁸⁴ Mons. pa: *Haben mir den Rücken gekehrt.*¹⁰⁸⁵ Tolmačim. Vidali: *Sono piccoli, che vuole, non capiscono.*¹⁰⁸⁶ Nato cerkovnik tja vase: *Seitdem der Mensch da ist, ist aus der Kirche ein Theater geworden. Er hält Familienversammlungen mit Alten und Kindern und schreit. Sooft er in der Kirche Religionsunterricht hält, gleicht es sonach einem Stall; alles ist bespuckt, mit Papier und Obstschalen beworfen. Die Kirche ist keine Kirche mehr, man schreit wie in einem Wirtshaus. Früher was es still, andächtig. Es geht einem auf die Nerven, man kann nimmer ausstehen. Ich habe den ganzen Krieg mitgemacht, aber so nervös war ich nicht.*¹⁰⁸⁷

Po maši sem govoril z Vidalijem. On: Do danes imamo v župniji samo 4 mrliče, čeprav imamo v župniji 1700 duš. Rojenih je bilo 24, skoraj vsi na račun doseljenih Lahov. *Tedeschi non fanno fioi. Sono rimorchi.*¹⁰⁸⁸ Nemška dekleta niso nedolžna: od deklic od 15 let gor ni 10% nedolžnih. Gredo v Beljak in se vrnejo prazne. Jaz: Zakaj Lahi rodijo več ko Nemci? Ali so religiozni? On:

¹⁰⁸¹ Italijansko, prevod: Danes ob 10. uri bo italijanska maša, zvečer bo pobožnost ob 7h. Pridite vsi! Italijanska pobožnost, ste razumeli? Ob 7h, torej.

¹⁰⁸² Nemško, prevod: Pravkar sem podelil obhajilo, zakaj še enkrat in to tem fantom, ki so mi obrnili hrbet, ko sem obhajal.

¹⁰⁸³ Italijansko, prevod: Kaj pravi? Ne razumem.

¹⁰⁸⁴ Italijansko, prevod: Ampak te sem prej spovedal.

¹⁰⁸⁵ Nemško, prevod: Obrnili so mi hrbet.

¹⁰⁸⁶ Italijansko, prevod: Majhni so, kaj hočete, ne razumejo.

¹⁰⁸⁷ Nemško, prevod: Odkar je ta človek tu, je cerkev postala gledališče. Prireja družinska srečanja s starejšimi in otroki ter kriči. Ko ima verouk v cerkvi, je kot v hlevu; vse je popljuvano, povsod ležijo papirčki in sadni olupki. Cerkev ni več cerkev, ljudje se derejo kot v gostilni. Prej je bilo tiho, pobožno. To mi gre na živce, ne prenesem. Šel sem skozi vso vojno, a nisem bil še nikoli tako živčen.

¹⁰⁸⁸ Italijansko, prevod: Nemci ne delajo otrok, so prikolice.

Atavizem in verski so. Bi videli majnika šmarnice: *la chiesa zeppa, zeppa*.¹⁰⁸⁹ – Potem je tožil, da je bolan, da nima spanja, da ga želodec boli, da nima apetita. Zrak je prefin. Povabil sem ga na kosilo, da preskusim njegov želodec.

Povedal sem to hotelirju, ki je pripravil ad hoc lepe porcije (zame seveda dijetno hrano): testenine celo goro, meso, prikuhe na kupe, slaščice, kavo, $\frac{3}{4}$ l vina. Vse je pojedel. Ne more biti prehudo bolan. Omizje se je smejalo. – Nato je govoril: Vse deklice so pokvarjene. Kaj hočete: 600 vojakov, 40 orožnikov, 19 detektivov in toliko neporočenih uradnikov. Bolje bi bilo, da bi naredili javno hišo, da bi se mladina ne tako okuževala. Tako pa je gorjè. – Prašal sem ga: Koliko je v Trbižu Nemcev in koliko Lahov? Vidali: *metà e metà*.¹⁰⁹⁰

10. julija 1933

PB XIV, 8

Dekan je maševal. Strežnik je pri povzdigovanju zvončkal. Med zvončkanjem je Vidali stopil iz zakristije in vpil proti oltarju po laško: *Basta, basta, basta, perchè suoni tanto, non c'è bisogno*.¹⁰⁹¹

Cerkvonik Autischar pa razburjen: *Das geht einem auf die Nerven. Was kümmert er sich um alles. Im Mai hat er in der Predigt die Leute aufgefordert, Almosen zu geben: per la chiesa, per le candele, per gli inservienti. Jeden abends ging ich herum; es kam viel ein: 8 – 20 Lire. Zum Schluß hat er alles einkassiert, nichts für die Kirche, nichts für mich, nichts für die Buben*.¹⁰⁹²

Popoldne dospel z avtom tovariš Viktorin Stanič s sestro. Šli smo v Kokovo=Goggau. Župniku je Lercher,¹⁰⁹³ rojak iz Pustriške doline na Tirolskem. Zvest duhovnik, prenovil je župnišče in cerkev. Ima prijeten dom. Tožil je: 1100 duš, toda v 7 vaseh. Raztreseno. Cerkev je ena, samo tu je krščanski nauk dovoljen. Šole pa so tudi po drugih vaseh. V Kokovem je lahko: otroke skličem, drugod ne morem, niti v skednjih ne, ker več ko 3 otroke ne smem (po zakonu) zbirati razen v cerkvi ali župnišču.

11. julija 1933

PB XIV, 9

¹⁰⁸⁹ Italijansko, prevod: Cerkev je nabito polna, nabito polna.

¹⁰⁹⁰ Italijansko, prevod: pol in pol.

¹⁰⁹¹ Italijansko, prevod: Dovolj, dovolj dovolj, zakaj toliko zvoniš, ni potrebno.

¹⁰⁹² Nemško, prevod: To gre človeku na živce. Kaj se briga za vse. Maja je v pridigi prosil ljudi, naj dajejo miloščino: za cerkev, za sveče, za ministrante. Vsak večer sem hodil okrog; veliko so darovali: 8 – 20 lir. Na koncu je vse pobral sam, nič za cerkev, nič zame, nič za fante.

¹⁰⁹³ Anton Lercher (1881–po 1940), doma iz škofije Bozen-Brixen, župnik na Kokovem.

Predpoldne sem se sprehajal po »Priesnigg-u«, ¹⁰⁹⁴ torej Brezniku ali Prisojniku. Nemci izgovarjajo: Prijeznik. Popoldne pa z avtom v Rabelj, kjer župnikuje bivši duhovnik nemškega viteškega reda. ¹⁰⁹⁵ Sobratje nam očitajo, da je režimaš in da ga verniki zato malo cenijo. Priredil si je res krasno stanovanje. Dobiva od rudnika (direktor ¹⁰⁹⁶ je nadškofa videmskega brat) stanovanje, kurivo, razsvečavo, telefon in menda 800 lir na mesec.

Nato sva se z zdravnikom ustavila pri družini Puhali. Oče bil višji uradnik v rudniku, otroci vzgojeni deloma v Idriji, zato znajo slovenski. Hčerka je učiteljica petja in biva v Milanu, poleti doma. Njih hišo je vredno si ogledati: bivša bajta, pa kako lepo prirejeno; nič ni zavrgla, niti starega ognjišča ne, a je prijetno bivati. Medtem je od visokih gor odzvenelo. Rabelj je v kotlini. Vojaki imajo vaje. Nad 50 motornih koles sem naštel. Lepo jih je bilo videti, ko so vsi v ravni črti vozili.

14. julija 1933

PB XIV, 10

Maševati ne morem vsak dan, tako sem šibek. Zguba krvi v letih 1930–1933 je bila velika, zato včasih komaj stojim. Davi sem šel v cerkev. Maševal sem pri Marijinem oltarju. Slabost me je obhajala že pri darovanju. Podvizzal sem. Nisem končal, povlekel sem se proti zakristiji, cerkovnik in verniki so mi hiteli na pomoč. Šel sem iz žagreda do grobov in sem legel. Prinesli so mi melise, vode, žganja. Vse je znalo slovensko. Neka nuna mi je rekla, ko sem prišel bolj k sebi: Ali me ne poznate? – Se ne spomnim. – Jaz sem Marička Pavlovič iz Lokve, saj ste bil naš kaplan. Potem sem se zamislil: To je bila Marička, ki jo je želel neki orožnik, starši so nagovarjali, češ stalna služba je. Pa se je drugače zgodilo. Prenesli so me do župnišča, tam sem legel. Prihiteli so drugi znanci, trbiški Slovenci. Ko sem si opomogel, sem šel v hotel.

16. julija 1933

PB XIV, 10

Popoldne me je obiskal mons. Kraut. Ima 84 let. »Ko sem bil gimnazijalec v Belaci, smo se Slovenci zbirali v eni sobi. Pa so nas preganjali. Profesorji so šli k birtu pa mu rekli, da nam mora sobo odpovedati. Pa nam je. Pa smo šli drugam tja k Dravi.«

¹⁰⁹⁴ Priesnig je hrib jugozahodno od Trbiža, danes je tam smučišče z žičnico.

¹⁰⁹⁵ Ivo Robert Nitz (1881–1950), nekdanji redovnik nemškega viteškega reda in odlikovani avstro-ogrski vojaški kurat, od jeseni 1928 župnijski upravitelj in pozneje, do smrti, župnik v Rajblju.

¹⁰⁹⁶ Ing. Bernardino Nogara (1870–1958), rudarski strokovnjak in predsednik koncesijske družbe, ki je upravljala z rudnikom v Rajblju (*Società Anonima Miniere Cave del Predil*).

17. julija 1933

PB XIV, 10

Obiskal me je Lercher s Kokovega. Rekel je, da je mladina zabita. *Wir lehren die Religion bloß mündlich. Die Jugend kann nicht mehr deutsch lesen.*¹⁰⁹⁷

Dr Dolhar pravi, da niti 10% deklet v Trbižu ni več deviških, morda samo 5 %. Od 16 in še prej padejo. Pa so tudi tradicije take. Nihče ne vzame dekleta, če ne ve, da bo plodna. Tudi v Žabnicah tako. Grejo v Beljak, kjer jim poskrbijo za splav. Ena je nosečnost fingirala. S cunjami. Fanta varala. Šla v Beljak in si tam izposodila novorojenčka. Pa se je razvedelo.

Danes popoldne bila družba v kavarnici nad postajo, vmes tudi žena od marešala, ki je prašala, ko se [nečitljivo] čudila lepim hišam v Trbižu, kako bivajo Avstrijci tam preko meje, saj nimajo hiš kakor v Italiji, gotovo bivajo v »speloncah«.¹⁰⁹⁸ To se je razvedelo v Trbižu med Nemci.

Dolhar je rekel, da visokošolci v Bologni so menili, da je med Trstom in Trentom most. Revni geografi.

18. julija 1933

PB XIV, 11–16

Preselil sem se v Ovčjo vas, kjer mi streže Mara Vidmarjeva iz Koprive in Vika Orel iz Avbera.

Od 10. julija do konca septembra sem bil zelo slab, zelo slab. Pisati nisem mogel, brati skoro nič. Zapisovala je skoro vse Mara Vidmarjeva. Prepisal sem to jaz šele 1937 v Avberu. In tudi tedaj naglo, ker sem bil zelo nervozen, bolan. To je treba vedeti, ko bi bil sodil pisavo, slog in slovnico.

Ovčja vas ima okrog 60 hiš, spadala je pod Koroško deželo (v Avstriji), ima župnijo. Nemci pravijo Wolfsbach, Lahi so jo že dvakrat prekrstili: najprej Rio dei Lupi, pred nekaj leti so prekrstili v Valbruna. Toda ob vhodu v vas je še vedno prvotno ime. So pozabili. Tako so tudi Ukve prekrstili najprej v Ugne, kasneje pa v Ugovizza. Ovčja vas, kakor tudi Ukve, spadajo pod občino Naborjet–Malborghet.

Vas so v vojni popolnoma porušili, saj so jo videli pokončano Kraševci, ki so kot vojaki bivali v tistih krajih, npr. Jože Turkov z Gradenj. Sedaj je vas obnovljena, cerkev tudi. Delo Viktorina Staniča.

Deset dni nisem v Ovčji vasi maševal; tako slab sem bil, da nisem mogel poklekniti. Eno nedeljo je maševal Viktorin Stanič, drugo pa g. dr. Lambert Ehrlich, vseučiliški profesor iz Ljubljane.

¹⁰⁹⁷ Nemško, prevod: Verouk učimo zgolj ustno. Mladina ne zna več nemško brati.

¹⁰⁹⁸ Narečno: Luknjah.

Ob delavnikih je dosti vernikov pri sv. maši, pri kateri se tudi poje. Tako je tudi v Žabnicah in Ukvah, kjer se vsak dan poje. Izročilo. *Quotidiana vilescunt?*¹⁰⁹⁹

Na pokopališču, ki je pred cerkvijo, je pokopan župnik Prešeren,¹¹⁰⁰ brat našega pesnika prvaka. Na plošči, ki je vzidana v cerkveni steni (na levo ob vhodu v cerkev), je zapisano, da je Juri Prešeren bil častitljivi fajmošter, ki je tu bil za fajmoštra 30 in je umrl leta 1868. Drugi nagrobni napisi so skoro vsi nemški, novejši so deloma slovenski in to po vojni. Nemška sta tudi oba všivana napisa na zastavah, oba izpred vojne. Vpliv nemščine, nemštva na Koroškem!! Prebivalci Ovčje vasi so Ovčani (*recte*¹¹⁰¹ Ovčeni), govorijo med sabo samo slovensko, od 20 let gor znajo vsi nemško, pišejo pa samo nemško; od 20 let dol pa znajo že manj nemško, od 14 dol nič več (šola!), ker je šola laška. Po vojni so brali še precej slovenskih časopisov, zlasti goriških, sedaj pa, ko so slovenski listi zatrti, beró spet nemške iz Bocna, pa le malo družin. Več družin ima razne liste iz Ljubljane, a so prefino slovensko pisani, da bi jih masa lahko razumela. Poleg ljudske šole, ki je bila do 1925 »*eine strammdeutsche Festung*«,¹¹⁰² a je zdaj samo laška, je v vasi tudi otroški vrtec za tistih 15–20 otrok od 3. do 6. leta!

Prave slov. narodne zavesti nima nihče. Ljudje so Korošci in če bi jim bilo dano glasovanje, bi vsi brez razlike glasovali za Avstrijo. Ljudje so Avstrijci. Na drugi strani pa Italijane zaničujejo. Gospodarski položaj Avstrije je reven, zato jih ta vidik ne veže na Avstrijo, ampak le vzgoja, srce. Celo to sem opazil: Disciplina v Italiji jim je všeč, ne morejo trpeti razdevanja strank v Avstriji. Od Italijanov, od letoviščarjev imajo Ovčani velike koristi: poleti, to je od julija do septembra je v Ovčji vasi več tujcev ko domačinov. Mežnarica je imela 8 oseb na stanovanju. Vsaka ji da po 4 lire na večer za posteljo. Poleg hotela in dveh gostiln imajo vse hiše sobe za oddajo. Letovičarji pa so sami Lahi, in ti prinašajo v vas težke denarce. Poleti je gori draginja. Jajce, ki na Krasu stane 25 stotink, stane v Ovčji vasi 45, mleko na Krasu 40–50, v Ovčji vasi 80 stotink. Tako Ovčani silno zaslužijo. Kaj pa je torej vzrok, da Lahov ne marajo? Vzroki so tile: 1. Trdno prepričanje, da je avstrijsko germanska kultura višja od laške; 2. Koroško ljudstvo je resno, mirno, disciplinirano, zato ima globoko spoštovanje pred nemško resnostjo; ni čuda, da prezira laško lahkoživost, lahkomiselnost. 3. Letovičarji so povečini nesnažni, zlasti srednji sloji, dijaki. To pa odbija Ovčane, ki ljubijo snago. 4. Letovičarjo so neresni, nemoralni v obnašanju, zato so se zlasti 1933 domačinom pristudili. Ko je odšel »Campeggio«, to je organizirano letovanje tržaških telovadcev, iz vasi, so ljudje en mesec imeli po ustih umazanost, razuzdanost Lahov. Naj sledi nekaj podatkov, ki so vsi točni:

¹⁰⁹⁹ Latinsko, prevod: vsakdanje obledi/oslabi (pomen: vsakdanja opravila postajajo brez vrednosti).

¹¹⁰⁰ Jurij Prešeren (1805–1868), brat Franceta Prešerna, služboval je na Koroškem, zadnja štiri leti v Ovčji vasi v Kanalski dolini, kjer je tudi pokopan

¹¹⁰¹ Latinsko, prevod: Pravilno.

¹¹⁰² Nemško, prevod: Trdnonemška trdnjava.

Študent Tone Kanduč in njegov sin Franc sta šla po drva in sta videla debelo žensko, ki se je zračila in sicer popolnoma naga. Niti kopalnih hlačk ni imela. Dijak, ki je gojenec goriškega malega semenišča in je zelo sramežljiv, mi je to zlovoljno pripovedoval in rekel, da je to za stare in mlade veliko pohujšanje. Tisto žensko so videli mnogi vaščani. Cerkovni starešina Berginc je povedal, da je videl ležati ženo pred hišo v samih kopalnih (moških) hlačkah.

Včeraj se je po vasi sprehajal mož visoke debelosti, bil je v samih moških gatah in ljudje so imeli priliko občudovati njegove skoro ženske prsi. Na viljo¹¹⁰³ vnebovzetja sem bil v Frühstückovi trgovini. Videl sem mladeniča, ki je prišel živila nakupovat. Imel je samo sila skromne kopalne hlačke na sebi.

Ovčani so minule tedne travo kosili po gorskih bregovih. Ob 4 zjutraj so srečevali pa tam zavaljene pare, ki so očitvidno prebili noč pod milim nebom. – Pravo pohujšanje pa je prinesla »*Società Ginnastica Triestina*«.¹¹⁰⁴ Vsak teden pripelje tovorni avto iz Trsta po 30-40 fantov in deklet, ki ostanejo po 1 teden v hiši, ki jo je vzela *Società Ginnastica* v najem. Čez teden jih isti kamjon odpelje, a pripelje drugih 30-40. Ker znaša dnevna prehrana le 6 lir, je umljivo, da je priglasevanje vedno veliko. Ljudje so mi dostikrat rekli, da je *Ginnastica* pretvorila Ovčjo vas v pravo Sodomo in Gomoro.¹¹⁰⁵ Gospa Ehrlichova (Katarina) je rekla, da je zadnja ekspedicija *Ginnastice* pripeljala same razgrajače. Tri noči zaporedoma niso šli spat, ampak so vso noč razgrajali po cesti, tako da družina sploh ni mogla zaspiti. Po dnevi pa razgrajači spijo. Ker pravijo Ovčani Italijanom Lahi, ni čudno, če okoli pojma Lah vežejo najslabše človeške lastnosti. Verniki opažajo, da od 300-400 tujcev ne prihaja ob nedeljah niti 10 k maši, čeravno – sem jaz to uvedel – je slav. pridiga po maši. Med mašo se niti evangelij ne bere. Maša je kratka: 20 minut. Torej s te strani ni opravičbe.

Imenovani gospod z ženskimi prsi je »*direttore del Campeggio della Società Ginnastica Triestina*«.¹¹⁰⁶ V Ovčjo vas so došli letovat tudi goriški visokošolci »Guf« (*Gruppo universitario Fascista*). Taborili so v Zajzeri. Campeggio je bil v hotelu »Saisera« na pivu. Razbili so mize in stolice – lastnik Keil je moral klicati orožnike iz Ukev na pomoč. Celó visokošolci so se pohujševali nad obnašanjem. Po Ovčji vasi so nalepili lepake. »*Campeggio – Nido dei nudisti*«,¹¹⁰⁷ v katerih so *Ginnastico* sramotili. Člani obeh taborišč so se stepli, seveda v veliko spodbudo domačinov.

Campeggianti so se prve dni kopali v roji, ki jo vsi Ovčani rabijo za pitno vodo, ker druge ni. Vodo so seveda na različne načine onesnažili. Koliko kupov

¹¹⁰³ Narečno za vigilijo.

¹¹⁰⁴ Italijansko, prevod: Tržaško gimnastično društvo. Iredentistična organizacija iz Trsta, ustanovljena leta 1863.

¹¹⁰⁵ Sodoma in Gomora – starozavezna prisposoba za razvratno življenje.

¹¹⁰⁶ Italijansko, prevod: Vodja kampiranja tržaškega gimnastičnega društva.

¹¹⁰⁷ Italijansko, prevod: Kampiranje – nudistično gnezdo.

človeškega blata je roja pogoltevala! Ker so Ovčani protestirali, so si Campeggianti naredili zasilno kopališče par minut od taborišča. Ženske se slečejo v taborišču, ki je v vasi, na desno roko dene krilo ali pijamo.¹¹⁰⁸ Tako gre gospa ali gospodična mimo vaščanov, brez sramu, mimo odraslih in otrok, v kopališče. Šele tam si obleče pijamo. Po končani kopeli se dama na soncu posuši, potem se v pijamo ne obleče, ampak jo nese v roki spet v taborišče, da spotoma lahko ugotavljajo, kako se je dama čisto umila. Pred taboriščem ali v njem se spričo drugih preobleče.

Tu so bili prej vojaki z mulami, vojaki in mule so se kopali v roji. Šele ugovor je končal to okusno delo. Ljudje so rekli, da je zdaj vse dovoljeno, pod Avstrijo Bog vari, če bi se kaj takega le enkrat zgodilo.

25. julija 1933

PB XIV, 16

Ko sem šel mimo hiše, kjer je bila taborila tržaška *Ginnastica*, me je lastnica poklicala, naj si ogledam hišo. Žena je dala sobe in kuhinjo pred 35 dnevi pobeliti in prepleskati. Zdaj bo moralo vse, vse nanovo prebeliti in prepleskati. Kuhinja taka, kakor da bi v njej kuhali 20 let: to, kar se sten in stropa tiče. Zidano ognjišče je popolnoma, do tal podrto, podovi razdrapani. Po zidovih je do 50 lukenj od žebeljev; vrata deloma polomljena. Ko sem starko – pobožno ženo, ki jo vidim vsak dan pri božji mizi – prašal, kako je dala hišo takim v najem, je rekla: Tako se je zgodilo. Prišli so povedat, da bodo študentje bogoslovci vzeli hišo v najem, taki, ki so v semenišču. Ker je šlo za take, sem dala skoro zastonj. Pred županstvom sem se podpisala, da ne smem dovoljenja preklicati, zato jih nisem mogla zapoditi, ko so živeli tako pohujšljivo.

13. septembra 1933

PB XIV, 18

Dne 19. 8. sta se dva mlada Kobaridca, Uršič Vladimir (učitelj) in Srečko Bisail, sin bivšega goriškega sodnika, ponesrečila na Montažu.¹¹⁰⁹ 2 tedna so ju iskali. Neki nemški turist ju je videl mrtva, domov pisal karto. Nato se je pričelo iskanje. Vojaki so se res požrtvovalno izkazali. Našli so ju zledenela. Pripeljali v ovčansko mrtvašnico. Tisti dan so prispeli sorodniki. Ko so mrtva zagledali, so krikali od žalosti: »Miro, Miro, Miro, Srečko, Srečko!« V srce je segalo. Moja spalnica je 20 metrov od mrtvašnice. Našli so ju 9. 9., a pogreb je bil šele 12. septembra, ko je dospelo dovoljenje. Sorodnik pokojnikov, živinski zdravnik, je moral tri dni se

¹¹⁰⁸ Arhaično: pižamo.

¹¹⁰⁹ Montaż 2753 m (Špik nad Policami), druga najvišja gora v Julijskih Alpah.

boriti za dovoljenje za prevoz v Kobarid: občinski zdravnik, deželni zdravnik, občinska komisija, tile in drugi so krsti pečatili, *certificato morte, tasse Ufficio Registro di Udine 180 lr*,¹¹¹⁰ z avtom (najetim) se vozil 3 dni od mraka do mraka, *certificato dell'ufficiale sanitario, certificato di seppellimento, dovoljenje Procura del Re – Tolmezzo*¹¹¹¹ in dovoljenje prefektur v Vidmu.

Iz Ovčje vasi odpeljal zvečer 12. Zvonovi so milo peli, cerkev razsvetljena, dekleta so spletla 15 vencev, vsa vas je bila okoli trug. Opravi sem obred po Rimskem obredniku.¹¹¹² Žalosten sprevod proti Kobaridu...

15. septembra 1933

PB XIV, 19

Danes se je pričela šola v vrtcu, ki je tik župnišča, otroci imajo »šolo« na župnijskem dvorišču, dokler ni mrzlo. »*Asilo dell'opera nazionale assistenza all'Italia redenta*«. ¹¹¹³ Mučno gledati, kako se učiteljica ¹¹¹⁴ z otroci trudi, da bi slovenski otroci razumeli, ko ona govori izključno v toskanščini (zna pa tudi nemško, bivala je en čas v Ljubljani, med vojno). Muka za otroke, muka za učiteljico. Najmlajši otrok ima 2 1/5 leti, Vedam Marjetica, dočim bi morali imeti najmanj 3. Marjetica je jokala 2 uri in več. Učiteljica jo pestva, ji daje bonbončke: *Ti voglio bene, stai brava, stai buona*.¹¹¹⁵ Otroku se ne zmeni, neprestano tarna. Moja služabnica Mara pere pred hišo. Ubogi otrok se ji smili in zakliče: Molči, molči, Marjetica, pridi k meni. Otroku sta se oči zaiskrili in priteče k Mari, se je oklene. Učiteljica prihiti in jo hoče spet odpeljati. Ne more. Otrok tišči krilo Mare, noge, krčevito in se pri njej stika. Ko se ji učiteljica spet dobrika: *Vieni, vieni, io ti voglio bene*,¹¹¹⁶ otrok zavpije in veka. Učiteljica ne more otročka iztrgati.

Otroci dobivajo opoldne kosilo, oblekco in so v vrtcu od 9-16 ure. Uboga učiteljica, zasluži 3x plače za tisto naporno delo.

Lahi imajo za potujčevanje te prednosti pred Nemci:

1. Nemci niso imeli vrtca;
2. Letovičarjev Nemcev ni bilo, zdaj je poleti 300-400 tujcev v vasi.
3. Pod Avstrijo so imeli domačini priliko brati slovenske liste, zdaj so vsi listi zatrti.

¹¹¹⁰ Italijansko, prevod: Potrdilo o smrti, davki (plačilo) za matični urad iz Vidma.

¹¹¹¹ Italijansko, prevod: Potrdilo uradnega zdravnika, potrdilo o pokopu, dovoljenje kraljevega tožilstva iz Tolmeča.

¹¹¹² Rimski obrednik je najpogostejši in največkrat uporabljan liturgični obred v Katoliški cerkvi.

¹¹¹³ Italijansko, prevod: Zatočišče nacionalne delovne pomoči odrešeni Italiji.

¹¹¹⁴ Rosa Salvador, vzgojiteljica v vrtcu v Ovčji vasi.

¹¹¹⁵ Italijansko, prevod: Imam te rada, bodi dobra, bodi pridna.

¹¹¹⁶ Italijansko, prevod: Pridi, pridi, jaz te imam rada.

Ponemčevanje pa ima pred poitaljančevanjem te prednosti:

- 1) Ljudje cenijo nemško kulturo.
- 2) Nemške učiteljice so globoko spoštovali

Kdo ve, koliko časa se hoče, da bodo ljudje med sabo laško govorili. Čas bo dal odgovor!

1. oktobra 1933

PB XIV, 20

Včeraj 30. 9. sem se odpravil iz Ovčje vasi. Zdravje se ni zboljšalo. Appetit sem imel. Moja želja, da bi pozdravil Mater Božjo na Sv. Višarjah, se ni uresničila. Žal! Nisem mogel, ker nad pol ure ne morem hoditi!

Z avtom že šlo počasi. Čez Predel in Soško dolino v Gorico. Od Kanala je avto pešal. Ni vozil kakor 10 km na uro. Ustavil. Kolo se ugrelo, verige. *Quid faciendum?*¹¹¹⁷ Šofer, prav dober mehanik, ne vedel, kako si pomagati. Avto odprt, od Plavi dol nobene hiše, noč, kako bom prenočil, ko sem bolan. Dež malce rosljal. Šofer obupal. Rekel je: Molite, ne znam pomagati. Ko smo zagledali Sveto goro, je voz kar hiral. Molili smo k M. Božji. Počasi do Gorice. Tam voza ni bilo treba več popraviti. Pred škofijo sem se ustavil, da se zahvalim mons. Sirottiju, ki je svojemu škofljanu, novemu mašniku Lojzetu Mesarju¹¹¹⁸ iz Volčjega grada dal dopust, da me je namestoval. Od mons. Sirottija sem se vrnil v avto. Drugi dan je policija po Gorici spraševala, kdaj sem prišel, kdaj odšel, kaj delal. Sitnosti sem imel v Ovčji vasi. Dasi obiskov nisem sprejemal, živel 2 1/5 meseca v Ovčji vasi, skoro izključno v župnišču, vendar so orožniki povpraševali trgovca in druge, kaj delam, kdo me obiskuje. Takisto brigadir ukvanskega župnika. Pred hišo so večkrat po 1 uro postajali orožniki. Tudi pri maši sem jih videval, od kraja do konca. Ob delavnikih. Šofer je bil Willy Wulz iz Ovčje vasi.

15. oktobra 1933

PB XIV, 21

V Trst sem mogel šele sredi oktobra. Bil sem v rojstni cerkvi v Rojanu pri sv. Mohorju, kjer so me krstili. V fari smo bivali kakih 4 let. Takrat je bila v Rojanu samo slovenska pridiga, Lahov še ni bilo. Od strani cerkve je tekel potok. Pred cerkvijo je 2-nadstropna hiša, tam je bil slov. vrtec, v katerega sem zahajal.

Danes je slov. pridiga zgodnja, laška pa nobel ob 10.

¹¹¹⁷ Latinsko, prevod: Kaj je treba storiti?

¹¹¹⁸ Alojzij Mesar (1908–1946), novomašnik leta 1933, kasneje župnik v Vrhpolju.

Do letos so imeli, odkar cerkev obstaja, na veliki petek pridigo ob 7 zvečer, letos je žpk. Jurizza¹¹¹⁹ poklical kaplana in mu naročil, da bo pridiga ob 6 uri zjutraj (Praktično: ljudi iz cerkve gnati!) Slov. moški ne hodijo nič več v cerkev. Šole so samo laške. Pri spovedovanju se niti 20 % otrok več ne spove slovensko. Uspeh šole! Molijo pa otroci le laško.

17. oktobra 1933

PB IV, 162

Ob 10 zjutraj došla javit Mara Vidmar: sem prišla povedat, da je gospod Požar umrl.

Jaz sem se zjokal.

Dekleta so šla iz Koprive po vseh okoliških vaseh rož nabirat.

Popoldne sem šel v Koprivo. Ko sem videl, da ni za pogreb prav nič poskrbljeno, sem pri mizarju naročil trugo in poslal očeta dijaka Milkota Ukmarja¹¹²⁰ s kolesom v Gorico v tiskarno, naj se takoj natisnejo žalna pisma in še tekom iste noči oddajo na poštah.

19. oktobra 1933

PB IV, 162–163

Pogreb Antona Požarja. Lep dan.

Udeležba: Mons. Ivan Slavec, njegov prijatelj, kanonik v Trstu, mons Stipe Kroppek,¹¹²¹ upokojenec v Skopem, bivši župnik v Starem Pazinu, župnik Jan. Glažar iz Sežane, župnik Emil Wester z Repentabra, Albin Kjuder, župnik iz Tomaja, dekan Mihajlo Barbič iz Povirja, Virgil Šček, upravitelj iz Avbera, Henrik Šonc, upok. prof. iz Tomaja, župnik Fortuna¹¹²² iz Vrem, dekan Kos¹¹²³ iz Komna, vikar Leopold Stubelj¹¹²⁴ z Velikega dola, Filip Abram,¹¹²⁵ vikar iz Pliskovice, župnik Adolf Simonič iz Brezovice, župnik Jos. Macarol¹¹²⁶ iz Škednja, župnik Ivan Kos iz Branice, Ivan Stefanutti,¹¹²⁷ upok. žpk v Lokvi, njegov sobojevnik v Istri, Ivan Drašček, vikar iz Kobjeglave, župnik [Alojzij Kralj]¹¹²⁸ z Goč, rojstne vasi + drja Požarja.

Kondukt vodil dekan¹¹²⁹ Mihael Barbič. Nočnica. Latinska maša, Libera.

Po maši je avberski zbor zapel res lepo: *Kaj pa delajo ptički* – Emil Adamič¹¹³⁰ ter psalm *Usmili se me!*¹¹³¹

¹¹¹⁹ Jožef Giuseppe Jurizza (1866–1936), dolgoletni župnik v Rojanu.

¹¹²⁰ Oče dijaka Milka Ukmarja je bil dejansko njegov očim Anton Ukmar, ki se je poročil z Matildo Zega, potem ko je rodila nezakonskega sina Milka, ki se je kasneje preimenoval v Milka Matičetovega (po svojem dedu Matičetu Zegi).

¹¹²¹ Stjepan Stipe Kroppek, od leta 1892 dolgoletni župnik v Starem Pazinu v Istri.

¹¹²² Franc Fortuna (1906–1992), ljubljanski novomašnik leta 1932, zatem župnijski upravitelj v Vremah.

¹¹²³ Viktor Kos (1899–1987), od leta 1932 župnik in dekan v Komnu.

¹¹²⁴ Leopold Stubelj (1862–1939), od leta 1896 vikar v Velikem dolu pri Komnu.

¹¹²⁵ Filip Abram (1871–1937), dolgoletni vikar v Pliskovici, del župnije Komen.

¹¹²⁶ Jožef Macarol, tudi Giuseppe Mazzarolli (1868–1949), tedaj župnik v Škednju.

¹¹²⁷ Verjetno gre za napako, kajti v Lokvi je deloval upokojen župnik Franc Stefanutti (1866–1939).

¹¹²⁸ Alojzij Kralj (1881–1959), od leta 1908 župnik na Gočah pri Vipavi, kjer je ostal kar 51 let.

¹¹²⁹ Pravzaprav je bil Mihael Barbič med letoma 1923 do 1939 tomajski prodekan.

¹¹³⁰ Emil Adamič (1877–1936), plodovit skladatelj, dirigent, publicist in kritik.

¹¹³¹ Psalm 51, Grešnikova izpoved.

Govora ni bilo, dasi so se pripravljali. Kako, da ga ni bilo?

Ljudje so rekli: Oblastva so prepovedala. Pa ni bilo res. Neki posestnik Andrej Kante je rekel: Ne Lahi, ne noben ni prepovedal. Bog je tako sklenil in naredil. Ko je umrl + župan Lavrenčič¹¹³² (v Koprivi), smo gospoda doktorja prosili, naj bi spregovoril par besed o + Lavrenčiču. Pa je rekel: "Bi, a ni vreden, ker je otroke v svet zapodil." (da se je vnovič poročil) Zdaj mu je Bog vrnil. Tudi on je lastno hčer zapodil v svet brez verske vzgoje... Tako Bog vrača. (Sicer je Kante + drja spoštoval in rad imel.)

Kosilo so skuhali v župnišču, servirali so pa v gostilni Zega (Botegarjevi).

Osmino smo obhajali v Koprivi 26/10. Nalivi, nalivi.

Maša, nočnica + jutranjice, molitve. Kosilo v gostilni Zega. Pri kosilu je avberski upravitelj (Šček!) počastil spomin pokojnikov in omenil nekaj podatkov:

1. Ljubil je lepoto cerkve, snago, lepoto slovesnih služb. Klical je mons. Slavca, mons. Berlota¹¹³³ in druge. Truma strežnikov. Nepozabne so nam slovenske (op. ali slovesne?) večernice sv. Elije!

2. Do sobratov postrežljiv: izredno. Ko sem pred par leti šel na dopust, je on opravil sv. mašo v Skopem ob 8, v Koprivi ob 9 ½, v Avberu ob 11. Pri 70 letih! V veliki zimi 1928/29 me je rad namestoval.

Pokopal je otroka par let starega ob toplomeru - 21!

Požar bil je naš ceremonist. Smelo trdim, da nobena dekanija nima ceremonista, kakor je bil dr. Požar. S palico sv. Justa!¹¹³⁴

Pomagal je spovedovati: prvi prišel, zadnji iz spovednice.

On je v našem okrožju (Tomaj, Avber, Dutovlje, Kopriva, Skopo) predložil skupno spovedovanje.

3. Trden, značajan Slovenec. On je živel v dobi slovenskega preporeda, čakal je naše vstajenje, čakal je spet razvaline v Italiji... Ni bil črnogled. Bil je prepričan, da bo fašizem gospodarsko ljudstvo uničil. Neustrašen Slovenec!

4. Ricmanje:

a) dajatve Ricmanjcev dolinskim župnikom, od katerih niso nič imeli.

b) Požar je našel v Ricmanjih prvi tiskani glagolski misal, menda 1452. Vedel je, da se je nekaj povsod le glagoljalo, celo na Reki, v Koprju, kjer so imeli kapucini glagolski misal do 1915. On je hotel vzpostaviti glagolico, katero so ukinili le politični sovražniki Slovanstva.

Ricmanjci so si hoteli zagotoviti molitev slov. bogoslužja s tem, da so prestopili v uniatski ritis. Liberalci so to gibanje izrabljali v svoje namene. Požar

¹¹³² Anton Lavrenčič (1851–1929), po domače Redonov, koprivski župan. Njegova hči Marija, roj. 1873, je bila poročena z Andrejem Kantetom iz Velikega Dola.

¹¹³³ Verjetno je mišljen msgr. Anton Berlot (1860–1940), stolni kanonik v Gorici, pred tem dolgoletni župnik in dekan v Kanalu ob Soči.

¹¹³⁴ Sv. Just – zavetnik Trsta, tudi tržaška stolnica je njemu posvečena.

ni bil politik, niti organizator, on liberalcev ni poznal. – Vlada je bila z Rimom, Ricmanjci so omagali.

Dr Požar hotel izvojevati pravico do glagolice vedno v okviru kat. Cerkve. Odpada ni maral. Odpad je obsojal.

5. Ljubil je Cerkev, branil je pravice Cerkve zoper državno oblastvo, zoper županstvo. Ko je župan Compare¹¹³⁵ 1931. nasilno dal zvoniti o državnem prazniku, je dr Požar vložil protest na ministrstvu za notranje zadeve, pri prefekturi. Nastopil večkrat ostro proti prepotenci županstva.

6. Kot človek: ljubezniv, nikdar opravljal, potrpežljiv, v občevanju vzor vljudnosti.

Molimo zanj! Molimo za našo škofijo: manjka 120 duhovnov, 85.000 duš brez duhovnika!

27. novembra 1933

PB XIV, 22

Moj god. Ležim. Bolan. Ob 7 uri pride 15 deklet in fantov (iz Ponikev, Kazelj, Koprive) mi voščit. Želeli so se spovedati, da bi prejeli sv. obhajilo. Pa sem ležal. So v cerkvi molili, potem prišli. Zapeli so, dva govora, deklamacija. Podarili: koš 60 nageljnov, spominsko diplomo v podobi Srca Jezusovega v spomin na sv. obhajila, ki so jih poleti zame opravljali. Dali so še plošček za ciborij.

28. novembra 1933

PB XIV, 22

Pride k meni Ivan Orel, Šuštarjev iz Avbera, oče, naj bi mu naredil [nečitljivo] zoper davek »*Tasse di patente*«. ¹¹³⁶ »Jaz sem delal čevlje, pa zadnji par za božič 1929. Potem ni bilo dela in sem šel v kamnolom. Vsako leto so mi davek nakladali, pa nisem zastopil, kaj je. Šele ta teden mi je sluga povedal, da plačujem za čevljarsko delo. Sem šel na županstvo, pa so mi rekli, da oni ne delajo rekurzov. Pole sem šel v Sežano po kolkovan papir, prosim, če mi spišejo.« *Arme Leute!*¹¹³⁷

2. decembra 1933

PB XIV, 22

Ponoči so bili tržaški tatovi z avtom v Raši. Pri Krkočevih so od starega (vsi drugi: žena, hči, sin so v zaporu radi umora Poldeta sina) tirjali 1000 lir, dal je, kar je imel, 350 lir. Potem so se odpeljali v Štjak. Na klancu zmanjkal bencin, so dali

¹¹³⁵ Teodor Kompare oz. Božidar Compare, doma iz Krepelj, podestat v Dutovljah, član fašistične stranke. Zaslužen za posodobitev ceste od Opčin do Dutovelj. Umorjen 13. 9. 1943.

¹¹³⁶ Italijansko, prevod: Davek na izpit za avto.

¹¹³⁷ Nemško, prevod: Ubogi ljudje!

kmetje pripreg do vrha. Tam so krali. Nazaj grede se je avto prevrnil, potniki so zbežali. S kovčki.

7. decembra 1933

PB XIV, 23

Francinov¹¹³⁸ novorojenček sope. Krstil sem ga v sobi na domu.

10. decembra 1933

PB XIV, 23

Nedelja: 14 dečkov je moralo z učiteljem v Štjak: spomin na Balillo. Sv. maše niso videli. Celzij -10. Prašal sem Joškota Johanovega, kaj je bilo. On: Učenik iz Štjaka je govoril. – Pa kaj? »Kdo ga je zastopil.« Fant ima 12 let.

13. decembra 1933

PB XIV, 23

Sv. Lucija. Toplomer -8. Zornice vseeno. Polna cerkev. Vse prepevalo. Otroci pri sv. obhajilu.

14. decembra 1933

PB XIV, 23

Pod ničlo 8–11. Ponoči zapadel sneg 25 cm. Danes je v Trstu pihala burja 100 km na uro. Zaprli so vse kinematografe, vsa gledališča; veliko nesreč v Trstu. Noben tovorni vlak ni vozil od Nabrežine do Postojne. Kukavica¹¹³⁹ je povedala, da je v Sloveniji snega ½ m do 2 m. Ves promet ustavljen. Benetke so v snegu in toplomer je kazal 4–5. V Genovi so imeli 40 cm snega. V Milanu so poklicali 12.000 kidačev na delo. V Tržiču (železniški tir) je burja vrgla vagon iz tira. V Trstu so našli včeraj 200 ranjenih. Srenj leži po drevju že več dni.

15. decembra 1933

PB XIV, 24

Obiskala me učiteljica Mar. Terzari, ki je semkaj nastavljena in se zasebno uči za profesorico. Hudovala se je, da ljudje malo znajo. Rekel sem: Nimajo časopisov, vlada vse zatrla. Ona: Naj se pa učijo laško brati. Jaz: Vi ste se učili francosko, pa

¹¹³⁸ Francinovi so družina v Avberu.

¹¹³⁹ »Ku-Ku« je bil znameniti pavzni znak od začetka Radia Ljubljana – kukavica. Ljubljansko kukavico je po zamisli inženirja Marija Osane izdelal Franc Kramar, prvi poklicni radijski tehnik. To je bila prava preparirana kukavica, s svojim ku-ku pa je označevala napoved točnega časa.

vendar le s težavo berete francosko. Pa se bo kmet, ki je ves dan gnoj kidal, oral, kopal ali kosil, zvečer laške slovnice učil.

16. decembra 1933

PB XIV, 24

Tako močna burja, da zornic ni bilo.

17. decembra 1933

PB XIV, 24

Mraz traja. Na Jesenicah so imeli 80 cm novega snega, v Kranjski Gori 2 ½ m. Vlak iz Madžarske v Jugoslavijo je imel 4 ure zamude, vlak iz Postojne v Logatec 2 uri, iz Beograda v Ljubljano 5 ur. V Berlinu je v reki 40 tovornih čolnom z živežem v led vklenjenih. V Nemčiji kaže toplomer -20, -50 ponekod. Na Hrvaškem so vdrli volkovi v hlev, raztrgali 7 krav, vol se je umaknil v kot in začel volkove z rogovi napadati. Drugod so volkovi, ki niso mogli v hlev, izpodkopali zidove in vdrli v hlev. Ponekod so v hlevih živini noge zmrznile. Pri Devetakih je burja avtomobil prevrgla. 48letna mlekarica Pavla Vidmar z Ustja se je vračala domov. Našlo so jo zmrznjeno. Sneg, burja, led. Prepeljali v mrtvašnico na Ustje.

20. decembra 1933

PB XIV, 25

V zadnjih dneh (9) so v Trstu našteali 1500 ponesrečencev. Dne 13. decembra je bilo 223 ranjenih. Na zdravilno postajo se je 13. in 14. 12. zateklo 542 oseb.

21. decembra 1933

PB XIV, 25

Sneg v Avberu še vedno enak. Nič se ni utalil. Po urezu ga je 25–30 cm.

24. decembra 1933

PB XIV, 29

Dne 24. 12. 1933. je bil po določilih vladnega načelnika materin dan. Poveličanje materinstva, licemiranje rodovitnih mater. Slavnost se je vršila tudi v Tomaju. Dobile so iz fare: Matjaževa Ana 20 lir, Precnova 30 lir, Kovačeva stara 30 lir. Mussolinijeva akcija je zelo velikopotezna. Pri nas se seve malo čuti, ker ni tiska.

25. decembra 1933

PB XIV, 25

Božič. Polnočnica lepa. Pritrkovalo je od 11 ½ do 11.55. Utihnilo. Cerkev nabito polna: poleg domačinov še Dobravci, Kazeljci, Tomajci, par oseb celo iz Krajne vasi. Cerkev zapoje prvo kitico »Vi oblaki«. Adventni venec ima 4 prižgane sveče. Tiho. Kar se čuje zvončkanje. Cerkveni križ, dečki, zastava bratovščine nedolžnih otrok, dečki, 14 strežnikov v pisanih haljah, zvončke v roki. Vsi otroci imajo pisane svetiljke, ki jih ob vhodu v cerkev privzdignejo. Bele deklice nosijo Jezuščka, nato pastirji s palicami in čepicami. Eden, Gržetov Srečko, nosi malo nekaj tednov mlado jagnje. Ko se procesija ustavi, deklice položijo Jezuščka v jaslice, ki jih je na novo naredil Ivan Kjuder iz Kazelj, naš 20 letni organist. Vsa cerkev zapoje: Tam v goščavi. Polnočnica. Ljudsko petje: Kaj se vam zdi, vseh 7 kitic (prej zahvalna pesem). Glej zvezdice.

26. decembra 1933

PB XIV, 25

Bil tu g. Klančnik¹¹⁴⁰ iz Mirna. Polnočeval je v Štanjelu. Prišel je radi prošnje 2 fantov, ki želita k misijonarjem. Povedal je tudi tole: V Štanjelu plešejo vsako nedeljo. To je edino delo Dopolavora tam. Sobrat Lojze Filipič je bil pri deželnem fašistovskem tajniku Avenantiju¹¹⁴¹ ter [se] radi neprestanih pohujšljivih plesov v Grgarju pritožil. »Vem – Avenanti – jaz svoji hčeri tudi ne dovolim plesati, toda iz Rima so nam ukazali, da moram plese dovoljevati.«

28. – 29. decembra 1933

PB XIV, 28

V četrtek 28. ali 29. decembra sta prišla dva gospoda civil požegnat Dopolavoro,¹¹⁴² ki bo pri Tišlerjevih v Ponikvah. Tišler je dal sobo, oštiril pa bo Primožev Janez, ki je že kupil vino na Vipavskem. Prišlo je dosti ljudi, vsi javarji.¹¹⁴³ Izostale so med drugim družine: poslančeva,¹¹⁴⁴ [neberljivo], Matjaževa, Jeričeva, Suličeva. Odposlanca iz Trsta sta rekla, kako je to društvo potrebno. Jaz vem, kaj vam manjka, kaj se vam če: enih pet mac kart, ene 3 ali 4 žoge, bale nove in godba, da se mladina veseli.

¹¹⁴⁰ Mišljen je lazarist Mihael Klančnik (1864–1944), ki je tedaj deloval na Mirenskem Gradu.

¹¹⁴¹ Giuseppe Avenanti (1898–1943), po vojaški karieri je postal fašist, kasneje tudi prefekt. Med letoma 1930 do 1934 tudi fašistični tajnik (*segretario federale*) v Gorici.

¹¹⁴² Dopolavoro – italijanska fašistična organizacija za zabavo in prosti čas.

¹¹⁴³ Delavci v kamnolomu, narečno »javi«.

¹¹⁴⁴ To je bila družina Franca Zlobca iz Ponikev (1866–1944), sicer tudi stric pesnika Cirila Zlobca. Leta 1909 je bil kot kandidat Slovenske ljudske stranke izvoljen v splošni kuriji za poslanca v goriškem deželnem zboru.

Fantov je bilo dosti, od avberskih punc le Pevčeva Matilda in učiteljeva dekla. Učenik se je jezil, da je malo deklet. Pili so mirno. Vsak je dobil $\frac{1}{4}$ zastonj. Učitelj in učiteljica sta mirno sedela. Škofova Mica je plesala s fanti, hčerka pa jo je domov silila in brcala. Stregli sta Žernikova Tončka in Marička Tonetova.

Grmična sestra, ki je pri Primoževih,¹¹⁴⁵ je prišla na dom in jokala, kakšno pohujšanje bo v vasi. »Lih tega se nam je še treba.«

Po vino sta šla Tišlerjev Janez in Primožev Janez. Opila sta se in Janez Tišlerjev se je tako potolkel, da so ga v bolnišnico peljali. Imeli so godbo: boben, armonika iz Dutovelj.

Nato so imeli veselico vse praznje večere: pili in plesali. Stepli so se do 1/1 vsak večer. Tavčarjevega Pišota so tako stepli, da je moral k zdravniku. Učitelj je nekaj branil, pa je moral revolver v roke in z ženo sta se šla skrit. Na silvestrovo so ju fantje domov spremili. Z noži so grozili. Zato so Dopolavoro do preklica zaprli. Na silvestrovo so šla dekleta plesat, prva Angela. Prej pa so bile sklenile, da ne pojdejo plesat. – Jože Gec je naročil vino, a je rekel, da je zanič in zlil skozi okno. Belo po 2.20, črno po 3.20. Nekaj stotink gre za Dopolavoro.

30. decembra 1933

PB XIV, 26

Naše zornice 1933. Vabilo je ob 5 $\frac{1}{2}$. Zvonili ob 6 $\frac{1}{4}$. Ob 6 $\frac{1}{2}$ začetek. Vsa cerkev poklekne in zapoje: V tabernaklju – nato sv. maša. Ljudsko petje: Z neba nadangel, Vi oblaki. Vmes rožni venec po 5 zdravamarij. Med mašo povest iz življenja mučenca Prota.¹¹⁴⁶ Vsak dan 10 minut. Vse posluša. Pripravil sem kartone s 15 slikami iz življenja mučenika. Slike krožijo po hišah. Adventni venec gori: prvi teden 1 sveča, drugi teden 2 sveči, tretji teden 3 sveče, 4 teden 4 sveče. Polnost časov. Prej tema, svitlo – polnost časov. Jezusov prihod. Ego sum lux mundi. Obhajilo pogosto. Ob nedeljah smo imeli adventne večere ob 4: adventna pesem – adventna deklamacija – adventni govor ali branje – adventno petje, vmes rožni venec. Svetost: premila mati Zveličarjeva. Blagoslov. Konec adventne pesmi. Adventni venec vpeljal letos v 2/3 hiš. Širiti naprej.

30. decembra 1933

PB X, 112

¹¹⁴⁵ Sestra iz ponikovske družine Grmičnih.

¹¹⁴⁶ Sveti Prot Oglejski – učitelj in mučenec. Mučeništvo je pretrpel v Rimu pod cesarjem Dioklecijanom leta 304, skupaj z rodnim bratom Hijacintom.

Dne 30. 12. 1933 so bili pri meni, da bi se poglihali Kemperle, Kacin,¹¹⁴⁷ Kralj:¹¹⁴⁸ rekli pa so *a priori*.¹¹⁴⁹ Odbor ne, tudi ga ni treba, ker so vse kompetence že razdeljene.

¹¹⁴⁷ Anton Kacin (1901–1984), primorski časnikar, urednik, literarni zgodovinar in politik. Eden vodilnih predstavnikov goriških krščanskih socialcev.

¹¹⁴⁸ Mišljen je dr. Janko Kralj.

¹¹⁴⁹ Latinsko, prevod: vnaprej.

Uporabljeni viri in literatura

Arhivski viri:

- Archivio di Stato di Gorizia
- Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana
- Archivio della Curia Arcivescovile di Gorizia (Nadškofijski arhiv v Gorici)
- Archivio Storico diocesano di Trieste (Škofijski arhiv v Trstu)
- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici
- Pokrajinski muzej Koper
- Škofijski arhiv Koper

Tiskani viri:

- *Atti del parlamento Italiano*, Camera dei deputati, XXVI legislatura, Roma
- *Status personalis et localis Archidioeceseos Goritiensis*, več zvezkov, Gorica 1900–1920
- *Prospectus beneficiorum Ecclesiasticorum et Status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae*, več zvezkov, Trst 1913–1932
- *Letopis Cerkve na Slovenskem*, več izdaj
- *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939
- *Ročni kažipot po Goriškem in Gradiščanskem*, letnik 16, Goriška tiskarna, Gorica 1911
- *Ročni kažipot po Goriškem in Gradiščanskem*, letnik 1, Goriška tiskarna, Gorica 1923

Časopisni viri:

- *Edinost*, Trst
- *Goriška straža*, Gorica
- *Novi čas*, Gorica
- *Primorski list*, Gorica
- *Pučki prijatelj*, Pazin–Trst
- *Slovenec*, Ljubljana
- *Soča*, Gorica
- *Zbornik svečenikov sv. Pavla*, Gorica

Internetni viri

- *Treccani Enciclopedia*, dostopno: <https://www.treccani.it/enciclopedia/>, vpogled 2023.
- *Slovenski biografski leksikon*, dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/nsbl/>, vpogled 2023.

Literatura:

- Bandelj, Boris. *Katoliška socialna politična misel Virgilija Ščeka*, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, Trst 1997.
- Bezin, Erika in Dolhar, Rafko. *Kako lep je Trst: prvi slovenski vodnik po Trstu in okolici*, Založništvo tržaškega tiska, Trst 2011.
- Cencič, Mira. *TIGR – Slovenci pod Italijo*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1997.
- Čehovin, Aleksandra. *Virgil Šček in njegov boj za ohranitev slovenskega jezika*. Diplomsko delo, Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica 2012.
- Čermelj, Lavo. *Slovenci in Hrvatje pod Italijo med obema vojnama*, Slovenska matica, Ljubljana 1965.
- Enciklopedija Slovenije, več zvezkov, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987–2003.
- Erjavec, Franc. *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem*, Ljubljana 1928.
- Gariup, Mario. *Un popolo in estinzione: Sloveni della Val Canale*, samozaložba, Ukve 2014.
- *Goriški spomini: Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830–1918*, ur. Branko Marušič, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2002.
- Jakomin, Dušan. *Mali cerkveni slovar*, samozaložba, Trst 2008.
- Kacin Wohinz, Milica. *Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev v letih 1921–1928*, Založba Lipa in Založništvo tržaškega tiska, Koper–Trst 1977.
- Kacin Wohinz, Milica. *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918–1921*. Založba Obzorja, Založništvo tržaškega tiska, Maribo, Trst 1972.
- Kacin Wohinz, Milica. *Prvi antifašizem v Evropi*, Založba Lipa, Koper 1990.

- Kacin Wohinz, Milica. »Primorski krščanski socialci med vojnama«. *Zgodovinski časopis* 47, št. 1 (1993), 107–115.
- Kacin Wohinz, Milica in Pirjevec, Jože. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*, Nova revija, Ljubljana 2000.
- Kacin Wohinz, Milica in Verginella, Marta. *Primorski upor fašizmu 1920–1941*, Slovenska matica, Ljubljana 2008.
- *Karlinov simpozij v Rimu* (zbornik), uredil Edo Škulj, Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996.
- Keber, Janez. *Leksikon priimkov*, Mohorjeva družba, Celje 2021.
- Kjuder, Albin. *Zgodovinski mozaik Primorske. S posebnim poudarkom gornjega Krasa*, Občinska skupščina, Sežana 1972.
- Klinec, Rudolf. *Zgodovina Goriške Mohorjeve družbe*, GMD, Gorica, 1967.
- Klinec, Rudolf. *Primorska duhovščina pod fašizmom*, GMD, Gorica 1979.
- Kontestabile Rovis, Mirjana. *Virgilij Šček – poslanec v rimskem parlamentu. Popis fonda*. Pokrajinski arhiv, Koper 1998.
- Kragelj, Jožko. *Slovenski duhovniki – kulturni delavci 20. stoletja*, Gorica 2002.
- Lavrenčič Pahor, Minka. *Primorski učitelji 1914–1941, Prispevek k proučevanju zgodovine slovenskega šolstva na Primorskem*, Narodna in študijska knjižnica, Trst 1994.
- Mamić, Tino. *Priimki – njihov izvor in pomen. Primorska I*, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2020.
- Marušič, Branko. »Slovensko katoliško politično gibanje na Goriškem,« v: *I cattolici isontini nel XX secolo*, Le Casse Rurali ed Artigiane della Contea di Gorizia, Gorica 1981, str. 91–98.
- Milanović, Božo. *Moje uspomene*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1976.
- Messori, Mario. *Governi, alte cariche dello Stato, alti magistrati e prefetti del Regno d'Italia*, Ufficio centrale per i beni archivistici, Roma 1989.
- *Necrologium Sacerdotum Archidioecesis Goritensis 1900–2013*, Gradisca d'Isonzo, 2013.
- Pelikan, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom*, Nova revija, Ljubljana 2001.
- Pirjevec, Jože. »Trst je naš!« *Boj Slovencev za morje (1848–1954)*, Nova revija, Ljubljana 2007.

- Portelli Ivan, *Il Seminario Centrale di Gorizia dalla Restaurazione alla prima guerra mondiale*, Istituto di Storia Sociale e Religiosa di Gorizia, Gorica 2018.
- Požar Tone. »Virgil Šček (1889–1948)«, *Koledar Goriške Mohorjeve družbe*, GMD, Gorica 1979, str. 81–92.
- Požar, Tone. »Virgil Šček – človek in duhovnik«, *Revija* 2000, št. 46/47, str. 181–188.
- *Primorski slovenski biografski leksikon*, več snopičev, GMD, Gorica 1974–1994.
- *Prvo izvestje c. kr. slovenske državne gimnazije v Gorici v šolskem letu 1913/14*, ur. Janko Bezjak, Gorica 1914.
- *Sedejev simpozij v Rimu* (zbornik), uredil Edo Škulj, Mohorjeva družba v Celju in Goriška Mohorjeva družba, Celje 1988.
- Sedmak, Drago. *Goriška med vojnama : Slovenci in fašizem na Goriškem 1920–1926*, Društvo RAT-SLOGA, Gorica 2009.
- *Slovenska novejša zgodovina*, ur. Zdenko Čepič idr., 1. knjiga, Mladinska knjiga–Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2005.
- *Sveto pismo stare in nove zaveze : slovenski standardni prevod*, Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 2007.
- Šček, Virgil. »Pričevanje«, v: *Zaliv*, 1–2 in 3–4, Trst 1979.
- Šček, Virgil. *Korespondenca Virgila Ščeka : 1918–1947*, uredili Marko Tavčar, Egon Pelikan in Nevenka Troha. Zbirka *Viri*. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1997.
- Tavčar, Marko. »Virgil Šček – politik in organizator«, *Revija* 2000, št. 46/47, str. 189–197.
- Tavčar, Marko. *Virgilij Šček v parlamentu – Discorsi parlamentari dell'on. Virgilij Šček*, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, Trst 1994.
- Tavčar, Marko in Kjuder, Albin. *Virgil Šček: življenje in delo*. Zbirka Graditelji slovenskega doma, Ognjišče, Koper 2000.
- Ušeničnik, Franc. *Katoliška liturgika*, Škofijski ordinariat, Ljubljana 1945.
- *Življenje in delo primorskega krščanskega socialca Virgila Ščeka*, Prispevki s strokovnega posveta, ur. Egon Pelikan, Zgodovinsko društvo za

južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije
Koper, Koper 2001.

IMENSKO KAZALO

A

ABRAM France

ABRAM Filip

ABRAM Josip Trentar

ACERBO Giacomo

ADAMIČ Emil

ADAMIČ Lojze

ADELMO Nicolai

ALJANČIČ Vinko

ALPI Domenico

AMBROŽIČ Miloš

ANGELETTO Josip

ANINE Antonino

ARBANASSICH Mario

ARKO Mihael

AVENANTI Giuseppe

B

BANIČ Ciril

BANKO Tomo

BARBIČ Mihael

BARTOLOMASI Angelo

BATTISTI Cesare

BAUER Antun

BAUMBERGER Georg

BEDNAŘIK Rado

BERBUČ Alfonz

BERNIH Andrej

BENEDIKT XV., papež

BENEDUCE Alberto

BEKAR Milan
BERTRAND patriarh
BESEDNJAK Engelbert
BEZENŠEK Anton
BEVIONE Giuseppe
BIANCHI Michele
BIRSA MISLEJ Josipina
BISAIL Srečko
BITEŽNIK Josip
BLAŽINA (BLASINA) Bogomir Goffredo
BOGATAJ Milan
BOLE, BOLLE Franc
BONNE Antonio
BONNES Umberto
BONOMELLI Geremia
BORGOGNINI DUCA Francesco
BOROMEJSKI Karel
BOŽIČ Marija
BRACH Giovanni
BRAJŠA Stojan
BRANDOLISE Luigi
BRATINA Janko
BRATUŽ Jožef
BRATUŽ Lojze
BRATUŽ Marjan
BRECELJ Anton
BREJC Janko
BRILLI Josip Giuseppe
BRUMAT Giacomo
BRUMEN Adrijan
BUDIN Jožef
BUSACHI Antonio

BUTKOVIČ Peter Domen

C

CAMISI Mario

CANKAR Ivan

CASTELLIZ Francesco

CAVALLI Andrea

CAVALLI Jacobo

CAVAZZONI Stefano

CHIEREGO Francesco

CIGOJ Leopold

CIRILLO Nicola

CIZL (CISL) Franjo

COCINI Marija

CONCI Enrico

CORBINO Orso Mario

COSATTINI Giovanni

CRISTOFETTI Ugo

Č

ČERMELJ Marija

ČERNE Fran

ČERNIGOJ Franc

ČERNIGOJ Justa

ČERV Franc

ČERVAR Simon Šime

ČEŠČUT Ciril

ČOK Anton

ČOK Ivan Marija

Ć

ĆIKOVIĆ Ludvik (Ljudovit)

D

DALCEGGIO Luigi

DANEV Ivan

DE BAGUER grof Silverio

DE BAUBELA Carlo

DE CAPITANI D'ARZAGO Giuseppe

DE GASPERRI Alcide

DELFABRO Hector (Ettore)

DE NAVA Giuseppe

DE RINALDINI Rodolfo

DESTRO Abelardo

DIAZ Armando

DOBRILA Juraj

DOKTORIČ David

DOLEJŠ – HROVATIN Marija

DOLENC Jožefina

DOLENEC Ivan

DOLHAR Alojzij

DOLINŠEK Edvard

DOMINKO Fran

DOVGAN Konstantin

DOVGAN Milka

DRAŠČEK Ivan

DUJMOVIĆ Stanko

DUKIĆ Ivan

E

EGGER Franz

EHRlich Lambert

EHRlich Vincenc Albin

EINSPIELER Andrej

EWERS Hanns Heinz

F

FABJAN Franc

FALZARI Giovanni

FEDERZONI Luigi

FILIPČIČ Alojz

FINZI Aldo

FONDA Anton

FONDA Jože Čikatov

FOGAR Luigi

FOLTA Venceslav (Waclav)

FONTANA Attilio

FORMENTINI Gino

FRANOLICH Peter

FRATNIK Marija

FRIES-SKENE Alfred

G

GABRIJEVČIČ Josip

GABROVŠEK Andrej

GABRŠČEK Andrej

GASPARRI Pietro

GASPAROTTO Luigi

GAŠPERČIČ Justa

GAŠPERČIČ Tone

GATTI Edoardo

GERMEK Anton

GERMEK Lojze

GERMEK NADLIŠEK Antonija

GIOLITTI Giovanni

GIORDANO Giovanni

GLAŽAR Josip Jožef
GODNIČ Josip
GORKIČ Franc
GOSAR Andrej
GRAŠIČ Josip
GRAZIOLI Emilio
GRBEC Ivan
GREGO Ivan
GREGORC Srečko
GREGORČIČ Anton
GREGORIN Gustav
GREY Edward
GRGIČ Marija
GRGIČ Zmagica
GRGOLET Josip
GRONCHI Giovanni
GRŠKOVIĆ Josip Jerko
GRUDEN Josip Valentin
GUŠTIN Franc
GUYON Bruno

H

HALAT Luka
HEILAND Italo
HOČEVAR Pavla
HOLZAPFEL Ignac
HOSNER Tone
HREŠČAK Alojz
HUMAR Frane
HUŠO Mihael

I

INAMA Carol
IPAVEC Andrej
IPAVEC Lojze
IVANČIČ Ivan

J

JAKLIČ France
JAKLIČ Franc Serafin
JAKLIČ Pavla
JAKONČIČ Franc
JAMNIK Karel
JAN Jurij Gregor
JANŠA Janko
JARC Rozalija
JEGLIČ Anton Bonaventura
JELOVČAN Pavel
JENKO Štefan
JEREB Romuald
JOGAN Edvard
JOGAN Lea
JUG Jožef
JUSIČ Karlo

K

KACIN Anton
KALAN Janez
KALC Matija
KAMENARVIČ Čiro Ćiril
KAMUŠČIČ Jože
KANDUTH Andrej
KANTE Andrej
KANTE Jože

KANTE ŠČEK Vincencija

KARLIN Andrej

KAŠCA Jožefa

KEMPERLE Leopold

KJUDER Albin

KJUDER Angela

KJUDER Anton

KJUDER Ivan

KLANČNIK Mihael

KLOBUČAR Andrej

KNAVS Franc

KNAVS Jožef

KOCIJAN Jože

KOGOJ Marij

KOKOŠAR Janez

KOMPARA France

KOROŠEC Anton

KORŠIČ Ivan

KORUZA Ivan

KOS Ivan

KOSOVEL Rafael

KOŠIR Anton

KOŠIR Jožef

KOVAČIČ Franc Ksaverij

KOVAČIČ Terezija

KOVAČ Ignacij

KRAGELJ Andrej

KRAGELJ Ivan

KRALJ Alojzij

KRALJ Janko

KRALJ Tone

KRANNER Johann

KRAPEŽ Ivana
KRAPEŽ Jožef
KRAŠEVEC Alojz
KRATZIG Bruno
KRAUT Valentin
KRAVANJA Marija
KREK Janez Evangelist
KREMŽAR France
KRIŽMAN Anton
KRIŽMAN Ivan
KRUMPESTAR Franc Serafin
KRŽIŠNIK Jože
KURET Milan

L

LADAVAC Šime
LAGINJA Matko
LAHARNAR Joško
LAMPE Evgen
LAVRENČIČ Anton
LAVRENČIČ Josip
LAVRENČIČ Joža
LAVRIČ Andrej
LEILER Hubert
LENARDON Angela
LENARDON Just
LERCHER Anton
LICHNOWSKY, Karl
LIČAN Josip
LIKAR Jože
LIKAR Ladislav
LIKAR Tone

LIZIER Pietro
LUCIANI Vito
LUKŠIĆ Josip
LOVŠIN Frančiška
LUXA Arthur
LUZZATTI Luigi

M

MACAROL Anton
MAGAJNA Andrej
MAGDIČ Franc
MAGGIONI Luigi
MAJCEN Stanko
MALALAN Franc
MANFREDA Anton
MANFREDA Edo
MANZONI Alessandro
MANZONI Guido
MARCUZZI Antonio
MARX Karl
MATELIČ Anton
MATTEOTTI Giacomo
MATJAŽIČ Franc
MAZZINI Giuseppe
MECCHIA Carlo
MEDEN Jožef Josip
MEIERHOFER Janko
MEIZLIK Giovanni
MEJAK Jakob
MERLIN Umberto
MEŽNARŠIČ Edvard
MIHALIČ Gigi

MIKULETIČ Fortunat

MILANIČ Karlina

MILANOVIĆ Božo

MINIUSI Agapito

MIONI Ugo

MLAČ Toni

MOISSI Alessandro

MONICO Luigi

MONTI Giuseppe

MORSAN Giovanni

MOSCATELLO Nikola

MOSCONI Antonio

MOSSETIG Pietro

MOŽINA Ivan

MREVLJE Anton

MREVLJE Miroslav

MRKUN Anton

MUHA Anton

MULIČ Lojze

MUNZANI Petar Dujam

MURN MUREN Jožef

MUSIZZA Carlo

MUSSOLINI Benito

N

NADALI Rafael

NAGL Franz Xaver

NEDVED Anton

NEMEC Bogomil Bohumil

NOGARA Bernardino

NOGARA Giuseppe

NOVAK Alojzij

O

OBLAK Janez

OBLAK Karel

OMERSA Ivan

OREL Ivan

OREL Ljudmila

OREL Vika

OREL Vladimir

ORLANDINI Vincenzo

ORZAN Antonio

OZVALD Karel

P

PAHOR Franc

PAHOR Oskar

PAJNTAR Štefan

PASCOLI Valentino

PAVIA Vittorio Itzhak

PAVLICA Andrej

PAVLIN Alojzij

PAVLIN Andrej

PAVLIN France

PAVLOVIČ Marička

PEGAN Silvij

PELLIZZO Luigi

PERNIČIČ Karel

PEROSI Carlo

PETERLIN Alojzij

PETTARIN Luigi

PICCOLI Luciano

PICIULIN Carlo

PIFFL Friedrich Gustav
PIGNAT Luigi
PIJ IX., papež
PIJ X., papež
PIJ XI., papež
PIKIČ Josipina
PIOMARTA Francesco
PIPPAN Giovanni
PIRC Franc
PIZZARDO Giuseppe
PLACER Mihael
PLET Nicodemo
PLES Leopold
PLOHL France
PLOT Mihael
POCCECAI Giovanni
POČKAJ Jakob
PODBRŠČEK Štefan
PODGORNIK Karel
PONIKVAR GERMEK Karla
PONTONI Antonio
POPOVIĆ Živko
PORRO Ettore
POSCH Rudolf
POVŠIČ Jože
POŽAR Anton
POŽAR Anton Tone
PRAPROTNIK Avgust (Slavoj)
PREMRL Rafko
PREŠEREN Jurij
PRIMOŽIČ Franc
PROHASZKA Ottokar

PUCCI Enrico

Q

QUAGLIA Luigi

R

RABIČ Minca

RADIĆ Stjepan

RADOVIČ Anton

RAMOVŠ Jakob

RANZI Quirino

RAVBAR Albert

RAVBAR Dorče

RAVBAR Ivan

RAVBAR Joško

RAVBAR Marija

REBEK Alojzij

REDLICH Virgilus

REJA Karel

REJEC Ivan

REJEC Jakob

REMEC Ivan

RES Alojzij

REYA DE CASTELLETTO Alfonso

RIZZI Arcangelo Gabriele

ROGAČ Anton

ROGULJA Petar

ROJEC Ivan

ROJIC Aleksij Rafael

ROSA Enrico

ROSSI Antonio Anastasio

ROSSINI Aldo

ROSSO Francesco
RUBINO Michelangelo
RUPNIK France
RUPNIK Ivan
RUSTJA Josip
RUTAR Anton
RUTAR Julij
RUTAR Simon
RYBAŘ Otokar
RYŠLAVY Franjo

S

SAIN Isidoro
SALATA Francesco
SANCIN Jožef
SARDOČ Alojz
SATTLER Ivan
SAVONAROLA Girolamo
SCHEICHER Josef
SCHIFFRER Ivan
SCHNABLEGGER Kajetan
SEDEJ Ciril
SEDEJ Frančišek Borgia
SEIDL Ferdo
SERAŽIN Stanko
SERRAVALLE Edmondo
SEVER Lojze
SFORZA Carlo
SILA Franc
SIMČIČ Adolfina
SIMONIČ Adolf

SIRONIĆ Vladimir
SIROTTI Giovanni
SKUR Jožef
SLAMIČ Anton
SLAMIČ dr. Anton Tone
SLAVIČ Matija
SLAVIK Edvard
SLOKOVIĆ Liberat
SMERCHINICH Giovanni
SOENGEN Ludwig
SOLERI Marcello
SORČ (ZORČ) Josip
SORČ Mihec
SPAZZAPAN Francesco
SPESSOT Francesco
SREBOTNJAK WALDA Pavla
SREBOTNJAK Radoslav Jakob
SREBRNIČ Josip
STANGER Uliks
STANIČ Viktorin
STARC Franc
STEINACHER Josef
STEMBERGER Anton
STOLFA Emilio
STOLZ Alban
STOPAR Anton
STRACKER Leopold
STUBELJ Leopold
STÜRGKH Karl von
STURZO Luigi
SUHADOLC Ivanka
SZÜLLÖ Geza

Š

ŠABELJA Pavle Pavao

ŠAHAR Franc

ŠAŠELJ Emil

ŠČEK Evgen

ŠČEK Breda Friderika

ŠČEK Josip Jožef

ŠČEK KOMPARA Marica Marija

ŠČEK Virgil

ŠEME Anton

ŠIRAJ France

ŠKABAR Jože

ŠKABAR Matija

ŠKERJANEC Janez

ŠKRABEC Stanislav

ŠKRDLE Tomaš

ŠONC Alojzij

ŠONC Henrik

ŠTOLFA Miha

ŠTRANCAR Anton

ŠUŠMELJ Roman

ŠUŠTERŠIČ Ivan

ŠVARA Franc

T

TANGORRA Vincenzo

TARGIONI Arturo

TAVČAR Ivan

TAVČAR Rudolf

TERČELJ Filip

TERSEGLAV Franc

THEIMER Kamila
THEISLING Ludwig
TOLSTOJ Lev Nikolajevič
TOROŠ Josip
TOROŠ Mihael
TORRETTA Pietro Tomasi della
TREVEN Karel
TRDAN Herman
TREBEC Gašper
TRINAJSTIĆ Ivan
TRINKO Zamejski Ivan
TUL Ivan
TUMA Henrik
TUNTAR Giuseppe Josip
TURATO Luka

U

UJČIĆ Josip
UKMAR Jakob
UKMAR Milko
URŠIČ Jože
URŠIČ Vladimir

V

VALENTIČ Nazarij
VALENTINČIČ Ignacij
VALIČ Jožef
VARIOLA Ivan Giovanni
VASCOTTO Bartolomeo
VASELLI Giuseppe
VASSALLO Ernesto
VEDAM Marjetica

VELHARTICKY Josip (Jožef)

VESENJAK Ivan

VETRIH Rudolf

VIDALI Antonio

VIDMAR Mara

VIDMAR Pavla

VILFAN (WILFAN) Josip

VILHAR Pavla

VILOVIĆ Đuro

VITEZIĆ Ivan Josip

VOLARIĆ Ivan

VOLK Jože

VRATOVIĆ Mirko

VRČON Vladimir

VRHOVNIK Ivan

VRTOVEC Alojzij Vekoslav

VRTOVEC Venceslav Marija

W

WALKER Emilio

WENZEL Umberto

WESTER Emil

WINKLER Andrej

WULZ Willy

Z

ZABUKOVEC Tomaž

ZAJC Franc

ZALOKAR Janez Ivan

ZAMAR Ciril

ZAVADLAL Pavel Mihael

ZEBOCHIN Oscar

ZIACH Giuseppe

ZINK Andrej

ZLOBEC Franc

ZORE Janez Evangelist

ZORN Hilarij

ZUPAN Jožef

Ž

ŽAFRAN Peter

ŽELEZNIK Karmela

ŽERJAL Jakob

ŽERJAV Gregor

ŽIBERNA Andrej

ŽIGANTE Anton

ŽIGON Franc Leopold

ŽIGON Joško

TURK Karlo

ŽUŽEK Franc

ŽVOKELJ Franc